Lajpat Rai, Lala

తరుణహిందూదేశము

రాజమహేంద్రవరము, 1927

Lajpat Rai, Lala

Taruṇahindūdēśamu

Rājamahēndravaramu, 1927

Record no. 794

Lajpat Rai, Lala, 1865-1928.
తరుణహిందూదేశము / అనువాదము ఖండవల్లి రాజారావు.-
రాజమహేంద్రవరము : సీతారామాంజనేయ ముద్రాక్షరశాల,1927.
12, 222, 2 p. ;18 cm.
Record no. 794

Lajpat Rai, Lala, 1865-1928.
Taruṇahindūdēśamu / anuvādamu Khaṇḍavalli Rājārāvu.-
Rājamahēndravaramu : Sītārāmāñjanēya Mudrākṣaraśāla,1927.
12, 222, 2 p. ;18 cm.
Record no. 794

తరుణ హిందూ దేశము

చరిత్ర

తరుణహిందూదేశము.

దండోరా — పుస్తకము ౧

లాలా లాజపతిరాయి

తరుణ హిందూదేశము

ఖండవల్లి రాజారావు

వెల రు. ౧—౦—౦

రాజమహేంద్రవరము, శ్రీ సీతారామాంజనేయ
ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రింపఁబడియె.
౧౯౨౭

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

దండోరా.

—(o)—

యద్భావం తద్భవతి. భావించినట్లు జరుగునన్నమాట. మనలను నీచస్థితికి దెచ్చిమనమతమంతయు మంటగలుపుచున్న యీ కలియుగమందు ధర్మము కంటె నీ ఫరంగీలు మేలు అని భారతీయులు భావించిరి. అప్పటి కింకను ఫరంగీలు „బాబు, బాబు" అని కనిపించిన ప్రతిహైందవుని గడ్డము పట్టుకొనుచు తప్పుతాగ్రసులతో దురన్యాయపుతూనికలు తూచుచున్నవర్తకులు. అంతటితో వారు తమతాగ్రసుగట్టనే రాజదండముగా జేసికొని ప్రార్థించుట మాని పరిపాలనము చేయురాజులైనారు. రాజదండముతో నిప్పటికిని న్యాయము తూచి యిచ్చుచుండుట యాదండమున కింకను పూర్వవాసన వదలకపోవుటచేతనే.

ఆరోజులలో ఫరంగీలు కావలసివచ్చినారు. ఆంగ్లేయ పరిపాలనముకంటె స్వరాజ్యము మేలు అని నేడు కొందఱను చున్నారు. స్థితిగతులు తెలిసినయెడల ప్రజలందఱు నట్లే కోరుదురని వారి తలంపు. కాబట్టి కార్యసాఫల్యము కావలెనన్నచో హిందూదేశప్రజలు „ఈబ్రిటిషుపరిపాలనముకంటె స్వరాజ్యము మేలు. స్వరాజ్యముకంటె బ్రిటిషుపరిపాలనము కష్టము. స్వరాజ్యము కావలెను. అది యున్నచో మనకు బాగుండును" అని స్పష్టముగా భావింపవలసియుండును. ఏ మార్గము నవలంబింప దలంచినను గూడ నది ముఖ్యము.

పూర్తిగా ప్రజాశక్తిపైనే యాధారపడిన సత్యాగ్రహమార్గమున కిది మరియు ముఖ్యమైనది.

„స్వరాజ్యము మాకక్కర లేనిదా" యని కొందఱీమధ్య నాటకసంభాషణము చేయుచున్నట్లు స్వరాజ్యము భరతఖండమున ముప్పాతికమువ్వీసమమంది కక్కర లేనిదికాదన్నమాట నిజమే. కాని ముప్పాతికమువ్వీసమమంది కది కావలసినది కూడ కాదు. అనగా కావలెనని చాలమంది కోరుట లేదు. సహాయనిరాకరణము సాధించినదంతయు గూడ ప్రజలను స్వరాజ్యము గావలెనని కోరజేయుటలో కొంత. అది తప్ప కలిగినది మాకేమియును గాన్పించుట లేదు. ఏశాస్త్రకారు డాశాస్త్రములో మోక్షము సాధించినట్లు ఒక్కలక్ష్యముతో నీమార్గమున బయలుదేరుద మన్నపట్టుదలతో బయలుదేరిన గాని లాభము లేదు. అన్నము, బట్ట, స్వరాజ్యము సర్వమును నమ్మినరాటములోనే చూపించుచున్న గాంధిని జూచినచో నది బోధపడగలదు.

సాధన మేమయిన తక్కువదా? సృష్టికర్త యంతటివానిసహజశక్తి. బ్రహ్మ భావింపగా సూక్ష్మము, స్థూలము, స్థావరము, జంగమము నగుసర్వప్రపంచము నేర్పడినది. జీవుడు సర్వప్రపంచమును సృష్టించుకొనుచున్నాడు. సన్యాసి సర్వసంసారమును మూలముట్టుగా నాశనముచేసివేయుచున్నాడు. ఇన్నిటికిని సాధనము భావన. అప్రతిబంధకమైనభావన.

వికల్పము లున్నచో సంకల్పములు బహుళములై పరస్పరవిరుద్ధములై కించిత్ఫలితములై యాశాజనకమాత్రము లగును. స్వరాజ్యము కావలెనని కోరిన యేదేశమునకును స్వరాజ్యము రాకుండ నుండినది లేదు. అంతకంటె నీసాధనము కార్యకారి యగుటకు వేరుఋజు వేమి కావలెను.

గాంధిగారిస్వరాజ్యము భావించుకొన్నవా రందరికి నిది వరకే వచ్చినది. ఈమధ్య నాసూక్ష్మస్వరాజ్యము చపలయగుటచే మాయమైనందున గాబోలు నందఱును స్థూలస్వరాజ్యపుచింత బడినారు. ఇది కొందఱు భావించినంత మాత్రమున వచ్చునది గాదు. ప్రజలలో చాలమంది కావలెననవలసి యున్నది.

కాబట్టి రాజ్యము మనది అని „గడకట్టి, భేరికా ఢాండఢఢాండఢాండనినదంబు లజాండము నిండ మత్తవేదండము నెక్కి సాటుదము దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ"

ఖండవల్లి రాజారావు.

పుస్తకచరిత్రము.

---:o:---

ఈపుస్తకము దేశమునకు శిఖామణియై రాజనీతిజ్ఞుడై ప్రపంచప్రసిద్ధి గణించినపాంచాలకేసరి లాలాలాజపతిరాయ నిది. తెలుగుచేయ ననుజ్ఞ యిచ్చినందుల కాతనికి గృతజ్ఞులము. భాషలో లోపమున్నచో మాది. లాజపతిరాయనిది కాదు. భావముమాట మాకు తెలియదు. ఆతనివలెనే యీ పుస్తకము గూడ ప్రపంచప్రసిద్ధి గడించినది. లాజపతిరాయి పుస్తకములు ప్రపంచమంతటను సత్యమైనవ్రాతలని ప్రసిద్ధి గన్నవి. హెచ్. జి. వెల్సు అను ఆంగ్లేయగ్రంథకారకశ్రేష్ఠుడు తనప్రపంచచరిత్రములో హిందూదేశమువిషయమై నిజము తెలియవలెనన్నచో లాలాలాజపతిరాయిగ్రంథములు చదువుడని పాఠకులకు సలహా యిచ్చినాడు. అట్టి యాతని గ్రంథములలో నీతరుణహిందూదేశము నాయకిమణి. గ్రంథకర్త యమెరికాదేశమున ప్రవాసముండగా హిందూదేశవిషయమై యాదేశపురాజకీయవేత్తల నుద్దేశించి వ్రాయబడినది. పుస్తకము చదువు వారీసంగతిని బాగుగా జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. ఆమెరికా దేశస్థుల నుద్దేశించి వ్రాయబడినను పుస్తకములోనివిషయములు సాధారణులగు హిందూదేశస్థులకు గూడ తెలియనినగుటచేత నందఱును చదువదగినది. లాజపతిరాయిపుస్తకములలోనే గాదు, భారతీయజాతీయతత్వమును వర్ణించుపుస్తకములలో నిది యగ్రగణ్యమైనది.

ఇది ప్రకటించినంతనే బ్రిటిషుప్రభుత్వముకండ్లు చంద్రనిప్పులవలెనైనవి. ఈపుస్తకము హిందూదేశములో మొగము చూపుటకు వీలు లేకుండజేయుదురని యమెరికాలోను సీమలోను ఊహించినదే. ఇది రాకుండ బ్రిటిషుప్రభుత్వము హిందూదేశపుసరిహద్దులలో ఘాటీలు వేసిరి. అప్పుడప్పుడే యవకాశమునన్ దూరినది స్వల్పసంఖ్య. ప్రకటించిన ౧౯౧౬ వ సం॥రము మొదలు ౧౯౨౬ వ సం॥ర ప్రారంభమువరకు నీగ్రంథము హిందూదేశబాహాటప్రవేశమునకు నోచుకొనలేదు. భారతీయజాతీయాభిప్రాయముల కనుకూలురని యనుకొన్న కార్మికపక్షము సీమలో ప్రభుత్వము చేయుచుండగా నీపుస్తకముపై నాంక్ష తొలగింపవలయునని లాజపతిరాయి ప్రయత్నించెను. అఖిలభారతశాసనసభలో దీనివిషయమై ప్రభుత్వమును ప్రశ్నలువేసి మోచర్ల రామచంద్రరావుపంతులుగారు కూడ సాయపడిరి. కాని కార్మికులు కఠినులనిపించిరి. కాన్సర్వేటివుప్రభుత్వము జరుగుచుండగా నీయేడు లాజపతిరాయి సీమ వెళ్ళి వారిచెవిలో నేమి యూదెనో యేమో వారిని మెత్తజేసికొని పుస్తకమును నిరాఘాటముగా హిందూదేశప్రవేశము జేయించినాడు.

మే మీపుస్తకము తెనుగుజేసి యిప్పుడే మూడేండ్లు కావచ్చుచున్నది. అంతువలన ముద్రాసౌకర్యము సమకూడ

లేదు. ఇప్పటికైన నీపుస్తకము పేటికాంధకారము వెలువడి ప్రపంచపువెలుతురున బడినందులకు సంతోషించెదము.

గ్రంథాంతమున ముందు గాంధిప్రభుత్వము రాగలదని గ్రంథకర్త జోశ్యము చెప్పినాడు. అనగా పుస్తకము సహాయనిరాకరణమునకు—సహాయనిరాకరణమేమి పంజాబువధలకు గూడ ముందు ప్రకటింపబడిన దన్నమాట. దగ్గరగా నొకదశ గడచినపిదప నీపుస్తకములోనివిషయములు ప్రాతబడినవేమో యని సందేహము కలుగవచ్చును. కాలపరిమితి యెరుగని వగుటచేతనో దేశములో కలుగవలసినంతమార్పు కలుగకపోవుటచేతనో విషయము లింకను నవకము చెడక నాణెముగా నున్నవి.

దేశపరిపాలనము సంస్కరించుటకై క్రిందటిమారు స్టాట్యూటరీకమిషను బయలుదేరబోవుదినములలో నీపుస్తకము ప్రథమమున వ్రాయబడినది. సరిగా మఱల స్టాట్యూటరీకమిషను బయలుదేరుదినములలోనే యిది యాంధ్రదేశమున బయలువెడలుట దీనియుపయోగిత్వమునకు శుభసూచకము.

విషయసూచిక.

సంపూర్ణము.

తరుణ హిందూదేశము.

స్వదేశోద్యమపూర్వార్ధము.

౧ వ అధ్యాయము.

హిందూదేశజాతీయవాదియభిప్రాయము:—

హిందూదేశమునకు చరిత్రమున్నది క్రీస్తు పూర్వము కొన్ని వేల సంవత్సరములనుండి యున్నది. దానిలో చాలవర కింకను అంధకారావృతమే. తెలిసిన కొంచెమును క్రిందటి నూరేండ్లలోను కనిపెట్టబడి యొక యాకారమునకు తీసికొని రాబడినది. హిందూదేశప్రాచీనచారిత్రమున కుపయోగించిన పరికరములు చిరకాలమునుండి యున్నను పాశ్చాత్యులు చాలవర కెరుగనే యెరుగరు.

ప్రాచీనభారతవర్షపూర్వచారిత్రము మార్పవలసిన యగత్యము లేనట్లుగా వ్రాయలేదు. తెలిసిన సంగతులు నెమ్మదినెమ్మదిగా కనుగొనబడినవి. ఇంకను చాలవరకు కనుగొని వాని నన్నింటి నొక పద్ధతికి తీసుకొనిరావలసియున్నది. అందు వలన హిందూదేశప్రాచీననాగరకతలో నున్న వనుకొన్న లోటులనుకూర్చి మూర్ఖముగా వాదించుట చాల హానికరము. అయినను క్రైస్తుపుట్టుక కెన్నో శతాబ్దములకుముందు హిందూదేశమున కొక ప్రసిద్ధికెక్కిన నాగరకతయు, అద్భు

తమైన వాఙ్మయమును, బాగుగా తీరిన సాంఘికపద్ధతియు, న్యాయముపైనను పరస్పర సంఘర్షణమునుండియు రాజు * రాపిడినుండియు రక్షించుట కేర్పడిన ప్రజల ధర్మాధికారము మీదను ఆధారపడిన పరిపాలనాజ్ఞానమును ఉండెనని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును.

ప్రాచీనభారతవర్షమునకు ప్రజాస్వపరిపాలనము తెలియనిది కాదని పాశ్చాత్యపండితులచే భాషాంతరీకరింపబడి వ్యాఖ్యానముచేయబడిన ప్రాచీనహిందూవాఙ్మయముననే మనకు కావలసినంత సాక్ష్యమున్నది.♦ హిందువులకు హిందూదేశమంతటిపైనను దృఢమైన యేకచ్ఛత్రాధిపత్య మున్న సంగతి తెలియనిది కాదనుటకుగూడ వీలుపడదు. అది యెట్లుండెనో, యెంతకాలమువరకో యథార్థముగా చెప్పజాలము.‡

హిందూదేశప్రథమాక్రమణము:— చరిత్రలో తెలిసినంత వరకు హిందూదేశముపై రాజకీయముగా జరిగిన ప్రథమదండయాత్ర క్రీస్తుపూర్వము ౩౨౬ సంవత్సరములనాటి మహాయలగ్జాండరునిది. అలెగ్జాండరు కొంతవరకు విజయము పొందెననుటకు సందేహము లేదు గాని యాతడు హిందూ

* "రాజు న్యాయమునకు లోబడియే యుండుచుండెను." మిల్లు కృతమైన "బ్రిటిషుఇండియా"లో విల్సను నోటు చూడుడు.

♦ రైస్ డేవిడ్సుకృతమైన "బౌద్ధహిందూదేశము" చూడుడు.

‡ మహాభారతములో యుధిష్ఠిరుని రాజసూయాధ్వరవర్ణనము పరికింపుడు.

దేశమును గెలువనులేదు, ఆక్రమించినదియు లేదు. యమునానదిపైనున్న ఢిల్లీవరకైనను ఆతడు లోనికి చొచ్చుకొని రాలేదు. వశపరచుకొన్న ప్రదేశముపై వ్యవహరించుటకై యాతడు తనవెనుక కొందఱధికారులను విడిచి వెళ్ళెనందురు గాని హిందువుడైన చంద్రగుప్తునకును, అలెగ్జాండరుని మరణానంతరము బాబిలోనులో ముఖ్యపాలనాధికారియైన శెల్యూకసను గ్రీకునికిని జరిగిన యుద్ధములో శెల్యూకసు పూర్తిగా నోడిపోవుటయు, గ్రీకులచే హిందూదేశస్వాతంత్ర్యము సంపూర్ణముగా నొప్పుదలపొందిన యొకసంధి జరుగుటయు బాగుగా సిద్ధాంతీకరింపబడిన చరిత్రవిషయములు. చంద్రగుప్తుడు వింధ్యాచలమున కుత్తరముననున్న హిందూదేశమంతటిపైనను రాజ్యముచేసెను. తూర్పున అస్సామువరకు బంగాళాదేశమును, పడమట ఆఫ్ఘనిస్థానమువరకు నున్న పంజాబుదేశమును అతని రాష్ట్రములలోనివి. అదృష్టవశమున మనకప్పటి హిందూదేశస్థితినిగూర్చి చంద్రగుప్తుని యాస్థానమునకు గ్రీకురాయబారిగా వచ్చిన మెగాస్థనీసు వ్రాతలలోను, ఇతర సమకాలికగ్రీకుగ్రంథకర్తల వ్రాతలలోను తగినంత స్వతంత్రసాక్ష్యమున్నది.

చంద్రగుప్తుడు, అశోకుడు:— చంద్రగుప్తుని పరిపాలనమును, అతని రాజ్యవిధానపు వివరములనుగూర్చిన మెగాస్థనీసు వర్ణనము ప్రతిహైందవుడును గర్వపడదగినది. చంద్ర

గుప్తుని రాజ్యవిధానములో * దగ్గఱ దగ్గఱగా నవీనయూరపు ఖండ మెఱిగిన ప్రతిపాలనావిధానమును ఇమిడియుండెను. అతనిక్రింద ప్రత్యేకముగా నొక పరిశ్రమవిభాగ ముండెను; పుట్టుకలు, చావులు, పెండ్లిండ్ల కొఱకు ప్రత్యేకరెజిష్ట్రారు; సార్వజనికధర్మములను చూచుకొనుట కొఱకు మంత్రి; వర్తక వ్యాపారములచూచుట కొఱకు; వ్యవసాయమున కింకొక్కడు నిట్లే యింకను నుండిరి. అతని కొఱకు గొప్పసేనయు, ద్రవ్య ముద్రణమును, నౌకాబలము నుండెను. అప్పటికే మంచి తనమునకును నిజాయతీకిని పేరొందిన హైందవులకు హుండీల పద్ధతి బాగుగా తెలిసియుండెను. పత్రముకంటె వారి మాట యెక్కుడుగా నుండెను. చంద్రగుప్తుని తర్వాత హిందూదేశపు చక్రవర్తు లందరిలో శ్రేష్ఠుడును, అత్యుదారుడునైన యశోకు డవతరించెను. అతనిక్రింద దేశమంతయును ఒక్క రాజ్యాధికారములో కట్టుబడెను. అతడు బలాత్కారముచేగాక ప్రేమచే పరిపాలించెను. అతని ప్రేమ మృగములపై కూడ ప్రాకెను. మృగములకొఱకై యాత డౌషధాలయముల నేర్పాటుచేసెను. ఇది యంతయును క్రీస్తు పుట్టుటకు పూర్వము జరిగినది. క్రీస్తుపూర్వము ౩౨౬ సంవత్సరముల నాటినుండి క్రీస్తు ఎనిమిదవశతాబ్దమధ్యమమువరకు స్వల్పకాలమయినను బయటనుండి పరిపాలింపబడలేదన్న యర్థములో హిం

* చంద్రగుప్తుని పరిపాలనావర్ణనమునకై విన్సెంటుస్మిత్తు చేసిన "పూర్వహిందూదేశచరిత్రము" చూచునది.

దూదేశము విదేశపాలకుల నెఱుగదు. పశుసంరక్షణమే వృత్తిగా గలిగిన జాతులు కొన్ని హిందూదేశము ప్రవేశింపక పోలేదు. వారంతకు ముందే యక్కడ కాపురముపెట్టి యధికారములోనున్న యార్యులతో కలిసి లీనమై పోయిరి.

తరువాత నెనిమిదవ శతాబ్దమధ్యమమున జరిగిన యుబుల్ కాసీము దండయాత్ర హిందూదేశచరిత్రముపైనను నాచారములపైనను మాఱని ముద్ర వైచినది. దీనితో నీదేశ చరిత్రములో నొక సంపూర్ణముగా వేరైన శకము ప్రారంభించినది. రాజ్యస్థాపనము చేయుటకు ముందు నించు నాల్గువందల సంవత్సరములవరకు మహమ్మదీయులు హిందూదేశపు తలుపులు కొట్టుచునే యుండిరి. ౧౨౦౬ వ సం॥ రమున తన వంశమును స్థాపించిన కుతుబుద్దీనుఐబకు ఢిల్లీకి మొదటి మహమ్మదీయరాజు. ఎనిమిది, పన్నెండు శతాబ్దములమధ్య మహమ్మదీయులు సింధు పంజాబుల మధ్యనున్న ప్రదేశముమాత్రమే సంపాదించిరిగాని ఢిల్లీకి అంతిమరజపూతరాజైన పృథ్వీరాజు ౧౧౯౩ వ సం॥ రమున తన సోదరరాజపుత్రనాయకుని మోసముచే నోడిపోవునంతవరకు భారతవర్షము జయింపబడుటగాని హిందువులు లోబడుటగాని జరిగియుండలేదు.

హిందూదేశము ౧౨వశతాబ్దమువరకు వ్యావహారికముగా స్వతంత్రముగా నుండెను:—ఇందువలన భారతవర్షము పదమూడవ శతాబ్దారంభమువరకు వ్యవహారమున స్వతంత్రముగా నుండెనని తేలుచున్నది. స్వతంత్రమనగా విదేశప్రభు

త్వ మేదియు బయటనుండి దానిపై విధింపబడలేదని నా యర్థము. పంజాబు, సింధుదేశముల పశ్చిమోత్తరపరగణాలు కొన్ని కొంతకాలమునుండి ముసల్మానధికారముననే యున్నను ముఖ్య దేశమంతయు దేశీయపరిపాలకులచేతిలోను దేశీయాధికారము క్రిందనే యుండెను. వెనుక చెప్పినటుల అలెగ్జాండరు అబుల్ కాసీముల దండయాత్రలమధ్య హిందూదేశపుపశ్చిమోత్తరపు జిల్లల నాక్రమించిన గుంపులు స్థిరపడెను. ఒక్కమారక్కడ స్థిరపడగానే వారు దేశపు మతమును సాంఘికజీవనమును అవలంబించి దేశీయులలో కలసిమెలసిపోయిరి. అంతటినుండి వారికిని హిందూదేశజనులకును భేదము లేకుండబోయెను.

ముసల్మానుపరిపాలనము:—హిందూదేశముపై వేరు వేరు అదృష్టదశలతో మహమ్మదీయపరిపాలన మూరుశతాబ్దములు జరిగినది. పదమూడవ శతాబ్దమునుండి పదునారవ శతాబ్దారంభమువరకు నుత్తరహిందూస్థాన మొక్కటియే వారి యేలుబడిలో నుండెను. * దక్కను, రాజపుత్రస్థానము, మధ్య హిందూదేశమును అక్బరు తన ధ్వజముక్రింద హిందూదేశము నంతటి నేకముచేయువరకునుగూడ కొంచెమో గొప్ప

* దక్షిణహిందూదేశమున కొన్ని భాగములపై మహమ్మదీయు లప్పుడప్పుడు దండయాత్ర వెడలినదియు అక్బరు కాలమునకు మునుపే యచట నొక మహమ్మదీయరాజ్య మేర్పడినదియు నిజమే. అప్పటికిని పై వాక్యము సరిగానే యుండును.

స్వతంత్రముగానే యుండెను. అక్బరైనను దుర్జయుడైన యుదయపురపు రాణా ప్రతాపుని యణపలేకనే పోయెను. ప్రతాపు డోడిపోయెను, రాజధాని నుండి యాతని తరిమివైచిరి, వెంటాడి కష్టములపాలు చేసిరి గాని యాతడు మాత్రము మొగలుల కధీనుడు కాలేదు. అక్బరు తన శౌర్యమువలనను, స్నేహమువలనను ఇతర రాజపుత్రసంస్థానాధిపతులలో చాలవర కందఱను తన పక్షమునకు త్రిప్పుకొనెను గాని సీసోదియా * యధిపతిమాత్ర మాతని యెదుట మోకరింపనిచ్చగింపలేదు. అందువలననే ప్రతాపుని దేశస్థులాతని దేవునివలె పూజచేసిరి. అప్పటికే హైందవులలో దేశభక్తియు స్వాతంత్ర్యప్రియత్వమును అమితముగా నుండెను. అక్బరొకనాడు ప్రతాపునియొద్దనుండి శరణుగోరిన సందేశము వచ్చినదని తన సభలో తెలుపగా దర్బారులోనున్న రాజపుత్రు లెవ్వరును నమ్ముటకు నిరాకరించిరి. వారిలో నొకడగు పృథ్వీరాజను కవి తన కాసమాచారము వర్ణనాతీతమైన దుఃఖము కలుగజేసినదనియు, ప్రతాపు డణగినచో హిందువుల ప్రతిభాసూర్యుడు మరల నుదయింపకుండగా నస్తమించుననియు ప్రతాపునకు వ్రాయుటయు, ఆ సమాచార మబద్ధమనియు, ప్రతాపు డెప్పుడును లొంగిపోక జెండా నెత్తియే యుంచునని యాతనికి జవాబు వచ్చుటయు చరిత్రప్రసిద్ధమే. మొగలునికి శరణుజొచ్చి యాతనియొద్ద నుద్యోగములోనున్న యక్బరుని హిందూసేవకుని

* ప్రతాపుని వంశనామము.

కొకని కీవిషయములో నిట్లనిపించినది. తానోడిపోయినను ప్రతాపుడు మొగలుసేనల నెదిరించుచున్నంతవరకు హిందువులు పూర్తిగా నోడిపోయిరని యాతడొప్పుకొనడు. పదునారవ శతాబ్దమంతటి వెనుకటి కాలమున తన బందీలలోను సేవకులలోను ఒకనిని హిందూస్వాతంత్ర్యముగూర్చి యంత ధైర్యముగా నోరువిడిచి చెప్పనిచ్చుట యక్బరుని దెంత విశాలహృదయమో చెప్పక చెప్పుచున్నది. దగ్గఱ దగ్గఱగా ప్రధానమైన యితర రాజపుత్రవంశము లన్నింటితోగూడ అక్బరు సంబంధములు చేసికొనెనని మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను. అభిమానవంతులైన రహతోరు* లాతనికి కన్నెనిచ్చిరి. కచ్చువాహ, *బికానేరు, *బూందీలు* కూడ నోడబడిరి. అందువలన ప్రతాపు డక్బరునేగాక యతనికి పెండ్లివలన రక్తసంబంధులై యాతనితో జేరిన తోడి రాజపుత్రరాజులనుగూడ డీకొనవలసివచ్చెను. అప్పటికి అక్బరు బలవంతముగా నేలదలంచిన మహాసామ్రాజ్యముయొక్క ప్రయత్నముల నాత డొంటరిగా పాతిక వత్సరము లెదిర్చి నిలిచెను. కలనలు టాడ్ వ్రాసినట్లు „అప్పటికి ప్రపంచములోనికెల్ల మహాశక్తివంతమును, గ్రీకు స్వాతంత్ర్యముపై దండెత్తిన పారసీకసేనలకంటె నత్యధికమును మించినసేర్పును గల సేనలు గలిగిన మహాసామ్రాజ్యమునకు తన చిన్ని శక్తుల నన్నింటిని ఎదురుపెట్టునట్లు ప్రతాపుని ప్రేరేచిన యాభావాధిక్య మెంతయో యితరదేశముల దశలు పాలించువా రెంచుకొనుట యుక్తము.”

---

*అక్బరు కాలములోని రజపుతరాజ్యాధిపతుల వంశనామములు.

మరణశయ్యపై ప్రతాపుడు తన యనంతరము రాణా యగువానిచే స్వదేశస్వాతంత్ర్యవిరోధులతో నిరంతరయుద్ధము చేయుదునని ప్రతిజ్ఞచేయించెను. ఢిల్లీసింహాసనముపై ప్రథమముస్లిమురాజెక్కిన నాల్గువందల సంవత్సరముల తరువాత పదునారవ శతాబ్దములో ఈసంగతి జరిగినది. ఇది జరిగి వందయేండ్లు కాకమునుపే హిందువులు ముస్లిముఆధిక్యతను మరల ప్రశ్నించిరి. ఔరంగజేబు ౧౭౦౭ వ సం॥రమున చనిపోకపూర్వమే పంజాబులోని సిక్కులును, మధ్యహిందూదేశములోని రాజపుత్రులును, దక్షిణమున మహారాష్ట్రులును తమ దాడులను ప్రారంభించిరి. ముసల్మానుల పరిపాలనమును నాశనముచేసినది హిందువులే గాని బ్రిటిషువారు కాదు.

హిందూదేశములోని ముసల్మానుపరిపాలనము విదేశీయము గాదు:— ఏది యెట్లున్నను హిందూదేశములోని ముసల్మానుపరిపాలన మాత్రము „విదేశపరిపాలన” యనుట సరిగాదు. ఇంగ్లండుదేశమునకు క్రొత్తగావచ్చినప్పుడు నార్మనులు, డేనులవలె హిందూదేశముపై దండెత్తివచ్చిన ముసల్మానులును నిస్సందేహముగా విదేశీయులే. కాని వారు హిందూదేశములో స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని యీదేశమును తమ యిల్లుగా చేసికొని, యిక్కడనే పెండ్లాడి సంతానము కన్నప్పుడు వారుగూడ నీభూమికి పుత్రులైరి. నేడుఢిల్లీలోగాని మరెక్కడ గాని యున్న పఠానులు, మొగలులు నెంత హిందూదేశీయులో యక్బరు నౌరంగజేబును గూడ నంతేహిందూదేశీయు

లు. తైమూరు, నాదిర్‌షా, అహమ్మద్‌షా అబ్దాలీలు హిందూదేశము నెదుర్కొన్నప్పుడు వారు హిందూదేశపు ముసల్మానుల నేలుచున్న రాజ్యము నెదుర్కొనిరి. అందువలన వారు హిందూదేశపరిపాలకులైన యీ మహమ్మదీయులకెంతటి శత్రువులో హిందువులకు గూడ నంతటి శత్రువులే యైరి.

పదమూడవ శతాబ్దమునుండి పందొమ్మిదవ శతాబ్దముమధ్యవరకు హిందూదేశము నేలిన మహమ్మదీయులు పుట్టుకచేతను, పెండ్లిచేతను, మరణముచేతను గూడ హైందవులే. వారక్కడనే పుట్టి పెండ్లిచేసికొని యక్కడనే చనిపోయి సమాధియైరి. హిందూదేశములో వారు వసూలుచేసిన భూమిపన్నులో ప్రతిపైసయు హిందూదేశములోనే ఖర్చుపెట్టబడెను. వారి సేనయంతయు హైందవసేన. హిందూదేశపు సరిహద్దు లావలనుండి వారు క్రొత్తకుటుంబములను హిందూదేశములోనికి వచ్చి కాపుర మేర్పరచుకొన నిచ్చిరి గాని యీ దేశములో స్థిరవాస మేర్పరచుకొన నిష్టము లేనివారికి వారుద్యోగ మిచ్చినది చాల నరుదు. ఈయలేదనియే చెప్పవచ్చును. హిందువులపై వారి కేమైన ద్వేష మున్నయెడల నది మతవిషయకమైనది గాని రాజకీయము గాదు. ఇస్లాముమతము క్రొత్తగా స్వీకరించినవారొకొక్కప్పుడు అసలు ముసల్మానులకంటె నెక్కువ గౌరవింపబడుచుండిరి. అక్బరాభేదము తొలగించుటయట్లుండ నిండు. హైందవులతో కలుపుగోలు

తనమునకు సుతలాము ఇష్టపడని హిందూదేశము నేలుచున్న నేటిబ్రిటిషువాని యతిశయము హిందూదేశ మేలిన నాటి యేమూఢఛాందసపుమహమ్మదీయచక్రవర్తికిని గూడ నుండలేదు. మహమ్మదీయపరిపాలనములో నెప్పుడైనను జాతిభేదమన్న సంగతి పైకి వచ్చినదనిన నది హిందువులకును మహమ్మదీయులకును గాక, తుగ్లకు పఠానులకునో, మొగలులకును లోడీలకునో—మహమ్మదీయులలో మహమ్మదీయులకే బేటీపడినది. *

షేర్‌షా, అక్బరు, జహంగీరు, షాజహాను మొదలైన చక్రవర్తుల కాలములో నొక్కరాజబంధువుల యుద్యోగములు మినహాగా మిగిలిన యన్ని రాజకీయోద్యోగములలోను ఉత్తమోత్తమములైనవి కూడ హిందువుల కీయబడుచుండెను. వారు రాష్ట్రపాలకులును, సేనానాయకులును, జిల్లా యధికారులును గూడ నగుచుండిరి. మొత్తముమీద హిందూమహమ్మదీయుల కున్న భేదములు రాజకీయభేదములు గాని, సాంఘికభేదములు గాని కావు. రాజకీయముగా గాని, యార్థికముగా గాని యాలోచించినచో మహమ్మదీయపరిపాలన హిందువుల పరిపాలన యంతటిస్వదేశీయ మైనదే. మహమ్మదీయులు ప్రజలను నిరాయుధులుగా జేయుటకు ప్రయత్నము చేయను లేదు; ఆయుధముల తయారు గాని దిగుమతి గాని యా

* ౧౭ శతాబ్దమువరకు యూరోపుఖండ మిట్టి మతకలహములతో నిండి యుండెను.

పను లేదు. ఇక్కడి యుద్యోగములు భర్తీచేయుటకు వారు అరేబియానుండి గాని, పెర్షియానుండి గాని, యాఫ్ఘనిస్థానము నుండి గాని మనుష్యులను పిలుచుకొని రాలేదు. రక్షించుటకు వారికి లాంకషైరు వ్యాపారము లేమియు నుండలేదు. అందువలననే హిందూదేశపరిశ్రమలపై పన్ను వేయు నవసరము వారికి లేకపోయెను. వారి భాషాసారస్వతములను తమతో దెచ్చుకొని ప్రభుత్వవ్యవహార మంతయు నాభాషలో కొంతకాలము జరపిరి గాబోలు! తుదకు హిందూదేశభాష లన్నియు నెంతటి దేశీయములో యంతటి దేశీయమైనభాష యొకటి వారు కల్పించిరి. ఇప్పుడు ఉర్దు లేక హిందూస్థానీ యని పిలువబడు నీభాషపునాది యచ్చముగా హిందూదేశీయమే. హిందూదేశపుమ్లేచ్ఛపరిపాలకులకు పెర్షియా, అఫ్ఘనిస్థానములకూలిజనముల స్థితిగతులను గూర్చిన యాలోచన గాని మరే సంబంధమును గాని యుండలేదు. వారి ప్రాపకము గోరినవారెవ్వరైనను నీదేశమునకు వచ్చి స్థిరపడవలసియుండెను. ఆకారణముచేత వారి పాలనము హైందవపరిపాలనము గాని విదేశపాలనము గాదు.

* బ్రిటిషువారికి ముందు ఇతరదేశప్రజలకోసము హైందవవర్తకక్షేమముతో నేమియును సంబంధములేని విదేశీయుల

* కొంచెము కాలము పశ్చిమోత్తరహిందూదేశములో కొద్ది ప్రదేశము డెరయాను సామ్రాజ్యములో నొక భాగముగా నుండి యతనికి పన్ను చెల్లించెనని యందురు. అప్పటికిని అది దేశీయపరిపాలితము.

చే హిందూదేశము బయటనుండి యొక్కమారైన పలబడుట చరిత్రలో నెక్కడను గానరాదు. హిందూదేశ మెప్పుడును స్వతంత్రసామ్రాజ్యముగా నుండెను గాని యింకొక సామ్రాజ్యములో నొకభాగముగాగాని మరొక సామ్రాజ్యముపై నాధారపడిగాని యుండలేదు. అది సొంతసైన్యమును, సొంతయోడబలమును, సొంతధ్వజమును గలిగియుండెను. దాని రాబడి స్వలాభమునకే వినియోగపడుచుండెను. సొంతపరిశ్రమ లుండి దేశమునకు కావలసిన సామగ్రు లన్నియు దేశములోనే తయారగుచుండెను. ఎవ్వరైనను హిందూదేశముతో వ్యాపారముచేయుటకు ప్రత్యేకాధికారము గోరిన యెడల పాలకుల యనుమతిపొందవలసియుండెను. ఈస్టిండియాకంపెనీ యట్లేగదా చేసినది! ఇప్పుడు హిందూదేశప్రభుత్వ మంతయు నడుపు కచేరీసీమదేశములోనున్నట్లా కాలమున హిందూదేశప్రభుత్వపు కచేరీయరేబియాలో గాని, పెర్షియాలో గాని, కాబూలు లోగానియుండలేదు.

బ్రిటిషు పాలనలోని హిందూ దేశము—

బ్రిటిషువారి చేతికి వచ్చిన తరువాత హిందూదేశస్థితి పూర్తిగా వేరు *అప్పటికి ప్రథమపర్యాయ మీదేశ మింకొకసామ్రాజ్యములోని భాగ మైనది. నేటి భారతఖండముతనయంతట

* "జయింపబడిన దేశమునకు త్వరగానే పాతకాపు లగుటచేతనీ యాసియావిజేతల క్రౌర్యము కొంచెముకాలములోనే యణగిపోయెను.

వారు తాము నివసించియున్న రాజ్యముయొక్క యున్నతినిబట్టి యున్నతియు అవనతినిబట్టి అవనతియు చెందుచుండిరి. తండ్రులు తమ సంతతి యాశల కక్కడ పునాది వైచిరి. సంతతులు తమ తండ్రుల యాస్తుల నక్కడ గాంచుచుండిరి. చివరకు వారి మొలక యక్కడ నాటుకొని పోయెను. తాము మొక్కనాటు ప్రదేశము పాడుగా నుండవలెనని యెవ్వరును గోరరుగదా ! దారిద్ర్యము, వంధ్యత్వము శూన్యత్వము మనుష్యునికంటె కింపు పుట్టించునవి కావు. ప్రజలందరి శాపనార్థములలో జీవనము గడపుటకు సహింపగలుగు మనుష్యులు లేరనియే చెప్పవచ్చును, తార్తారుగుంపులు మదోద్రేకముచేతను లోభాధిక్యముచేతను అల్లరిమూకలై ప్రథమమున క్రూరముగా ప్రవర్తించినను, తమ యధికారదుర్వినియోగమువలన తమ ప్రభుత్వమునకు వచ్చిన చెఱుపును తెలిసికొని కూడదీసికొనుటకు వారిలో నొక్కొక్కమనుష్యుని జీవితకాలములోనే తగినంత యవకాశ ముండెను. క్రౌర్యమువలననే యీగుంపులు తయారైనను అవి యన్నియు సంసారుల గుంపులు. వారి సంసారము సుఖముగా జరగిపోయినను, లేక వారికంటె శక్తి యెక్కువగానున్న మరొక్కగుంపు వచ్చి వారిమీద బడినను సాధారణప్రజలును వారు నొకటియై పోవుచుండిరి ఎన్నో క్రమమైన యుద్ధము లున్నను, వారి నిరంకుశాధికారమునకు రాజకీయపు అంకుశము లేమియును లేకపోయినను బాగుగనే గడచిపోవుచుండెను. వారు ప్రజలసంపాదనావకాశము లేమియును పాడుచేయుట లేదు. అందుచేత వర్తకము పరిశ్రమలు విదేశవ్యాపారమును వృద్ధియగుచుండెను. చివరకు లోభమును అమితవడ్డీవ్యాపారమును గూడ దేశధనసంగ్రహమునకే వినియోగించెను. కృషికుడును పారిశ్రామికుడు నెక్కువవడ్డీనే యిచ్చుచుండిరి. కాని వారట్లు చేయుటలో తాము మరల సొమ్ము బదులు పుచ్చుకొనవలసిన కోశమునే వృద్ధిపరచుచుండిరి. వారి కీకోశములలోని ధనము ప్రియముగనే యుండినను దొరకుట నిశ్చయమైనదిగా నుండెను. అందువలన సంఘమున కంతకును వృద్ధిగా నుండెను.

“కాని మన యింగ్లీషుప్రభుత్వమున నీక్రమమంతయు తారుమారయ్యెను. తురకలయాక్రమణము దుష్టమైనదే. కాని హిందూదేశమును నాశనము చేయుచున్నది, మన రక్షణము. తార్తారుల విరోధము హిందువులయెడ దుర్మార్గమైనది నిజముకాని భారతీయులకు మన స్నేహము వినాశనకరమే యైనది. అక్కడ మన మాక్రమించిన రోజున మనము దేశస్థులయెడ నెంత ముతుకగా ప్రవర్తించితిమో యిరువదియేండ్లైన తర్వాతకూడ మన ప్రవర్తన యట్లే యున్నది. అచటి దేశస్థు లింగ్లీషువాని తెల్లబుఱ్ఱ యేమియో చూచి యెఱుగరు. మన యాంగ్లేయయువకులును బాలురును దేశస్థుల సహవాసముగాని ప్రేమగాని లేకుండ బరిపాలించుచున్నారు. వారింకను ఇంగ్లండునందు నివసించి యున్నట్లే యీందురుగాని ప్రజలతో నిసుమంతయైనను కలియరు. ముందు మరల స్వదేశమునకు వచ్చి స్థిరపడుదమన్న యాశతో బాగుగా ధనము నార్జించుకొని పోపుదమన్న యుద్దేశము తప్ప వారికి హిందూదేశ ప్రజలతో మరేవిధమైన సంబంధమును లేదు. వార్ధకమున కుండవలసిన లోభమంతటితో వృద్ధులును, యౌవనపు దుడుకుతనముతో యౌవనులను వీరంపర నొకరితరువాత నొకరు కెరటమునకు వెనుక కెరటమువలె వచ్చిపడుచున్నారు. ఇక హిందూదేశీయుల కండ్లకు అంతులేని యడ్డురాని క్రూరపక్షుల దండు లొకదానిమీద నొకటి వచ్చి తరిగిపోవుచున్న దేశముపై బడి నిరంతరమును ఆకలిగొని మేసివేయుచుండుట తప్ప మరేదియు గోచరమగుట లేదు. ఇంగ్లీషువానికి లాభమువచ్చినయొక్కరూపాయయు హిందూదేశములో నశించిపోయినట్లే” (౧౭౮౩ వ సం॥రమున కామన్సుసభలో యెడ్మండుబర్కు నుపన్యాసమునుండి. ఆరోజున నీవాక్యము లెంత తగియుండెనో నేటికిగూడ నంతే తగియున్నవి.)

నొక సామ్రాజ్యము గాక, బ్రిటను పూర్వము రోమనుసామ్రాజ్యములో నొక భాగమైనట్లు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో నొకతునుకయైనది. చరిత్రిలో మొదటితూరి యది సామంద రాజ్యస్థితికి తీసికొనిరాబడినది. తనచరిత్రిలో మొదటిమారది బయటినుండి యేలబడుచున్నది. హైందవులు పరాధీనప్రజలయి వేరుగా నెంతో దూరదేశములో వసించుచున్న యొక పరాయిజాతిచే పాలింపబడుట కిదియే మొట్టమొదటిపర్యాయము. విదేశములో నివసించు నొకమంత్రియధికారమునకు లోబడిన రాజప్రతినిధిని ఐదేండ్లకొక్కని చొప్పున హిందూదేశమందలితనప్రభుత్వముజూచుటకుబంపుచునీదేశములోనివసింపనిరాజుచేతనేలబడుటకిదియే మొదలు. దేశమునకుబయటకల్పింపబడినరాజ్యసూత్రములననుసరించి వచ్చిపోవుచుండు ప్రజలచే నీదేశవ్యవహారములు నడిపింపబడుట కిదియే ప్రారంభము.* సేనల నిర్వాహకత్వము, కోశాధికారము, జిల్లాలు మొదలగు విభాగముల పాలనము, నాణెములపోత, న్యాయనిర్వహణము, పన్నువేయునధికారము మొదలగు దొరతనములోని యన్ని ముఖ్యాధికారములును రాజుగారి సేవకులనుమాట తప్ప మరేవిచారమును లేక తమ యుద్యోగకాలము గడచిపోగానే యీదేశపు సంబంధము పూర్తిగా నశించు విదేశీయులచేతి

* హిందూదేశప్రభుత్వపద్ధతి భారతదేశప్రతినిధులులేని గ్రేటుబ్రిటనుపార్లమెంటులో నిశ్చయింపబడిన నియమములనుబట్టి నిర్ణయింపబడుచున్నది.

లోనున్నవి. ఈసేవకులు హిందూదేశమునకు అవలినుండియే యేరుకొనబడి బయటినుండియే నియోగింప బడుచున్నారు. అందుచేత హైందవుల కీపదవులలో పెక్కింటికి ప్రవేశము లేదు. హిందూదేశపు బ్రిటిషుపాలనలో నూటయేబది సంవత్సరములలో నేరాజధానికిని హైందవుడు గవర్నరుగా నియమింపబడలేదు. సైన్యనాయకత్వము హైందవులకు గాదు. ఉమేదువారీ సైనికులుగా గూడ వారు చేర్చుకొనబడరు. తమ స్వదేశపు రాజ్యవ్యవహారములలో తరఫీదగుటకు వారారువేలమైళ్ళు ప్రయాణముచేయవలసి యుందురు. అప్పటికిని ఎన్నిప్రయత్నములలోనో యొకటి నెగ్గుట యదృష్టదేవతాధీనమే.

హైందవులపై రాజకీయబహిష్కారము:—భారతదేశరాజకీయచారిత్రములో హైందవుడన్నతోడనే రాజకీయ బహిష్కారమునకు గురియగుట కిది మొదటి పర్యాయము. హిందూదేశములో నివాస మేర్పరచుకొని హైందవస్త్రీ నొకతెను పెండ్లాడిన యాంగ్లేయుని సంతానమాకారణముచేతనే యంతస్తులోను హోదాలోను కొంత పోగొట్టుకొనుచున్నది. పోనీ యాంగ్లేయస్త్రీవలన హైందవపెద్దమనుష్యుని కొకనికి పుట్టిన సంతానమైన నందువలన నేలాభమును బొందుటలేదు. కావున రెండు విధములుగాను హీనత హైందవరక్తములోను హైందవజన్మములోను నున్నది. మహమ్మదీయపాలనకాలమున హైందవస్త్రీని పెండ్లిచేసికొన్న ముసల్మానుడుగాని మహమ్మ

దీయస్త్రీని వివాహమాడిన హైందవుడుగాని యాకారణమువ లన తమ రాజకీయపు హక్కుల సంబంధములో నేమాత్రము ను మార్పుపొంద లేదు. క్రైస్తవుడై హైందవు డిప్పుడు మన దేశములో హిందువుల కంటెను మహమ్మదీయులకంటె నేవిధముగను ఉచ్చదశలో లేడు. కాబట్టి హైందవుల రాజకీయానర్హత్వము మతవిభేదముచేతను, మతహీనత్వముచేతను గాక రక్తమువల్లను, పుట్టుకవలనను హైందవు లగుటచేతనే యేర్పడుచున్నది. కొంతకాలముపా లేలుటకు వచ్చి యాకాల మైపోగానే వెడలిపోవుచు, మరల నంతే యస్థిరమైన మరియొక జట్టు వారికి స్థానమిచ్చి తొలగు కొలదిపాటి సివిలు మిలిటరీ యుద్యోగస్థులచేత హిందూదేశ మింతకు ముందెప్పుడును పాలింపబడియుండలేదు. అందువలన నీదేశము ఈయుద్యోగస్థులు పొందుధనములో సర్వమునో చాలవరకో పోగొట్టుకొనుచున్నది. వెవ్వేరు వ్యవహారనిర్వహణములయందు వారుద్యోగకాలమున హిందూదేశమున సంపాదించిన యనుభవ మంతటిని నష్టపోవుచున్నది. అన్నిటికంటెను కష్టము —ఈ యుద్యోగులు తనబిడ్డలని చెప్పి గర్వపడ దగిన సంతుష్టికూడ నీదేశమునకు దక్కనిచ్చుట లేదు. అట్లున్నయెడల వారుగూడ నీదేశమును తమ తల్లియని గర్వపడి తాము బిడ్డలమని తలంతురుగదా! వారిదేశమునకు పాలకులుగా వచ్చి కడపటివరకు నట్లే యుండిపోవుచున్నారు. వారి కొడుకులును, మనుమలును గూడ పాలకులుగా రావచ్చును గాని కొడుకులవలె గాదు. ఉద్యో

గములు లభించిన భారతపుత్రులు బ్రిటిషువారి సేవకులు. హైందవోద్యోగములలో వీరి పని సాధారణముగా తమబ్రిటిషుయజమానులకు కాయకష్టపడి దాసీతనము చేయుట మాత్రమే.

ఆర్మీనియనులును యూదులును కలిపి యందరు యూరపియనులును, యూరేషియనులును అధికారపత్రమును పొందకయే యాయుధములు ధరింపవచ్చును. హైందవులు మాత్ర మట్లు కాదు:—భారతదేశములో తమ యజమానులు ప్రత్యేకముగా ననుజ్ఞనీయనిదే హైందవు లాయుధములు ధరించుట నిషేధింపబడినది. ఆ యనుజ్ఞయైనను హక్కువలె గాక యనుగ్రహమువలెను, అపురూపపు దయవలెను అతియరుదుగా మాత్ర మీయబడుచున్నది. హైందవు లందఱిలో నుత్తమోత్తముడును, పసిద్ధి కెక్కినవాడును, అతిపవిత్రుడునైనవాడు గూడ తన యజమానుల దయాధర్మభిక్షమువలననే యాయుధశాసనాధికారమునుండి తప్పింపబడుచున్నాడు. తనకుముందు తన తండ్రులు, తాతలు, ముత్తాతలు పుట్టి, పెరిగి, బాధ్యతగల యధికారములు నిర్వహించి చనిపోయి, భూమిని తమ రక్తముతో ఫలవంతముచేసి, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యముతో సంచరించి యింకను ఏబది సంవత్సరములు కాకుండనే తన స్వదేశపు పర్వతములలో వారి వంశీకుడైన తాను తన విలాతియజమానులలో నధమాధము డైనవాని వలన గూడ చావుతన్నులు తన్నబడుటయో, యగౌరవింపబ

డుటయో యన్న భయము విడిచి యెండనుండియు వాననుండియు కాపాడుకొనుటకొరకొక గొడుగునైనను వేసికొనరాదు. *తమ కతిగౌరవాస్పదములైన దేవతలకు ప్రియనివాసములైన ధవళహిమాలయపర్వతములందలి కొన్నిప్రదేశములలో తెల్లదేవతలు మోజుపడుటవలన అక్కడ హిందువులడుగిడరాదని నిషేధింపబడినారు.

ఇంతే కాదు. హిందూదేశము బయటకూడ హైందవుని మెడలో రాజకీయదాస్యపు డవాలీ యట్లే యున్నది. ఇతరదేశము లన్నిటికంటెను బ్రిటిషుసామ్రాజ్యదేశములు హైందవు డనగానే తలుపులు ధడాలున మూసివేయును. ప్రపంచమంతటికిని భారతదేశీయుడు మాల. ఇంటిలోగూడ వానిదశ యిదియే యైనప్పుడు బయట మరొక విధముగా నుండుటరుదు. కూలీగా బ్రిటిషు సామ్రాజ్యదేశములకు తప్ప హైందవుడు మరి బయట ప్రయాణముచేయుట బ్రిటిషుప్రభుత్వమున కనిష్టము. సీమ కొకమారు వాడు షికారునకు పోవచ్చును గాని యక్కడ మాత్రము హైందవులు చాలమంది యుండుట కధికారుల కిష్టములేదు. ముఖ్యముగా నమెరికాదేశమునకు పోయి హైందవుడు కాపురముపెట్టుట యనగా వారికి చిదర. కారణము స్పష్టము. విదేశప్రయాణమువలన భారతీయునికి తన దేశపు బ్రిటిషుపరిపాలనను ఇతరదేశపు

* సర్ హెన్రీకాటను "నవహిందూదేశము" చూడుడు. [1907] పుటలు 68, 69, 70.

పరిపాలనతో పోల్చి చూచుకొనుట కవకాశము దొరకును. స్వతంత్రప్రదేశనివాసమును, స్వతంత్రజనసంసర్గమును హిందూదేశప్రభుత్వమునకు హానికరమైన, అధమము అననుకూలమైన యాశలను వానికి పుట్టించును. ఇదికాక, బ్రిటిషువారి గుణమును పరిశీలించుటలో హైందవుల మనస్సు నింతటివరకు వశపరచుకొన్న కనికట్టంతటితో పట్టువదలి పోవును. హైందవప్రయాణికుడు తన దేశమునకు తిరిగి రాగానే యసంతృప్తి పాలగుచున్నాడు. హైందవులు కొందఱు తమ విదేశసంచారములలో యూరపులోని స్వతంత్రాలోచనాపరులను, విప్లవకారులను కలిసికొని వారి పద్ధతులు నేర్చుకొందురు. ఇది యంతయును బ్రిటిషువారికి కష్టముగా నుండక తప్పదు.

కావుననే యీమధ్య హైందవుల విదేశప్రయాణములు నిరుత్సాహపరుచుటకు వారు ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. హైందవవిద్యార్థులను మళ్ళగొట్టునట్టి షరతులు విధించి సీమదేశములోనికి చేరకుండ యత్నించుచున్నారు. బ్రిటిషువిద్యాపీఠముల లోనికిని, న్యాయపాఠశాలల లోనికిని హైందవులను చేర్చుకొనుటకు చేయు ప్రవేశపరీక్షలను చాల కఠినము చేసివైచినారు. హైందవవిద్యార్థులకు సహాయము చేయుటకు, సలహా నిచ్చుటకు, సంరక్షకత్వము వహించుటకు నని పేరుపెట్టి లండనులో వీరొక సభ నేర్పరచియున్నారు. దాని ద్వారాతప్ప హైందవవిద్యార్థులను సీమవిద్యాలయములలో ప్రవేశింపనిచ్చుటలేదు. ఈ మహాసభయే హైందవ

విద్యార్థులను * ఆంగ్లవిద్యాపీఠములలో ప్రవేశింపకుండ నిరుత్సాహపరచుచు వారిమీద నెప్పుడును కన్నువేసియుండి వారి యాచరణనుగూర్చి యెప్పటికప్పుడు హిందూదేశప్రభుత్వమునకు తెలుపుచు చేయుచుందురు. హిందూదేశపు నావికాస్థలము లన్నిటిలోను పోలీసుద్యోగు లెప్పుడును భారతభూమి వదలి పరదేశములకు ప్రయాణముచేయు ప్రతిహైందవుని పేరును వానిగూర్చిన యన్నివిశేషములను పుస్తకములలో నెక్కించుకొనుచుందురు. ఆ క్షణమునుండి యాతడెక్కడి కేగినను రెండు కన్నులెప్పుడును వాని వెన్నంటి వానిని పరిశీలించుచునే యుందురు.

భారతీయునికి ప్రపంచములో ప్రతిదేశములోనున్న బ్రిటిషురాయబారు లనగా నర్థమే కాదు. గద్దింపో తిరస్కారమో కలుగునన్న భయముచేతను, తానా దేశమును తప్పక త్వరగా వదలి పోవలయు నట్టి స్థితి కల్పింపబడునను భయముచేతను ఆ రాయబారుల సాయము కోరుట కాతడు బెదరిపోవును. వానికి జరిగిన కీడునుగూర్చి యెవ్వరును కలుగజేసికొనరు. వానిపై బడి కొట్టవచ్చును, చంపవచ్చును, తిట్టవచ్చును, దొంగిలింపవచ్చును, లేక యగౌరవము చేయవచ్చును. వానియందు శ్రద్ధ వహించి చూచుకొను ప్రభుత్వము మాత్ర మేదియు లేదు. ఇతరదేశములు భారతీయుల బహి

* సీమలోని భారతీయవిద్యార్థిసామాన్య మందరి యభిప్రాయమిదియే. ప్రభుత్వము మాత్రము కాదనుచున్నది.

ష్కరించుటకు బ్రిటిషుప్రభుత్వము కోపము వహించుట యటుండ నిండు, కడుపు నిండినంత సంతోషించును. కొన్ని సందర్భములలో బ్రిటిషుప్రభుత్వము తనపలుకుబడి యుపయోగించి హైందవులను విదేశములలో నడుగు పెట్టకుండ జేసినదని యనుకొనుచున్నారు. భారతీయులు తమ రాష్ట్రములలో ప్రవేశింపకుండ బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములోని స్వపరిపాలకరాష్ట్రములు అత్యంతనీచమును అమానుషమునైన శాసనములచేతను విధానములచేతను పెద్దగోడ నొకటి అడ్డుగట్టినారు. అశక్యమైన పరీక్షలకును నీచపరిస్థితులకును లోబడిగాని భారతీయు డాదేశములకు వేడుకకొరకైనను విద్యనిమిత్తమైనను గూడ ప్రయాణముచేయుటకు వీలులేదు.

ఈ విషయములో భారతీయుని బ్రిటిషుదేశములకంటె నితరదేశములే బాగుగా నాదరించుచున్నవి. మొన్నటివరకాతడు స్వతంత్రముగా నాదేశములకు పోగలిగి యుండెను. యూరపులో నేదేశమును వాని రాక నడ్డగింపదు. ఈమధ్య బ్రిటిషుప్రభుత్వము కోరికమీదట యునైటెడ్‌స్టేట్సు బహిష్కరణపు పద్ధతి మొదలు పెట్టినది. కాని యొక్కమారా దేశములో పడిన పిదప కావలసిన షరతులను విధానములను ఒప్పుకొన్నచో నన్ని విద్యాపీఠములును, సంస్థాపనములును ఆదరింపకపోవుట లేదు. ఆ కొంచెమైనను సీమదేశమునుగూర్చి చెప్పుటకు లేదు. ఇతరదేశీయుల రాకపోకల కేయడ్డంకులును కల్పింపనట్లు భారతీయుల రాకపోకలకుకూడ సీమదేశ

మేనిషేధములును పెట్టని మాట నిజమే కాని యెంతటి స్థితిపరుడయినను ఎంతటి గౌరవము కలవాడయినను భారతీయుని మాత్రము చేర్చుకొనని బ్రిటిషువిద్యాశాల లక్కడ గలవు. వానిని చదువుట కొరకు చేర్చుకొను విద్యాస్థానములైనను యుద్ధపుకవాతు (మిలిటరీడ్రిల్లు)నుండి ప్రత్యేకించును. బాలభటునిగా గూడ వానిని చేర్చుకొనరు. బ్రిటిషుసంస్థానములలో చాలవానికి భారతీయుని తలంపు కిట్టదు. హైందవులకు స్వాగతమిచ్చి యాదరించి తన్మూలమున హైందవులను ఎక్కువగా చేర్చుకొను గొప్ప బ్రిటిషు నేషనల్ లిబరల్ క్లబ్బొకటే ఇంగ్లాండులో నున్నది. ఇంగ్లాండులోని సంస్థ లనుసరించు సాధారణ సూత్రమునకీ యుదారసంస్థాపన మొక్కటియే యపవాదము.

ఈ తిరస్కార మంతయు పొందిన మీదటగూడ హైందవుడు తన నీచస్థితిని గూర్చి తలపోయడని యనుకొనినచో బ్రిటిషువారు చాలమట్టిబుద్ధులు కలవారై యుండవలెను. అప్పుడు తన్ను రక్షింపను, తనయాధిక్యతకై ప్రయత్నింపను స్వదేశప్రభుత్వ మొకటి లేకపోవుటయే దీని కంతటికి కారణమని భారతీయుడు తలంపకపోడు. తానొక పరాధీనజాతికి చెందినవాడ ననియు స్వాతంత్ర్యహీనమై రాయబారులుగా లేని దేశమగుటచే తన దేశము ప్రపంచములో కొఱగాని దనియు, దాని కొక సొంతధ్వజమైనను లేదనియు, తన ప్రజలను వెనుకవేసికొని వచ్చుటకు దాని కితరదేశములలో ప్రతినిధు

లెవ్వరును లేరనియు, నాగరకతగల యీ పెద్ద జనసంఘములో తా నెందులకును కానివాడ ననియు నాతనికి మనసులో చాల గట్టిగా ననిపించును. ఇది యంతయు స్వాభావికముగా వాని హృదయమునకు పట్టిపోవుటచేత వాడు రాజకీయముగా విపరీతాభిప్రాయములు పొందును. ఈయగౌరవపు సిగ్గుచేటు జీవనముకంటె నతడు మరి యేదియైనను మంచిదే యని తలంచును.

ఇట్టిదశ యెప్పుడు నెరుగని ప్రజ లీస్థితిలో నుండు నీచత్వాగౌరవములయనుభవమును గ్రహింపజాలరు. ఒక్క నిమేషకాల మిటువంటి పరిస్థితులలో తా మున్నామని బ్రిటిషువాండ్రనుకొన్నచో అప్పుడు వారు హిందూదేశపు జాతీయవాది యభిప్రాయములను మెచ్చుకొను స్థితిలో నుందురేమో? జర్మనులు సీమదేశమును జయించి వారి ప్రభుత్వమును బ్రిటిషు జాతిపై జమాయించిరని యనుకొందము. లెక్కకు తక్కువగా బ్రిటిషువారును ప్రభుత్వాధికారులు చాలవర కందరును ప్రషియాదేశస్థులే యేర్పరుపబడి జర్మను దేశపు మంత్రి యెన్నిన యొక జర్మను వైసరాయిని జర్మనులతో నిండిన యొక శాసనసభ సహాయముతో తమ దేశము నేలవలసినదని కైజరుగారు పంపినయెడల బ్రిటిషుప్రజల కెట్లుండును? * ఆ జర్మనుపద్ధతి మంచిది చెడ్డదని యెవ్వ

* న్యూస్టేట్సుమను పత్రికలో ౧౯౧౬ సం॥రము ఏప్రెలు ౧వ తేదీని "జర్మను లింగ్లండును గెల్చినచో" అని యొక వ్యాసము వెలువడినది. దానిలో "ఇంగ్లండుకు బదులు 'ఇండియాను, జర్మనీకి బదులుగా 'ఇంగ్లండు'ను ఉంచుచు చదివినచో భారతజాతీయవాది స్థితి యీవ్యాసమువలన బాగుగా బోధపడగలదు,

డును అననేరడు. ఓటుహక్కుని గంద్రగోళము చేయువారిని సమానస్వామ్యవాదులను, రోమనుకాథలిక్కులను ప్రజాశాంతి భగ్నము చేయకుండ నిర్బంధమును, శాంతముగా నణచియుంచు బలిమి జర్మనులు కలిగి యుండవచ్చును. జర్మనులు బ్రిటిషుసేన నంతటిని క్రింది యధమోద్యోగము లన్నింటిలోను నింపి మిలిటరీ పోలీసు సేవకత్వమునకై వారికి బాగుగానే జీతమిచ్చి, బిరుదులను, అలంకారములను ప్రసాదించి, వారెప్పుడు నెరుగనంత గొప్పయంత్రాగారములు కట్టించి, మతవిషయములలోను, గృహసంబంధములలోను, వారి ప్రారంభవిద్యలోను స్వభాషయైన యాంగ్లేయభాష నుపయోగింపనీయవచ్చును. ఆంగ్లేయు లప్పుడు తృప్తిపడి సంతోషింతురా? వర్తకవ్యాపారములను చూచుకొని జర్మనుపాలనము తమకు దైవవర మయ్యెనని చంక లెగరవేయుదురా? ఎప్పటికి నట్లు చేయరు. మరి స్వరాజ్యము కావలెనను హైందవులు దేశభక్తులు కారనియు తెలివితక్కువవారనియు వారెందులకు శంకించవలెను? మంచిపాలన మైనంతమాత్రమున స్వపరిపాలనమున కెప్పటికిని ప్రత్యామ్నాయము కాజాలదని సర్ హెన్రీకాంబెల్ బేనర్ మెనుగారు చెప్పియుండ లేదా?

తాను రాజకీయముగా పరాధీనుడ ననుకొని యాస్థితిలోనున్న యవమానమును నీచత్వమును గ్రహించుట యొక స్వతంత్రదేశములో పుట్టుకనుండి స్వాతంత్ర్య మనుభవించుచున్న వాని కసాధ్యము. ఆ యనుభవము వా డెరుగనిది. ఆ

దశలో తా నున్నానని యనుకొని యాస్థితి నూహించుకొనుటకు తగినంత కల్పనాశక్తి కూడ వానికి లేదు. విదేశములను సందర్శించు ప్రతి హైందవుడును సిగ్గుతో తలవంచుకొనవలసివచ్చుటను బ్రిటిషువా డెందులకు కనుగొనలేడు?

బ్రిటిషురాజనీతిజ్ఞులు, సంపాదకులు, పత్రికావిలేఖరులు మొదలైన యందరును హిందూదేశమునకు బ్రిటిషులు లాభములను ప్రసాదించినారనియును, శాంతి ధర్మములను స్థాపించినారనియు, రైళ్ళను వేసి, కాల్వలను త్రవ్వించిరనియును, విద్యను గరపుచున్నా రనియును, వ్యాపారము వృద్ధిచేసినా రనియును, న్యాయపాలనము పక్షపాతములేక బాగుగా నడిపినా రనియును, పరిశ్రమలు వృద్ధిచేసినా రనియును, టపాతంతిపద్ధతులు స్థాపించి దేశమును ప్రపంచముతో కలిపినా రనియును చెప్పుచుందురు. హైందవుడు బ్రిటిషువారిని వదల్చుకొందమని యెందులకు కోరునో మాత్రము వారికి తెలియదు. బ్రిటిషువారు వానికంత చేసిపెట్టినారు కదా. వాని యింటికి నాగరకత తెచ్చిపెట్టినారు, చీకటినుండి వానిని బయటికి తీసినారు, తమ భాషను విద్యావిధానమును యిచ్చినారు, విద్యామందిరద్వారములను వాని కొరకై తెరచి పెట్టినారు, స్వదేశవిదేశములనుండి వాని కేమియు హాని కలుగకుండ రక్షించి భద్రపరచిసుఖసంపత్తులువృద్ధియగుబాటచూపించుచున్నారు. ఇప్పటిమట్టునకిది యంతయు సంపూర్ణముగా సత్యమనియే యన్నను నిది యంతయు రాజకీయదాస్యమువలన పోగొట్టు

కొను పుంస్త్వమునకు నష్టపూర్తి కాగలదా? బంగారు గిల్టు వేసినను సంకెళ్లు సంకెళ్ళే. స్వాతంత్ర్యమునకు గౌరవమునకును ప్రపంచములో నున్న యైశ్వర్య మంతయు పెట్టినను సరి తూచగలమా? తన గౌరవమే పోయినపుడు ప్రపంచ రాజ్యాధిపత్యమైనను నేమి ప్రయోజనము? బానిస కాత్మ యుండనట్టులే పరాధీన ప్రజలకు కూడ నాత్మ యుండనేరదు. పరాధీనప్రజలు, బానిసలు. వారిదేహములుకూడ వారివి కావు. ప్రథమశ్రేణి బంగాళీన్యాయవాదియైన యొక హైందవ నాయకుడు ప్రస్తుతము కలకత్తాహైకోర్టులో న్యాయాధీశుడు. న్యాయాధీశుడు కాకముందాతడు బంగాళాదేశపు సభ కధ్యక్షత వహించి పరతంత్రరాజ్యములోని ప్రజలకు రాజనీతి యన్నది యుండదని చెప్పెను. రాజనీతి యెఱుగని ప్రజల కాత్మ యుండదు. ఆత్మయుండని నరుడు మృగమాత్రుడు. ఆత్మ లేని జాతి ఇష్టమువచ్చినట్లు తోలబడు మూగపశువుల మంద. నేటి హైందవు లట్టివారు. దీనికి జబాబుగా హైందవులు తరతరములనుండి తెలిసినంతమట్టు కష్టేయున్నారని, వారెప్పుడును స్వాతంత్ర్యమన్నది యెరుగరని వారిపై నెవ్వరు రాజ్యము చేయుచున్నారో వారి కెప్పుడు నగత్యము లేదని, వారికి దేశప్రేమ యెప్పుడు లేదని దేశప్రేమ జాతీయత యనునవి పాశ్చాత్యసంబంధమువలననే హైందవులకు తెలిసినవని, జాతీయవాదుల యభిమతములయెడ హైందవప్రజలు సానుభూతి చూపరని చెప్పుట నీచపునింద, ఘోరాబద్ధము. ఐశ్వర్యము

లో నోలలాడుచు పరిపాలకులతో నెడతెగని సంబంధము గలిగి గొప్పవంశావళి చెప్పుకొనుచు మహాబిరుదులు మోయుచు పేరుకెక్కి యున్న స్థితిలోనే సంతోషముగా సంతృప్తిగా నున్నట్లు కనబడుచున్న ప్రజలు అన్ని దేశములలోను నున్నట్లే హిందూదేశములోకూడ నున్నారు. ఎవ్వరు బాధింపకుండపైన సంరక్షణము, సుఖించుటకు, ఒకరి ప్రేక్ష్యము లేకపోవుట భోగవిలాసములకలిమి, నిర్వ్యాపారలాలసత్వము వారికి కావలసిన దంతయు నింతే. ఏమార్గమైనను ఈసుఖసాధమును కులద్రోయ వచ్చును. వారికిని, వార సంతతికిని నాశనము తేవచ్చును. పాటుపడవలసిన యవసరము లేక వారిప్పుడనుభవించు నానందము రాజకీయ పరిస్థితులు మారినప్పుడదృశ్యమై పోవచ్చును. బ్రిటిషుదొరతనము వారి యాస్తులకే గాక వారియనుచరులయు ప్రజలయు నజ్ఞానము, వెఱ్ఱిబాగులతనము, ఛాందసము దేహమనోదాస్యముల నాధారము చేసుకొని జీవించి వృద్ధిపొందు హక్కునకుకూడ అభయమిచ్చినారు.

కొందరు హిందూదేశపు నబాబులును మహారాజులు నట్టివారు. బ్రిటిషుతుపాకులచే రక్షింపబడక పోయినచో తమ జీవనమును సంపాదించుటకు వీరిలో చాలమంది చెట్లుకొట్టి కట్టెల నమ్ముకొనవలసి యుందురు. అవమానపు గొడ్డుబ్రతనపు శూన్యజీవనము చేయుచు బ్రతుకు బందీలయిన యేపాప మెరుగని స్త్రీలతో నిండిన జనానాలు, అతిపురాతన

ములు సత్యుత్తమములైన విస్కీ బ్రాంది షాంపేను సారాలతో నిండిన పెద్ద నేలకొట్టులు, వేగవంతములు ప్రసిద్ధములు నగు పందెపుగుఱ్ఱములతో నిండిన, యశ్వశాలలు, బంగారు, వెండి పట్టు ముఖమలులతో నలంకరింపబడిన కచేరీచావళ్లు, అతిప్రియమై చిత్రవిచిత్రములైన ప్రపంచములోని నానారుచ్యపదార్థములును వడ్డించిన భోజనపు బంతులు, ప్రత్యేకపు రయిలుబళ్ళలోను వైభవపు రైలుపెట్టెలలోను ప్రయాణము చేయగల తాహతు, సంవత్సరము పొడుగున ప్రతిరోజునను క్రొత్తసారాను క్రొత్తస్త్రీని ఉంచుకొను సామర్థ్యమును ఇన్ని యేమిటికి, ధనము కొనగలప్రతిభోగమును-వీరికివన్నియు ప్రస్తుతపు పరిస్థితులు సాగుటపై నాధారపడియున్నవి. వారి కిదే బ్రతుకు. గౌరవమనగా వారెరుగరు. సంచలనము, కలహము, స్వధర్మము, రాజకీయపు మార్పు అనగానే వారి ప్రియపదార్థముల కిబ్బంది కలుగును. అది వారికి మరణముతో సమానమైనది. నిజమే, అట్టి మహానుభావులకు రాజకీయస్వాతంత్ర్యము, స్వేచ్ఛ, దేశప్రేమ లక్కరలేదు. వారి కిజీవనమే స్వర్గము. రాజనీతిజ్ఞుడుగాని దేశభక్తుడుగాని తొందరపెట్టుట వారికి సంకటము.

వారిసంఖ్యమాత్రము పెద్దది గాదు. వీరిలో కొందరు రాజ్యాధిపతులు బయటికి చెప్పరు గాని వారి హృదయాంతరాళములలో నీయవమానస్థితి కలచుచునే యున్నది. ఉదయపురమహారాణా వంటివాడు తన స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించి తన రాజ్యమును పోగొట్టుకొనుటకు సిద్ధపడక పోవచ్చును గాని యాతడైనను సీమదేశపు రాజైన హిందూదేశపు చక్రవర్తి గౌరవార్థము జరుగుదర్బారూరేగింపులో కర్జనువంటివాని వెనుక నడచుట కొప్పుకొనక పోవచ్చును. బరోడాగయక్వారువంటివాడు బ్రిటిషుబలము నావికబలము ముందట శక్తివిహీనుడు కావచ్చును గాని యాతడైనను ఆత్మగౌరవము తలకెక్కిన క్షణములో సీమదేశపురాజునకొక నీచపు సలాము చేయుట కిచ్చగింపక పోవచ్చును. అటువంటి మనుష్యులును, అంతకు తక్కువ రాజసము కలవారైన చాలమందికూడ లార్డుకర్జను వంటివాడనగా సహింపక పోవచ్చును. వారి యాత్మగౌరవమునకు, దేశమంతటికిని గూడ కర్జను వంటివాడు వైసరాయిగా నుండుటయే చాల మంచిది. అది వారి నీచస్థితినిగూర్చి మరేదియు చేయనంత జ్ఞాపకము చేయును.

కర్జను తమ యధికారములను తగ్గించెదనని భయపెట్టినప్పుడు, తమ స్వాతంత్ర్యమును తగ్గింప నెంచినపుడు, మరొకవిధముగా తమ హక్కులపై కాలిడినప్పుడీస్వదేశసంస్థానాధిపతులు చిందరపడి, చీకాకుపడి, కోపించి, గంతులు వేయుట చూడ విచిత్రముగా నుండును. అప్పుడుగాని వారికవమానము కలిగి హృదయములో నెక్కడనో యుండియుండని యాత్మగౌరవాభిమానములకు దక్కా తగులుట లేదు. కాని వారిలో కొందరు గడపిన సోమరితనపు లాలనజీవనము

ఈకోపము తమ బానిసతనమును త్రోసివైచి పౌరుషమును స్థాపించుకొనుటకై కడవరకును గట్టి ప్రయత్నముచేయ పోరి తొందరపెట్టుటకు తగినంత కాలము వారి కుండుట యశక్యముగునట్లు చేసినది. విద్యుచ్ఛక్తిప్రసార మానిమేషమాత్రమే శవమునకు కళ తీసికొనిరాగలదు కాని జీవనము పోయగలదా?

అది యంతయు న టుంతము. ఆత్మగౌరవమునకు మర్యాదకును పరితపించు జనసంఖ్యతో పోల్చిచూచినయెడల పరాన్నభుక్కు లగుకిరీటాధిపతులయు, మతాధికారులయు ప్రభువులయు (నవాబులు, రాజులు, మహారాజులు) సంఖ్యచాలతక్కువ. హిందూదేశములోను ఇంగ్లాండులోను కూడ పత్రికలవల్లను, ఉపన్యాసకులవల్లను, తమ గొప్పతనమును బాకాపట్టించుచు ప్రజల దృష్టిలో తామెప్పుడు నుండు సౌకర్యములు తమ కున్నను, సముద్రములో వారొక నీటిచుక్క. వారి నెప్పుడును ముందుంచి వారి రాజభక్తి శ్రద్ధలను సామ్రాజ్య మంతటిలోను ప్రదర్శించి వారి గొప్పతనమును ఉపయోగమును పొగడి పెద్దచేయుటలో బ్రిటిషువారు తత్పరులై యుందురు.

తమ దేశపు విద్యావంతులచేతను, తమ ప్రజలచేతను అనుచరులచేతనైనను, నిజముగా గౌరవింపబడువారి ప్రభువర్గములో చాల తక్కువ. అందరు నట్లుకారు. కొందరు మహోదారులు లేకపోలేదు. అప్పటికిని ఈ సంస్థానాధిపతులలో చాలమంది తమ రాజ్యములలో తోలుబొమ్మలని చెప్ప

వచ్చును. బ్రిటిషు రెసిడెంటులును బ్రిటిషు పొలిటికల్ యేజంట్లును తమపై నాధారపడుమనుష్యులసాయముతో గాని తమ యనిష్టమునకు భయపడినవారి ద్వారా గాని ఈరాజ్యపరిపాలనావిధానమును ఆజ్ఞాపించుటయో, స్వయముగా నడుపుటయో, వశపరచుకొనుటయో—తమయిష్టము వచ్చినట్లు నియమించుచున్నారు. కొన్ని ప్రభుత్వములలో రెసిడెంట్లు ప్రతివిషయమునను కలుగజేసికొనుటచేత పరిపాలనములోని ప్రతిచిన్నవిషయమును ఏదో యొకవిధముగా వానిచేతితో జరుగుచున్నది. మిగిలినవానిలో దూరమునుండి చూచుచు రెసిడెంటు పరిపాలన మిట్లు జరుగవలెనని కొండగుర్తులను విధించుచుండును. తన నిర్ణయమును శక్తిని నిజముగా స్థాపించుకొనగలిగి తన పరువు దక్కించుకొని తన స్వేచ్ఛను పోసియుండ జరుగుబడి గలిగిన రాజ్యాధిపతులు గలిగిన సంస్థానములు వ్రేళ్ళపై లెక్కపెట్టనచ్చును. సంస్థానాధిపతు లందరిలోను విద్యావంతుడును ఎక్కువ స్వతంత్రపరుడునుగూడ రెసిడెంటుఅభిమతమును వానిద్వారా హిందూదేశపాలకుల యభీష్టములను కనుగొని నడువక తప్పదు.

సంస్థానాధిపతులరాజభక్తి:— కొందరనుకొనునట్లందరు సంస్థానాధిపతులును మనఃపూర్వకముగా బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు భక్తిపరాయణులై యున్నారనిగాని, రాజభక్తిని ప్రకటించువారియాచరణములు వారి యిష్టముచొ

ప్పున వారంతట * వారు చేసిన పని గాని తలంచుట తప్పు. నిరంతరపరాధీనతచేతనో, నిరంతరవిలాసపరతంత్రులగుటచేతనో, వారిలో చాలమంది కభిమానము సంపూర్ణముగా నశించినది. కొందర కది స్వాభావికముగానే లేకపోయి యుండవచ్చును. భోగసౌఖ్యములలో తమ జోలికి రానిచో వారు పూర్ణముగా తృప్తిజెంది యుందురు. మరికొందరు తాము జయింపగలమన్న మార్గముదొరకినచో బ్రిటిషుసంకెళ్లు త్రెంపి బయటపడుట కెంతేనిసంతోషింతురు. ఫల మదృష్టమునకు వదలి యంజపేయుటకుమాత్రము వారు తయారుగా లేరు. అందువలన జాతీయపక్షము వారిసహాయసానుభూతులను లెక్కపెట్టుకొనదని స్పష్టముగా గ్రహింపవలెను. ఈ సంస్థానాధిపతులలో చాలమంది దౌర్జన్యపక్షమునెడ సానుభూతి చూపుచు దాని విజయమునకు లోలోన సంతసించుచుందురు, గాని యాపక్షమునకు బహిరంగముగా నేవిధమైన సాయము చేయుటకు తెగింపరు. రాజ్యసంస్కారపక్షమునెడ బహిరంగముగా సానుభూతిని చూపు సంస్థానాధిపతులు చాల తక్కువగానైనను కొంద రున్నారుగాని వారైనను ప్రభుత్వపరాశక్తి తాము విరోధులమని యనుకొనునని, యందువలన దానితో సంబంధముచెడునని భయముచెంది ధనసహాయముగాని మరే సహాయముగాని యాపక్షమునకు చేయ నిష్టపడరు.

* సర్ హెన్రీకాటను "నవహిందూదేశము, ౩౮ వ పుట చూడుడు.

సాధారణుడు, సాహుకారు, భూఖామందు, బంగాళీ జమీందారు, అయోధ్యతాలూక్దారు—అందరును పూర్తిగా బ్రిటిషుద్యోగస్థుల చేతిలో నున్నారు. వారియెడ బ్రిటిషుద్యోగస్థులకుగలమంచియభిప్రాయము అర్థికముగా వారికి లాభించును. వారి ద్వేషముగాని, యనిష్టముగాని, విసుగుదలగాని వారిసంపదలను నాశనము చేయును. బ్రిటిషుకలెక్టరును మేజస్ట్రీటును వారి యాత్మలలో స్వేచ్ఛావిహారము చేయుచుందురు. కొంచ మాలోచన పొడిగించి తమ్ము స్వతంత్రులనుకొనిపోదురేమో యనియు, స్వతంత్రించుచున్నారన్న యనుమానలేశ మేమి తగిలి యేమి పుట్టిమునుగునో యనియు, ఆయుద్యోగస్థుల యనుగ్రహము సంపాదించుట కొందరును తమపద్ధతినైనను విడిచి వేయుదురు. అప్పటికిని విప్లవపక్షమును ప్రేమించి యమితసాహాయ్యము చేయువారాఖరుకు బంగాళాదేశమందైనను కొంద రున్నారు. సంస్కారపక్షమును ప్రేమించి యడపదడప ధనసహాయము చేయువారు కొంద రున్నారు. ఈ చివరపక్షమును హిందూదేశరాజకీయములో నంతసరకుగొనరు. దీని యాచరణము హిందూదేశములో నెంతోమందిసమ్మతిగొన్నది కాదు.

ఈమనప్రపంచపు స్వాతంత్ర్యచారిత్రములో ఐశ్వర్యవంతులును ధనవంతులును విప్లవోద్యమములు, నితరరాజకీయోద్యమములు నడిపిన దెచ్చటను గానము. వారి తరగతి క్షేమమునకు మార్పు సరిపడదు. ఒక్కొక్కప్పుడు వారి

సమూహమునుండి ధైర్యశాలియు, కీర్తికామియునైన సాహసస్వభావుడొకడు వంశము స్థాపించునాశతోనైనను చరిత్రములో పేరు సంపాదించు నాశతోనైనను పైకి వచ్చి పరివర్తనోద్యమమును నడుపును. ఒకొక్కప్పుడు ధర్మముకొరకై నమ్మి దేశప్రేమియై దేశీయోద్యమములో మనఃపూర్వకముగా ప్రవేశించి తన యైశ్వర్యమును పదవిని పోగొట్టుకొనుటకైనను తెగించిన ధనవంతుడొకడు కూడ నెచ్చటనైన నుండకపోడు. కాని యట్టివా రన్నిదేశములందును గూడ నరుదే.

<u>సామాన్యప్రజకు స్వాతంత్ర్యముకావలెను:</u>—రాజకీయస్వాతంత్ర్యమునందు కోరిక, రాజకీయముగా మాలమై యుండుటకును పరాధీనజాతికి చెందియుండుటకును లజ్జావమానములు, స్థితిగతులను బట్టి సామాన్యప్రజలలోని విద్యావంతులకే యున్న వనుకొనవలెను. స్వపరిపాలనోద్యమములో సాధారణజనమైనను గట్టిగా నాసక్తి చూపింతురని యనుకొనుటకు వీలు లేదు. వారియజ్ఞానము, వారివిద్యావిహీనత, ఇన్నిటికంటె నెక్కువగా బ్రతుకుటకై వారు పడు త్రొక్కుడుపాటును వారి విషయమై తమ సమయమును తలంపును వినియోగపరుపకుండ నడ్డుపెట్టును. ఆకలి, దుఃఖము, బీదతనము, రోగము, రొచ్చు—వీనితో పోరుటయందే వారి కాలమును ఆలోచనయు సరిపడిపోవుచుండును. వారిని సంతోషపెట్టుట సులభము. కొద్దిపాటి యుపకారముగాని కొద్దిపాటి ధర్మములేక

మర్యాదగాని వారిని సంతోషపెట్టును. ప్రధానవిషయములలో కూడ వారూరక తత్తరపడుచుందురు. సాధారణజనమునకు పాఠశాలావిద్యాలాభ ముండి స్వపరిపాలనాభావములలో నొకశతాబ్దము తరిఫీయతు పొందిన యూరపు, అమెరికాలలో గూడ నిట్లే యున్నది. ప్రభుత్వములును, ప్రభుత్వ పన్నుగడలలో జేరిన తరగతివారును సామాన్యజనమును సులభముగా తప్పుదారిలో పడవేయుచుందురు.

ప్రతిదేశములోను రాజకీయస్వాతంత్ర్యమునకు అభివృద్ధికి జరుగునుద్యమమును మధ్యరకముమనుష్యులలోని విద్యావంతులు నడిపింతురు. వారినమ్మికయు, తాము విశ్వసించినదానికై బాధపడుపట్టుదల, సత్యధర్మములకొరకై యాత్మత్యాగము చేయుటకు వెనుదీయమి యన్నిటికితోడు జనసామాన్యములో వారి కుండుపలుకుబడి వీనినిబట్టి వారి స్వాతంత్ర్యోద్యమజయాపజయము లుండును.

ఆప్రకృతిగలయుద్యమ మెన్నడును నశింపదు. “ఒకపరి స్వరాజ్యయుద్ధము ప్రకటమైన, వారసత్వమువలె నది వచ్చుచుండు” నన్నది పూర్వ మెంతనిజమైనదో నేడు నంత నిజమైనది. ఆయుద్యమనాయకుల తెలివితేటలనుబట్టి, పట్టుదలనుబట్టి, లోకులలో పలుకుబడినిబట్టి, విరోధులయుపాయశీలతనుబట్టి యా యుద్యమము కొంతకాల మాలస్యమగుటయు, జయాపజయములు గాంచుటయు నుండును. రాజకీయాభివృద్ధికైన ప్రయత్నములకు వృద్ధిక్షయములు, జయాప

జయములు, అనుకూలప్రాతికూల్యములు ప్రపంచ మంతటను గలవు. ప్రభుత్వములెప్పుడును ప్రారంభములో నట్టి ప్రయత్నముల నెరుగనట్లు నటించును. తరువాత నాక్షేపణమును, తరువాత నిర్బంధమును ప్రారంభించును. కాని వారి యెత్తుగడలు వ్యర్థము. సుకుమారమైన స్వాతంత్ర్యపుమొక్క తనకై ప్రాణమిచ్చినవారి రక్త మాహారముగా పెరుగును. ఉరితీయువాని త్రాడు, తెగవేయువాని గొడ్డలి,తుపాకివాని గుండు—వ్యక్తుల ప్రాణము హరించును గాని సాంఘికాదర్శములను దృఢపరచి వృద్ధిచేయును. దేశనిర్వాసములు, ద్వీపాంతరవాసములు, కారానిర్బంధములు, చిత్రహింసలు,ఆస్తివశపరుచుకొనుటలు, స్వాతంత్ర్యమును పీకపిసికి దాని యనుచరులను నిర్మూలము చేయుటకు సాధారణముగా నుపయోగించు సాధనములు.ఇంతవరకు దానిని చంపివేయుటకు మాత్ర మవి అశక్తము లైనవి. నిర్బంధముకంటె సమాధానపరచుట యొక్కొక్కప్పుడు జయప్రదముగానే యుండునుగాని యదియైన నాలస్యమైనను, బలవంతముగా జరిగినను, ఊరుకొనుటయే యుత్తమ మనిపించును.

హిందూదేశజాతీయోద్యమము దీనిలో కొన్ని దశలను గడిచి మిగిలినవాని నిప్పుడు గడచుచున్నది. ఆ దశలను వర్ణించి వాని వృద్ధిక్షయముల పరిశీలించినచో నుపయోగకరముగా నుండునని తలంచెదము. *

* ఈయధ్యాయములో చెప్పిని కీళ్ళన్నియు, జాన్‌స్టూవర్టుమిల్లు వ్రాసినట్లు అస్వాభావికమైనదియు, మరియు నెందరో యుదారమనస్కులగు బ్రిటిషువారలు స్వభావవిరుద్ధమైన దని గట్టిగా సాక్ష్యమిచ్చినట్టిదియు నగు బ్రిటిషుప్రభుత్వ విధానమువే యని గ్రహింపవలెను. బ్రిటిషుచరిత్రకారు డగువిల్సను ౧౮౩౫ వ సం॥ర మంతటి పూర్వకాలమునాటి బ్రిటిషుహిందూదేశచరిత్ర మనుతనమహాగ్రంథములో నిది యంతయు నొప్పుకొన్నాడు.

తరుణహిందూదేశము.

౨ వ అధ్యాయము.

—):o:(—

క్రీ॥ శ॥ ౧౭౫౭ సం॥ నుండి ౧౮౫౭ సం॥వరకు హిందూదేశము:—భారతవర్షపు ఆరవ మొగలుచక్రవర్తి యౌరంగజేబు ౧౭౦౭ వ సం॥ రమున చనిపోయెను. అతని మరణానంతర మేబది సంవత్సరములనాటికి హిందూదేశములో మొగలు రాజ్యాధిపత్యము కుట్టూపిరితీయుస్థితికి వచ్చెను. అతని ఛాందసము, మూర్ఖపుపట్టుదల, అపనమ్మకపుస్వభావము నాటినవిత్తులు మొలకెత్తి పెరిగి యతని వంశీకులకు కలహములు, పోరాటములు, పితూరీలు, విద్రోహములు పంట పండుచుండెను. ఉత్తరమునను దక్షిణముననుగూడ మొగలు పాలన కంతము సూచించు శక్తులు బయలుదేరెను. ఢిల్లీలో సంధికొరకై పోయి యతినీచముగా హింసించి చంపబడిన శిక్కుగురువు గురుతేజబహదూరుమరణ మాతని యను చరుల మనస్సులో గట్టిగా నాటికొనిపోయెను. అతని కొడుకు గురుగోవిందసింహుడు ముందు పంజాబులో మొగలుపాలన మంతరింపజేయు సేనలను తయారు చేయుచుండెను. దక్షిణమున హిందూదేశమునందలి యుద్ధబలము లన్నియు శివాజీ ధ్వజముక్రిందికి వచ్చి చేరుచుండెను.

౧౭౫౭వ సం॥ రమునాటికి పంజాబులో శిక్కులును దక్షిణమున మహారాష్ట్రులును నానాటికి కూలిపోవుచున్న

మొగలుప్రభుత్వపు పునాదులను పెకలించివేయ గలిగిరి. హైదరాబాదు నైజామును, మైసూరు నవాబును తమ స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించుకొని మహారాష్ట్రులతో దక్షిణ హిందూదేశనాయకత్వము కొరకై పోరాడుచుండిరి. ఆ ప్రకారమే బంగాళాదేశము అయోధ్యనవాబులు ఢిల్లీచక్రవర్తికి నామమాత్రాధీనులై యుండిరి. దక్షిణమధ్యహిందూదేశములలో చాలభాగము మహారాష్ట్రుల వశములో నుండెను.

హిందూదేశములో ఆంగ్లపరాసుల కలహము:—

హిందూదేశపు రాజకీయాదృష్టము గాలిలో వ్రేలాడుచున్న సమయమున ఆకలహసమయమును చూచుకొని లాభము పొందుటకై యొక బలము బయలుదేరెను. పరాసులును ఆంగ్లేయులును వ్యతిరేకపక్షములకై పనిచేయుచు రంగమున ప్రవేశించి పాచికలు వేయ నారంభించిరి. ఎక్కువ పాట పాడినవానికి తాము సాయముచేయుచు పందెమయినతర్వాతను, దాని మధ్యరంగముననుగూడ తమ పక్షములను మార్చుకొనుచుండిరి. ౧౭౫౭ వ సం॥ రపు ప్లాసీ యుద్ధము బ్రిటిషువారికి గట్టి యవకాశ మిచ్చిన సైనికవిజయము. హిందూదేశపాలనము తీసికొనుట కదియే వారికి తాళముచెవి యైనది. ౧౭౫౭ వ సం॥ రమునుండి ౧౮౫౭ వ సం॥ రమువరకు యుద్ధమో కుట్రయో యెప్పుడును జరగుచు వచ్చిన కలహశతాబ్దము. ఈ శతాబ్దములో సామ్రాజ్యనిర్మాణము

ను, ఐశ్వర్యసంపాదనమును బ్రిటిషు లెప్పుడును మనసులో పెట్టుకొని యుండిరి.

హిందూదేశములో బ్రిటిషుప్రభుత్వ మేర్పడిన విధము:—

బ్రిటిషువారు మహమ్మదీయులపై హిందువులను, హిందువులపై వహావ్యర్యులను, జమీందారులపై సంస్థానములను, సంస్థానములపై జమీందారీలను; జాటులపై రజపూతులను, రజపూతులపై జాటులను; వీరిద్దరిపైనను మహారాష్ట్రులను; బుందేలులపై రోహిల్లాలను, పఠానులపై బుందేలులను ఎక్కించుచుండిరి. సంధులు చేసికొని యావంతయైన కించ లేక వాని నతిక్రమించుచుండిరి. మర్యాదయును విశ్వాసమునుకొంచమైనను లేక యొకనాడొకపక్షమునను, రెండవనాడు దానికి విరుద్ధపక్షమునను మరల దాని కనుకూలముగను ఇష్టము వచ్చినట్లు మారుచుండిరి. రాజ్యములను కొని యెక్కువ పాటపాడిన వారి కమ్మివేయుచుండిరి. సైనికసహాయము వర్తకపుసరుకులాగున కొని యమ్మివేయబడుచుండెను. ధర్మాధర్మముల నాలోచించక యజమానులను వంచించుటకై సేవకులను, సేనలను త్యజించుటకై సైనికులను ప్రేరేచుచుండిరి. సంస్థానములను యుద్ధములలోను తొందరలలోను ముంచునట్టి కల్పనలు పన్నుచుండిరి. దేశీయము, రాజ్యాంతరసంబంధము, నీతి, మతము మొదలగు నన్నిధర్మములను మూలకు ద్రోచివైచిరి. మైనరులని, విగతభర్తృకలని దృష్టి లేదు; యువకులు ముదుసలులన్న వివక్షత లేదు. లూటీ, బందిపోటు,

సామ్రాజ్యముచేసికొనుట యిదియే పరమోద్దేశము. ఆ యుద్దేశము ముందట దేనిని లక్ష్యపెట్టుట లేదు.

పైనచెప్పిన దంతయు పెద్దచేయక యున్నదున్నట్లుగా చెప్పిన యథార్థమని తెలియుటకు మిల్లు విల్సనుల ,,బ్రిటిషు హిందూదేశచరిత్రమును, ,,బర్కుని "వారను హేస్టింగ్సుపై నభియోగమును," ,,టారెన్సువ్రాసిన ఆసియాలోని మన సామ్రాజ్యము"ను, విల్సనుని ,,కత్తి, కాతాబుక్కును," బెల్లుని ,,పంజాబును కలుపుకొనుట"ను చదివిన చాలును.

బ్రిటిషుహిందూదేశ సంఘటనము:—బ్రిటిషు అధికారస్థాపనము, బ్రిటిషుప్రభుత్వదృఢీకరణము, ఈస్టిండియా కంపెనీకి ధనలాభము-ఇప్పటిహిందూదేశపు ఆర్థిక, పరిశ్రామిక, మత, విద్యావిషయము లన్నియు నీ లక్ష్యములతో చర్చింపబడి యేర్పరుపబడినవి. బ్రిటిషులు హైందవసామ్రాజ్యమును కల్పించుకొనుటకై తుక్కుకాగితముల లాగున నాశనము చేసిన లేక యలక్ష్యము చేసిన పత్రములను పోగు చేసినచో నొకపెద్దపెట్టె నింపవచ్చును. ఆపనికై తగినపదార్థమున కొక్క వెల్లెస్లీ, డాల్హౌసీల పరిపాలనము చాలును. ఈ శతాబ్దకాలములోని కృత్యములతో పోలికగా హిందూదేశచారిత్రములో మరేవియు కానము. ఈ శతాబ్దము, ఒకే తీరున ఎడతెగకనిశ్చితమై యొక్కొక్కప్పుడు మర్మపూర్వకమై శాస్త్రపద్ధతుల ననుసరించిన యపహరణపు శతాబ్దము, ఆ మార్గము నవలంబించుటలో నీతినియమములు, దయ, మంచి

తనము మూలకు ద్రోసివైచి తమ యుద్దేశము నెప్పుడును పట్టుదలతో నెదుట నుంచుకొని గెల్పుగొనిరి. ఇది యంతయు వీడో వాడో యెవడో చేసినదని గాదు. కొందరు మంచి వారిని వదలివైచినచో ప్రాగ్దేశవ్యవహారములు నడిపించుటకై ఈస్టిండియాకంపెనీపంపిన పరిపాలకుల ముఠా యంతయు నిదే చేసినది. హైందవవ్యవహారనిర్వాహణమునకై పంపిన వివిధాంగ్లపాలకుల యాచరణములకును ఫక్కీలకును అంశలోనే భేదము.

బ్రిటిషుప్రజలు సంగతుల నెరుగరు:— హిందూదేశములో నేమి జరుగుచున్నదో బ్రిటిషుజనసామాన్యమంతటికిని సూచనలైన తెలియవు. ఆ పెద్దదేశములో తమ దేశస్థుల యాచరణములనుగూర్చి నేడెంత యెరుగకున్నారో యా కాలమునగూడ వారంత యెరుగకుండిరి. ఈరోజున హిందూదేశములో తమకొక సామ్రాజ్య మున్నదను మాట తప్ప మరి యొక్కవిషయ మక్కర లేనట్లు తమదేశస్థు లక్కడ నొక సామ్రాజ్యము స్థాపించుకొనుచున్నారని రాష్ట్రములను జయించుచున్నారని, బ్రిటిషు ఆధీనములోనికి కోట్లకొలది ప్రజలను తెచ్చుచున్నారని యన్న మాట వారికి చాలు. హిందూదేశము వారి కైశ్వర్యమును సంపత్తును తెచ్చెను. వ్యక్తులు కొందరావిధమున మహైశ్వర్యవంతులు కాగా వారి ధనము క్రిందికి ప్రవహించి బ్రిటిషుజాతిలో నంతటను ప్రాకిపోయెను. కుంపిణీవారి యాదాయముచేతను, బ్రిటిషుపరిపాలన హిందూ

దేశమునం దుండుటవలననే బ్రిటిషువర్తకులును పరిశ్రమికులును గొన్న యపరిమిత లాభముచేతను ఆ జాతి యైశ్వర్యవంత మైపోయెను. ఆ జాతికది చాలును. దేశపువార్తలలోను, పత్రికలలోను అవశ్యాత్తుగా నేదేని బ్రిటిషువారిదౌష్ట్యము బయటపడి వారి నైతికభావమును కలచినను, ఈ వ్యవహారములను నడపు రాజనీతిజ్ఞుల యుపన్యాసములతో వారి మనసులు కలకదేరిపోవుచుండెను. ఈ రాజనీతినిపుణు లాకార్యములను తమ వ్యాఖ్యానములతో సరిపుచ్చి రాజకీయకారణములపై తత్కర్తలను క్షమించి బ్రిటిషుపాలనయుద్దేశము హిందూదేశలాభముకొరకనియు, ఆ యుద్దేశమే యెప్పుడు మనసు నందుంచుకొని నడచుచున్నా మనియు గొప్పమాటలతో పెద్దగా చెప్పుచుండిరి. హిందూదేశములో నేమి జరుగుచున్నదో చూచుటకు వారన్ హేస్టింగ్సుపై ఎడ్మండుబర్కు తెచ్చిన యభియోగము బ్రిటిషుప్రజల కన్నులు తెరువవలసినదే, కాని యా ప్రసిద్ధికెక్కిన గవర్నరుజనరలును వదలివేయగనే యంతయు నెమ్మదిపడిపోయెను. వారన్ హేస్టింగ్సందరిని మించిన నేరస్థుడేమాత్రమును గాడు. అప్పుడు జరిగినదిప్పుడు హిందూదేశములో ప్రతిదినమును జరుగుచున్నది. విధము, పరిమితి మాత్రము వేఱు.

అప్పటికిని నేను బ్రిటిషుజనసామాన్యమును విమర్శింపదలపను. ఇతరదేశముల వ్యవహారములను, ఇతరజనముల వ్యవహారములను విమర్శించి పరిశీలించుటకు స్వపరిపాలితదే

శములకు సమయ ముండదు. వారికి కావలసినన్ని చిక్కులు వారి కుండును. ఆర్థికలాభముపై వారు కన్ను వేయుదురు; అన్ని కోట్లమంది తమ పాలనలో నున్నారన్న సంగతి వారి తలపుల నురక వేయించి వారి మనస్సులలో నుత్సాహము పుట్టించును. బ్రిటిషుదేశీయులలో నీ రెండునుకూడ కలసి హిందూదేశమును తమ పేరుమీదుగా నేలు తమ దేశస్థుల నుగూర్చి గర్వపడునట్లు చేయుచున్నది. విమర్శకస్వభావ ముండవలసిన యగత్యము వారికి లేదు. చివరకు మనుష్యస్వభావము మనుష్యస్వభావమే. లాభమువచ్చు విషయములో, ముఖ్యముగా నా లాభము సంపాదించుటలో గలుగు పాపము తిన్నగా తనకు సంబంధించినది కానప్పుడు, పరిశీలన కిష్టపడుట లోకస్వభావము గాదు. ఇది యటుండనిండు.

ఇంక నా కథ సాగించెదను. ౧౭౫౭ వ సం॥రమునుండి ౧౮౫౭ వ సం॥రము వరకు హిందూదేశపు బ్రిటిషు ఆక్రమణచరిత్రము ఎడతెగని రాజకీయదుర్మార్గము, అవిశ్వాసము, అవినీతులగ్రంథము, ఆ యాక్రమణము బ్రిటిషుమంత్రాంగ విజయము. హైందవసామ్రాజ్యస్థాపకులైన బ్రిటిషువారు సామ్రాజ్యము నేలుటకు తగ్గ సహజప్రజ్ఞ కలవారు. తా ముపయోగించిన పద్ధతు లెంత క్రూరములో వారు తలంప తలచుకొనలేదు. నీతిపరులు సామ్రాజ్యము స్థాపించుకొన జాలరు. చేతికి దొరకిన తరుణమును, పూర్తిగా నుపయోగించుకొనుచు, అందులో తా మితరులకు హాని యగుచున్నను విచారిం

పక, అయోగ్యతయని ద్రోహమని విశ్వాసఘాతుకత్వమని వెరువక, సాహసము, చొరవయు గలిగి జంకు బొంకు లేని జాణలే సామ్రాజ్యమును స్థాపింపగలరు. నెపోలియనులు, బిస్మార్కులు, డిజ్రేలీలు, రిచిలియసులు, మాకియవెల్లీలే సామ్రాజ్యములు తలపెట్టగలవారు. క్లైవు, హేస్టింగ్సు, వెల్లెస్లీ, డాల్హౌసీల వంటివారే వానిని స్థాపింపగలరు. బర్కు, గ్లాడ్స్టను, మోర్లేలవంటివా రా కార్యములు చేయజాలరు. ఇతరులను చేయుటకు కనుగీట వచ్చు నేమో!

తంత్రపుగెలుపు గాని యుద్ధజయము గాదు:—

ఏ యుద్ధమున జూచుకొన్నను బ్రిటిషువారి హిందూదేశవిజయము యుద్ధజయము గాదు. కొందఱి కాశపెట్టి మరికొందరిని భయపెట్టి యది యవకాశముగా హైందవుల నైతిక, ఆర్థికసహాయమును కోరి పొందుచు నాటకమాడుటచే తప్ప వారు హిందూదేశమును జయింపగలిగి యుండరు. ఆ కథ యెంత దుర్మార్గముగా నుండవలెనో యంత దుర్మార్గముగా నున్నది. గెలుపంత ధర్మము మరొకటి లేదు. ఇప్పటి హైందవులలో చాలవరకు అది మరచిపోయినారు. బ్రిటిషుహిందూదేశపు కోర్టులలో హైందవజాతీయవాదులపై „న్యాయముచే నేర్పరుబడిన ప్రభుత్వమును" పడద్రోయ ప్రయత్నించుచున్నారని యపరాధము మోపినప్పుడు మాత్రము నవ్వు వచ్చును. „ఏన్యాయముచేత"? „ఆ న్యాయ మెవరు సృష్టించిరి?" అని అడుగ బుద్ధి పుట్టును కూడను.

౧౮౫౭ వ సం॥ రపు సిపాయిల తిరుగుబాటు:—

౧౮౫౭ వ సం॥ రపు సిపాయిల గొప్పతిరుగుబాటును పందొమ్మిదవ శతాబ్దపు ప్రథమరాజకీయోద్యమముగా ప్రవేశపెట్టుటకే యీ పైచరిత్రము నిన్ని తక్కువమాటలతో ముగించి వైచినాము. ఆయుద్యమము రాజకీయమే గాక జాతీయము కూడను. అనుగుణ మున్న కారణములును, సహాయశక్తులును చాల నుండెను. హిందూమహమ్మదీయుల కలయిక, తిరుగుబాటునకు ముందున్న కట్టుబాటుబలము, తిరుగుబాటుదారులు చూపిన గట్టి పట్టుదల, అట్టి విప్లవ యుద్ధములో కూడ నుండవలసిన వానికంటె నెంతో తక్కువగా నున్న వంచనలును పైనిర్ణయమున కాధారము లగుచున్నవి.

అయినప్పటికి జనసామాన్యమునకు తిరుగుబాటుదార్ల నిర్మాణశక్తి పై నమ్మకము లేనందువలన తిరుగుబాటు వీగిపోయెను. ముఖ్యావసరముగా కాన్పించుచున్న నిర్మాణవిషయములను పితూరీదారులు బ్రిటిషులను బయటికి తఱిమివేయు నంతవరకును నిలుపుచేయ నిశ్చయించుకొనిరి, గాని ప్రజలుమాత్ర మట్లాగ లేకపోయిరి. వెనుకటి శతాబ్దపు యుద్ధములచేతను, వాని ననుసరించిన అక్రమ అరాజకములచేతను ప్రజల యోర్పు నశించెను. తిరుగుబాటుదార్లకు విజయము చేకూరినచో మరల నవి తిరిగి సంభవింప వచ్చునని వారు తలంచిరి. బ్రిటిషులను వారు ద్వేషించిరి. హిందూదేశపు ప్రభువులును, లక్ష్మీపుత్రులును, హైందవప్రజయు కూడ

వారి నసహ్యించుకొనిరి. తిరుగబాటుదారులయెడ వారు కనికారమును సానుభూతిని చూపిరి. కాని వారికి సాయము మాత్రము సగము మనసుతో చేసిరి. తిరుబాటుదారులపై వారికి నమ్మకము లేదు. హిందూదేశపరిపాలకవంశములను, ప్రభువర్గమును ప్రజలు బ్రిటిషువారిని ద్వేషించినంతకంటె నెక్కువగ ద్వేషించుచుండిరి. వారి నందరి నొక్క చోట జేర్చుటకు ప్రేరేచు నాథు డెవ్వడు నప్పుడు లేకపోయెను.

తిరుగుబాటణచి వేయబడెను:— ఇచ్చట గూడ బ్రిటిషువారిని కాపాడినది బ్రిటిషుతంత్రమే. వారు క్రొత్తగా నుద్భవించిన పంజాబుప్రభువులగు సిక్కులను సహాయమునకు కూడదీసికొనిరి. మహమ్మదీయులు సిక్కులను పీడించి యనేకబాధలు పెట్టియుండిరి. హిందూదేశములో మహమ్మదీయ పాలనము మరల స్థాపింపబడుట సిక్కుల కిష్టములేదు. మహమ్మదీయులవలన తమకు కావలసిన యనుభవ మంతయునైనదని చెప్పి వారు తాము క్రొత్తగా సంపాదించుకొన్న బలమంతటితోను బ్రిటిషులకు బాసటయై నిలిచిరి. మహమ్మదీయులు తమ గురుగోవిందసింహుని హింసించినారనియును, అతని కుమారులను గురుతేజబహదూరుని చంపినా రనియును బ్రిటిషువారు చెప్పినందువలన సిక్కు లది నమ్మి మహమ్మదీయులమీద కసి తీర్చుకొన నిశ్చయించిరి. సర్హిందు * పట్టణ

* 'సర్హిందు ఢిల్లీమార్గమున నున్న యొక చిన్నపట్టణము. అచటి మహమ్మదీయపరిపాలకుడు గురుగోవిందసింగుని పిన్నవయస్కులగు నిద్దఱు కొడుకులను రెండు ఇటుకగోడల మధ్యనుంచి క్రూరముగా వధించెను.

మును, విచారకరమయిన యాపరిదేశమునకు సంబంధించిన సంగతులును తలంపునకువచ్చి, హిందూదేశములో మహమ్మదీయప్రభుత్వము మరల తలయెత్తుటకేయవకాశమును లేకుండ నాశనము చేయుటకై వారెని పురిగొల్పినవి.

తిరుగుబాటోడిపోయెను. కాని బ్రిటిషువాండ్రను తిరుగుబాటుదారు లెంత తీవ్రముగా ద్వేషించిరో దాని గమనము తెలియబరచెను. హైందవులు పరమదయాపరులైన ప్రజలు ; తప్పించుట తమవశమయిన యెడల వారొక్క చీమనైనను బాధింప నొల్లరు ; కాని తిరుగుబాటునందు వారిలో కొందరు చాల నధికమగు క్రౌర్యములను నెరపిరి. తమ వంతు వచ్చినప్పుడు బ్రిటిషులును తిరుగుబాటులోను దాని తర్వాతను కూడ హైందవుల నేమాత్రమును విడువలేదు. అపరాధులను నిరపరాధులనుగూడ ఫిరంగులముందు పెట్టి మొత్తముగా పేల్చివేసిరి.* బ్రిటిషుసోల్జరులు దేశములో

*"కయే,మాల్లిజను" రెండవసంపుటము ౧౩౭ వ పుట చూడుడు

"౫౫ వ పటాలపు తిరుగుబాటుదారులుమాతో యుద్ధము చేయుచు పట్టుబడిరి గాన వారికి దయచూప నగత్యము లేదు. కాని బాగుగా నాలోచించినచో వారి నందఱను చంపుటకు నే నిష్టపడను. అట్లు చేసినచో నీశ్వరుని దృష్టిలో న్యాయము చేసినట్లు కాదు. నూటయిరువది మందిని చంపుట యనగా బాగుగా నాలోచింప వలసినదే. ఇతరులను బెదరించి హడలగొట్టుటయే మా యుద్దేశము. కాబట్టి ఆసంఖ్యలో మూడవవంతో నాలవవంతో నాశనముచేయుటతో నాయుద్దేశము బాగుగా నెరవేరగలదు. సామాన్యముగా దుస్స్వభావము, తుంటరితనము, ద్వేషప్రచారము

ప్రయాణముచేయుచు పురుషులు, స్త్రీలు, పిల్లలను వివక్షత లేక అందరను*హింసించుచు ఒక్కొక్కప్పుడు వారి తలలను

నందు పోరాటమునందు ప్రాధాన్యత, ౨౬ వ తేదికి పూర్వము నాల్గు రోజులును అధికారులయెడ చూపిన యీసడింపు—ఇటువంటి చెడ్డగుణములు గలిగియుండిరన్న వారి నందఱిని ఏరవలెను. అప్పటికిని అనుకొన్న సంఖ్య పూర్తిగాకపోయినచో పెద్దతలకాయల నందఱిని వారిలో జేర్చెదను. వీరందఱిని తుపాకులతో కాల్చివేయవలెను, లేక ఫిరంగిమూతులకు గట్టి పేల్చివేయ వలెను. ఆసంగతి తొందరను బట్టి చూచుకొందము. మిగిలిన వారి నందఱిని భాగములుచేసి కొందఱికి పది సంవత్సరములు, కొందఱి కేడు సంవత్సరములు, కొందఱి కైదు, కొందఱికి నాలుగుసంవత్సరములు ఖైదు విధించెదను."

* "హిందూదేశపు తిరుగుబాటు చరిత్ర" కయే మాల్లిజనులది. ౨ వ సంపుటము. పుట ౨౦౩.

"యుద్ధశాసనము [మార్షల్ లా] ప్రకటించిరి. మే జూను మాసములందు శాసనసభలో తీర్మానింపబడిన యీ దారుణపు చట్టములు పూర్తిగా నమలు జరుగుచుండెను. సిపాయీలు, సివిలుద్యోగస్థు లన్న భేదము లేక యందఱును నేరస్థాపనమునకై విచారణకు గూర్చుండియు, విచారణ మేమియును లేకుండగను, నేరస్థాపన చేయకుండగను కూడ దేశీయులను బాలురని వృద్ధులని స్త్రీలని శంకలేక యురిదీసి వేయుచుండిరి. తరువాత రక్తపు దప్పిక మరియు నెక్కువ యయ్యెను. తిరుగుబాటు తప్పు చేసినవారితో పాటు నిరపరాధులగు స్త్రీలు బాలురు వృద్ధులుగూడ బలి వేయ బడిరని ఇండియాశాసనసభలో గూర్చుండి గవర్నరుజనరలింటికిబంపిన కాగితములలో నున బ్రిటిషుపార్లమెంటు రికార్డులలో నున్నది. వారి నుద్దేశపూర్వకముగా నురి దీయలేదు. వారి గ్రామముల నంటించి మంటకుపాలుజేసి మసిజేసిరి. అప్పుడప్పుడు మంటలనుండి

వారి శవములను చెట్లకు వ్రేలదీయుచుండిరి. క్రౌర్యములో రెండువైపులనుకూడ ఒకరి నొకరు మించ ప్రయత్నించుచుండిరి.

జయించినవారు ఓడినవారి యపకారములు (పోనీ పాపము లనుడు) శాశ్వతముగా నుండునట్లు అవి జరిగిన స్థలములలో స్మరణచిహ్నములను కట్టించినారు. తమపాపములు వారు మరచిపోయినారు. చరిత్రములో చిత్రింప బడినను వారి దురాచరణములకు గురియైన హైందవుల సంతతికూడ వానిని విస్మరించినది.

ఈ చిహ్నముల నొకమారు చూచిరేని యాంగ్లేయుల మనసులో నెట్టియభిప్రాయము పుట్టునో ‘‘ఔట్లుక్కు’’ అను సీమపత్రికలో యఫ్. జి. ఏ. అను సంతకముపై ౧౯౧౫ వ

తప్పించుకొనుచుండిన వారిని తుపాకితో గొట్టుచుండిరేమో ! “ఒక్కరిని వదలలేదు”! “ముండకొడుకులనంపఅనుబుగ్గిజేయుట సంబరపు సరదాగా నున్నది ! ఓ, బాగుగా జరగినది”! మొదలైన బడాయిలు చెప్పుకొనుటకు గాని, యాబడాయిలు” వ్రాసిపెట్టుటకు గాని యాంగ్లేయులు సందేహింపలేదు. ‘రోడ్డు కలియు చోట్లను బజారు స్థలములలోను వ్రేలగట్టబడిన శవములు తీయుటకు ఎనిమిది శవములబండ్లు సూర్యోదయము నుండి సూర్యాస్తమానమువరకు దినము తప్పక మూడు నెలల వరకు తిరుగుచునే యుండెను. ఆ విధముగా ఆరువేలమందిని, తత్క్షణము ప్రాణముల బరువు వదల్చి నిత్యత్వములోనికి గిరవాటు వేసిరని హైతరగతి యధికారుల యనుగ్రహముతో బయలువెడలిన యొక పుస్తకమునందు వ్రాసియున్నది”

సం॥ రము ఏప్రిల్ 3వ తేదీని ప్రకటించిన వృత్తాంతమువలన బాగుగా తెలిసికొనవచ్చును. లక్నో కాన్పూరు నగరములలోని విప్లవస్మరణభవనములను గూర్చి చెప్పుచు నా వ్రాయసకా డనుచున్నాడు.

‘‘ఈపుణ్యస్థలములను దర్శింపవచ్చినయాత్రికునికి హైందవుల రాక్షసకృత్యము లెంత స్పష్టముగా తట్టుచున్నవో, వారి పితూరీకూడ అంత స్పష్టముగా జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది. ఛావునందున్న బాధను హరించు ప్రతిభావంతమైన వీరత్వమునకు సాక్ష్యమిచ్చుచు పాడుపడిన లక్నో మనస్సునకు సుఖకరమైన యుత్సాహము కల్పించుచున్నది. కూలుచున్న ప్రతిద్వారమునకు, గుయ్యారముగా నున్న ప్రతిగదికి సాహసము, ఓర్పు, పరస్పరరక్షణయు తెలియచేయు నొక్కొక్క కథ యున్నది. చివరకు ముట్టడిపడినవారి దుఃఖనివారణము ఆ కథల నంతముచేసి ప్రథమద్వేషమును చాలవరకు మాపు చేసినది.

‘‘కాన్పూరును దర్శించువారికి మాత్ర మీ క్షమాగుణ మేమాత్ర ముండునని యూహించుటకు వీలులేదు. చెప్పుటకుగూడ భయంకరమయిన కాన్పూరు నూతిపై చెక్కబడిన దేవత మనమింక క్షమించుట యున్నది యుడనంత క్రూరద్వేషమును వెలిబుచ్చుచున్నది. చరిత్రాత్మకమైన కాన్పూరుప్రదేశము సంవత్సరములు గడచినను మాసిపోవక వెంటనంటు భయమునకును విచారమునకును పట్టుగొమ్మ. ఈ

వైరమును కాలము కుదుర్చలేనట్లు తోచుచున్నది. యాత్రికుడు స్మారకోద్యానములలో విహరించినను స్మారకపుచర్చిలో తిరిగి యక్కడ చనిపోయినవారి పేరులు గల పలకలను చూచినను వాని మనస్సు దిగులుజెంది యా హత్యలకు కారకులైనవారి పైనను, ఆ యంధకారకూపములోనికి బ్రతికియున్న వారిని చనిపోయినవారితో కలిపి త్రోసివైచిన వారిపైనను మెడతెగని కసి దీర్చుకొనుటకై పరితపించును. కుపు *అన్న

* చూడుదు కయే మాల్లిజనుల "తిరుగుబాటుచరిత్రము" ౨వ సంపుటము, పుట ౧౭౭.

"అప్పుడే మా సైన్యాధికారు లన్నివిధముల నేరస్థులను పడవేటాడి వారిని మాలకుక్కలను నక్కలను నీచమృగములను వ్రేలాడదీయు నట్లే కించయును లేక యురిదీయు చుండిరి. డిజార్మింగుపేరేడుదినము (లోబడిన ఖైదీలను తుపాకిగురుల కెదురుగా నొక వరుసగా నిలబెట్టి వారి యాయుధము లన్నియు క్రింద పడవేయించి సలాము చేయింతురు) ప్రొద్దున్న 'మింటు' వద్దనుండి తాను మొదట చూచిన దొక యురికంబముల వరుసయని యప్పటి గ్రంథకారు డొకడు వ్రాయుచున్నాడు. కొన్ని దినములలో మిలిటరీకోర్టులు సమావేశమయి బాలురు వృద్ధులు నని చూడక యందరిని భేదమెరుగని క్రూరత్వముతో నురిదీసివేయుట కాజ్ఞాపించు చుండిరి. ఒకమాఱు కొందఱు చిన్నపిల్లలాటకొఱకు తిరుగుబాటు జండా పట్టుకొని బాజాలువాయించుచు నడువగా వారి నందఱను పట్టుకొని విచారించి మరణశిక్ష విధించిరి. ఆ విచారణ చేసిన సభలో నొక దయగలిగిన యుద్యోగి నిజమైన శూరులకు సహజముగా నుండు కనికర

ముతో కన్నుల నీరు బెట్టుకొని యా చిన్ని పిల్లల లేతవయసును జూచి యైనను శిక్షతగ్గింపవలసినదని నాయకాధికారి నెంత వేడుకొన్నను లాభము లేకపోయెను. ఈ విధముగా మిలిటరీ విచారణయో క్రిమినలు విచారణయో యన్న పేరుతో జరగిన కార్య మే పేరును లేకుండ జరగినదానిలో నెన్నవ వంతో! స్వచ్ఛందవధసంఘములు జిల్లాలలోనికి వెడలుచుండిరి. వారిలో నురిదీయువిద్య ప్రేమతో సరదాగా నభ్యసించు వారు తక్కువ లేరు. ఒకడు మామిడిచెట్లు వధ్యకాష్టములు చేసి ఏనుగులచేత నురిబోయించి ఎందరినో చిత్రముగా నురిదీసి యా శవములను 'విలాసముగా, ఎనిమిదియంకెవలె నగునట్లు గ్రుచ్చికట్టి తానెంత యందముగా నెంత మంది నంతము చేయుచుంటినని గర్వములు పలికెను."

వెక్కిరింపు విచారణల విషయమై హోమ్సు "సిపాయి యుద్ధచరిత్రము" ౧౨౮ వ పుట చూడుదు. "మార్షల్ కోర్టులలో గూర్చుండబోవుచు నుద్యోగులు తమ ఖైదీలు నేరస్థులైనను కాకపోయినను గూడ నురిదీసి తీరెదమని యొట్లు పెట్టుచుండిరి. తొందరగా నురిశిక్ష వైచిన ఖైదీల నురిదీయుటకు ముందు, తెలియని సోల్జరులు వేళాకోళము చేసి వేధించుచుండగా చదువుకొన్న పెద్దయుద్యోగస్థులు చూచుచు తల లూచుచుండిరి." "మా కేయపకారము చేయని వృద్ధులును, చనుగుడుచు శిశువులతో నున్న యబలలగు స్త్రీలును మహోపకారము చేసినవారితో సమానముగా మా పగకు గురియగుచుండిరి."

అంబాలానుండి ఢిల్లీకి పోవుమార్గమున వేలకొలదిమందిని వరుసవరుసలుగా నిలబెట్టి యొకేమారు విచారించి యురిదీయుచుండుటయును, ప్రేల్చివేయుచుండుటయును, కొన్నిచోట్ల గోమాంసము శిక్షితుల నోళ్ళలోనికి సన్నీలతోను బల్లెములతోను బలవంతముగా కుక్కుచుండుటయును అక్కడియధికారిచే వ్రాయబడి సావర్కారు "హైందవస్వాతంత్ర్య యుద్ధము" ౧౧౧ వ పుటలో నుదాహరింపబడిన "ఢిల్లీముట్టడి చరిత్రము" చూడుదు. [భారతీయులు గోహత్యయనగా సహింపరు. చనిపొమ్మన్నను బోయెదరు గాని గోమాంసమును వారు ముట్టరు.]

ఛార్లెసుబాలు "హిందూదేశపుతిరుగుబాటు" మొదటిసంపుటము ౨౫౭ వ పుట చూడుడు. "మేము స్టీమరుపై నొకఫిరంగి పెట్టుకొని వెళ్ళిన షికారు నాకు చాలసంతోషదాయక మయ్యెను. శిఖ్ఖులును చిన్నతుపాకులవాండ్రును నగరమునకు నడచి వెళ్ళిరి. మేము స్టీమరుపై రెండు ప్రక్కలకును గుండ్లు పేల్చుకొనుచు, ఆదుష్టులున్నస్థలములకు చేరగలిగినంతవరకు ప్రయాణము చేసితిమి. అక్కడికి చేరగానే యొడ్డుపై దిగి వారందరిని తుపాకులతో కాల్చివేయ మొదలిడితిమి. నాపాతడబులు బ్యారల్ తుపాకి తొత్తుకొడుకులను చాలమందినే కడతేర్చినది. పగతీర్చుకొనుటయనగా నాకంతకసిగా నుండెను. ఆప్రదేశములలో అన్ని ప్రక్కలను నిప్పంటించితిమి. అగ్ని యంతటను అంటుకొని గాలిదేవుని సహాయమున నాకాశము నంటుకొని పోవునట్లు మండుచు ద్రోహిముండకొడుకు లందఱకు ప్రళయకాలము వచ్చిపడినట్లుండెను. ప్రతిదినమున ను విరోధిగ్రామములను తగులబెట్టి నాశనముచేయుటకు మేము కమానులు పోయి మాపగ దీర్చుకొనుచుంటిమి. గవర్నమెంటుకి అధికారులకు నప రాధము చేసిన దేశీయు లందఱిని విచారించు కమిషనునకు నేను ముఖ్యాధికారిగా నియమింపబడితిని. దినదినమును మే మెనిమిది పదిమంది మనుష్యులను గుచ్చి దండగట్టుచుంటిమి. ప్రాణములు మాచేతిలో నున్నవి; మేము వదలిపెట్టిన నొట్టు. విచారణ బహుసంక్షేపము. శిక్షించిన యపరాధి నొకబండిపై నిలబెట్టి యొకమామిడిచెట్టు నుండి వ్రేలాడుచున్న త్రాటి యుచ్చునకు వానిమెడను తగిల్చి యాబండిని లాగివేయగానే వాడు వ్రేలాడుచుండును."

"పంజాబులో 'అజ్ఞలకు' సమీపమున నొకచిన్నదీవిలో తమ్ము నిరాయుధుల జేసి గవర్నమెంటు పేల్చి వేయుదురన్నభయముతో నొకరెజిమెంటులో చాలమందిసైనికులు పాఱివచ్చి దాగియుండిరి. రాజభక్తిగల సేనలతో కూపరు వారిని ఖైదీలుగా పట్టుకొనెను. రెండుపందలయేబదియిద్దఱగు వారినందఱిని కూపరు అజ్ఞలకు తీసికొనివచ్చెను. అప్పుడు

వారి నేమి చేయవలయునన్న ప్రశ్న వచ్చెను. వారిని విచారణ చేయదగిన స్థలమునకు తీసికొని పోవుటకు వీలులేకుండెను. అట్లుగాక యొకమారుగానే వారినందఱి నురిదీసినచో నితరరెజిమెంట్లును, తిరుగుబాటు చేయదలంచినవారును, వారిదుర్గతి కనుగొన వచ్చును. అదిచూచి బెదరి వారు తిరుగుబాటు చేయకున్నచో నధికరక్తపాతమునకు వీలు కలుగకపోవచ్చును. ఈకారణములచేత కూపరు తాను నెత్తిపై నైచుకొనుచున్న మహాయుత్తరవాదిత్వము నెరిగియుండియే వారినందఱిని చంపివేయుటకు తీర్మానించెను. మఱుచటిరోజుప్రొద్దున్న నాపదికారమే వారిని పదులుగా బయట నిలబెట్టి సిఖ్ఖులచేత పేల్చివేయించెను. అప్పటికిని ఒక కచ్చేరీగదిలో తాళము వేయబడి యిరువది యారుగురు మిగిలియుండిరి. వారు మీది కురుకవచ్చునేమో యని సందేహించుచు కూపరు తలుపు తీయించునప్పటికి ఆగదినుండి ధ్వనియే లేదు. వారిలో ౪౫గురు శవములై క్రింద బడియుండిరి. కూపరునకు తెలియకుండగనే యాగదికిటికీలు గట్టిగా మూయబడి పాప మాఖైదీలపాలిటి కాగది కలకత్తా చీకటికోణ మయ్యెను. మిగిలిన నామమాత్రావశిష్టులైన ఇరువదియొక్కరును తమ సోదరులవలెనే తుపాకుల కెరయైరి. ౧—౮—౧౮౫౭. ఇట్లుమహావైభవముగా కూప రధికారము నిర్వహింపగా దయాపరులని చెప్పుకొను కొందఱుమూర్ఖు లతనిపై కేకలను కురిపించిరి. కాని రాబర్టుమాంట్గొమరీ యున్నాడుగా. అట్లు చేయుటచేతనే లాహోరును రక్షింపగలిగెనని యతడు కూపరు ఆచరణమును సమర్థించి మరల్ నెవ్వరినోరును పెగలకుండునట్లు సమాధానము చెప్పినాడు" హోమ్సు "హిందూదేశపు తిరుగుబాటు చరిత్రము" పుట ౩౬౩

ఇంక నిజమైన విరోధు లెవ్వరును లేనప్పు డాసమయమున కక్కడకు వచ్చినమాసోల్జరులలో కొందఱు క్రైస్తవఛర్చియావరణము నొద్ద తెలియక భయముతో దాగుకొన్న నేరముచేయని డేరాకూలీలను, సేవకులనెంతోమందిని కసాయిపని చేసివైచిరని తెలిసినది. పాపమీదొడ్డహైం

మాట లేక యీ స్మారకచిహ్నములు ద్వేషమును, భయమునే యిముడ్చుకొని యున్నవి"*

బ్రిటిషువారి క్రౌర్యములను, దుర్మార్గములను గూర్చిన తిరుగుబాటుచరిత్రమును హైందవులు చదివినయెడల నట్టి భావమునే పురిగొల్పదని బ్రిటిషువారభిప్రాయపడినచో పొరపడినవారగుచున్నారు. బ్రిటిషువారు తమ మనసు విప్పి చెప్పవచ్చును. హైందవు లట్లు చేయ వీలులేదు; వారి భావముల నణచిపెట్టుకొనవలెను.

రెండు పక్షములు పరస్పరనమ్మకముతోను, మంచితనముతోను గతము మరచిపోయినచో బాగుండును. ఇంగ్లండుదేశము హిందూదేశమును కాజేయు పద్ధతిమాని దానితో సమానత్వము మంచితనము న్యాయము లాధారముగా సంబంధమేర్పరుచుకొనినతప్ప నది సంభవము కాదు. హిందూదేశమును ఇంగ్లాండు తనమీద ఆధారపడినదిగాను ఆస్తిగాను చూడక భాగస్వామినిగా నాదరించిననే యట్టిది సంభవింపగలదు.

దవు లెంతరాజభక్తి చూపినను, ఎంతవిశ్వాసముతో నెంతసహించి దాస్యము జేసినను ప్రాచ్యఖండముల నల్లరూపు ధరించిన యందఱపైనను మా తెల్లసిపాయిల నావహించిన మహాక్రూరద్వేషము చల్లారదు" కయే మాల్లిజనుల "హిందూదేశపుతిరుగుబాటు" ౨వ సంపుటము పుట ౪౩౦

* ఈదర్శనము ప్రస్తుతయూరపుయుద్ధము జరుగుచున్నకాలములో చేసినదనియు నీమహాయుద్ధవిషయమున భారతీయులందఱు తమ సార్వజనికరాజభక్తి నుగ్గడించిన పిమ్మట నీయుద్దేశములు లిఖింపబడినవనియు గమనింపవలెను.

తరుణహిందూదేశము.

3 వ. అధ్యాయము.

౧౮౫౮ వ సం॥ రమునుండి ౧౯౧౫ వ సం॥ రమువరకు

—):o:(—

మొదటిభాగము ౧౮౫౮ నుండి ౧౮౭౫ వరకు

ప్రభుత్వము తిరుగుబాటు నణచివైచెరి. తిరుగుబాటుదారుల నాయకులను వారితో నిరపరాధుల నెందరినో కూడ చంపిరి, ఉరిదీసిరి, ప్రేల్చివైచిరి. సామాన్యులలో చాలమంది క్షమింపబడిరి. కారణము, తిరుగుబాటులో కలుగజేసుకొన్నవారి నందరినిగూడ నేప్రభుత్వము నురిదీయను, ప్రేల్చివేయను, జాలదు. పైగా వారి సంఖ్యయమితము. హిందూదేశములో బ్రిటిషుప్రభుత్వము బ్రతికెను; ఈస్టిండియాకంపెనీ చనిపోయెను. ఇంతటితో బాహాటపుబందిపోటుపద్ధతి యంతమయ్యెను. సీమదొరతనమే నేరుగా హిందూదేశముపై పరిపాలనము వహించినది. రాణీ ప్రకటనయు, క్యానింగు ప్రారంభించిన దయాసమాధానముల పద్ధతియు దేశమును శాంతపరచెను.

<u>బంగాళీబాబు:</u>— దేశములో బంగాళారాజధాని, బొంబాయిరాజధాని, మద్రాసురాజధానులే నవీన పద్ధతులపై విద్య బడసియుండెను. ఈ రాష్ట్రముల యందైనను విద్యావంతుల సంఖ్య స్వల్పముగా నుండెను. తిరుగుబాటైన తర్వాతి ఏర్పాటులలో నీ విద్యావంతుల యాశకు తగినంత యవకా

శము లభించెను. ఇంగ్లీషునెరిగినవారు ఎరుగనివారికంటె ననువు కలిగియుండిరి. ఇంగ్లీషుజ్ఞాన మున్నవారే తక్కువగా నుండిరి. ఆ భాషాపరిజ్ఞానము కావలసిన యుద్యోగము లెక్కువగా నుండెను. ఇంగ్లీషు నేర్చిన హైందవులు చాల కావలసియుండిరి. "సుఖులను, భక్తియుక్తులను" చేయుటకు వారి కధికమైన జీతములొసంగ బడుచుండెను. అంతకుముందే పితూరీకి రంగస్థానమైన యుత్తరహిందూస్థాన మంతటను ఇంగ్లీషు తెలిసిన బంగాళీలు విస్తరించి స్థితిగతులు కుదుటబడుటకు ప్రధానసహాయకులైరి. ప్రతిప్రభుత్వవిభాగమునందును వారు మార్గదర్శులైరి. పరిపాలకులును ప్రజలును కూడ వారి సలహాను, బోధనను గ్రహించుచుండిరి. బంగాళీలు సున్నితపుమనస్సు గలవారు. గవర్నమెంటువల్ల వారికి జరిగిన గౌరవమునకు వా రుప్పొంగిపోయిరి. వారి కృతజ్ఞతయు, రాజభక్తియు గూడ నపరిమితముగా నుండెను. తెలివిగాను చురుకుగాను సేవచేయుట కెప్పుడు సిద్ధముగా నుండుచుండుటచేత బ్రిటిషులుకూడ వారిని ప్రేమించుచుండిరి. బ్రిటిషువాని మనసు బాదరబందీ పడకుండ బంగాళీయాత డాదుకొనుటకు, విశ్రమించుటకు నవకాశ మిచ్చెను. ప్రభుత్వవిభాగముల యధికారులందరును బంగాళీబాబుల ఆలోచనతో దేశ మేలుచుండిరి. ఫరంగీని * బంగాళీబాబు తల్లిదండ్రులవలె పూజించుచు నతని ననుసరింప ప్రారంభించెను. బ్రిటిషువాఁడు జీవనము

*యూరపియను లనుటకు దేశీయపదము.

గడపినట్లే వాఁడును గడప నారంభించెను. ఆంగ్లజీవనము, ఆంగ్లపద్ధతులు, ఇంగ్లీషలవాట్లు వానిమతాచారము లయ్యెను. క్రమముగా బంగాళీలు ఇంగ్లీషువాఙ్మయమును ప్రేమించుచు తలంపులలోఁగూడ నింగ్లీషువారితో సములు కాజొచ్చిరి. విద్యకొరకు తమ కొడుకులను సీమకు బంపుటకును ఐ. సి. యస్ ఫరీక్షలకు దరఖాస్తు పెట్టుటకును బంగాళీలే ప్రథములు. ఇంగ్లీషున్యాయస్థానములలో బారిష్టరీ కర్తలగుటకు వీరును పార్సీలును మొదటివారు. ఇంగ్లండులో వారు స్వాతంత్ర్యపుపారుగులో నివసింప నారంభించిరి. తినుటలోను త్రాగుటలోను స్వతంత్రించినట్లే తలంపులలోను మాట్లాడుటలోను గూడ వారు స్వతంత్రము నేర్చిరి.

ఈ ప్రకారముగా మొదటితరము బంగాళీ లందరును పూర్తిగా నాంగ్లత్వమును పొందిరి. తమ మతమునే ధిక్కరించుచు వారు హైందవసంఘమును నిందింపసాగిరి. తమ పూర్వచారిత్రమును వారేమియు నెరుగక దొరలుగానుండుట కుప్పొంగుచుండిరి. వారిలో కొందరు క్రైస్తవులైరి. ఈ పరివర్తనము వలన హడలిపోయి రామమోహనరాయ్‌యును, మరికొందరును దీని కడ్డువైచి యాప నిశ్చయించిరి. కొంతకాలము వారు గెలిచిరి గాని యది కొంతవరకే. ఇంగ్లీషువిద్య పట్టి దిగుచుచున్నను వారిలో చాల నధికసంఖ్య యా ప్రవాహమున బడి కొట్టుకొని పోకుండ నాపుకొని తమ మతమును తమ ధర్మములనే యంటిపెట్టుకొని యుండిరని మాత్రము చెప్పవలసియు

న్నది. తమ సంఘములో సంస్కరింప బడవలసినది వారికి చాల నగపడినది గాని ఒక్కపరి తుడిచిపెట్టు మార్పులు చేయుటకును అనుకరించుటకును వారిష్టపడలేదు. ఈ దీర్ఘానుభవవంతులే నవబంగాళీవాఙ్మయమునకు పునాదివైచిరి. ఇంగ్లీషుభాషను, సాహిత్యమును అభ్యసించినందువలన వచ్చిన జ్ఞానమును తమతల్లిభాషలోనికి వారు ప్రవేశపెట్ట దలంచిరి. అందుకొరకు తమభాషలోని శబ్దసముదాయమును వృద్ధిచేయుటకై వారు సంస్కృతము చదువవలసివచ్చెను. ఇట్లు మొదటితరము బంగాళీ లందరును ఆంగ్లత్వము పొందినను జాతీయాభిప్రాయములు గలిగిన బంగాళీసముదాయ మొకటి తయారయ్యెను. బ్రహ్మసమాజస్థాపకుడైన రాజారామమోహనరాయలు నవభారతవర్షమునకు ప్రథమజాతీయోద్ధారకు డయ్యెను.

ఆంగ్లవిద్యావంతులైన బంగాళీల కుత్తరహిందూస్థానములో కల్గిన యుద్యోగావకాశ మీ (పశ్చిమోత్తరపరగణాలలోను పంజాబులోను బీహారులోను, మధ్యహిందూదేశములోను, రాజపుత్రస్థానములోను, సింధురాష్ట్రములోను కూడ) జాతీయోద్దేశపు పోబడులు వృద్ధిగాకుండ నణచిపెట్టెను. కృతజ్ఞతయు సంతృప్తియు గూడ నత్యధికముగా నుండెను. ప్రతిపరిపాలనశాఖయు బంగాళీ లేకుండ నడచునట్లు లేదు. న్యాయస్థానములోనైనను, కలెక్టరు కచ్చేరిలోనైనను, కమ్మిస్సెరియటు డిపోలోనైనను, అజ్జుటెంటు క్యాంపులోనైనను, ల్యాండు సర్వే డిపార్టుమెంటులోనైనను, విద్యాశాఖలోనైనను వ్యవహా

రపు యేర్పాటంతయు బంగాళీయుని చేతిలో నుండెను. పరిపాలనములో శాఖాధ్యక్షు లందరును ఇంగ్లీషువారే. మంత్రిత్వోద్యోగము లన్నింటిలోను సాధారణముగా బంగాళీలే. వారు లేక ఆంగ్లేయులకు నడుచునట్లు లేదు. వారికి దేశభాష తెలియదు; ప్రజల స్వభావము గూడ వా రెరుగరు. అందువలన బంగాళీ లత్యావశ్యకులైరి. ఆంగ్లేయవిద్యావ్యాపనమువలన ఆంగ్లేయవిద్యావంతులైన హైందవుల మొదటితరము ప్రతిరాష్ట్రములోను ముఖ్యస్థానమునకు వచ్చిరి. పూర్వాచారపరాయణులగు పండితులును మౌల్వీయు చిరచిర లాడుచుండగా ఆంగ్లము నేర్చినహిందువులును మహమ్మదీయులును సంతోషమున నోలలాడు చుండిరి. బ్రిటిషులు పద్ధతి నేర్పరచి యాజ్ఞ నిచ్చుచుండిరి. అది కార్యరూపము దాల్చునట్లు ఆంగ్లము నేర్చిన హైందవులు చూచుకొనుచుండెను. ఆ విధముగా వీరు తమ యజమానుల నమ్మకము పొంది వారి దుర్గుణముల ననుగమించు స్థితి వచ్చెను.

కాని యన్నిటికంటెను ముఖ్యమైనది వారి తలంపులు గూడ నింగ్లీషువారి తలపు లయ్యెను. ఆంగ్లేయులకు వార్తాపత్రికలు చదువునలవాటు కలదు. కావున హైందవులు వార్తాపత్రికలను ప్రారంభించిరి. ఆంగ్లేయులు క్లబ్బులలోను చర్చిలలోను సమావేశమగుచుండిరి. కాబట్టి హైందవులు సమాజములను, సభలను, చర్చాసంఘములను మొదలుపెట్టిరి. కొంతకాలము ఇంగ్లీషు నెరిగిన హైందవుడు తన యజమా

ను ననుకరించుట కుప్పొంగుచుండెడివాడు. వాని దుస్తులు, పొగచుట్ట, పొగగొట్టము, వాని పింగాణీగిన్నె, గొడ్డుమాంసపుముక్కను గూడ వాడు గ్రహించెను. ఇంగ్లీషుపద్ధతి ప్రకారము కట్టి ఆవిధముగనే అమారుచేయబడిన యింటిలో వాడు నివసింప జొచ్చెను. హైందవజీవనము నసహ్యించుకొనుచు ఆంగ్లత్వమును పొందుటకు వాడు గర్వము పొందుచుండెను. హైందవసంబంధమైన దేదియైనను వానికండ్లకు కంటగింపుగా నుండెను. హైందవులనాగరకులు, వారి మతము ఛాందసముల మూట; వా రేబ్రిసిప్రజలు; వారు మనుష్యుడు స్వతంత్రుడుగా పుట్టెనని యెరుగని యల్పమనస్కులగు మూర్ఖులు. అందువలన ప్రతివిషయములోను వారికి ఆంగ్లేయులే మార్గదర్శకులైరి. వారి యాంగ్లేయ గురువులు చర్చికి వెళ్ళి బైబిలు చదువుదురు గాన వారు గూడ నట్లే చేసిరి. వారియాంగ్లేయయజమానులు నాస్తికు లయినచో వారు గూడ నట్లేయైరి. ప్రతివిషయములోను వారు తమఇంగ్లీషుయజమానులవలె నుండ దలచిరి. వారికోరికకు త్వరగానే యడ్డు తగిలెను. త్రాగుటలోను నాస్తికత్వములోను వారు బ్రిటిషువాండ్రతో సమానము కాగలిగిరి గాని దేశపాలనములో వారిస్థితిని స్థానమును వీరు కోరనైనను రాదు. వీరిలో కొందరు తమ కొడుకులవిషయములో నది ప్రయత్నింప నిశ్చయించిరి. వారిలో కొందరు ఐ-సి-యస్ ఐ-యమ్-యస్ పరీక్షలలో కృతార్థులైరి; మరికొందరు బ్యారిష్టరు లైరి. గట్టియనుభవమువలన వారందరును తామెంత శక్తివంతులైనను ఎంత తెలివితేటలు

గలవారైనను, క్రైస్తవులైనను, సగముక్రైస్తవులైనను నాస్తికులైనను వారి యభిలాషకు ఉద్యోగమునందును బయటనుగూడ నొక మితి యున్నదని గ్రహించిరి. మొదట కండ్లు తెరచిన దది.

ఈ మధ్య హైందవులలో నింక కొంద రాలోచనాపరులు, ఇంగ్లీషుపద్ధతులకు దిగనివారు కాలప్రవాహము నెంతో యాసక్తితో గమనించుచుండిరి. ఐకమత్యనాశనశక్తులును జాతీయతాభేదనశక్తులును పనిచేయుచున్నట్లు వారు చూచిరి. వారి జాతీయభవనము ఇటుక ఇటుకగా కూలిపోవుచుండుట వారు కాంచిరి. వారు గౌరవించి పూజనీయ మనుకొన్న ప్రతి పదార్థమును ధిక్కరించి తన్ని నాశనము చేసివేయ బడుచుండెను. లెక్కలేని పురుషాంతరములనుండి తాము ప్రేమతోను పూజ్యభావములతోను అంటిపెట్టుకొని యున్న పూర్వపద్ధతులను వారి కొడుకులే విడిచివేయుచుండిరి. వా రిదియంతయు చూచి దుఃఖించి రక్తపు కన్నీటి బొట్లను రాల్చిరి కాని వారేమియును జేయజాలక పోయిరి. ఆ ప్రవాహముముందట వారికి శక్తి లేదు. ఉపశాంతులు ప్రయత్నించిరి గాని లాభము లేకపోయెను. ఆదాయము, పదవి, గౌరవము రూపముగా ఆంగ్లవిద్య తెచ్చిన ఫలమును వారే నిరాకరింప లేకపోవుట వారి పుణ్యాభిలాషములకు మరియు నాశనకరముగా నుండెను. ఆపండ్లు వారికి ముండ్లు లేకుండ కావలెను. కొలదికాలములోనే యది యసాధ్యమని వారు గ్రహించిరి; అందువలన వారింక నిరాసతో త్రొక్కులాట మానివైచి యనివార్యమైన

దాని కనుకూలులైరి. వారు చేయజాలనిది క్రింద చెప్పబోవు కారణముల సంఘట్టనముచేత జరిగినది.

విజాతీయత నద్దుకొను శక్తులు:—బ్రిటిషువారును క్రిస్టియన్ మిషనరీలును, (కొన్నిచోట్ల హైందవుల యనుబంధ పాఠశాలలును) స్థాపించిన పాఠశాలలలోను కళాశాలలలోను నేర్చిన యాంగ్లవిద్య హైందవవిద్యావంతులకై పాశ్చాత్య విజ్ఞానద్వారములను తెరచిపెట్టెను.

(౨) ఆపాఠశాలలలోను,కళాశాలలలోను, విద్య నేర్పు కొందరు బ్రిటిషుపాధ్యాయులు తెలిసియు తెలియకయు గూడ తమ విద్యార్థులలో స్వాతంత్ర్యభావములను జాతీయభావములను పురిగొల్పిరి.

(౩) హైందవమతములను, హైందవభావములను, ఎదుర్కొనుటలో మిషనరీలు చూపించిన విపరీతోత్సాహము హైందవులకు తమ స్వమతమునుగూర్చియు భావములనుగూర్చియు లోతుగా నధ్యయనము చేయవలెనని బుద్ధి పుట్టించెను.

(౪) ఇందులో ప్రాచ్యభావప్రేరితులైన పాశ్చాత్యుల సాయమువారికి చాల దొరకినది. పాశ్చాత్యపండితుల పరిశ్రమమును, వారు ప్రాచ్యభావములను ప్రశంసించుటయు, హిందూమహమ్మదీయుల హృదయములలో క్రొత్త యుత్సాహము పుట్టించెను.

(౫) బంగాళములో రామమోహనరాయలు, దేవేంద్రనాథఠాకూరు, రాజేంద్రలాల్ మైత్రియు మహారాష్ట్రములో రానడే, విష్ణుపండితప్రముఖులును ఉత్తరహిందూస్థానములో స్వామిదయానందుడు, సర్ సయ్యదహ్మదుఖానులు, చెన్నరాష్ట్రములో బ్లావట్స్కీ దొరసానియు నితరదివ్యజ్ఞానసామాజికులు—వీరి యందరి వ్రాతలు నొక నవప్రబోధమును పుట్టించెను. దీనిని ఆనిబిసెంటుదొరసాని, వివేకానందస్వాముల వ్రాతలు నుపన్యాసములు ప్రజ్వలింప చేసెను. ఈ ప్రబోధ మంతయును మతసాంఘికప్రధానమైనదియే గాని దాని జాతీయస్వభావము స్పష్టముగా కనబడుచునే యున్నది.

రాజకీయాశాభంగములు:—పై కారణములవలన పుట్టిన ప్రవాహము రాజకీయాశాభంగమువలన పుట్టిన మరొక ప్రవాహమును కలసికొనెను. విద్యనేర్చిన హైందవుల యభిలాషముల కడ్డు తగిలెను. ఐ. సి. యస్. పరీక్షలలో హైందవులకు వచ్చిన కొద్ది ప్యాసులను బ్రిటిషువారికి హడలు పుట్టించెను. వారును హైందవులు రాకుండ నాపు మార్గములను వెదకిరి. వారందులకై యవలంబించిన పద్ధతులలో పరీక్షార్థుల వయస్సుపరీక్షకాలమున ౨౧సంవత్సరములకుపైగానుండకూడదను నియమ మొకటి. హైందవు లంతచిన్నవయసున సీమకు వచ్చి కృతార్థులగుట యసంభవము. ఇది బంగాళాదేశములో నెంతో యాగ్రహము పుట్టించెను. మిగిలిన దేశముకూడ బంగాళము

ననుసరించెను. దీనితరువాత లార్డులిట్టనుని విదేశభాషాముద్రణ చట్టము ప్రత్తిపన్ను తీసివేయుట * మొదలైనయెత్తులు. ఇంగ్లండులో విద్యగరచినవా రందరును ఆదేశములో జరుగురాజకీయోద్యమముల యనుభవము కొంత కలిగియుండిరి. త్వరగానే వా రాపద్ధతులపై నేర్పాటులు చేయ నారంభించిరి. నవీనపద్ధతులపై రాజకీయోద్యమము హైందవ జీవనములో నొక భాగ మయ్యెను. ఇంగ్లీషు గరచినహైందవులు స్వాతంత్ర్యమునుగూర్చియు, స్వపరిపాలనము గూర్చియు నుపన్యసింప నారంభించిరి.

ఈమధ్య నెక్కువగా వినబడుచున్నజాతీయప్రబోధమున కీప్రకారముగా పునాదులు వేయబడెను.

౧౮౫౭ వ సం॥ రములో తిరుగుబాటుదారులసంపూర్ణపరాజయముచేతను విదేశీయునిరాజకీయసాంఘికాధిక్యతచవుకగా ప్రజలుసమ్మతించుటచేతను అప్పటి కష్టపడిపోయినదేశప్రేమయు జాతిమతప్రేమయు, నీజాతీయప్రబోధమున కెంత సంబంధించినవో హిందూదేశములోని ఇంగ్లీషుప్రభుత్వపు పద్ధతులు— వారివిద్యాపద్ధతి, వారిముద్రణాలయము, వారిచట్టములు, వారిన్యాయస్థానములు, రైలుమార్గములు, టెల్లిగ్రాములు, తపాలాఫీసులు, స్టీమరులు నంతే సంబంధముగలవై యుండెను.

* లాంకషైరుసరకుల క్షేమమునకు.

ఈమారుమాత్రము యూరపుఖండప్రేరేపణ జెందినవారివలననే యుద్యమము లేవదీయబడెను. ఆగొప్పతిరుగుబాటున కిరువదియేండ్లయనంతరము లార్డులిట్టను సామ్రాజ్యపుదర్బారున నధివసించి సీమరాణీ హిందూదేశచక్రవర్తిని యన్న బిరుదము వహించుచున్న దని ప్రకటించుసమయముననే యాస్థలముననే కూడ హిందూదేశజాతీయోద్యమము పుట్టెను. ఈదర్బారు హిందూదేశస్వతంత్రరాజ్యాధిపతులను సహాయకులపదవినుండి జమీందారులపదవికి దించెను. గాని యాదర్బారు నేర్పాటుచేసినవారు పొరపాటున తమయుద్దేశములకు విరుద్ధముగా హిందూదేశప్రజలను రాణీగారిప్రజ లన్న హోదానుండి బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపౌరులస్థితి కెత్తిరి. తాము చేయుచున్నకార్యముయొక్కయంతరార్థము నాదర్బారు నేర్పాటు చేసినవారు కొంచెమైనను చూచుకొనలేదు. విద్యావంతులైనహైందవుల మనసులలో సామ్రాజ్యములో తమకు న్యాయముగాజెందవలసినస్థానమును పొందవలయు నన్నయభిప్రాయమును కలుగ జేసిన యుద్యమమున కిదియే మొదలు. వారికి మాటలు వచ్చి చాట మొదలుపెట్టిరి. హిందూదేశప్రభుత్వములో తాము పొందినక్రిందిపదవులతో వా రింక సంతృప్తి జెందలేదు. తమదేశము తమ దని వాదించి ,,హైందవులకే హిందూదేశమ"ని కేకపెట్టిరి. తాము ౧౮౫౦ ౧౮౬౦ సం॥రములప్రాంతమున తిరస్కరించినహిందూదేశము తాము అనాగరకమనియు, ముసల్మమ్మలకాలమునాటి

దనియునుకొన్న జీవనపద్ధతులు చివరకు తాము తలంచినంత పాడుగా లేవని వారు గ్రహించినపుడాకేకకు మరింతబలము వచ్చెను.

ఇదియంతయు బ్రహ్మసమాజము, దివ్యజ్ఞానసమాజము, సంస్కృతభాషాపునరుద్ధారకసంఘము, బంగాళాసాహిత్యపరిషత్తు, మహారాష్ట్రసభ, ఆర్యసమాజము, సనాతన సభలు మొదలైనయట్టిసంఘములప్రసాదము. హిందూదేశచరిత్రములోనికి త్రవ్వి త్రవ్వి వెదకి యమూల్యవిషయములను బయటికి దీసి తమతమదేశభాషలలో వ్రాసిన మరాఠీ బంగాళీగ్రంథకారులీయభిప్రాయము వ్యాపించుటకై చాలసహాయము చేసిరి. దివ్యజ్ఞానసమాజము ప్రతిహిందూసంస్థాపనమును సమర్థించి పొగడి ప్రతిహిందూఆచారమును సశాస్త్రీయమైనదని కనిపెట్ట నారంభించినది. నిజముగా కొందరాలోచనాపరులు గడియారము వెనుకకు తిరుగుచున్నదేమో యనియు ప్రతిఘాతము వచ్చినదేమో యనియు భయపడ నారంభించిరి.

<u>లార్డురిపన్</u> — లార్డురిపన్ వైసరాయిగా నియమింపబడినప్పుడు హిందూదేశము మతవిషయకముగా సాంఘికముగా రాజకీయముగా పైచెప్పబడినయల్లకల్లోలమునందుండెను. లార్డురిపనత్యధికదయావంతుడును, విశాలదృష్టి కలవాడును. లార్డులిట్టనువంటి జనకంటకుడైనవైసరాయి వెనుకనే వచ్చుట యాతనియదృష్టము. లార్డులిట్టను సామ్రాజ్యవాదియైనటోరీ

పక్షమువాడు. డిజ్రేలీప్రేరేపణచేత నతడొక యయోగ్యపు ఎత్తుగడ పన్ని హిందూదేశస్వతంత్రరాజ్యాధిపతులను సహాయకులనుండి సంస్థానాధిపతుల జేసెను; తనముద్రణచట్టముతో నాతడుదేశభాషముద్రణాలయములనోరు మూసివైచెను. అతడు మర్గ్గపుఆఫ్ఘనుయుద్ధములో తప్పిజారి పడెను. మరియు నింకను విరుద్ధపుకార్యముల కాతడుత్తరవాది. లార్డులిట్టను చేసినదానిలో చాలవరకు లార్డురిపను తిరుగద్రోయుటతో నారంభించెను. దేశభాషాముద్రణచట్టము నాతడుపసంహరింపగానే యాతనిపరిపాలనముపై ప్రజలందరు నభివందనదృష్టులు పరపిరి. అతడు సాధించినకార్యములలో నెల్ల ముఖ్యమైనది నిర్మాణము. స్థానికస్వపరిపాలనమున కాతడొక పద్ధతిని రచించి హిందూదేశములో ప్రతినిధిసంఘములకు పునాది వేసెను.

ఉద్యోగములు భర్తీచేయుటలో క్రిందిశాఖలపై యధికారములకు పోటీపరీక్షలు పెట్టి ప్రాపకము పక్షపాతమును పారద్రోలి యోగ్యతకు స్థానమిచ్చెను. అన్నిటికంటెను ముఖ్యముగా విచారణసంబంధములో 'యూరపియను హిందవుడును సమానదృష్టితో చూడబడునట్లతడు క్రిమినలు చట్టమును త్రిప్పదమని నిశ్చయించెను.

ఇదియంతయు హిందూదేశములోని యాంగ్లాధికారవర్గమునకు తీవ్రద్వేషము పుట్టించెను. ఆంగ్లోయిండియనులు వీనిలో ప్రతికృత్యము నెదుర్కొనిరి. హిందూదేశములో

స్థానికస్వపరిపాలనము నేర్పాటుచేయుట నాక్షేపించుచు
నంతయు అంతమునకే ప్రారంభ మైనదని వారు జ్యోతిష
ము చెప్పిరి. ఆపని తొందరచేతనియు, తెలివితక్కువనియు,
స్వార్థ పడనిదనియు చాటిరి. మతసాంఘికవిభేదములవలన
నీదేశీయులకు స్వపరిపాలన యసాధ్య మనియు, వారందుల
కశక్తు లనియు, వారు వాదించిరి. అధికారవర్గమున బహి
రంగపుపాటీమీద నుద్యోగములు భర్తీచేయుటకు కూడ నప్లే
యిచ్ఛగింపలేదు. ఎందువలన ననగా ఆపద్ధతి వలన వారిప్పు
డు ద్వేషించి, తిరస్కరించుచున్న „బంగాళీబాబు"నకు ప్రి
వేశముదొరకి పోవును. ఆ„బాబు" „నీచజాతిసంకరుడు." ఇంగ్లీ
షు పాడుగా వ్రాయును. సమానత్వ మని స్వతంత్ర మని కూ
యును. పైగా నింతవరకు పరి యేర్పర్చుకొన్నవారిలో
నుండుచువచ్చినవినయము, పెంపుడుతనము వానివద్ద లేవా
యెను. తనప్రేక్ష్యము లేకుండ నిప్పుడు ప్రజలు గవర్నమెంటు
లో పెద్దయుద్యోగములు సంపాదించుకొనగలుగుచుండుటచేత
నిది జిల్లాప్రభువుగారిప్రతిష్టకు గూడ నష్టగా నుండెను. ఇంక
ప్రజలాయన నెందులకు గౌరవింపవలెను? అతని ప్రభుత్వము
ప్రతిష్టవలన; లార్డురిపను చేసిన యిట్టి నియమములు దాని
ని నాశనము చేయును. ఇట్లని సీమలో జన్మించిన „శ్వేత
బ్రాహ్మణులు" జోశ్యము చెప్పిరి. న్యాయదృష్టిలో యూరపి
యనుని హైందవుని సమానము చేసి, తెల్లమనుష్యులవిచారణ
ములో నంతవరకు మేజస్ట్రీటున కున్న యిబ్బందులు తొలగింప

ప్రయత్నించిన „ఇల్బర్టుబిల్లు"*లార్డురిపను అధమాపరాధము.
నల్లవాడు మనల విచారించునా? వాడు మమ్ము జైలుకు
పంపునుగా? „ వానిని మాపై నధికారము చేయ వేయుదురా?
ఎప్పటికి గాదు; అది యసంభవము! మే మాయవమానపు
చట్టములకు తలయొగ్గు గతి పట్టుటకంటె హిందూదేశములో
బ్రిటిషుపరిపాలన నశించుట మంచిది." ఆంగ్లోయిండియను
జాతి యంతయును (అధికారులు ననధికారులుగూడ) నీబిల్లు
నకు తీవ్రముగా నడ్డు తగిలి పూర్వమే వైసరాయిని హిందూదే
శములో తన స్వదేశస్థు లెదిరించ నంతగా లార్డురిపను నెదిర్చి
రి. అతని కవమానపు పేరులుపెట్టి అతని పరిపాలన మంతయు
ఖండించుచు తీర్మానములు చేసి యతని యుద్యోగము పూర్తి
గా కుండనే యాతనిని దీసివేయ సలహా నిచ్చి, అతడు తన్ను
వా రందరును ద్వేషించుచున్నారని తెలియుటకు సాధ్యమైన
దంతయు చేసిరి.

ఆంగ్లోయిండియనులలో లార్డురిపనుపై ద్వేష మాత
నికి హైందవులలో స్నేహభావమునకు కారణమయ్యెను. పత్రి
కలు సభలు నాతని కీర్తి పాడెను. దేశ మంతట నుత్సాహము
ప్రజ్వరిల్లెను. రాజకీయవిషయములలో బ్రిటిషుప్రభుత్వమున
నీదేశ మంతకు పూర్వ మెప్పుడు నంత చురుకుగా నుండ
లేదు. హైందవులు రాజకీయగురువు లార్డురిపనురూపమున

* ఇల్బర్టు గవర్నరుజనరలుకౌన్సిలులో లా మెంబరు. అతని పేరున
నీబిల్లు పిలువబడెను.

తమకై యవతరించెనని యనుకొనిరి. అతనికి వా రభినందన పత్రములు సమర్పించిరి. చాలచోట్ల నతని బండిగుఱ్ఱములను విప్పి బ్రహ్మరథము పట్టిరి. మరి యెన్నో విధముల నతనిపై ప్రేమగౌరవములను చూపించిరి. ఇది యంతయు యూరపి యనుజనమున కమితమైనకోపము తెప్పించెను. దీని యంతటి లోను వారికి తమశక్తివినాశమును, హిందూదేశములో సామ్రాజ్యనిరంకుశత్వనిర్మూలనప్రారంభమును కాన్పించెను. హిందూదేశము తమచేతులనుండి జారిపోవుచున్నట్లు వారి కనిపించెను. ౧౮౫౮ వ॥ సం॥ రములో హిందూదేశపాలనము బ్రిటిషుప్రభుత్వముచేతిలోనికి పోగానే విక్టోరియారాణీ ప్రతిజ్ఞలును ప్రమాణములును నెరవేర్చుటకై నిష్కపటప్రయత్నమయినను చేయసిద్ధపడిన మొదటిరాజప్రతినిధి లార్డురిపనని హైందవులు గ్రహించిరి. యూరపియనుల కేదియు తెప్పించని యాగ్రహము తెప్పించిన తనక్రిమినల్ప్రొసీజరు కోడుసవరణవ్యవహారమందే రిపను ఓడిపోయెను. ఆబిల్లులోని ముఖ్యసూత్రమును విడిచిపెట్టునట్లు చివరకు రాజీ యయ్యెను. కాని యాతడు హిందూదేశరాజకీయజీవప్రారంభ మని చెప్పదగినయుద్దేశములను పుట్టించెను. ఉద్యోగమాఖరు కాగానే హైందవు లాతని యుద్యోగకాలము హెచ్చింపవలెనని గోల పెట్టిరి కాని యది యంగీకృతము కాలేదు. అప్పటికిని వెడలిపోవు నప్పుడు కలకత్తాలోను బొంబాయిలోను కాశీలోను ఇతరస్థలములందును అతనికి అసాధారణవైభవముతో సైని

కులు సన్మాన మొసంగిరి. అప్పుడందులో పాల్గొన్న వారి కింకను నది కన్నుల గట్టినట్లే యుండును. లార్డురిపను హైందవుల మనసున నాటుకొనిపోయెను. లార్డుహార్డింజి కూడ నధిక జనానుగ్రహమును సంపాదించుకొనెను గాని యాతడైనను లార్డురిపనంత సర్వమాన్యుడును సర్వజనపాత్రుడు నైనది సందేహమే.

లార్డుడఫిరన్ :—లార్డురిపను హిందూదేశమును వదలిపెట్టినప్పుడు దేశము కలవరముగా నుండెను. హైందవ యూరోపియనులమధ్య నాబిగు వట్లే యుండెను. లార్డుడఫిరిన్ వైస్రాయిపదవిని గ్రహించినపుడు గూడ వారిమధ్య నింకను వైరము భగ్గు మనుచునే యుండెను. అతనికి తల్లితండ్రి ముగ్గుపాలతో పోసి పెంచెను. పుట్టుకచేతను తరిఫీదువల్లను గూడ డఫిరిన్ గట్టి యుపాయశాలి. అధికారశాఖ యాగ్రహమును నెమ్మదిపరుచుటయును లార్డురిపను చేసినదానిని నెమ్మదిగ తిరుగద్రోయుటయు నాతనికి కర్తవ్యమయ్యెను. తిన్నగా దానికే దారి తీయుట హానికరము గాగలదని యాతడు తలంచెను. రాజకీయస్వాతంత్ర్యము, రాజకీయసమానత్వమునని చాటింపు వేయబడనే వేయఁబడినది. ఆవిషయమున సమాధానము చేయుట యసంభవము; దానిని బలవంతముగా నాపివేయుట కూడ నపాయకరము గావచ్చును. లార్డులిట్టను చేసిన దేశభాషాముద్రణచట్టమును తిరిగి తెచ్చుట యసాధ్యము. లార్డురిపను ఫక్కీవలన పుట్టి రోజు

రోజు వూరక పెరిగిపోవుచున్న రాజకీయజీవముపీక పిసిగివేయుట యసలే యసాధ్యము. అడ్డుపెట్టినకొలది ఆక్షేపించినకొలది ఆంక్షచేసినకొలది అది యింకను పెరిగిపోవు చుండెను. అందువలన నాతడు తన కుపకరణము లైనవారికి గూడ నేసందేహములును పుట్టకుండునట్లు దానిని నడపించి నిరపాయస్థితికి తేవలెనని నిర్ణయించుకొనెను.

౨వ. భాగము కాంగ్రెసుపుట్టుక.

కాంగ్రెసుసభ యాంగ్లేయసంతానము :—భారతకాంగ్రెసుసభ స్థాపించునుద్దేశము లార్డుడఫిరినుతలలో పుట్టెననియు అతడు హ్యూమునకు సలహా యిచ్చెననియు హ్యూము* దాని నేర్పరుప నంగీకరించె ననియు నిస్సందేహమైన చరిత్రాంశము. తన కాయేర్పాటులో చేయూత నిచ్చిన హైందవనాయకుల కందరకు నాసంగతి హ్యూము దెలిపెనేమో తెలియుటకు మన కాధారము లేవియు లేవు. ఈరహస్యము మాత్రము లార్డుడఫిరినుజీవితకాలములోనే బయటకు వచ్చెను. పత్రికలలో ప్రకటింప బడి యాతనికి చూపింప బడెను. అతడును కాదని యనలేదు. ౧౯౧౨ వ సంవత్సరములో చనిపోయినహ్యూమైనను దానిని ఖండింప లేదు. ఆతనిచరిత్రకారుడు బహుకాలానుభవము గలకాంగ్రెసునాయ

* హ్యూము ఇండియాగవర్నమెంటునకొకమారు కార్యదర్శిగా నుండి యుద్యోగమునుండి విరమించినవాడు.

కుడు సర్ విలియం వెడ్డర్బరను* ఈసంగతి నొప్పుకొన్నాడు. తన “హ్యూముచరిత్రము”లో సర్ విలియ మిట్లు వ్రాసినాడు. “దేశీయోద్యమమును ప్రవేశపెట్టుటలో హ్యూము నైసరాయియైన లార్డుడఫిరిన్‌తో నాలోచించినాడు. అతడు తన యంతటతాను సాంఘికసంస్కారము ప్రారంభము చేయుదమని యనుకొను చున్నప్పుడు లార్డుడఫిరినుసలహావల్లనే యాతడు రాజకీయపుకట్టుబాటే మొదటిపనిగా స్వీకరించెను.” హ్యూము మనఃపూర్వకత్వముమీద మనకు సందేహము లేదు గాన లార్డుడఫిరి నాతనికి చెప్పెనని వ్రాసినవెడ్డర్బరనువాక్యములు స్వీకరించుటకు మాకేమియు సందేహము లేదు. పరిపాలనమునకు ముఖ్యుడైన తనకు ప్రజలయిచ్ఛలను కనుగొనుట చాలకష్టముగా నున్నదనియు, ముఖ్యమైనహైందవప్రజాభిప్రాయము గవర్నమెంటునకు తెలియ జేయుట కొక పూచీగలసంఘము ప్రజాక్షేమముకొరకును, పరిపాలనావ్యవహారముకొరకును ఉండుట మంచిదనియు లార్డుడఫిరెను హ్యూముతో స్పష్టముగా చెప్పెను. ఈకనికారపుసలహాలు అందుతో సంబంధము గలవారందరును కృతజ్ఞతాపూర్వకప్రశంసతో స్వీకరించిరి. కాంగ్రెసునాయకులకును, ఉద్యోగస్థులకును సంబంధముగూడ నెంతో దగ్గరగా నుండెను. అందుచేతనే ప్రథమకాంగ్రెసు బొంబాయిగవర్నరగు లార్డురీయాధిపత్యమున జరుప గలందు

* సర్ విల్లియమ్‌వెడ్డర్బరను బొంబాయి ప్రభుత్వసభ్యుడుగా నుండి మానుకొనెను.

లకై లార్డుడఫిరినునిసలహా నడిగిరి. ఆతడును కాంగ్రెసు గవర్నమెంటు ననుసరించి పనిచేయ నిష్టపడుటకు చాల సంతసపడి నను లార్డురీ అధ్యక్షుడుగా నుండుట కెన్నో యాటంకములు కనబడుటచేత ఆయభిప్రాయ మొప్పుకొనలేదు. మొదటికాంగ్రెసు మాత్రము పై గవర్నమెంటధికారులస్నేహభావముతో ప్రారంభ మయ్యెను.

కాబట్టి కాంగ్రెసుపుట్టుక యిది. అతిజాతీయవాదుల దృష్టిలో నది నిందనీయ మగుట కిది యొక్కటియు జాలును. ప్రపంచములో నెక్కడను దీనికి సాదృశ్యము లేదు. అధికారములోను పద్ధతులలోను గూడ విదేశీయమైన యొకనిరంకుశ ప్రభుత్వము తన పాలితులరాజకీయస్వాతంత్ర్యోద్యమమునకు ప్రారంభోత్సవము చేయుట ఎవ్వరు విన్నారు?

స్వాతంత్ర్యప్రియుడు హ్యూము:—హైందవప్రజాముఖ్యాభిప్రాయములు విశదపరచుటకై యొకరాజకీయసంఘము కావలెనని లార్డుడఫిరిను కోరినపుడు హిందూదేశమునకు పార్లమెంటరీపరిభుత్వమునుగాని, డొమినియనులపద్ధతిమీద స్వపరిపాలనమును గాని కోరు సంఘమని యాతడు సుతరాము అనుకొని యుండడని స్పష్టము. ఆతడుద్దేశించునది జాతీయపరియోజనములకై యొకనిజమైనజాతీయసంఘముగాక బొమ్మలాటకై యెక్కువగా పనికివచ్చెడు నొకనిరపాయకరమైన యేర్పాటు. 'హ్యూము' ఎక్కువగాతలంపు గొనియుండవచ్చును. అతడు స్వాతంత్ర్యప్రియుడు; బ్రిటిషుసంరక్షణములో హిందూదేశము

నకు రాజకీయస్వాతంత్ర్య ముండ గోరుచుండెను. అతడు స్వదేశాభిమాని. ఆకారణమువలన హిందూదేశమునకు బ్రిటిషు సంబంధము తెగకుండ నుండవలెనని కోరుచుండెను. ద్వేషము పాతుకొనిపోవుటవలన బ్రిటిషురాజ్యమునకు భంగమని యాతడు గ్రహించెను. త్వరితముగా వచ్చుచున్నట్లు కనుపించుచు బెదరించుచున్న యొకయత్యధికాపాయమునుండి హిందూదేశములోని బ్రిటిషురాజ్యమును రక్షించుట యాతడు కాంగ్రెసు స్థాపించు ప్రయోజనములలో నొకటి. „బ్రిటిషుసంబంధమునకు విరుద్ధముగా సంభవించుచున్న యుద్యమములు వ్యర్థములై పోవుటకై యొకయుపాయము త్వరగా చేయవలసి యున్న దనియు, కాంగ్రెసుకంటె నట్టి దింకొకటి తగినది యుండద” నియు నాతడు ఆక్లండుకాల్వినునకు*వ్రాసినప్రత్యుత్తరములో వ్రాసెను. అప్పుడు సంయుక్తపరగణాలకు గవర్నరుగా నున్న ఆక్లండుకాల్వినునకు హ్యూమునకు జరిగిన యుత్తరప్రత్యుత్తరములు కాంగ్రెసుపుట్టుక యంతయు బహిరంగపెట్టుచున్నవి. ఇవి రాజకీయవిద్యార్థి యెవ్వడును నిర్లక్ష్యముగా వదలివేయుటకు వీలు లేనంత స్పష్టముగాను బలముగాను నున్నవి.

„త్వరగానే యత్యధికము కానుండి” తలపై విరిగి పడున ట్లున్న „యపాయము” నుండియు, ♦ విద్యావంతుల

* అప్పటి పశ్చిమోత్తరపరగణాలకు (ఇప్పటిమధ్యరాష్ట్రములు) సర్ ఆక్లండుకాల్విను లెఫ్టినెంటుగవర్నరు.

♦ ఈహ్యూమువ్రాతలు వెడ్డర్బరను “ఆలనుఆక్టేవియను. హ్యూము”లో నుండి యుద్ధృతములు.

లోని వ్యక్తులకతిన ద్వేషముచే ప్రేరేపబడిన జనసామాన్యపు దౌర్భాగ్యము" చేయునపాయము నుండియు సామ్రాజ్యమును సంరక్షించుట కాంగ్రెసు ప్రారంభించుటకు గల యప్పటి ముఖ్యోద్దేశమని యింక సందేహము లేదు. "కాంగ్రెసుద్యమమునకు మొదల చేయూత నిచ్చినవారి కప్పుడు మరొకదారి కనపడలేదు. ఉద్రేకము, పాశ్చాత్యాభిప్రాయములు, విద్య, నూతన కల్పనలు, ఉపయోగములు నివి యన్నియు దినదినాధికముగా ముంచుకొని వచ్చుచుండెను. ఆముంపు లోలోన మురిగి బాధింపకుండ బయటికి పారుట కొకమార్గము చాల నవసరమై యుండెను." హ్యూ మింకను అనుచున్నాడు—"ఒక విధముగా నాలోచించినచో కొన్ని రాష్ట్రములలో నీయుద్యమము యుక్తకాలమునకు ముందు ప్రారంభింపబడిన దేమో యని యనుకొన వచ్చును. కాని యన్నిటి కంటెను ముఖ్యమైన బ్రిటిషుసామ్రాజ్యభవిష్యైకమత్యమును దృష్టిలో నుంచుకొన్నచో కాంగ్రెసు ప్రారంభించినపుడు మన మాలోచింపవలసినది యుక్తకాలమునకు ముందేమో యనిగాక అత్యాలస్యమై పోయినదా? దేశమిప్పుడు దీని నంగీకరించునా యని" ఆదృష్టితో పరీక్షించిన యెడల కాంగ్రెసు జయప్రదమైనదని కాలము కనబరచినది. ఆవిధముగా చూచినయెడల అప్పటి రాజకీయస్థితిని గూర్చిన హ్యూము ఆలోచన తప్పో లేక యాస్థితికాతని మందు సరియైనదియో యయి యుండవలెను.

<u>కాంగ్రెసు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము నపాయమునుండి రక్షించుటకు:—</u> కాంగ్రెసు హిందూదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించునుద్దేశమునకంటె బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము నపాయమునుండి రక్షించునుద్దేశముతో స్థాపింప బడినదని మాత్ర మిందుతో స్పష్టము. ముఖ్యముగా బ్రిటిషుసామ్రాజ్యప్రయోజనము ముందు. హిందూదేశప్రయోజనము తరువాత. కాంగ్రెసీయుద్దేశానుసారము నడుచుచుండెడిది కా దని ఎవ్వరు నన లేదు. హిందూదేశకాంగ్రెసు స్థాపకులు బ్రిటిషుపరిపాలన హిందూదేశమునకు చాల ముఖ్య మని, యది లేక వీలు లే దని తలంచుచుండుటచేత నాపరిపాలనము నేయపాయము రాకుండ సంరక్షించుటకే గాక దానిని బలపరచుటకుగూడ నత్యాతురులై యుండుట న్యాయమే. అందువలన హిందూదేశరాజకీయకష్టనివారణమును హిందూదేశ రాజకీయాభివృద్ధియు ద్వితీయప్రాధాన్యము లయ్యెను. అందుచేత కాంగ్రెసు స్థాపనోద్దేశమున కంటె పెట్టుకొనియే యున్నది. దానిని నిందించుట కేమియు లేదు. బ్రిటిషువారిపై హిందూదేశ మాక్షణమున (లార్డులిట్టను హిందూదేశమును వదలిన ౧౫ నెలలప్పుడు) తిరుగబడ సిద్ధముగా నున్న దని హ్యూమును నమ్మించిన గట్టిసాక్ష్యమును అతనికాగితములలో వెదకి యాతనిచరిత్రకారు డుదాహరించియున్నాడు. హ్యూము వ్రాసికొన్నవి వ్రాసికొన్నట్లే క్రింద నుదాహరించుచున్నాము.

"నాకు (బర్మా, అస్సాము, కొన్నిచిన్నప్రదేశము లును విడిచి మిగిలినదేశము నొకపద్ధతిప్రకారము చేసినవిభాగమును బట్టి) ఏడుపెద్దసంపుటములు చూపించిరి. వీనిలో జిల్లాలు,డివిజనులు, తాలూకాలు,పట్టణములు,గ్రామములవారీగా వచ్చినవార్తలు, సమాచారములు,సంభాషణములు దేశభాషలనుండి తర్జుమాచేయబడి యెక్కింపబడియుండెను. ఈ ఎక్కింపబడినసంగతు లపరిమితముగా నుండెను. సుమారు ముప్పదివేలమంది వార్తావిలేఖకు లాసంగతులను పంపి రనియప్పుడు తెలిసినది. నేను వానిని లెక్కపెట్టలేదు.అవి లెక్కకు మిక్కిలిగా నుండెను. దేశములో నతికష్టముపెట్టుచున్నపశ్చిమోత్తరపరగణాలలో నా కెంతోపరిచయము గల యొకజిల్లాలోనిపట్టణములను గ్రామములనుగూర్చి దాదాపుగా మూడువందలవ్రాత లెక్కింపబడి యుండెను. వీనిలో వచ్చినమనుష్యులపేర్లు మొదలగునవి చాలవరకు నేను స్వానుభవమునుబట్టి నిర్ధారణచేయ గలిగితిని." మరియు నాత డా సంపుటములు తనయొద్ద నొకవారముదినములే యుండె ననియు వానిలో నారింటినిమాత్రమే తిరుగవేయ గలిగితి ననియు పశ్చిమోత్తరపరగణాలు, అయోధ్య, బీహారు, బుందేల్ఖండులో కొంతభాగము,పంజాబులో కొన్నిప్రాంతములనుగురించినభాగమును విశదముగా చూచి తన కాప్రదేశములలో మంచి పరిచయముండుట చేతచాలవరకు పరీక్షించుకొని చూచుకొంటిననియు వ్రాసెను. ఈసమాచారములు చాలవరకు క్రింది

తరగతిజనుల సంభాషణములనుండి యెత్తి వ్రాయబడ్డవి. ఈబీదజనులు నిరాశాజనకమైనస్థితిగతులచే మనసు చెదరియున్నారనియు, తాము కరువుపడి చనిపోవలసి వచ్చు ననియు తామేదో చేయ దలచి నట్లును, అందులో నొకరి నొక రెడబాయ కుండునట్లును ఆచేయ దలచినది దౌర్జన్య మైనట్లును ఆవార్తలన్నిటిలోను కనబడు చుండెను. (వానిలో చాలవ్రాతలు సమయమునకు సిద్ధముగా నుండుటకై ప్రాతకత్తులు, బల్లెములు తుపాకులు, రహస్యముగా దాచుటనుగూర్చినవి. తక్షణము గవర్నమెంటుపై తిరుగుబాటు విరుచుకొని పడు నని యెవ్వరును భయపడలేదు గాని దౌర్జన్యపునేరము లొక్కుమారుగా నెక్కువై పోవు ననియు, అనిష్టులహత్యలు, బ్యాంకిబజారులలూటీలు జరగు నని యూహించిరి) "క్రింది తరగతుల జనులకడుపు మాడుచున్న యీపరిస్థితులలో మొదటికొన్నినేరములనుబట్టి అటువంటివందలకొలదినేరములు లేచిపోయి ప్రభుత్వమునకును ఉత్తమతరగతిజనులకును బాధాకరముగా నుండు ననియు తలంచిరి. అన్నిచోట్లలను చిన్నగుంపు లన్నియు ఆకులమీద తుంపరలవలె చేరుకొని పెద్దసంఘములగు ననియు, దేశములో నున్నదుర్మార్గు లందరును కలియుదు రనియు, అగుంపులు కొంతపరిమితిని పొందగానే యకారణముగా గవర్నమెంటుపై కసికొన్నవిద్యావంతులుగూడ నాప్రయత్నములలో చేరి నాయకత్వము వహించి యావిప్లవమును దృఢపరచి దానిని దేశపుతిరుగుబాటుగా నడపింతు

రని కూడ నప్పు డనుకొనిరి." తనసొంతయనుభవమునుబట్టి సర్ విలియమ్ వెడ్డర్బరను ఇట్లు దీనికి చేర్చినాడు.

"హిందూదేశమంతటను తొందరలు కలుగు నన్న యీ జోశ్యము జరిగినదానినిబట్టి సరిగా ఉన్నది. బొంబాయిరాజధానిలో దక్కనుపితూరీ లనుపేర జరిగినరైతులిరుగుబాట్లు నేను నాకంటితో చూచినవి. ఇవి బందిపోటుగుంపులు. అడపదడప సాహుకార్లను దోచుకొనుటతో ప్రారంభమై యీ గుంపు లన్నియుచేరుకొని పోలీసులకు దుస్సాధ్యమై పోయెను. పూనాలోనిఅశ్వదళము,పదాతి,శతఘ్ని బలములు చేరినపటాలమంతయు రంగము చొరవలసివచ్చెను. పశ్చిమపర్వతప్రాంతములలో దిరుగుచు నీగుంపులు పటాలములను చూచినపుడు విడిపోవుచు, అనుకూలమైనస్థలములలో మరల నేకమగు చుండెను. మహాబలేశ్వర్ మథెరనుకొండలలో రాత్రులందు వారివిడుపుస్థలముల నెగడిమంటలు మా కన్నివైపులను కనబడు చుండెను. వారినాయకు డొకడు రెండవశివాజీయని పేరు పెట్టుకొని గవర్నమెంటునకు ధిక్కారములు పంపుచు అప్పుడు బొంబాయిగవర్నరుగా నున్నసర్ రిచర్డుటెంపిలు తల తెచ్చుటకై దువందలరూపాయలబహుమాన మిత్తు ననియు ప్రథమమున మహారాష్ట్రరాజ్యస్థాపనము చేసినవిధమున తాను దేశపుతిరుగుబాటును నడపు చున్నా ననియు ప్రకటించెను." కాబట్టి యీయిద్దరినాయకులవ్రాతలనుబట్టి కాంగ్రెసుప్రథమోద్దేశము బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము నీయుపాయము

నుండి రక్షించుటయని తెల్లమగుచున్నది. కాని కాంగ్రెసు పుట్టుకకు కూడనిదియే ముఖ్యకారణ మని నమ్ముట కష్టము. హ్యూము ఈసాక్ష్యము నంతయు తాను ప్రభుత్వోద్యోగములో నుండగా అనగా లార్డులిట్టను హిందూదేశము విడచి వెడలి పోవుటకు పదిహేనుమాసములకు ముందు చూచెను. అప్పటికిని ౧౮౮౫ వ సం॥ రమున జరిగినకాంగ్రెసుప్రథమసమావేశమునకును మధ్య నేడేండ్లు గడచెను. ఈకాలములో నైదేండ్లు లార్డురిపను రాజప్రతినిధిగా నుండెను. కాంగ్రెసు పద్ధతులమీద నొకరాజకీయసంఘము నేర్పరుచుటయను భావము లార్డుడఫిరినునికి కలిగిన దట.

కాంగ్రెసు రాజ్యద్రోహమును మరపించుటకుగా స్థాపింప బడె ననువాదమున కిది కొంతయసంబద్ధముగా నున్నది. ఆవాదము ౧౮౮౩వసం॥ రమున కలకత్తావిద్యాపీఠవిద్యార్థులకు హ్యూము వినిపించినప్రథమరాజకీయప్రకటనమునకు గూడ విరుద్ధముగానే యున్నది. ఈప్రకటనము నిష్కపటమై ధీరముగా నిజ మంతయు వెలి గ్రక్కు చున్న దగుటచేత దాని నంతయు, లేక హ్యూము చరిత్రములో నెక్కించినంత వరకును క్రింద వ్రాయు చున్నాము. విద్యాపీఠవిద్యార్థుల కుపన్యసించుచు హ్యూమిట్లు చెప్పెను.

"అత్యుత్తమవిద్య నభ్యసించినహైందవులలో ముఖ్యులై యుండుటచేత స్వాభావికముగ హిందుదేశమునో నైతికసాంఘికరాజకీయాభివృద్ధి యంతయు మిమ్మే యాశ్రయించి యు

న్నది. వ్యక్తికైనను దేశమునకైనను అభివృద్ధి తనలో నుండి పుట్టుకొని రావలెను. ఉత్తమసంస్కారము పొంది జ్ఞానవంతులైనతనగారాబుకొడుకులగు మీకయి కాక మీదేశ మీ ప్రయత్నములో ముందంజ వేయుటకు మరెవరికై నిరీక్షించును? హిందూదేశమును హిందూదేశపుబిడ్డలను మీలో మిక్కిలిగా ప్రేమించువారితో సమానముగా నావంటివిదేశీయులు ప్రేమింప వచ్చును; ఈదేశపుమంచికిని దేశజులయభివృద్ధికిని తమకాలమును వినియోగించి, ధన మిచ్చి, తమయాలోచనయంతయు దానిమీదనే పెట్టుకొని కష్టపడ వచ్చును. వారు సలహా యిచ్చి సహాయము చేయ వచ్చును, తమశక్తిని, యనుభవమును, జ్ఞానము నంతయు వారు పనిచేయువారిపరము చేయ వచ్చును; కాని దేశప్రజలు తమంతట తాము పని చేయక యిది యంతయు వ్యర్థము. ముఖ్యమైన యీదేశీయత విదేశీయుల కెట్లు వచ్చును? అందుచేత నిజమైనపనియంతయు స్వయముగా నీదేశీయప్రజలవల్లనే జరగవలెను.”

“చెదరినమనుష్యు లెంతశక్తివంతులైనను యెంతమంచిమనసుతో పని చేయుచున్నను ఒంటరితనమువల్ల నసమర్థు లగుదురు. కావలసినవి ఐకమత్యము కట్టుబాటు సూక్ష్మముగా నేర్పరుచుకొన్నయాచరణపద్ధతి. ఇవి సంపాదించుటకు హిందూదేశీయుల నైతిక సాంఘికరాజకీయప్రాభవమునకై యసాధారణజాగరూకతతో నేర్పరుపబడి మంచియుపకరణములతో సిద్ధపరుపబడినయొకసంఘ మావశ్యకము. మనచిన్నదండు

తరిబీతు సన్నాహము మనదండువేనై యుండవలెను. మీలో నెంతమంది మీపాఠశాలోన్నతపరీక్షాకృతార్థతకు తోడు ఈసేనలో ప్రవేశించుటకు ముఖ్యమైన నిస్స్వార్థపరత్వము ధర్మగాంభీర్యము జితేంద్రియత్వము దయాపరత్వము సంపాదింతురో యన్నదే యిక మిగిలినప్రశ్న.”

ఈయుపన్యాసమున ప్రార్థనపూర్వకమైనయంత్యభాగమున నున్నభావములు మరియు సత్యమైనవి, ఉదారమైనవి.

“నేను ముందు చెప్పినట్లు మీ రీదేశపుసారము జ్ఞానవంతులైనమీలో నైనను తగినంతత్యాగశక్తి, దేశముపై తగినంతగర్వమును ప్రేమయు, ముందంజవేయుటకు తగినంత నిజమై, నిస్స్వార్థమై హృదయపూర్వకమై యవసరమైనయెడల తమజీవితశేషమును దేశముకొరకు వినియోగించువేయుద మన్న దేశాభిమానమును గలిగినయేబదిమందియైనను లేకపోయినచో హిందూదేశమున కిక నాశ లేదు. భారతపుత్రులిక విలాతిపాలకులచేతులలో శక్తిలేని నీచపుకీలుబొమ్మలవలెనుండక తప్పదు. కారణ మేమనగా స్వతంత్రులుగా నుండగోరినవారు తామే తమకట్లు తన్నుకోవలెను. జ్ఞానసార్వభౌములైనను తమదేశముకొరకై కట్లుత్రెంపుకొన సాహసింపనిలేక యిచ్చగింపనంతనిస్సహాయపశువులై తమస్వార్థములలోనే మునిగి తేలుచున్నయెడల, వారి నట్లు నేల బెట్టి త్రొక్కుట న్యాయమే. వా రంతకంటె నేమాత్ర మధికగౌరవము

నకర్హులు గారు. ప్రతిదేశమును తనకర్హ మైనప్రభుత్వమునే పొందును. ఇంతకంటె నిష్పక్షపాతమైనపరిపాలనమును, మీవ్యవహారములను చూచుకొనుటకు మీకు మరింతయధికారమును, మీకును మీదేశమునకును స్వాతంత్ర్యమును, సంపాదించుటకు---శ్రీమంతులై దేశమంతకు అత్యుత్తమవిద్య నభ్యసించినమీరే స్వార్థపరత్వమును వదలి గట్టిగా పోరాడ లేకపోయినచో, మీస్నేహితుల మైనమాదే తప్పు. మాప్రతిపక్షులదే సరి; మీమేలుకొరకైన లార్డురిపనునియభిలాషము లన్నియు నిష్ఫలములగు వట్టిభ్రమలే; ఇంక నింతటితో అభివృద్ధియాశలన్నియు తుదముట్టినవి. తా నిప్పు డనుభవించునంతకంటె మంచిప్రభుత్వమునకు హిందూదేశము తగదు. దాని కింతకంటె మంచిప్రభుత్వ మక్కరయే లేదు. ఇది యంతయు నింతేయైనచో మిమ్ము ముక్కునకు త్రాళ్లు గట్టి యుంచు చున్నారనియు చిన్నపిల్లలవలె చూచు చున్నా రనియు, నిక అసహ్యపు తగవులమారికొండెములు వినిపింపకుండిన బాగు. అప్పుడు మీ రందులకు తగియే యుందురు. ఎట్లు సంచరింపవలెనో మనుష్యు లెరుగుదురు. లోకోపకారమును, లోకము కొరకై యాత్మసుఖము నప్రధానముగా చూచుకొను పరక్షేమపరాయణత్వమును, నేడు తమస్థితికి కారణభూతమైన ఇంగ్లీషువారినిజమైనస్వదేశాభిమానమును, మీకు లేకపోయినచో, మీకంటె వారే యర్హులు. తప్పక న్యాయముగానే వారు మీకు రాజులైనారు. పాలకులుగాను నిర్దాక్షిణ్యాధికారులు

గాను వారింకను తప్పక యుండవలెను. వ్యక్తులకైనను, జాతులకైనను స్వాతంత్ర్యమునకు సుఖమునకు ఆత్మసుఖత్యాగమును నిస్స్వార్థతయునే తప్పనిదారు లన్నసత్యమును మీరు బాగుగా గ్రహించి యనుసరింప సిద్ధముగా నుండనంతవరకు మీ కట్టుపగ్గము లురిపోసుకొని గాయములు చేసి మిమ్ము బాధ పెట్టునుగాక!"

తంత్రజ్ఞునిమాటలు మోసగానిమాటలు గావు—పైమాటలు. తానన్నవి తాను నమ్మనంతటినీచుడు హ్యూము గాదు. హ్యూము చెప్పినది మనఃపూర్వకమైన దనుట కీగ్రంథకర్తకేసందేహమును లేదు. హ్యూముకి స్వాతంత్ర్యమనగా వ్యామోహము. భారతవర్షమున విస్తరించి యున్నదుఃఖదారిద్ర్యములు చూచి యీతనిహృదయము పగిలిపోయెను. అది యంతయు మంచిపరిపాలనమువలన నాప వచ్చునని యీతని యభిప్రాయము. హిందువులయెడ తనదేశీయుల "పిరికి" ప్రవర్తనమున కాతడు రౌద్రమూర్తి యయిపోవు చుండెను. వారు వాగ్దానములు ప్రమాణములు చేసి దాటివేయుట యీతనికెంతో సిగ్గుగానుండెను. ఆతడు మంచిప్రపంచచరిత్రవేత్త. దేశీయమో, విదేశీయమో యేప్రభుత్వమును గూడ అట్టియడుగున నేబలవంతమును లేక ప్రజాభిలాషములకు తల యూచ లేదని యీతడు బాగుగా నెరిగెను. విదేశప్రభుత్వమైనపుడట్టిసంగతి యింకను అసంగతము. అందువలననే యీతడు స్వాతంత్ర్యము కావలసినయెడల హైందవు లందుకై "దెబ్బ

"వేయవలె" నని కోరెను. మొదటిప్రయత్నము కట్టుబాటు. అందువలన నాతఁడు సంఘ మొకటి పెట్టవలె నని బోధించెను.

రానడే, తిలకు, నౌరోజీ, బెనర్జీ, అయోధ్యానాధ్ త్యాబ్జీ వంటిమనుష్యులు బ్రిటిషువారిచేతులలో పనిముట్లు మాత్ర మని కూడ మేము నమ్మజాలము. మే మట్లు తలంపము. వా రందరును నిజమైనమంచిదేశాభిమానులు. వారు దేశమును ప్రేమించుచు నుత్తమోద్దేశములతో కాంగ్రెసును ప్రారంభించిరి. కొందరు బ్రిటిషుఅభిమానులకు బ్రిటిషుసామ్రాజ్య క్షేమమే ప్రధానముగా నుండి వా రాసామ్రాజ్య రక్షణ మందువలన నగునన్ననమ్మకముననే కాంగ్రెసుపక్షమున జేరి యుండవచ్చును. కాని కొందరు బ్రిటిషువారిలో లోకప్రేమయు స్వాతంత్ర్యప్రేమయు నెంతయెక్కువగా నున్నది యీగ్రంధకర్త యెరుగును. కాంగ్రెసుపై నిష్టము చూపించినవారిలో నధమము కొంతమంది మైనను ఆరీతివా రని యొప్పుకొనక తప్పదు.

సామ్రాజ్యప్రియు లైనతగవులమారు లట్టివారి నల్పులని నిందింప వచ్చును గాని నిజముగా వారిహృదయములు సామ్రాజ్యభిలాష కిట్టనంతటియుదారము లైనవి. క్రూరపరిపాలకుఁడు, పరస్వాతంత్ర్యాపహర్త, పరస్వామ్యాపహరణము వలననో బలవంతముముననో తంత్రమువలననో యితరులను మోసగించి యనుభవించువాఁడు- వీరు తమదేశీయు లైనంత మాత్రమున వారిదృష్టిలో పుణ్యాత్ములు కారు. వారు స్వదే

శాభిమానులే. తమస్వాతంత్ర్యమునకు తమదేశస్వాతంత్ర్యమునకు తమచివరరక్తముబొట్టును కండ్ల చూడకవదలరు. తమదేశ మితరదేశస్వాతంత్ర్యము దొంగిలింప చంక లెగురవేయునంతపాటిమాత్రము వారిదేశాభిమానము పోలేదు. ప్రపంచమున కంతటికిని మనఃపూర్వకముగా స్వాతంత్ర్యము గోరు స్నేహితులు బ్రిటనులో నున్నారు.

తమదేశము హిందూదేశము నేలుట యెందులకు వచ్చినదా యని కుందు చుందురు. వారిచేతిలో నున్నయెడల హిందూదేశమును తక్షణమే వదలివైచి యుందురు. వీరిలో కొందరు హైందవజాతీయవాదులయెడ కాంగ్రెసుప్రారంభము నుండి యంతకు ముందునుండియో కూడ హృదయపూర్వకముగా తమయిష్టమును చూపించుచునే యున్నారు. హైందవజాతీయోద్యమము వారాశించియుండునంతజయప్రదము గాకపోయినచో, యిది యని చెప్పదగినఫల మేమియు దానివలన కలుగకపోయినచో అది వారితప్పు కాదు. తప్పంతయు సంపూర్ణముగా హైందవులది ; హైందవులది మాత్రమే; కాకపోయినచో కాలకర్మదోషము.

హ్యూమువుద్దేశములలో కాపట్య మేమియును లేదు. ఎవరియధికారలాభములను తగ్గించివేయ దలచుచున్నదో, ఎవరికి సింహాసనభ్రష్టత కల్పించి దించివేయ దలచుకొన్నదో యట్టిపాలకులసలహాతోనో సమ్మతితోనో ప్రారంభింపబడిన రాజకీయోద్యమము, స్వయంవిరుద్ధ మనియు స్వాభావికవిరుద్ధ

మనియు నాతఁడు మరచెను. ప్రారంభములోనే విరోధము రాకుండ సులభముగా నుండవలె నన్నయభిలాషలో జాతీయ మహాసభాహైందవస్థాపకులు తమచరిత్రమునే మరచిపోయి విడబాటు కోరువారు తామే త్రాళ్ళ త్రెంచుకో వలె నన్న సూత్రమును, సూటి తమమీాద నున్నవారు దెబ్బను కొట్టిన వాని నాశీర్వదింపవలె ననుట యసంభవ మన్నతత్వమును అలక్ష్యముచేసిరి. ,,హైందవు డెవ్వఁడును భారతజాతీయమహాసభను స్థాపించి యుండజాల డనియు; కాంగ్రెసుస్థాపకుఁడు గొప్పయాంగ్లేయుఁడును, ప్రసిద్ధి వహించినపూర్వోద్యోగియు నయియుండనియెడల, నారోజులలో రాజకీయోద్యమ మనగా ప్రభుత్వాధికారులకు విపరీతసందేహ ముండుటచేత వా రేదో విధముగా నాయుద్యమము నణచివైచియుందు రన్న" గోఖేలు మాటలు మే మంగీకరింపము.

ఒకటి, రాజకీయాందోళనము కాంగ్రెసుతో కాదు ప్రారంభమైనది. అదియంతకుముందే మొదలుపెట్టినది. దాని నణచి వేయుటకై చేసినయేప్రయత్నమును కూఁడ నెరవేర లేదు. రెండు, ఆరోజులలో రాజకీయాందోళనముపై నున్న సందేహము నేఁడున్నంతకంటెను, కాంగ్రె సున్నకాలములో నెప్పుడును ఉన్నంతకంటెను యెక్కువలేదు. ఒకహైందవునిచే గాని, యనేకహైందవులయేకప్రియత్నముచే గాని, యాయుద్యమము స్థాపింపబడియుండ జాలకపోవుట నిజమే యయిన యెడల యుక్తకాలమునకు ముందు తప్పుపద్ధతులపై నది

ప్రారంభింపబడిన దని చెప్పుట కదే నిదర్శన మనియే మేము చెప్పగలిగినది.

,,వ్యక్తి కైనను దేశమున కైనను అభివృద్ధి తనలో నుండి పుట్టికొని రావలె" ననియు ,,తనకొఱకు లగుమీాకంటె మీాదేశము మరెవరికై నిరీక్షించు ?" ననియు హ్యూము చెప్పలేదా? ,,హిందూదేశమును నావంటివిదేశీయులు ప్రేమింపవచ్చును, స్వార్థత్యాగము చేసి పాటు పడవచ్చును, సలహా యిచ్చి సాయముచేయవచ్చును కాని వారికి ముఖ్యమైనయీ జాతీయత వారిలో లే నందువలన నదియంతయు వ్యర్థము. నిజమైనపని యంతయు స్వీయముగా నీదేశప్రజలవలననే జరుగవలెను" అని హ్యూము తన ౧౮౮౩ వ సం॥ రపుప్రకటనలో నన లేదా ?

ఇవి ప్రత్యక్షప్రమాణములు మాత్రమే యై యుండ వచ్చును. కాని యవి ప్రధానము లై నవి. వీనిని తిరస్కరించి చేయుప్రయత్నము లన్నియు వ్యర్థములు, నిస్సారములు కాక తప్పదు. కాంగ్రెసుభారతీయనాయకులు, నిరపవాదము లగు నీసూత్రముల నెప్పుడును బాగుగా గ్రహింపక పోవుటచేతనే కాంగ్రెసుపంట యంతబీదగా యున్నది. తన ౧౮౮౩ వ సం॥ రపుపొంత ప్రకటనములో హ్యూము ,,తగినంతత్యాగశక్తి, దేశముపై తగినంతగర్వము, ప్రేమయు, ముందంజ వేయుటకు తగినంతనిస్స్వార్థమై, నిజమై, హృదయపూర్వకమై యువసరమైన యెడల తమజీవితశేషమును దేశమునకు వినియోగించి

వేయుదమన్న దేశాభిమానమును గలిగినఏబదిమందికావలెనని" కోరెను.

దేశసేవకై తమజీవితము వినియోగించుచున్నట్టియారీతివా రప్పటి కీదేశములో నేబదింటి కెన్నూరె ట్లుండిరి గాని రాజకీయమార్గములో గాదు. ఆమార్గమున పని చేయుచు నాప్రకారముగా రాజకీయముకొరకై తమజీవనము ధారపోయు ప్రజలను ఏబదిమంది కెన్నోరెళ్లు తయారు చేయుటకు దేశమునకు కాంగ్రెసునకు నిరువదిసంవత్సరములకు పైగా పట్టినది. కాని దురదృష్టవశమున వీరు కాంగ్రెసులో లేరు. కాంగ్రెసునకు సంబధించినవారైనను కారు. దాదాభాయి నౌరోజీని కీర్తిశేషు డగుగోఖేలును విడచినయెడల హ్యూము కోరినప్రకారము కాంగ్రెసునకు తమజీవితము సమర్పించినవా రిప్పటికాంగ్రెసునాయకులలో నెవ రున్నారు? వెనుకటిముప్పదిసంవత్సరములలోను తమమాతృదేశసేవార్థమై తమసర్వస్వమును అర్పించినమహాఘను లగుపుత్రుల నెందరినో భారతమాత కన్నది. అన్నిరాష్ట్రములనుండియు అన్నిమతములనుండియు అన్నిశాఖలనుండియు అన్నికులములనుండియు వారు బయలుదేరిరి. వారిలో కాంగ్రెసులోగాని కాంగ్రెసునకై గాని చురుకుగా పనిచేయుచున్నది మాత్ర మత్యల్పసంఖ్య. ఒకే సమయమున అనేకహైందవులు లక్షలకొలది రూపాయలను కొందరు తమజీవనపుగడన యంతయును గూడ విద్యకు దాన ధర్మములకు ప్రజాక్షేమమునకు నిచ్చివైచిరి, కాని కాంగ్రెసు

పని ధనము లేక యట్లే సన్నగిల్లిపోయినది. హైందవజాతీయమహాసభ లండనులో నేర్పరచిన బ్రిటిషుకమిటీకి పని సరిగా చేయుటకు తగినంత డబ్బెప్పుడును లేదు. ఆకమిటీఖర్చులు చాలవరకు సర్ విలియము వెడ్డర్బరనుమీదనే పడినవి. హ్యూము అతనును కలసి యీయుద్యమముపై పెద్దభాగ్యము ఖర్చుపెట్టివైచిరి. దానిలో కొంతభాగమైనను ఒక్కహైందవుడు అందులకై ఖర్చించినది వినము. అట్లెందులకైనది? యన్నప్రశ్న తక్షణమే వచ్చుచున్నది. జవాబు స్పష్టము. ఆయుద్యమము దేశమునకు నచ్చలేదు. అందుకై గొప్పత్యాగము చేయునంతటి నమ్మకము నాయకులకే లేదు.

కాంగ్రెసుప్రారంభసంవత్సరములలో ఆంగ్లవిద్యావంతు లగుభారతీయులలో నుత్సాహము ప్రబలియుండెను. ప్రజాసామాన్యముదరికి జేరి మందిలో ప్రచారము చేయుటకేప్రయత్నములు చేయనంతవరకు, ఉద్యమముపై ఉద్యోగులిష్టతనే ప్రకటించుచుండిరి. ౧౮౮౬వసం॥ రమున ద్వితీయకాంగ్రెసుసాంవత్సరికసభ కలకత్తాలో నైనపుడు సభ్యులను లార్డుడఫిరిను ,,గొప్పయతిథు" లని గవర్నమెంటుభవనమున వనభోజనమునకు కూడ పిలచెను. ౧౮౮౭వ సం॥ రమున చెన్నపట్టణములో కూడ చెన్నపురిగవర్నరు* వారి కిట్టిమర్యా

*ఈమధ్య నీగౌరవములు మరల ప్రారంభించినవి. 1915 వ సం॥ రమున చెన్నపురిలో జరగిన కాంగ్రెసున కారాజధానిగవర్నరు కూడ వచ్చెను.

దయే జరపెను. కాని ౧౮౮౮ వ సం॥ రములో హ్యూము సీమలోనిగోధుమచట్టపుకట్టువారు లుపయోగించినయుక్తులు పద్ధతులు నుపయోగించినపుడు, తక్షణమే గవర్నమెంటుచేయు బలముగా వచ్చి తగిలెను. అంతటితో కాంగ్రెసుద్యమము క్షమార్పణ కోరుకొని, తన్నితరులు వినగలుగునంతబలముగా ప్రయోజనము కలుగునట్లు చెప్పెడి యొక్కపద్ధతిని గంగార్పణము చేసివైచినది. ఎందువలన? హ్యూము చెప్పినట్లు "పని చేయగలమానవులు" లేనందువల్ల.

కాంగ్రెసుకి జాతీయోద్యమప్రధానగుణములు లోపించినవి:— అప్పటినుండియు కాంగ్రెసు సత్యముకంటెను, దేశహితముకంటెను గవర్నమెంటుఉద్యోగుల యభిప్రాయమునే యెక్కువ లెక్కగొనుచుండెను. మరల నెందుచేత నని ప్రశ్న వచ్చుచున్నది. నాయకులకు రాజకీయజ్ఞత, విశ్వాసము లేక పోవుటచేత నని జవాబు. వారికి కొన్ని రాజకీయాభిప్రాయములు లుండెను గాని తాము బాధపడుటకు గూడ నిష్టపడునంతటినమ్మికలు వారికి లేవు. కొంతవర కుద్యోగుల యనిష్టమునకైనను వెరువక దేశపాలనలో సంస్కరింపవలసినది కొంతయున్నదని వాదించుటకు వారు సంసిద్ధులై యుండిరి గాని, పీడనము సహించుటకు తమకర్తవ్యమునకై బాధ జెందుటకు వారు సిద్ధపడలేదు. వారి కొకకర్తవ్య మున్నదనియే వారికి తెలియదో లేక స్వకర్తవ్యమునకై పాటుపడ జేయుఆసక్తియే వారికి లేదో! దేశము బలమైనయుద్యమమునకు

తయారుగా లేదని తలచిరేని లేనిబావకంటె గుడ్డిబావమైనను మేలని ఆనాయకు లనుకొనియైన నుండవలెను. బలమైన యుద్యమము నవలంబించుటకు ముందు వారు దేశమును రాజకీయపద్ధతులలో తరిబీతు చేసి జాతీయబలమంతటిని ఐక్యపరచ దలంచి యుండవచ్చును. హైందవజాతీయకాంగ్రెసు స్థాపకులకును ఉద్యమమును కొన్నియేండ్లక్రిందట స్వాధీనము చేసుకొనినవారికిని మేము సవినయముగా మనవి చేయునది యేమనగా తమయుద్యమమున జాతీయత లోపించిన దని తమప్రవర్తనద్వారా వారేచూపించిరని చెప్పుటయే.

ఏయుద్యమమును స్థాపకు లనుకొన్నంతమాత్రమున జాతీయము కాజాలదు. గొప్పత్యాగము చేయుటకు సిద్ధపడనివారైనప్పుడొకజాతీయరాజకీయోద్యమము లేవదీయుటయే తప్పని యీగ్రంథకర్తయభిప్రాయము. తమక్షేమమునకై ప్రతినిమిషమును గడగడ వణకుచు, తమధనపుసంచులమూతులు బిగియగట్టియుంచుకొని తమసొంతఆస్తిమాస్తులకు సుఖభోగములకు నష్టమురాకుండ ప్రభుత్వాధికారు లాజ్ఞ యిచ్చినంతమట్టుకే పని చేయుచు, తాము సంస్కరింప దలచినప్రభుత్వము వారిమంచియభిప్రాయముపైనను సానుభూతిపైననే యాధారపడుచు, వారియభీష్టములను మాటిమాటికి కనుగొనుచు, మనఃపూర్తిగా లేనికుంటియుద్యమము సాగించువారు నిజమైన జాతీయహితమునకు చెఱుపు తెచ్చుచున్నారు. ఒకవైపున విరోధుల కనిష్టఫలితము కలుగు నన్నభయము పుట్టించి మరి

యొకప్రక్క స్వకర్తవ్యమునకై మహాత్యాగముచేయ సిద్ధపడు
నట్లు తమయనుచరులలో మహోత్సాహమును, ప్రబలమైన
యాసక్తిని నాయకులు పుట్టింపనియెడల రాజకీయోద్యమ మేది
యైనను పర్యవసానమున హానికర మగును. ఇందుకొరకై నా
యకులు తమయుద్యమమునకై బాధపడుటకు తయారై
యుండుట యవసరము. ధనత్యాగ మేయుద్యమవిశ్వాసి యై
నను తన కాయుద్యమములో నాసక్తి యున్న దని చూపించు
ట కీయగలయధమపుఋజువు.

హిందూనాయకులకంటె నుద్యమమున కాంగ్లేయస్నే
హితు లధికాసక్తి కనుపరచినది యథార్థము. వారు తమ
సొంతడబ్బు నందుకై వెచ్చపెట్టి తమదేశీయులయనిష్టమునకు
పాత్రులై స్వదేశద్రోహు లన్ననిందకు గూడ పాల్పడిరి. హ్యూ
ముది «చావునకైనను తెగించినయాసక్తి". అతడు ప్రభుత్వాధి
కారులను మంచితనముచేసికొని యుద్యమము ప్రారంభించి
ఫలితమునకై రెండేండ్లాగెను. పాలకులు ప్రజాసామాన్యము
దుర్దశ తొలగించుటకు వారిబాధలను వారించి వారిమొఱ్ఱలను
విని సమాధానపెట్టుటకు యత్నముచేయుటలేదని, వారు సా
ధువచనములతో భాగవతమాడుచున్నా రనియు గ్రహించిన
తర్వాతమట్టుకు ఉద్యమము నాతడు మరింతతీవ్రము చేయ
నిశ్చయించెను. హైందవజాతికి నూరిపోసి వారికి జరుగు అప
కారము గూర్చి వారి కుండవలసినహక్కులనుగూర్చి యాతడు
వారికితెలియజెప్పుటకు నిశ్చయించుకొనెను. «కరువుతెల్లీచేత

పోయినజనము వేలలోను పదివేలలోను లక్షలలోను గాక పది
లక్షలసంఖ్యలో నుండుటచేత సమయ మతిజరూరైన" దని
యాతడభిప్రాయపడెను. అందుచేత « బలవంతముగా ప్రభు
త్వమును కదల్చుటకై ఇంగ్లండులో ప్రజలయాహారార్థమై
బ్రైటు కాబ్డను సాగించిన దండయాత్రయం దుపయోగించిన
తీవ్రపద్ధతులవంటిపద్ధతులనే హైందవనాయకు లుపయోగింప
వలె నని*యాతడు నిశ్చయించెను. కాబట్టి గవర్నమెంటునకు
బోధించుటకై కాంగ్రెసునాయకులు చేసినప్రయత్నములు
విఫలములై వారిబోధనలను, ప్రభుత్వము విన నిరాకరించుట
చేత «ఈపూజనీయ మైనమనపూతృభూమిపై జీవించియున్న
ప్రతిభారతీయుడును మనకు సహాయమును, వెనుకబలమును
అయి అవసరము వచ్చినయెడల కాబ్డనువలెను అతనిబలగము
వలెను న్యాయముకొరకు, మనస్వాతంత్ర్యముకొరకు, మనస్వా
మ్యముకొరకు మనము చేయబోయెడియుద్ధములో నడుము
కట్టుకొని సిద్ధమగునట్లు ఆంగ్లదేశమునందును భరతఖండము
నందును ప్రబోధముచేయవలె" నని కాబ్డనువలెనే హ్యూము
తీర్మానించుకొనెను †

<u>హ్యూముయొక్కరాజకీయోద్యమము:</u>— నిరంకుశప్రభు
త్వముమీద జయప్రదముగా నుపయోగింపగలరాజకీయాస్త్ర

* "హ్యూముచరిత్రము" పుట ౬౩

† స్వదేశీ యనగా దేశమున చేయబడినది; స్వరాజ్య మనగా స్వపరిపాలనము లేక స్వప్రభుత్వము.

మును చూపించునీమాటలు దివ్యమైనవి. "హైందవప్రజలనం
దరిని ధనసహాయమునకై ప్రార్థించుచు, పత్రములను, పత్రి
కలను, చిన్నచిన్నపుస్తకములను పంచిపెట్టుచు, ఉపన్యాసకు
లను పంపి పెద్దపట్టణములలోను, బస్తీలలోను సభలు చేయిం
చుచు, హిందూదేశములో ప్రబోధమునకై హ్యూము తనకు
మామూలైన గట్టియాసక్తితో ప్రచారము మొదలుపెట్టెను.

దేశమంతటను వేయికి పైగా జరిగినసభలలో పెక్కింటి
కైదువేలకు పైగా జనము వచ్చిరి. ఐదులక్షలచిన్నిపుస్తక
ములు పంచిపెట్టుటకు కట్టుదిట్టములు జరిగెను. ఎంతమంచి
యుద్దేశము కలదైనను ప్రభుత్వము భూమి తనయాస్తిచేసు
కొనుటలో నుండక తప్పనికీళ్ళను దృష్టాంతపూర్వకముగా
చూపించుచున్న రెండుప్రధానపుస్తకములను పండ్రెండుహైం
దవభాషలలోనికి పరివర్తించి పంచిపెట్టిరి" *

ఇది నిజమైనరాజకీయదృష్టితో నడచినపక్కా రాజకీయ
పునడక. అదే పట్టుపట్టినచో కాంగ్రెసుకథ వేరుగా నుండె
డిది. విప్లవపక్షము పుట్టియేయుండకపోవునో లేక మరింతత్వ
రగా పుట్టియుండునో, రెండిటిలో నేదియైనను రాజకీయ
ములో దేశ మిప్పటికంటె చాల ముందరికి సాగియుండెడిది.
అంతటితో గవర్నమెంటొక్కమాదుగా శత్రుత్వము వహిం

* ౧౯౦౭ వసం॥రము డిశెంబరునెలలో సూరతులో జరిగినకాం
గ్రెసు సమావేశమొక యల్లరిసభ జరిగిన యనంతరము తగవు వచ్చి విడి
పోయి యంతమయ్యెను.

చెను. ఒకకలకత్తావిందులో లార్డుడఫిరిను కాంగ్రెసును
"లెక్కకురానియత్యల్పసంఖ్యాకు" లని తృణీకరింపుమాట
లాడెను. సర్ ఆక్లండుకాల్విను మహమ్మదీయులను రేపెట్టి
కాంగ్రెసునకు వ్యతిరేకమైనయొకసంఘము నేర్పరచి, కాంగ్రె
సును కొంటె దని రాజద్రోహమైన దని అసమయమున
వచ్చిన దని, గణించుటకు వీలులేనన్నితిట్లు తిట్టెను.

<u>కాంగ్రెసు బెదరిపోయెను</u>: — హ్యూము ప్రార్థనా
స్వరములో తెలియజెప్పుట కుపక్రమించెను. ఈతరుణముననే
యాతడు కాంగ్రెసు "అరాజకీయపద్ధతులను మరపించుదారి"
యన్నసిద్ధాంతము తయారుచేసియుండును. ప్రచారము ఉద్య
మచరిత్రములో మరల కాన్పింపకుండ వదలివేయబడెను. ఇం
గ్లండులో పెట్టినప్రచారపుకమిటీ డబ్బు లేక యణగిపోయెను.
పట్టుదల గట్టితనము ఆసక్తి లేక హిందూదేశప్రచారము కూలి
పోయెను. మరల తననిశ్చయమువలన గాక హైందవనాయ
కులభీతిచేతను అర్ధాంగీకారమువలననే హ్యూము అట్లు నడువవ
లసివచ్చె నని యిప్పటున కూడ మేము తలంచుచున్నాము.
హైందవనాయకులు తమప్రయత్నములపై తామాధారపడి
ప్రచారము ముందుకు సాగనిచ్చినచో దేశము ధనముసాయ
మిచ్చి వారిదగ్గరకు చేరి యుండును. కొన్నిపోరాటములు
కొన్నికైదులు కూడ జరిగియుండు నేమో? కాని ఇంగ్లండులో
నిరువదియెన్మిదేండ్లు యిష్టములేనియభ్యాసపుప్రచారము
కంటె నది బ్రిటిషుప్రజలకండ్లు హిందూదేశదుర్దశమీదికె

న్నోరె కైక్కువబలముగా త్రిప్పియుండును. ప్రజలరాజకీయ జ్ఞానము వృద్ధిజెంది యుద్యమము ఆపుటకు వీలు లేనంత దృఢపడియుండును. ఉద్యమమును గవర్నమెంటు అణచివేయుట సంభవము, సంభవమే కాదు సంగతముకూడాను. ఐనను అదియే యొకగెలుపుగాను ప్రజలరాజకీయప్రబోధమునకు గట్టిసార్థకమైనసాధనమై యుండెడిది. విప్లవోద్యమము మరింత ముందే యగుపడి ప్రభుత్వము మితవాదులను సమాధానపెట్టుట వివేకమని ౧౯౦౯ సం॥ మునకు చాల ముందే గ్రహించియుందురు. ౧౯౦౯వ సం॥ రములో మన కిచ్చినది అంత కిరువదియేండ్లకు ముందే మన కర్పించుకొనియుందురు. ౧౯౦౯వసం॥ రములో సంపాదించినది ౧౮౮౯వసం॥రములో సంపాదించుటకు మహమ్మదీయులు సంతోషించియుందురు. ఏమైన నేమి. హైందవనాయకులు తమకుశక్తి లే దని ఉద్యమ మణచివేయబడ వచ్చు నని తలంచి రాజకీయదుర్దశను నరకెవైచుటకై తాము పోతపోసిన యాయుధ మొకటియు భీరువులై జార విడిచిరి.

తమయభీష్టముల కడ్డుతగిలినయెడల వచ్చుఫలితములు రెండుపక్షములకు గూడ నపాయ మగు నని తమవిరోధపక్షమును నమ్మింపగలిగినశక్తి తగినంతచూపింపనియెడల తప్పనేదేశమును, నేరాజకీయపక్షమును తమమాట నెగ్గించుకొనుటకు తగినంతబలమును పొందజాలరు. స్వపరిపాలితము లగు ఇంగ్లండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, మొదలగుదేశములరాజకీయాభి

వృద్ధియొక్క చరిత్రము దీనిని బాగుగా దృఢపరిచినది. తమ నమ్మకబలమును, తమధనశక్తిని ఊతగా నుపయోగింప సిద్ధపడియున్న గాని యేరాజకీయోద్యమమును తలపెట్ట నగత్యము లేదు.

ఇంగ్లాండులో కాంగ్రెసుద్యమము :—కాంగ్రెసు ౧౮౮౮:౧౮౮౯ సం॥రములలో బెదరి రెండువిధములను వ్యర్థమయ్యెను. హిందూదేశోద్యమము ఏటేట కాంగ్రెసుయొక్క ఏడ్పు, పెడబొబ్బలు, ప్రార్థనలు నై యుండెను. బ్రిటిషుకమిటీలో నున్నవారును లేనివారును ఇంగ్లండులోనిస్నేహితులు దాని కెంతో విచారించిరి. ఇంగ్లండులోనికాంగ్రెసుద్యమ మెప్పుడును కార్యకారి గాలేదు. కాంగ్రెసు చేసినపనివలన ఆంగ్లేయప్రజాభిప్రాయములో కలిగినమార్పేమియును లేదు. వెనుకటియిరువదియైదువత్సరములనుండి లండనులో కాంగ్రెసుబ్రిటిషుకమిటీ కొక కచేరీయు, పత్రికయు కూడ నున్నను ఇంగ్లండురాజకీయములో దానిపలుకుబడి సున్న యనియే చెప్ప వచ్చును. హ్యూము వెడ్డర్బరనులయౌదార్యమువలన గాని లేకపోయిన లండనులో కాంగ్రెసుకార్యాలయము చాలకాలము క్రితమే మూసివేయబడియుండును. కాంగ్రెసు నాయకు లాంగ్లేయజాతిపై తమ కున్నయఖండ మైననమ్మకమునుగూర్చి బడబడ మాటాడిరి ; హిందూదేశములో నున్నస్థితి బ్రిటిషుప్రజలకు తెలుపగలిగినయెడల జాలు మనదుర్దశ తొలగు నని వా రాశపెట్టిరి, కాని వా రందులకై చేసినప్ర

యత్నములు పనికిమాలినచిన్నతనపుచేష్టలు. హైందవరాజనీతిజ్ఞులలో ఇంగ్లండులో నాందోళనము చేయవలె ననువారి వ్యతిరేక మగునొకపక్ష మున్నది. కాంగ్రెసునాయకులు (వెనుకటి కముప్పదేండ్లను కాంగ్రెసును నడిపినవారు) ఆరాజకీయపక్షమునకు చెందినట్లయిన చెప్పరు. కాంగ్రెసునాయకులయుద్దేశములకును వర్తనములకును గల యీవైరుధ్య మెందులకో విశద పరుప బ్రయత్నింతము.

కాంగ్రెసు తప్పిపోవుటకు కారణములు:— ౧ ఈయుద్యమము ప్రజలు ప్రేరేపించినది కాదు, వారు . ఫక్కి వేసితయారుచేసినదియు గాదు. అది లోనుండి పుట్టుకొనివచ్చిన యుద్యమము గాదు. దానిజయాపజయములపై తమగౌరవము నిలచియున్న దని తలంచునంతగా నేహైందవప్రజాశాఖయు దానిని తమపనిగా నెంచుకొన లేదు. ఒకఆంగ్లేయప్రతినిధిసలహాపై ఒకయాంగ్లేయుడు స్థాపించినది అది. దానిని నడుపుచున్నా మన్నభారతీయులు గవర్నమెంటుద్యోగులో. గవర్నమెంటుకు సంబంధించినపనులుగలవారో యైయుండిరి, వారిలో చాలమంది గవర్నమెంటుద్యోగములకొరకో బిరుదులకొరకో కాచుకొని యుండిరి. తమయభిలాషములకు విరుద్ధముగా నుండనంతవరకు, తమయవకాశములు పాడుచేసికొనవలసినయవసరము లేనంతవరకు, తాము దానికొరకై గొప్పత్యాగము చేయవలసినయగత్యము లేనంతకాలము, కొంతతమతీరుబడిని సామర్థ్యమును నుద్యమమున కుపయోగించునంత

దేశాభిమానమును వారు కలిగియుండిరి. వారికి దేశాభిమానము లేదని మే మనము గాని తమసర్వస్వము నందులకై యర్పింప ప్రేరేచునంతగాఢముగా మాత్ర మది లేదు.

౨. జనసామాన్యోద్యమమున కుండవలసినగుణము లాయుద్యమమున లేవు. నాయకులకు ప్రజలకు పరిచయము లేదు. వారు ప్రజలతో పరిచయము గోరనే లే దేమో! వారిప్రచారము కొందరింగ్లీషువిద్యావంతులకే. ఇంగ్లీషులో జరుపబడుచు ప్రజలకంటె నెక్కువగా ప్రభుత్వమువారికి వినిపించుటకే యుద్దేశింపబడెను. నాయకులు సాధారణముగా ప్రజాసామాన్యమును తలపెట్టుటకు బిడియపడుచు, వారిని జేర్చుకొనుట కేవియు ప్రయత్నములు చేయలేదు సరికదా యువకులు చేయదలచినప్పుడు నిరుత్సాహపరచిరి. కొందరు బహిరంగముగా నట్టిప్రయత్నములను నిరోధించిరి.

3. త్యాగముచేయుటకు వెనుదీయుటచేతను, లేక చేసినత్యాగ మత్యల్పముగా నుండుటచేతను, నాయకులు ప్రజలలో నుత్సాహము పుట్టింప లేకపోయిరి. ఉద్యమమువలన వారిసాధారణజీవనమునకు, వారిసంపాదనకు, వారియైశ్వర్యమునకు, వారిశృంగారముల కేవిధమగుమార్పును కలుగ లేదు. అట్లు కాకున్నది ఇద్దరే. దాదాభాయినౌరోజీ, గోఖేలు. హ్యూము వెడ్డర్బరనులత్యాగము ప్రజలకు సిగ్గుపుట్టించెను గాని వారిమనస్సు కరగింప లేకపోయెను. యథార్థముగా వారిత్యాగము నాయకులపై ప్రజలకు కోపమును అసహ్యమును

పుట్టించెను. నాయకులు గవర్నమెంటిచ్చిన పెద్దయుద్యోగములు స్వీకరించుట మరింతయపనమ్మకమునకు కారణమయ్యెను.

౪. ఉద్యమము చాల తక్కువమందికి కట్టుబడియుండ లేదు. అందరు ప్రవేశించుటకును లేదు. ప్రజలు గుమిగూడి సభల కసంఖ్యాకముగా వచ్చి సాధునినాదములు జయజయధ్వానములు మెప్పులు కురిపింపవలె నని యపేక్షించుచున్నను వారి నుద్యమములో చేయివేయనిచ్చుట లేదు. అభిప్రాయభేదములనోరు మూసి విచ్చలవిడిగా చర్చింపనీయ కుండిరి. కాంగ్రెసు సర్వజనులును పాల్గొనుటకు వీలయిన బహిరంగసభయు గాదు. స్వల్పసంఖ్యాకుల యాంతరంగికవ్యవహారమును గాదు. రెండవది యైనచో ఖర్చు తగ్గి ఇంగ్లాండులో పనిచేయుటకు డబ్బు మిగిలి యుండును. మొదటివిధమైనచో నెక్కువకార్యకారి యై యుండును.

౫. కొద్దిపాటికోరికల గోరుచు దేశస్వాతంత్ర్యమునుగూర్చియు, ఆదర్శములనుగూర్చియు పలుకనిజాతీయోద్యమము పనికివచ్చునుద్యమము కా జాలదు. అట్టిది సమయలాభము చూచుకొన్నయుద్యమ మనుటకూడ పొగడ్తయే. నిశ్చయమైనజాతీయనిర్మాణమునుండియు, జాతీయస్వభావనిర్మాణమునుండియు మనసుమరల్చి కీడుచేయును. త్యాగము లేనిదే యది పేరుతెచ్చును. మోసమునకు, ద్రోహమునకు నది తావిచ్చును. దేశాభిమానము పేరు పెట్టుకొని కొందరు మను

ష్యులు గణించుకొనుట కది సాయ మగును. ఏరాజకీయోద్యమమును ఈయిబ్బందులు లేకుండ నుండదు గాని, నీరసపుచేతలతో తడవుచు నడపినయెడల నెరవేరనినిరాధారపుఆశలను పుట్టించి క్రమపద్ధతిపై పొందవలసినప్రజాభివృద్ధి నాటంకపరచును.

3 వ భాగము.

నవజాతీయోద్యమప్రారంభము.

తమహక్కులను తెలివితేటలను మట్టివేయుచున్న నిరంకుశత్వమునుండి కాంగ్రెసురాజకీయపద్ధతులు తమ కేమియు విమోచనము తేజాలవని లార్డుకర్జను వెక్కిరించి ప్రజలకు నమ్మకము కలిగించనంతటివరకు, హైందవజాతీయోద్యమము ఆకునంటకుండగా పోకను పొందకుండగా పెండ్లినడకయే నడుచుచుండెను. వట్టియభిప్రాయములు గాక నమ్మకము గలిగి, ఆవేళకు తోచినట్లు గాక నిశ్చయము గలిగి, గవర్నమెంటుక్రింద మరికొన్నియుద్యోగముల కై ప్రార్థించుట గాక తమప్రజల కాత్మగౌరవ ముండవలె నని కోరిక గలిగి హైందవులు కొందరు రాజకీయవిషమసంధిని గూర్చి లోతుగా నాలోచించి పరీక్షచేయుట కీపరిహాసము ప్రేరేచెను. తప్పుపద్ధతులచేతను, నాయకులకు త్యాగము శూన్యమగుటచేతనే గాక నియమములను ఆదర్శములను గ్రహింపకపోవుటచేత గూడ నుద్యమము నష్టపడె నని వారు కనుగొనిరి. అందుకనియే స్వదేశీ, స్వరాజ్యమని కేక.

స్వదేశీ, స్వరాజ్యము:— ఇవి ప్రచురము కాగానే రాజకీయోత్సాహపు కెరట మొకటి వచ్చి దేశ మంతయును ముంచెత్తెను. ౧౯౦౫, ౧౯౦౬ సంవత్సరముల కాంగ్రెసుసభా వ్యవహారములు దీనివలన చాల గట్టిగా కుదిలిపోయెను.

తరుణమునకు తయారైన స్వపరిపాలనావాదము నాశీర్వదించిన దాదాభాయిదేశాభిమానము వలనను విచక్షణవలనను గాని లేనిచో ౧౯౦౭ లో సూరతు నగరమున జరిగిన గలభా ౧౯౦౬లోనే కలకత్తాలో జరిగియుండును. "మంచిప్రభుత్వమెన్నటికిని స్వపరిపాలనమునకు ప్రత్యామ్నాయము కాజాల" దన్న, బ్రిటిషుప్రధానమంత్రి సర్ హెన్రీకాంబెల్ బేనర్మను వాక్యములనే యాతఁడు మరల పలికెను. అంతవరకు సుపరిపాలనమే కాంగ్రెసు ఆదర్శము. కలకత్తాలో ౧౯౦౬ వసం॥రపు సమావేశముతో నది స్వపరిపాలనముగా మారిపోయెను—ఆ మార్పును రాజకీయము కొరకే తనజీవన మంతయు ధారపోసినవాని నోటనుండి, నాడే యథార్థహైందవజాతీయోద్యమ జన్మదినము.

సూరతుగల్లంతు:— ఇది యితరకారణముల వలనను ముఖ్యముగా మితవాదనాయకు లనెడివారు ౧౯౦౬వసం॥రమున జరిగినపనికి విరుద్ధముగా వెనుకకు తగ్గుదు రన్న భయమువలనను కలిగినది. వారియుత్సాహ మప్పు తగ్గినందుల కేసందేహము లేదు గాని పైకి మాత్ర మప్పు చూపట్టుటకు వారిచ్చగింపక పోవచ్చును. ౧౮౮౫ వసం॥రపుకాంగ్రెసు చేసిన

ప్రజాప్రచారమువలన బుట్టినయుత్సాహము పిమ్మటిసంవత్సరములప్రతిఘాతమువలన నపురూపమైపోయెను. ఈమారు బాధనొందుటకై కూడ తెగించినవా రుండుటచేత నుద్యమము బలముగా నున్నది గాని లేనిచో ౧౯౦౭ వసం॥రములో కూడ సరిగా ౧౮౮౯లో జరిగినట్లే జరిగియుండును.

స్వదేశీ స్వరాజ్యములలో నున్న యున్నతోద్దేశములు భారతపుత్రులు ప్రయత్నించినవే కాని క్రొత్తవికావు. ఆభావముల కుద్వేగము పుట్టించినది మాతృదేశదీనావస్థ కాని యాభావము లంతటికంటె నున్నతముగానే యుండెను. ప్రజలమనసుల నావహించినది బాధానివారణము గాదు, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ. వారికి కావలసినది దానము గాదు ; స్వాతంత్ర్యము. స్వాతంత్ర్యము భౌతికపదార్థము గాదు. అందుచేత నది బహుమానముగా నిచ్చుటకు గాని పుచ్చుకొనుటకుగాని వీలుపడదు. అదిగెలువవలసినది. ప్రజ లది తెలిసికొని తమజీవితములోనే యది సాధించుట కుద్యుక్తులైరి. ఏమైన నిమ్మని, బాధనివారింపు మని చేసిన యిరువదియేండ్ల వ్యర్థాందోళనము తర్వాత వారికి అన్నమునకు బదులు బొమ్మరాళ్లు లభించినవి. లార్డ్కర్జను వచ్చెను.ముందు కనుపడకుండ ఒకవిధమైన మంచుతెర, కన్నుకానని దళసరిపొగమంచు, ముందర కమ్మినట్లు ప్రజలకు తోచెను. వా రింతవరకు వ్యర్థపదార్థములకై పరువులిడుచుండిరి. రేవు కనుపడకపోవుటచేత వారిచిన్నపడవ తప్పుదారి పట్టి నడుచుచుండెను. తుపాను.

సముద్ర ముత్తుంగముగా నుండెను. పడవ నడుపుమాలిమికాండ్రును నావికులును తమనిర్దేశస్థల మేమూల నున్నదో తెలిసియుండి పడవ నెట్లో దాటించుకొనిపోవుటకు తమయావచ్ఛక్తిని వినియోగించిన గాని యేయోడయు రేవు చేరలేదు. అంతవరకును దిక్సూచి లేక తప్పనక్షత్రములనుబట్టి పడవ నడుపుచుండిరి. ఇప్పు డాదిక్సూచి దొరకగానే సంగతి యంతయు మారిపోయినది. భావములు మనుష్యులను పురిగొల్పుచున్నవి. ఆదర్శములకై వారు మరణమునకైనను తెగించుచున్నారు. ఈక్రొత్తయుద్యమ మీయభిప్రాయముతోనే జీవన మంతయు నిండిన యొకక్రొత్తజాతిమనుష్యసమూహమును పుట్టించినది. వారు స్వరాజ్యోపాసకులు. వారు తమమాతృభూమి నన్నింటికంటె నెక్కువగా ప్రేమింతురు. ఉద్యోగము, ఆదాయము, పేరు, ప్రఖ్యాతి వారి కక్కర లేదు. వారు కోరునది స్వాతంత్ర్యము. తమకోసముగాదు. తమదేశముకొరకు. తమకోసమే యయినయెడల వారితరదేశములలో నివాస మేర్పరచుకొన్నంతనే సులభముగా స్వతంత్రులు కాగలరు. హైకోర్టుజడ్జిపదవులు, కలెక్టరుహోదాలు, కౌన్సిలుమెంబరీలు వారి కెందునకునుగావు.

హైందవజాతీయమహాసభాస్థాపకులు తమయుద్యమమును ప్రభుత్వప్రేరేపణవలన తాము చేయుచున్న లేక తామాసించినయుద్యోగముల మాటున ప్రారంభించిరి ; కాని జాతీయోద్యమస్థాపకులును ప్రేరేపకులును ప్రభుత్వమును,

ప్రభుత్వప్రాపకమును బహిష్కరించి తమప్రచారము ప్రారంభించిరి. వా రున్నతోద్యోగములు కోరిరి. వీ రట్టియుద్యోగులను నిందించి తిరస్కరించిరి. వారు గవర్నమెంటుప్రసాదములకై ప్రార్థించిరి ; వీ రవి నిరాకరించిరి. వారు శాసనసభలు కోరిరి ; వీరి కాపేక్ష్యమే లేదు. వారు బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు బ్రిటిషుజాతికిని మొఱ్ఱపెట్టుకొనుచుండిరి ; వీరు తమప్రజలను దేశాభిమానమును దేవునినే ప్రార్థించుచుండిరి. వారిని నడపునది బ్రిటిషువారు; వీరిని నడపునది స్వచ్ఛహైందవులు. తమయదృష్టము భంగమగు పను లేమియు వారు చేయకుండిరి ; వీరు తమభాగ్యములను విషాన్నములనుబోలె చిమ్మివేయుచుండిరి. వారు బంగాళాభవంతులలో నివాసముచేయుచు, దర్శనగృహములలో మొఖమల్‌కుర్చీలపై త్రాగి త్రుళ్ళుచు, డవాలీబంట్రోతులచే పరివేష్టింపబడి మిష్టాహారములు భుజించుచు, గవర్నరులకు కలెక్టరులకు విందుచేయుచుండిరి. వీరు తమకున్నయల్పసౌఖ్యములను కూడ త్యజించి, పంట్లాములను వదలి పంచెలను, కోట్లను వదలి చొక్కాలను, ఓవర్‌కోట్లను వదలి దుప్పట్లను, బూట్లను వదలి సాధారణపుస్వదేశిచెప్పులను స్వీకరించిరి. వారిజీవనసౌభాగ్యమున కంతకు పదవులకు సుఖములకు బ్రిటిషుపద్ధతి యాధారము. వీ రొకరి కెందుల కప్పపడి యుండవలె నని దిక్కులేనిపేదరికపుదారిని బట్టిరి. అందువలన గలుగునష్టములు పూర్తిగా నెరిగియుండి అట్టిదారిని పట్టుటయే శమధర్మ మన్ననమ్మకముతో నుండిరి. వారు సాతాలకు,

గంపెడుపిల్లలకు,కుటుంబమునకు కట్టుబడిరి. వీరుతమతల్లిదేశము నందును ఉద్యమమునందును తత్పరులై యుండుటకు సర్వమును వదలుకొనిరి. ఇరువదిరెండేండ్లలో తమకాల మంతయు దేశము కొరకు వినియోగించువారు వారిలో సిద్ధరే పుట్టిరి. రెండేండ్లకు తక్కువ కాలములోనే వీరిలో వందలు వేలకొలది యట్టివా రుత్పన్నులైరి. వారు సకలసౌభాగ్యములతో పనిచేసిరి. వీ రన ర్థకములలో తమకృత్యము ప్రారంభించి, జైళ్ళలో పడిపోయిరి.

అట్టిభావములతో బయలుదేరినయుద్యమము కార్చిచ్చువలె సంతటను అంటుకొని ఆకాశప్రమాణ మెదిగిపోవుట కేమి యాశ్చర్యము? జీవము జీవము కలసి బలపడెను. శక్తియు శక్తియు రాపాడెను.

వ్యాఘాతము వ్యతిరేకత్వము రెండుపక్షములకు గట్టి దెబ్బలు తగులుటకు కారణము లయ్యెను. జాతీయపక్షమునకు తగిలినదెబ్బ చాలా గట్టిది. వారిసంఖ్య కేమాత్రము తగ నిది. కాని సరిగా నాలోచించిన మొదల నైతికవిజయము జా తీయపక్షమునకే లభించె ననుట కేసందేహమును లేదు. ఐదు సంవత్సరము లింకను ప్రచారము కాకమునుపే వారు ౧౯౦౯ వ సం॥ రమున తలపను గూడ వీలులేనిలొంగుబాటునకు గవ ర్నమెంటును తెచ్చిరి. ఆమాట తమకే దక్కవలెనని కాంగ్రెసునాయకు లందురు ; అట్లే ప్రభుత్వము కూడ ననుచున్నది. కాని పాక్షికబుద్ధి యెరుగని సమదర్శులగు చరిత్రకారుల యభిప్రాయము వేరు.

దేశములో నతివాదు లుండుటచేత లార్డుమోర్లే మిత వాదపక్షమును చేరదీసికొనెను. ఈయతివాదపక్షము లేనప్పుడు మితవాదులే యందరికంటె పైపక్ష మగుటచేత ప్రభుత్వమును దానిప్రతినిధులును ఆమితవాదులను క్రిందిచూపు చూచు చుండిరి. హైందవాంగ్లరాజ్యతంత్రజ్ఞుడును అతనివిశ్వాసియైన మితవాదకాంగ్రెసు నాయకుడును అతివాదు లల్పసంఖ్యాకు లనియు వారిలో చాలమంది యెందుకు కొరగానివారనియు విద్యావిహీనులనియు నిర్వ్యాపారజీవనులనియు కర్తవ్యాకర్త వ్యజ్ఞానరహితులనియు ఉన్మత్తులనియు చెప్పుచుందురు.

ఉద్యమములో శక్తి పోసినవారు:— ఉద్యమమును ప్రేరేపించి నేటికిని నడుపుచున్నవారిని చూడుడు. అరవింద ఘోషు వ్యర్థుడా? హారదయాళ్ పనికిరానివాడా? బంగాళా దేశము నుండి నిర్వాసము విధింపబడినతొమ్మండుగురును కొ రమాలినవారా? ఎంతమంది యుత్తమపట్టము పొందినవిద్యా వంతుల నురిదీయ లేదు? ఎంతమంది జైలులో లేరు? వారి యున్నతవిద్యావిభవమును వారిభవిష్యత్తును చూచి వారు గవర్నమెంటుక్రింద నభివృద్ధి పొందలేకనే యతృప్తులై రని మీరు చెప్పగలరా? విదేశప్రభుత్వ ముపయోగింప గలవిపరీత పద్ధతు లన్నియు నుపయోగించి తమ్మణచివేయ ప్రయత్నించు నట్లు వారిప్రచారము చేసినది. వారి కొరకై రాజద్రోహము మరింత విస్తార మగు నట్లు నిర్వచించి పీనల్‌కోడు సవరింప బడినది. నేరములుసులభముగాస్థాపించి, విచారణ త్వరత్వరగా

కానిచ్చుటకు క్రిమినల్‌ప్రొసీజరుకోడు మార్చ బడినది. మేజిస్ట్రీటులు రాజకీయకారణములమీద మంచినడవడికకు జామీను కోరి యది యీయనిమీదట విచారణ లేకుండగనే కొట్టులో పడవేయుటకు తగినయధికారనిబంధనములు చేర్పబడెను. బాహాటప్రచారము వీలు కాకుండు నట్లు రాజద్రోహసభాశాసనము చేయబడెను. చట్టములలో ప్రేలుడుపదార్థములచట్టమొకటిచేర్పబడెను. ముద్రణాలయముల నోటిమూతగా నొక ముద్రణశాసనము తయారుచేయ బడెను. లెక్కలేనిగూఢచారులు నియమింపబడిరి. ఉపాధ్యాయులు, గురువులు, స్నేహితులు, శిష్యులు, సహపాఠులు, తలిదండ్రులు ఉద్యమము నణచివేయవలెనని యందరు నాజ్ఞాపింప బడిరి. ముద్రణచట్టము ప్రకారము నిషేధించినపుస్తకములసంఖ్య రాజద్రోహశిక్షలు రాజకీయహత్యలు బందిపోట్లు అస్త్రము లుంచుకొన్నందులకు శిక్షలు జామీ నీయనందుకు కారాగృహవాసములు ఇన్నియు పెరిగిపోవుచునే యున్నవి. „ఇంకను వచ్చుచునే యున్నవి" అనియే గోల. జైళ్ళలో రాజకీయఖైదీ క్రూరహింసకు లోనగుచున్నాడు ; ఒకడాత్మహత్య చేసికొనెను. అండమానుద్వీపములలో మరియొకనికి పిచ్చియెత్తెను. హిందూదేశపుజైళ్ళలోని దౌర్భాగ్యదైన్యదౌర్జన్యధిక్కారములను గూర్చి యెన్నో కథలు వచ్చుచునే యున్నవి గాని యుద్యమ మేమాత్రమును కూడ నణగినది లేదు.

రహస్యప్రచారములో నురిదీయబడినవారివలన పట్టుకొనబడినవారి వలన గలిగినఖాళీలలో ప్రతియేడును క్రొత్తవారు వచ్చి చేరుచున్నా రనుటకు సాక్ష్య మున్నది. వారిలో కొంతమంది నిరుత్సాహకరమైనయిడుములను లెక్కింపక విదేశములలో తమప్రచారము సాగించుచున్నారు. ఉద్యమము మారిపోయిన దని, ఆరిపోవు చున్నదని చెప్పువారు ఝూటాకోర్లైనను తెలివి తేనివార్లైనను కావలెను. ఉద్యమము బ్రతికి యుండుటయే గాక ఎప్పుడు నుండనంత బలముగా కూడ నున్నది. అది యువకుల మానసము హరించినది. హిందూదేశములోను సీమలోను ఉన్న విద్యార్థులలో నూటికి డెబ్బదియైదుమందియైన అధమ మాపక్షముపై నభిమానము గలవారు. అందరును గూడ కాంగ్రెసుకు వ్యతిరేకు లనియే చెప్పవచ్చును. కాంగ్రెసు ఉన్నతోద్దేశముల నేమియు ప్రేరేపింప లేకపోవుటచేతను, ఉన్నతాభిప్రాయములు పుట్టింప లేకపోవుటచేతను, ఏది లేక యే జాతీయోద్యమమును వృద్ధిపొందదో యట్టి త్యాగము నిది కలిగింపకపోవుటచేతను, జాతీయవాదులు కాని వారు కూడ కాంగ్రెసనగా యిష్టపడక దాని యెడల నభిమానము వహింపకుండిరి.

కాంగ్రెసుభంగపాటులు జాతీయోద్యమమునకు కారణమయ్యెను. కాంగ్రెసావిధముగా తనపని చేసినది. ప్రార్థనలు తీర్మానములు విన్నపములు ఎన్నిగుట్టలు పోసినను బ్రిటిషు ప్రజలచిత్తవృత్తి యేమాత్రమును మారదని కాంగ్రెసువలన

నిశ్చయ మయ్యెను. కాంగ్రెసునాయకులే కాంగ్రెసుకొఱకెట్టి త్యాగమును చేయకపోవుటచేతను వారికట్లు చెప్పుటకును తమపద్ధతులు మార్చుకొనుటకును సాహసము లేకపోవుట చేతను కాంగ్రెసుప్రచారమునందును, కాంగ్రెసుపద్ధతులందును వారికే నమ్మకము లేదని ప్రజలు తలంచుచుండిరి. కాంగ్రెసును నడుపుమనుష్యులరీతిమనుష్యులనుండి యట్టిసాహసము నపేక్షించుట సరిగాదు. వారిలో చాలమంది దేశమును ప్రేమించువారే. లోకహితాసక్తి కలవారే; వేరుపట్లలో సంఘసంస్కారములోను, ప్రజావిద్యాభివృద్ధిలోను, పరిశ్రమాభివృద్ధిలోను వారు తగినంతగట్టియాసక్తి చూపియే యుండిరి. కాంగ్రెసుబయట చివరకు ౧౯౦౫ వ సం॥ రము నుండి రాజకీయోద్యమ మభివృద్ధి నొందుటకు కారణమైనస్థితి యంతయు వారిచేతయే.

జాతీయపుబిడ్డ వెనుకటికాంగ్రెసుమనుష్యుడు తనయొడిలో నుంచుకొని యాహారము పెట్టి పోషించినది. ఆశ్చర్యము! ఈపోషణ కాంగ్రెసుమనుష్యుడు కూడ ననుకొననిస్థితి కాబిడ్డను తీసికొనివచ్చినది. అది చూచి యాతడు కొంత డంగుపోయెను. మొదటివిస్మయము పోగానే యాకాంగ్రెసువాదులలో కొందరు తాము బ్రతికియుండగా నది చూడగలుగుట యదృష్టమని తలంచి యాయుద్యమమును దీవించిరి. కొందరు దానిని నులిమివేయ దలంచిరి గాని యది వారిశక్తి కసాధ్యమై పోయెను. ఇంక తిట్టుటయు నాక్షేపించుటయునే వారు చేయ

గలిగినది. ఇదంతయు వారు తమస్వార్థము కొఱకు చేసిరని మేమనము కాని వారియదృష్టవశమున వారినమ్మికలు వారి బాగునకే దారిజూపెను. లోలోపల వారు క్రొత్తయుద్యమమునకు మేలుగోరుచు అది వచ్చినందుకు సంతోషించుచునే యుండిరి. తాము ప్రభుత్వమును కోరెడుకోరికలలో పటిమ యుండుట కది సాయమయ్యెను. అతివాదనాయకు డెవ్వడైన వెనుదీసినను సంధిమాటలు మాటాడినను వారికి విచారమగుచుండెను. తాము కలియక పోయినను,కొన్నివిషయముల నది దేశమున కనర్థదాయక మని నమ్మినను ఆయుద్యమము సాగుచుండవలెననియే వారు కోరుచుండిరి. తమబలగములో ఉత్సాహశూన్యతకు త్యాగహీనతకు ఆకాంగ్రెసువాదులు వగచుచు నతివాదుల నిస్వార్థమును కీర్తించి ఆపక్షమునందలి ముఖ్యనాయకులను గౌరవించుచుందురు. అరవిందఘోషు తిలకువంటివారలు సులభముగా వారిశ్లాఘనమునకు మర్యాదకు పాత్రు లగుచుందురు. హారదయాళులో లోపము లేమి యున్నను వారి కత డద్వితీయపురుషుడే.

పూర్వోద్యమముతో నవీనోద్యమ మెచట భేదించినదియు దానిముఖ్యలక్షణమును చెప్పితిమి. అది యేవిధముగా నడువ దలచినదో యప్పటినుండి అది చేయుచు వచ్చినకృత్యములు చేయక యెట్లు తప్పినది కాదో చెప్పెదము.

లార్డుకర్జను, హైందవవిద్యాభ్యాసము:— నవీనోద్యమము సంభవించుటకు లార్డుకర్జనుసిపద్ధతియు పలుకులును

చాల సాయపడె నని యింతకు ముందే సూచించియుంటిమి. లార్డుకర్జను భారతదేశమునకు వచ్చినప్పుడు దేశపరిపాలనమునకు సంస్కరణములు చేయవలె నని పేరాసతో వచ్చెను. వీనిలో నొకసంస్కరణము విద్యకు సంబంధించినది.

దేశము విద్యలో వెనుకబడి యున్నదని యిప్పటికున్న శిక్షాపద్ధతి తప్పని హిందూదేశములో నప్పటి విద్యాభ్యాసములో సంబంధ మున్న వారందరు నభిప్రాయ పడుచుండిరి. ఆపద్ధతి వాఙ్మయమే యెక్కువగా చూచుకొని విద్యార్థులను సంసారయాత్రకు తయారు చేయుటలేదు; హైందవభాషలను హైందవనాగరకతను వినాశముచేసి ఆంగ్లభాషకు పాశ్చాత్యాభిప్రాయములకు ప్రాధాన్యమిచ్చెను. యథార్థజ్ఞానమునకు బదులు అది జీర్ణముకాని వ్యర్థపఠనమును ప్రోత్సహించెను. అందరను అనుకరించు వారిని చేసి యూహను మట్టుపరచెను; సీమనుండి చివరతరగతి మనుష్యులను పిలచి దేశములోని యత్యున్నతవిద్యాస్థానము లన్నింటిని వారిచేతిలో బెట్టెను. దేశములోని యత్యంతోన్నతవిద్యావంతులను జ్ఞానులను ధీమంతులను స్థానములేక కుళ్ళికూన మగునట్లు వారిక్రింద బడవైచెను. పుట్టినది మొదలు ప్రపంచములో బతుకుటకు తగినంత వరకు శిశువులకు విద్య నేర్పెడిపూచి ప్రభుత్వముదని యాశిక్షాపద్ధతి యొప్పుకొననే లేదు.

దేశవిద్యాపద్ధతి చాల మారిపోవలసి యుండెను. కాని యాపద్ధతి దృఢముచేయుటకు విస్తరించుటకు తగినధనము ఖర్చుపరచుటకు ప్రభుత్వము సిద్ధపడి యుండుట యన్నిటికంటెను ప్రధానమైనది. ఆకారణముచేత లార్డుకర్జను ప్రకటనములు ప్రజలకు చాల నాశలు కలుగజేసెను. అతడు నియమించిన విద్యాపీఠసంఘమునకు హైందవ ఆంగ్లహైందవుల సలహాలు శరపరంపరగా గురిసెను. రెండుపక్షములు గూడ నావిషయమును రెండువిధములుగా చర్చించిరి. హైందవులకు కావలసినది —విద్య మరింత సులువుగా దొరకుట, అధిక పాఠశాలలు, అధికకళాశాలలు, అధికాధ్యాపకులు, అధిక విద్యార్థివేతనములు, ప్రారంభవిద్యావ్యాపనము, మరింతబాగుగా వేతన మిచ్చి మరింత శక్తిగలయుపాధ్యాయులు, ప్రజలు వేరుగా పాఠశాలలు నడుపుకొనుటకు స్వాతంత్ర్యము; శిల్పపరిశ్రమవిద్యలకు విస్తారమైన యేర్పాటు. కాని వా రన్నింటికంటె నెక్కువగా వాంఛించినది విద్యాపద్ధతిని మరింత జాతీయముగా జేసి సులభము చేయవలెనని. ఆంగ్లహైందవులు విద్య వ్యాపించుసాధనములు తక్కువ చేయవలెననియు, ప్రజలు పాఠశాలలు నడుపుటను మరింత గట్టిగా నియమములు పెట్టిపరీక్షించు చుండవలెననియు, ముందు పురుషాంతరములు వినయవిధేయతలు నేర్చుకొని నెమ్మదిగా నడుచుకొనులాగున నణగత్రొక్కు కఠినవిద్యావిధానము నిర్ణయింప వలెననియు కోరిరి.

లార్డుకర్జను ఈవిషయము లన్నింటిని చూచుకొనెను. గవర్నమెంటు ఖాయిదా నింకను ఎక్కువచేయుట, విద్యావిషయికమైనసర్వస్వాతంత్ర్యమును హరించుట, చివరకు జాతీయోద్యమమును జాతీయభావమును సంపూర్ణముగా నిరసింపజేయుటయే లార్డుకర్జనువిధాన మని యాతని నిర్ణయము విద్యావంతులైన హైందవు లందరికి నమ్మకము కలుగజేసెను.

లార్డుకర్జనురహస్యవిద్యాసభ:— విద్యావిషయమున గవర్నమెంటువిధానమును నిర్ణయించిన రహస్యవిద్యాసమావేశము సిమ్లాలో జరిపినప్పుడు లార్డుకర్జను హైందవుల నెవ్వరిని రానీయకుండుట యాయభిప్రాయమును ధ్రువపరచెను. అతని విద్యాపీఠశాసనము దేశములో నమితమైన యసహ్యము కలిగించెను. ఆమీదట కర్జను దేశములోని విద్యను సంపూర్ణముగా ఉద్యోగివశము చేయ నిశ్చయించె ననుట కెవ్వరికి నేసందేహమును లేకుండ బోయెను. తెలిసిన భారతీయులు పూర్వాపరములను లోతుగా పరిశీలించి జాతీయప్రబోధము నినుమడించుటకు జాతీయభావములను పెంపొందించుటకు, ప్రజ లితరుల యాధారమేమియు లేకుండ తమకాళ్లాని నిలచి బ్రిటిషువారు పెట్టి త్రిప్పుచున్న కళ్ళెములను విడిపించుకొనువట్లభిలషింప జేయుటకు ప్రభుత్వసహాయమునకై నిరీక్షించుట తప్పని నిశ్చయించిరి.

హైందవులు, లార్డుకర్జను వ్యతిరేకప్రయోజనాపేక్షులు:— తమకు లార్డుకర్జనునకు ప్రయోజనములు

వ్యతిరేకములని భారతీయులు గ్రహించిరి; వారుప్రయత్నించినది స్వపరిపాలనము, స్వాతంత్ర్యము; వా రింకను బానిసత్వములోనే యుండవలెననియు వారి రాజకీయస్థితి యట్లే యుండవలెననియు లార్డుకర్జను ప్రయత్నించుచుండెను. మేము స్వాతంత్ర్యము కోరగా నాతడు మేము బ్రిటిషువారిపై నాధారపడి యుండవలెనని కోరెను. జాతీయతాభివృద్ధిని మేము త్వరపెట్టవలె ననుకొనగా నత డది మందగింపవలె ననెను. అనపేక్షకులముగాను, పరులపై నాధారపడనివారముగాను ఉండవలెనని మే మనుకొనగా నాతడు మమ్ము లొంగి కర్రపెత్తనముక్రింద నుండ వలసినదని కోరెను. మేము ముందడుగు వేయవలెనని కోరగా నాతడు మమ్ము నమ్మకపోయెను. మాకు కావలసినది మాపై నమ్మకము చూపువిధానమై యుండవలెను గాని యవిశ్వాసప్రధానమైనవిధానము గాదు. మాకైకమత్యము కావలసియుండగా మాలో సంఘమునకు సంఘమునకు మధ్య విచ్ఛేదమువచ్చు కొత్తకారణముల నాతడు కల్పింప నారంభించెను. మాకందరకు కావలసిన కార్యమునకు మేము చేరుకొను చుండగా నాతడు పురిటీలు పెట్టి చీల్చివైచెను. ప్రాతినిధ్యపరిపాలనము మా కింకను కావలె ననుచుండగా లార్డుకర్జను ఇదివరకున్న ప్రాతినిధ్యసంఘములకే ముచ్చుదెచ్చి మాడ్చివేయుటకు తనచేత నైనంతయు జేసెను.

౧౯౦౫లో సీమకు కాంగ్రెసురాయబారము:— హైందవజాతీయమహాసభానాయకు లిదియంతయును చూచిరి.

వారు లార్డుకర్జనువిధానమును దిట్టతనముతోనే యెదిరించిరి. వారు ధైర్యముతో మాటాడిరి. అతనిప్రాపకము గోరి తమయధ్యక్షు నాతనివద్దకు బంపిరి. అతనిని జూచుటకు గూడ లార్డుకర్జను నిరాకరించి యావిధముగా కాంగ్రెసు నొకచెంప కాయ గొట్టెను. వారి పాటంతయు ఆతడు రోజుటతో నుపమించెను. వారితీర్మానముల నన్నింటిని నిరర్థకతీర్మానములని యాక్షేపించెను. అంతట ఆనాయకులకు కష్ట మనిపించెను. వారు మండిపడిరి. ఇంత మండిపడి తుదకు వారు చేసిన దేమి? బ్రిటిషుప్రజలకు విన్నపము పంపుకొనుటయే. అందుకు ౧౯౦౫ వ సం॥రములో వారు హిందూదేశపుకడగండ్లు తెలుపునిమిత్తము సీమ కొకరాయబారము పంపిరి.

ఈగ్రంథకర్తయు గోఖేలును రాయబారులు. వారు సీమలో నెందరినో స్నేహితులను చేసికొని యెన్నో సభలు చేసి యెందరినో రాజనీతిజ్ఞులను దర్శించిరి గాని ఫలితములను గూర్చి వారి కేయాశయును లేకపోయెను. వారిలో నొకరయిన యీగ్రంథకర్త తిరిగిరాగానే నిరాశ సూచించెను. మనకు కొంచెపాటి యుపకారము చేయుటకయినను బ్రిటిషు ప్రజారాజ్యము స్వకార్యములలో మగ్నమైయున్నదని, హైందవుల యభిలాషములను వెనుకవేసికొని వచ్చుటకు బ్రిటిషు ప్రతిక లిష్టపడ లేదని, ఇంగ్లాండులో వినువారే యుండరని, ఇంగ్లాండులో 'కాంగ్రెసు చేయుస్వల్పాందోళనము హైందవాంగ్లులపలుకుబడి ముందట నెందులకు గానిదని అతడు తన

వారికి స్పష్టముగా చెప్పెను. అతడు హిందూదేశమునకు తిరిగి రాగానే, యీప్రజలు తమదేశమునకై నిజముగా చింతించుచున్న యెడల స్వాతంత్ర్యమునకై తామే దెబ్బ తీయవలసి యుండుననియు తమకు దృఢాసక్తి యున్నదని చూపింప వలసియుండు ననియు అతడు తనసందేశమును వినిపించెను.

హ్యూము ౧౮౮౩లో కలకత్తావిద్యాపీఠపట్టపరీక్షితులకు వినిపించిన యుపన్యాసములోను తన „తూర్పునక్షత్రము” „ముసలివానియాశ” యనుకరపత్రములలోను చెప్పిన యుద్దేశమునకు నీతనిసందేశమునకును నేమాత్రమును భేదము లేదు.

౧౯౦౫ వ సం॥ రము కాంగ్రెసు:— హైందవోపన్యాసకు డాథోరణిని మాట్లాడుట కదియేప్రథమము. అతడింకను హిందూదేశమునకు తిరిగిరాకమునుపే బంగాళా దేశములో స్వదేశీయు బహిష్కరణమును ప్రారంభ మయ్యెను. బహిష్కరణము రాజకీయ సాధనమని గోఖేలుకూడ నొప్పుకొనెను. అందువలన నీతడు తెచ్చిన సందేశము సరియైన సమయమున నందెను. ప్రజ లది విననిచ్ఛగించిరి, వినిరి కూడను. ౧౯౦౫ వ సంవత్సరమున కాశీలో జరిగిన కాంగ్రెసుసమావేశమున సంగతు లన్నియు చూచి యొకకార్యక్రమమును నిశ్చయించుట కవకాశము కలిగెను. గోఖేలున కిచ్చిన స్వాగతమును, విషయనిర్ధారణసభ గందరగోళపు

సమావేశములు, ప్రజలకోపమును చూపించెను. గోఖేలు పదిలముగాను జాగరూకతగాను నుండెను గాని యుత్సాహముగానే యుండెను. అతివాదతత్వము నేమాత్రమును మించకపోయినను అతని యధ్యక్షోపన్యాసము ఆవేశపూరితముగనే యుండెను. అతని బొంబాయి స్నేహితులు మాత్రమతనిని తగినంతదూరము పోనీయరు. విషయనిర్ధారణసభ కూడిన మొట్టమొదటి రాత్రియే విభేదము తప్పదనియు కార్యక్రమము మామూలుగా నుండుచున్నట్లు సర్వసభాంగీకారముగా జరుగనేరదనియు ననిపించెను. పూర్వకాంగ్రెసు నాయకు లందరు నేకాభిప్రాయులై యుండెడివారు కాని యీయువసమాజముతో తమకు పూర్వపద్ధతులపై నేకాభిప్రాయము కలుగుట యసంభవమని వారికి నమ్మకమయ్యెను.

మొదటిరాత్రి విషయనిర్ధారణసభ ముగిసినప్పటికి హిందూదేశమునకు వచ్చుచున్న వేల్సుయువరాజు (యిప్పటి రాజు) నకు స్వాగతమిచ్చుట కింకను సర్వాంగీకారము రాలేదు. వ్యతిరేకు లాతీర్మానమును కాంగ్రెసుసభలో బెదరించిరి. ఆహ్వానసంఘమునకు వయసుచెల్లిన నాయకులకును కలిగిన కోపమునకు మేర లేకపోయెను. వారు భరతము పట్టెదమని బెదరించిరి, సర్వవిధముల వినాశము సంభవించునని జడిపించిరి గాని పిన్నలు వినలేదు. ఆప్రొద్దున నంతయు తీర్మానవ్యతిరేకుల నెట్లైన సంగీకరింప జేయుట కన్నిప్రయత్నములును

చేయబడెను. గాని యాబంగాళీయువకు లొప్పుకొనలేదు. సమావేశము నాలస్యము చేసిరి ; గోఖేలు స్వయముగా మహారాష్ట్ర పంజాబునాయకులను ప్రార్థింపగా వారు ఆ తీర్మానము కాంగ్రెసుసభలో నుపపాదించునప్పు డాసభకుతమ బంగాళాస్నేహితులు రాకుండునట్లును, అది అప్పుడు తీర్మానించుటకును బంగాళాస్నేహితులను ఒప్పించిరి. మరలస్వదేశీ* బహిష్కరణము, జాతీయవిద్యలను గూర్చిన తీర్మానమునకు నుత్సాహముతో చర్చ ప్రారంభమయ్యెను గాని యందులో జాతీయపక్ష సిద్ధాంతముల నొప్పుకొనుచు అందరు సమాధానపడిరి.

కాంగ్రెసుడేరాలో తమభవిష్యత్కార్యక్రమమును చర్చించి నిశ్చయపరచుకొనుటకై యువసమాజ మంతయు సభగూడెను. అప్పుడే తిలకు సాత్వికనిరోధోద్దేశము వెలిపరచెను. పేరున కేతీర్మానములను పెట్టకపోయినను, అక్కడకు వచ్చినజనులలో ముఖ్యులుమాత్రము స్వయంసహాయ స్వావలంబనములపై నాధారపడి గవర్నమెంటుద్యోగములను, సగముగవర్నమెంటుసంస్థాపనలను బహిష్కరించి క్రొత్తపద్ధతి త్రొక్కదమని నిశ్చయించుకొనిరి.

సాత్వికనిరోధము:— ఈయుద్యమోద్దేశములు రెండు. తాము సర్వశక్తివంతులమని పరక్షేమాభిలాషులమని నమ్మించి ప్రజలను వశపరచుకొన్న పాలకుల మాయాజాలమును త్రెంపివేయుట. జాతీయప్రబోధనాయకులలో (బాబు

బిపినచంద్రపాలు * గారి "హైందవజాతీయతాభావ" మను పుస్తకములో ౧౨ వపుట) నొకరన్నట్లు ప్రజలు తమపాలకులు పరక్షేమాభిలాషులని నమ్మునట్లు కనుకట్టు కట్టబడిరి.

"నవనాగరకతయొక్క వక్రమార్గము లలవాటు గాకపోయిన కారణముచేత తమ్ముగూర్చి గాని తమ ప్రజల గూర్చి గాని పాలకులు చెప్పుకొన్నదంతయు వారు శిలాక్షరములని నమ్ముచుండిరి. హిందూదేశప్రజలు తమవ్యవహారములు తాము చూచుకొన లేరని పాలకు లన్నారు కాబట్టి వా రది నిజమని నమ్మిరి. గవర్నమెంటు బలమైనదనియు, ప్రజలు నీరసులనియు పాలకులు చెప్పిరి. హిందూదేశము మనుష్యసమాజములో క్రిందియంతస్తులో నున్నదనియు ఇంగ్లండీ "సగము అడవి మనుష్యులను" నాగరకులుగా జేయ సంకల్పించుకొని వచ్చినదనియు వారు చెప్పిరి. ఈ నటింపుల టక్కుటమారీతన మంతయు బయుటపెట్టు భారమును జాతీయపక్షము తనపై వైచికొనెను. వారా కనుకట్టునకు ఎదురుకట్టులు కట్టుటకు ప్రారంభించి ప్రజలు తమ శక్తిని బలమును తమస్వీయనాగరకతాశ్రేష్ఠతను మరల తెలిసికొనునట్లు చేసిరి."

౨ రెండవ యుద్దేశము దేశముకొరకు బాధ జెందుటకు సిద్ధముగా నుండి త్యాగశక్తి గలిగిన ఆవేశపుస్వాతంత్ర్యాభిలాష పుట్టింపవలెనని. ఇది బోధనవలన గాక యుదాహరణ

* ప్రసిద్ధి కెక్కిన యొక బంగాళీ లేఖకుడు.

పూర్వకముగా చేయవలసి యుండెను. పైని తెలిపిన నాయకుని పుస్తకము నుండియే (కార్యక్రమ మేదియో) మరల నెత్తి వ్రాయుటయే యుచితము.

"ఆర్థికముగాను, రాజకీయముగాను రెండువిధములైన బహిష్కరణము, విదేశవస్తువుల ముఖ్యముగా బ్రిటిషు వస్తువుల నిరాకరణము, పరిపాలనముతో గౌరవసంబంధము లన్నిటిని వదలివేయుట, అధికారవశమైన విశ్వవిద్యాలయములనుండి ప్రభుత్వనియమితములైన పాఠశాలలనుండి కళాశాలలనుండి యువకులను మాన్పించి జాతీయపద్ధతులపై నడిపింపబడుచు జాతీయపరిపాలితములై జాతీయభవిష్యద్విధానమునకు చేయూత నిచ్చుటకై యుద్దేశింప బడిన విద్యాలయములలో శిక్షణ యిచ్చుట. జాతీయసంఘసేవకత్వము, ఉద్యోగులవల్ల నిర్వర్తింప బడుచున్న సంఘధర్మములలో (ఉదాహరణార్థముగా, గ్రామారోగ్యము, ఆర్థికసహాయము, వైద్యసహాయము, ప్రజావిద్య, రక్షకభటత్వము, యాత్రికులకు సాయము చేయుట, మొదలగునవి) శక్తియున్నన్ని తమ గవర్నమెంటు న్యాయమునకు సరిపడినన్ని భారములను స్వయముగా నిచ్ఛాపూర్వకముగా గ్రహించుట. సివిలు తగాదాలను, న్యాయాధికారిముందరికి వెళ్లితీర నగత్యము లేని క్రిమినలు తగాదాలను తీర్చుటకు పంచాయతీలు పెట్టించుట—ఇవి జాతీయపక్షమువారు ప్రకటించుకొన్నపద్ధతులు

ఈప్రణాళిక యుద్దేశములను మరల నాపుస్తకము నుండియే గ్రహించుచున్నాము.

“మొదట సర్వజనహితమునకైన సహకారోద్యమసంఘముల సహాయముతో ప్రజలలో సంఘీభావము కలుగజేసి క్రమముగా వారిని విస్తారమైన స్వాతంత్ర్యసభ్యత్వభారమునకు తగినవారినిగా జేయుట ; తరువాత నాయకులకు ప్రజలతో జీవసంబంధము గలుపునవియు ప్రభుత్వముపై నిర్నిరోధమైన ప్రజాసంఘాభిప్రాయబలమును మోపి ప్రజాధికారములను పెంపొందింప జేయునవియు నగు చురుకైనరాజకీయసంఘములను వల యల్లినట్లు దేశమంతటను అల్లివేయుటయే యుద్దేశము.”

బహిష్కరణము, స్వచ్ఛందసేవకత్వమును తప్ప పై ప్రణాళికలోని మిగిలిన విషయము లన్నియు దేశమంతటను ప్రయత్నింపబడి కొంతవరకు ఫలించెననియు అన్నిటికంటెను ప్రధానముగా పంజాబులోను మహారాష్ట్రములోను ప్రయత్నింప బడినవనియు చెప్పక తప్పదు. దక్కనువిద్యాసంఘమును పూనాఫెర్గూసనుకళాశాలయు త్యాగమువలన విద్యనభివృద్ధి చెందింపవలె నన్న సంకల్పముయొక్కయు దేశాభిమానమును వృద్ధిచేయవలె నన్న లోనియుద్దేశముల యొక్కయు ఫలితములు. ఆవిధముగనే స్వదేశీ సహకారసంఘములు పంచాయతీకోర్టులు కూడ యత్నించిరి. ఈప్రయత్నముల కన్నింటికిని కొంత లోకహితము కలిసిన దేశాభిమానమే

ముఖ్యాశయమై యుండెను. బంగాళాదేశములో విద్యాసాగరుడు మొదలైనవారు ప్రారంభించిన కళాశాలలు కూడ నీయుద్దేశముకొఱకే ప్రారంభింపబడినవి. చెన్నపట్నములోని పచ్చయప్పకళాశాలకూడ నట్లే, బొంబాయి తనపన్నుగడలు తానుపన్ని సంపూర్ణహైందవపారిశ్రామికపు వర్తకపుటేర్పాటులలో దేశమునకెల్ల మిన్న యయ్యెను. ఆప్రకారముగానే స్వదేశీ యుద్దేశము పంజాబులో ౧౮౭౭వ సం॥రములోనే ప్రారంభ మయ్యెను. రాజకీయమును, ఆర్థికమును గూడ దానికి కారణములు. జాతీయవిద్యకొఱకు దయానందఆంగ్లవేదకళాశాలయు జాతీయసహకారసంఘములుగా పంజాబునేషనలుబ్యాంకి భారతయిన్స్యూరెన్సుకంపెనీ మరియు నితరజాయింటుస్టాకు కంపెనీలును స్థాపింపబడెను. మతధార్మికకార్యములుగా హిందూఅనాథశరణాలయములు క్షామనివారకసంఘములు మొదలగునవి యేర్పడెను. క్షామనివారణోద్యమములోను కాంగ్రాభూకంపముసందర్భమునను సంఘసేవకదళములు గూడ కొన్ని యేర్పరుపబడెను. ౧౯౦౫ వ సం॥రమునకు చాలపూర్వముననే ప్రజలసొంతపెట్టుబడి పెట్టి గవర్నమెంటుసహాయముగాని యధికారముగాని యేమియు లేకుండ నడిపించుచున్న పాఠశాలలు పంజాబంతటను అల్లుకొని యుండెను. ఈసంస్థాపనములకు దేశాభిమానమును ధర్మబుద్ధియే కారణము గాని రాజకీయము గాదు. *

* ఈసంఘములముఖ్యోద్దేశము ప్రభుత్వసహకారమును సంబంధమునే గాని స్వతంత్రస్థితి గాదు.

ఏలుచున్న నిరంకుశప్రభుత్వమున కీయాట లేమియు బాగుగా లేవు గాని వారు వాని నణచివేయ జాలకుండిరి. కొందరుకొంద రుద్యోగస్థులు వానియెడల ప్రీతులై యాయుద్యమములకు సాయము కూడ చేయుచుండిరి. అంతటివరకు బంగాళాదేశము జాతీయవికాసమున చాల వెనుకబడి యుండెను. కాబట్టి లార్డుకర్జను బంగాళాదేశవిభాగము ప్రకటించినప్పుడు తనకలకత్తావిశ్వవిద్యాలయపట్టప్రధానోపన్యాసములో ప్రాచ్యులు మృషావాదు లన్నప్పుడును, మరికొన్ని సమయములలో వారిని పిరికిపందలని మాటలమూటలని నిష్క్రియాపరులని ఉత్సాహపుహంగులని డంబపు దేశాభిమానులని తిట్టినప్పుడును బంగాళీలు తమయశక్తత్వము నొక్కమారు కనుగొనిరి. అంతటితో వారు లార్డుకర్జనునిపై కసిదీర్చుకొనుటకును అతడు ఝూటాకోరని ప్రపంచమునకు చాటుటకును నిశ్చయించుకొనిరి. అటుతరువాత నేమయినదో యింకొక యధ్యాయములో వేరుగా వ్రాయుచున్నాము.

తరుణహిందూదేశము.

:o:

౪ వ అధ్యాయము.

బంగాళావిభజన:—౧౯౦౫ సం॥రం అక్టోబరు ౧౬ వ తారీఖున పూర్వబంగాళారాష్ట్రమును లార్డుకర్జను పంపకము పెట్టెను. ఆదినమున "విభజింపబడినబంగాళారాష్ట్రపు రెండుభాగములలోను అమితసంఖ్యాకులగుప్రజలు ప్రాయ్యులు ముట్టించుట మానివైచి రిక్తపాదములతో తిరుగుచు నదులలోను పూజ్యతటాకములలోను నియమపూర్వకముగా స్నానములుచేసి తమతమచేతులకు జాతీయసోదరత్వమును ఏకత్వమును సూచించుపట్టుదారములను, నూలుదారములను రక్షాబంధనములు కట్టుకొనిరి."* ౧౯౦౫ వ సం॥ రము ఆగష్టు ౭ వ తేదీనే బంగాళాదేశనాయకులు కలకత్తాపురమందిరములో కాశింబజారువాస్తవ్యులైన మహారాజామణీంద్రచంద్రనంది‡ గారి యాధిపత్యమున బహిరంగసభ గూడి "విభజనము నిశ్చయించినందుకు ఖండితముగా శాస్తిచేయుటకై సర్వబ్రిటిషువస్తుబహిష్కరణమును" ప్రకటించిరి.

---

* హిందూదేశమున నివి శోక చిహ్నములు.

‡ బంగాళా దేశములో ప్రసిద్ధిపొందిన జమీందారు.

<u>బ్రిటిషువస్తుబహిష్కరణము:</u>— ప్రథమాభిప్రాయమీబహిష్కరణము ఆకొంతకాలమే యుపయోగింపవలెనని. అందుచేత మొదటిరోజులలో చేయించిన ప్రతిజ్ఞలలో కాలపరిమితి కూడ పేర్కొనిరి. బహిష్కరణము "విభజన తీసివేయునందాకే" యుండవలెనని యుండెను. ఒకబంగాళా రాజనీతిజ్ఞుడన్నట్లు బ్రిటిషువస్తుకారులకు ధననష్టము తెచ్చి యావిభజనమును పోగొట్టుట కావిధముగా వారు కూడ నిష్టపడి సాయమగునట్లు చేయుటయే గానియభిప్రాయము. త్వరగానే బహిష్కరణము కార్యకారియైన యార్థికాయుధముగా (విదేశీయులు దేశమును కొల్లగొనిపోవునప్పుడు రక్షణముగా) నుపయోగించునని కనిపెట్టిరి.

<u>ఆగ్రంథకారునే యుదాహరించెదము</u>—కలకత్తానుండి బంగాళాదేశమంతటను పంపినబహిష్కరణప్రమాణపత్రములు అసంఖ్యాకులగుప్రజలసంతకములతో తిరిగివచ్చెను గాని వానిలోని "విభజన మానుకొనువంత వరకు" అన్న షరతువాక్యము మాత్రము ఒకమూలనుండి యొకమూలకు కొట్టివేయ బడియుండెను. కొంతకాలము బహిష్కరణము మహావిజయమునే పొందెను. కలకత్తాలో మాంచెష్టరువస్తువులకై యమితముగా ముందుజట్టీలిచ్చు అక్టోబరుమాసములోని "లకీడే" యను పేరిటిదినముననే (౧౯౦౫) ఏవ్యాపారమును జరుగకుండ బోయెను. విదేశవస్తువుల తగ్గుబాటుతో పాటు చాల దేశీయపరిశ్రమలు తలయెత్త సాగెను. హిందూ

దేశమంతటను చేతిమగ్గములు గట్టిగా నాడసాగెను. బంగాళాదేశము బయట బహిష్కరణపుచురుకుపద్ధతి యమలులో లేదు గాని దేశమంతటను స్వదేశీ*యుద్యమము స్వీకరించుట వలన దేశీయపరిశ్రమికులకు చురుకు కలిగెను. ఉద్యమము పట్టుదలగా నడిపించుచున్న బంగాళాదేశములో రాజు రయితు, ధనవంతుడు బిచ్చగాడు, పండితుడు పామరుడు నన్న భేదము లేకుండ నందరును జతగూడుటయే ముఖ్యవిషయము. కొంతకాలము వరకు బహిష్కరణము చాల జయప్రదముగా నుండెను. కలకత్తాలో ప్రకటింపబడు "ఇంగ్లీషుమను" అను హైందవాంగ్లపత్రిక యొకటి యిట్లు వ్రాసెను. "కలకత్తా వస్తుశాలలు అమ్మజాలనిసరకులతో నిండియుండుట పూర్తిగా నిజము. బహిష్కరణపుమొదటిరోజులలో నీయమ్మకము తగ్గుబాటునకు ఏదో యార్థికకారణము చూపించుట యలవాటుగా నుండెను.

‡ "ఎన్నో ప్రధానమార్వారీక్రయశాలలు సంపూర్ణముగా నాశనమై పోయినవి. చాల పెద్దవైన యూరపియనుదిగుమతికొట్లు మూసివేయుటయో యెంతో పెద్దవ్యాపారముతో నడచునవి యత్యల్పవ్యాపారముతో నడచుచుండుటయో జరుగుచున్నది. వస్తుశాలలలో సరకులు దినదినమును

* హిందూదేశ నిర్మితవస్తువులు.

‡ ఉత్తరహిందూస్థానపు టోకుబట్టల వ్యాపారులను కలకత్తాలో నాపేరునపిలుతురు.

వృద్ధియగుటకు కారణము ముందు జట్టీ యిచ్చిన మార్వారీ హైందవవర్తకులు వానిని పుచ్చుకొన నంగీకరింపక పోవుటయే. ఈసంగతులు బట్టబయలైన వగుటచేత వాని నింక, దాచ బ్రయత్నించుట వెఱ్ఱితనము. బహిష్కరణకులకు బ్రోత్సాహ మగునన్న భయము లేదు. వారి కేప్రోత్సాహము నగత్యము లేదు. దేశములో బ్రిటిషువాండ్రలాభములను నాశనముచేయుట కొఱకగట్టియాయుధమును ఈరాజ్యశత్రువులు కనుగొన్నా రని సీమలోని ప్రజాసామాన్యమునకు ఇక్కడి ప్రభుత్వమునకు నచ్చజెప్పవలసి యున్నది."

„ఇంగ్లీషుమను" వ్రాతలోని యీచివరభాగమున బహిష్కరణకులవిజయమునకు సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది. „ప్రభుత్వమీవిషయమున నేమి చేయుద రన్నదే ప్రశ్న—బహిష్కరణమునకు అనుమతి యీయగూడదు. ఇచ్చినచో సాయుధమైనవిప్లవముకంటె నెక్కువగా హిందూదేశముతోడి బ్రిటిషుసంబంధము నదియే నాశనము చేసివేయును. (క్రిందిగీట్లు మావి)."

<u>గవర్నమెంటుజవాబు:</u>— ఇప్పటిమితవాదులు మొదలుగా బంగాళాదేశీయు లందరు కలసి యెత్తిన యీయెత్తునకు ప్రతిగా బహిష్కరణకులు తమసేనలో జేర్చుకొన్నవిద్యార్థులపై ప్రభుత్వము ధాటీగా దండెత్తెను. ఆప్రచారములోని ప్రధానమైనపని యంతయు వారివలననే జరుగుచున్న దని ప్రభుత్వాభిప్రాయము. బిపినచంద్రపా లన్నట్లు „ముఖ్య

ముగా ప్రజలమనస్సులలోను అంతఃకరణములలోను భావ మింకను నాటుకొననిమొదటియవస్థలలో బహిష్కరణవిజయము పూర్తిగా పికెటింగుపైనే యాధారపడి యుండె నని చెప్పవచ్చును." మఱల పాలు „వారిపద్ధతి సర్వసాధారణముగా నన్నివిధముల నీతిపూర్వకముగాను తెలివితేటలుగానే యుండె" ననియు „బెదరింపు లేమియు లేవు. దౌర్జన్యము లేదు. కొట్టిద మన్నజడిపింపు లేదు. దృఢకాయులగు పాశ్చాత్త్యులపికెటింగులో నుండు గుణము లేమియు లేవు." అనియు రూఢిగా చెప్పినాడు.

బ్రిటిషువారీవాక్యములను నిజమని యంగీకరింపరన్న దెల్లు నున్నదే. కాని యాపికెటిం గెంతశాంతము కలదైనను గవర్నమెం టిచ్చగింప లేదు. అట్టి యుద్యమము బలము పోసికొనుచుండగా కళ్లుపెట్టుకొని చూచుచు నూరకుండజాలమని వా రనుకొనిరి. „యువవిద్యార్థిజనము జాతీయకార్యములలో నేవిధముగానైనను పాల్గొనుటను శిక్షాపాత్రము చేయుట వారిమొదటియెత్తు. బహిరంగసభలకు వెళ్లినవిద్యార్థులను శిక్షింతుమని చివరకు పాఠశాలలనుండియు కళాశాలలనుండియు విశ్వవిద్యాలయములనుండియు వెడలగొట్టుదుమని బెదరించిరి."

<u>బంగాళీలరెండవయెత్తు జాతీయవిశ్వవిద్యాలయము:</u>— అప్పుడు బంగాళీనాయకు లందరును తల లొక్కచో జేర్చి యాలోచించి గవర్నమెంటుఅదమాయింపు లేకుండ

విద్యాదానము చేయుజాతీయవిశ్వవిద్యాలయమొకటి ప్రారంభించుటకు నిశ్చయించిరి. లార్డుకర్జను విద్యాపరిపాలనపద్ధతి అంతకు ముందే ప్రజల నారీతిగా నాలోచింప ప్రేరేచుచుండెను. పాల్గొన్నవిద్యార్థులను శిక్షించి యుద్యమముపై దెబ్బ తీయుట కుపయోగించు చున్నగవర్నమెంటుఎత్తులకు సరియైన గట్టిప్రతియెత్తులు కావలసి వచ్చెను. బహిష్కరణమువలె నీయుద్యమము గూడ బంగాళాదేశ మంతటికి నాదరపాత్రమయ్యెను. స్నేహితులు విరోధులు గూడ సందేహింపనిరాజభక్తియు మితవాదతత్వమును గలిగి, కొంతకాలము విశ్వవిద్యాలయమునకు వైసుఛాన్సెలరుగా నుండి, కలకత్తాహైకోర్టులో పూర్వము న్యాయాధీశు డైనసర్ గురుదాసబెనర్జీపై నాయుద్యమనాయకత్వభారము పడెను. అంతకు పూర్వము లార్డుకర్జను నియమించిన విశ్వవిద్యాలయవిచారణసంఘములో సభ్యులలో నమితసంఖ్యాకులు సలహాయిచ్చినపక్షి కతడు వ్యతిరేకాభిప్రాయ మిచ్చెను. “గవర్నమెంటుసంబంధమేమాత్రమును లేకుండ (గవర్నమెంటువిద్యావిభాగమునకు విరుద్ధముగా గాదు) బంగాళాజాతీయవిశ్వవిద్యాలయసమితివారు అతని యాదేశమున పనిచేయ నుద్దేశించిరి. ఉద్యోగుల తణిఖీ క్రింద నీయబడినవిద్య ప్రజలభావములకు, ఆచారధర్మములకు, మతమునకు, నాగరకతకు శరీరవిన్యాసమునకేమాత్రమును జోటీయని దగుట యాస్వతంత్రాచరణమునకు కారణముగా చెప్పబడెను. శాస్త్రసాహిత్యశిల్పములలో

దేశీయరీతులపై దేశీయాధీనమున నొకసంపూర్ణజాతీయవిద్యాపద్ధతి నేర్పాటుచేయుటయే యీనవోద్యమాభిప్రాయము.”

సాహిత్యశాస్త్రశిల్పవిద్యలకు అమితమైనయవకాశమిచ్చుటయేగాక, జాతీయవిద్యాసమితి ఇంగ్లీషుభాషకు రెండవస్థాన మిచ్చి బంగాళీకి, సంస్కృతమునకు (మహమ్మదీయులకై) ఉర్దూ ఫారసీఅరబీభాషలకు ప్రథమస్థాన మిచ్చిరి.

బంగాళాదేశములోని జాతీయవిద్యోద్యమ మేవిధముగను ప్రభుత్వవిరుద్ధమైనయుద్యమము గాదు. “రాజకీయసభలలోను, ఊరేగింపులలోను పాల్గొనుట మాట యటుండ నింక, చూడవచ్చినంత మాత్రమున విద్యార్థులను విద్యాశాలలనుండి తరిమివైచెద మన్న గవర్నమెంటుజడిపింపులకు జవాబుగా నారంభింప బడినను ప్రభుత్వముతో నేబహిరంగకలహకారణములును కలుగకుండ ప్రయత్నించుచు, బంగాళాజాతీయవిద్యోద్యమము ప్రభుత్వమునుండి స్వతంత్రముగా నున్నను ప్రభుత్వవిరుద్ధముగా నుండగూడదని యుద్దేశించుకొనెను. రాజకీయపుపుట్టుక కలదియైనను రాజకీయముగాని వైఖరి గ్రహించి యది యధికారులతో నేపట్టింపులును రాకుండ ప్రయత్నించెను.

అరవిందఘోషు:— తనభావప్రవాహములతో జాతి కంతకు నుత్పత్తిమబలము పోయుటకై సమయము వేచి మాటునదాగి యున్న నిరాడంబరుడగు నొకహిందూయువకుడు ప్రాధాన్యమునకు వచ్చుటకు హైందవజాతీయోద్యమ

మీయుద్యమమునకు ఋణపడియున్నది. అతడు శక్తి చేర్చుకొనుచుండెను. అతనిపేరు అరవిందఘోషు. అరవిందుడు సీమలో మొదటితరగతివిద్యను సంపాదించెను. విశ్వవిద్యాలయములో చేరుటకుముందాతడు చదివినపాఠశాలలోని ముఖ్యోపాధ్యాయుడు తాను పాఠశాలలో నున్న యిరువదియైదు ముప్పది సంవత్సరములలోను తనయొద్ద చదువుకొన్న విద్యార్థు లందరిలో అత్యుత్తమబుద్ధివైభవమున అరవిందుడు శ్రేష్ఠుడని యన్నట్లు చెప్పుదురు.

కేంబ్రిడ్జిలో యూరపియనుపురాణభాషలలో నాతడు ప్రఖ్యాతి తెచ్చుకొని ఆనర్సుపరీక్షలో మొదటితరగతిలో కృతార్థు డయ్యెను. ఇండియనుసివిలుసర్వీసుపరీక్షలో నాతడు కీర్తికరముగా తేరెను గాని గుఱ్ఱపుస్వారిపరీక్షలో నపజయ మొందెను. అతనివిషయములో నైనంతయాశ్చర్యకరముగా నేయపజయమును పరిణమింపలేదు. దేశ మాతనిని తనకు తోడ్పడకేక వేయు సమయమున రమారమి నెల కేడువందలరూపాయలవేతనముపై నాతడు బరోడామహారాజు * గారిసేవలో నుండెను. ఆపిలుపు నాతడు తక్షణమే విని తనయుద్యోగమును వదలివైచి జాతీయకళాశాలకు నెలకు నూటయేబదిరూపాయల జీతముపై ప్రధానోపాధ్యాయుడుగా నుండుట కంగీకరించెను. తమరాజకీయసంబంధము లేని యాచరణముగూర్చిన జాతీయవిద్యాసంఘమువారి ప్రకటనము నాతడు మెచ్చలేదని కొంత

* బొంబాయిరాజధానిలో నొకసంస్థానపాలకుడు.

కాల మాతనితో కలసి పనిచేసిన మరియొకరివలన దెలియుచున్నది. అధికారుల సున్నితపుమనస్సుల కేమిబాధ కలుగునో యని వారు తలంచినయనవసరపుభయము లాతని కేమియు నచ్చలేదు. అయినను అధికసంఖ్యాకులనిర్ణయమున కాత డంగీకరించి తనపని ప్రారంభించెను. “తనకు రాజకీయోద్దేశములలోను భావములలోను వ్యతిరేకులైనవారి యాధీనములోనున్న జాతీయకళాశాలకు తాను పేరునకు పెద్దయై యుండుట స్వభావవిరుద్ధము.” ఇది దురదృష్టమే. అరవిందఘోషు తనకాలమున తనదేశములో నెవ్వరును తలంపలేనంత యత్యుత్తమవిద్య నభ్యసించెను. ఆతడు బరోడాలో కొన్నియేండ్లు యువకుల కుపాధ్యాయుడై యందులో మంచియనుభవముసంపాదించెను. తనదేశపునిజపరిస్థితులను తత్త్వమును బాగుగా గ్రహించి యత్యున్నతాదర్శములు గలయుపాధ్యాయత్వమువలన హిందూదేశపుసంపూర్ణజాతీయవిద్యాపద్ధతి యొకటి ఫలప్రదముగా నెట్లు నిర్మింపవచ్చునో యాతడు స్పష్టముగా కనుగొనెను. ఉన్నతమై దృఢమైనజాతీయవిద్యాపద్ధతితోనే జాతీయస్వాతంత్ర్యమునకు జాతీయఘనతకును పునాదులు వేయవలయునని యతనికి తెలియును. అతని కొకరాజకీయపంథ లేకపోలేదు. కాని యామాటవలన సాధారణముగా నగు నర్థమునకంటె నతనిరాజకీయమునకు విశేషార్థ మున్నది. అది కాలావసరములను బట్టిన జూదము గాక జాతీయజీవనమునకు సంబంధించిన మనుష్యప్రవర్తనశాస్త్ర మని యాతని యభిప్రాయము.

మతమును ధర్మమును రాజకీయమునుండి యెట్లు విడదీయుటకు వీలులేదో రాజకీయమునుండి విద్య యంతకంటెను వదలిపెట్టుటకు వీలులేనిది. జీవనవిభాగములలో నట్టి విడబాటును కలుగజేయుబుద్ధి యేదైనను తెలియనితనము నాటిదని * యతని మతము.

ధనవంతులగు విద్యాసమితినాయకులు మాత్రి మరవిందునియభిప్రాయముల నంగీకరింప జాలరైరి. "అధికారవిరోధము ఒకమారు కలిగినయెడల తమపని యంతయు పాడుచేసి వేయునన్నభయము వారిని వదలలేదు. వారికి నిరంకుశప్రభుత్వభయ ముండెను." ఆప్రభుత్వమును వారెదిరింప సిద్ధముగా నుండలేదు. తాము రాజకీయముగాదన్నను గవర్నమెంటు గర్వవిరోధమునకు భయమునకు గురిగాకుండ తమవిద్యావిధానమును విస్తరింపజేయదలంచినచో వారు పూర్తిగా తప్పిపోయిరని యనుభవమైనది.

పౌరుషమును సభ్యతను పాఠశాల కలిగించునన్న సంగతి మనుష్యజాతిచరిత్రలో మరియెప్పుడు నంతబాగుగా సిద్ధాంతము గాలేదు. లార్డుకర్జనున కిది సమాశమున కంటినది. హైందవాధికారమున నెలకొని వారివశమున సాగుచున్నపాఠశాలలలోని కళాశాలలలోని జాతీయతాప్రేరణమును తగ్గించివేయవలయుననియు, సాధ్యమైనచో నేలకు మట్టివేయవలెననియు, నాతడు సంకల్పించెను. వీనిలో నన్నిటి యందును ఇంగ్లీషుఅంశమును చొప్పించి వాని నాంగ్లేయులవశము చేయుట

* పూర్వము హిందూదేశమున గాని మరెప్పుడును గాని, నీతి మతమును రాజకీయమునుండి సంపూర్ణముగా పారద్రోలియుండిన దెక్కడును లేదని నాయభిప్రాయము.

కాతడు కోరుచుండెను. సిమ్లారహస్యవిద్యాసభలోని కాతడు యూరపియనుమిషనరీల నాహ్వానించెను గాని హిందువును గాని మహమ్మదీయుని గాని యొకభారతీయునైన బిలువనంప లేదు. హైందవుల కాతడు తనతలంపుల నెట్లు వెలిబుచ్చగలడు? అందువలననే రహస్యము కావలసివచ్చినది. ఆతనియోచనలకు జాతీయవిద్యాసంఘ మడ్డుగా నుండెను. అతడు హిందూదేశమునుండి వెడలిపోయెను. గాని యాతని యిష్టములకు, నుద్దేశములకు, తలంపులకు, తంత్రములకు నలవడిననిరంకుశప్రభుత్వ మెచటికి పోయినది? గవర్నమెంటున కచ్చియుండకపోవుటయే గాక యాంగ్లేయులకు నధికారులకును గూడ లొంగుబాటులోగాని యధికారములోగాని లేనివిద్యావిధానమును విద్యాసంస్థాపనములను దేశమంతటను బంగాళీలనే కాదు, మరెవ్వరినైనను గూడ నేర్పరుపనిచ్చుట యసంభవము.

జాతీయకళాశాలయు, దానికి జేరినపాఠశాలలును పుట్టిన పరిస్థితులే వానికి రాజకీయవేషము కల్పించెను. గవర్నమెంటును నిరంకుశపాలకులును విద్యార్థులు బహిష్కారణోద్యమములో నేవిధముగను పాల్గొనరాదని యడ్డుపెట్టిరి; బంగాళీనాయకులు విద్యార్థు లుద్యమమునకు సాయము చేయవలెననిరి. ఆమీదటనే జాతీయకళాశాలయు, జాతీయపాఠశాలలును. అంతటితోపందె మొప్పుకొన్నట్లైనది. ఈతిరుగుబాటుఅరవిందఘోషు

దిగా నెన్నబడెను. ఉన్నతాదర్శము శుద్ధవర్తనము మహావ్యక్తిత్వముగల పలువురుపన్యాసకులును వ్రాతగాండ్రును గొప్పసంఘముగా నతనితో చేరియుండిరి. కళాశాల రాజకీయసంబంధము లేనిదని యధికసంఖ్యాకులతీర్మానమునుబట్టి వా రొప్పుకొనిరి గాని వారినాలుకను కలము నెవ్వ రడ్డుపెట్ట గలరు. అట్టిప్రయత్న మేదియైనను ఆవిధానమును నాశనము చేసియుండును. వారు పత్రికలను ప్రారంభించి విస్పష్టమైనభాషలో రాజకీయ ఆర్థికవిద్యాస్వాతంత్ర్యమును మతముగా బోధించిరి. వారందరును విద్యావంతులు. తమదేశచరిత్రము బాగుగా నెరుగుదురు. పర్యవసానము వారు బాగుగా గ్రహించినదే. అందులకై వారు సిద్ధముగానే యుండిరి. తమప్రచారమునకై బాధజెందుటకు వారు తయారుగానే యుండిరి గాని దౌర్జన్యమున దిగుటకింకను వారు తయారు గాలేను.

<u>జాతీయముద్రణము</u>:— బంగాళీలోను, ఇంగ్లీషులోను గూడ ప్రజలకు తమయభిప్రాయములను తెలియజేయుటకు అనేకపత్రికలను స్థాపించిరి. వానిలో సంధ్య వందేమాతరం అను రెండుపత్రికలు ప్రజలు రాజకీయములను గ్రహించుటకు బడితరగతులవలె నుండెను. కొద్దినెలలలోనే బంగాళాదేశపు భావ మంతయు మారిపోయెను. ముద్రణము, మతబోధన, ఉపన్యాసము, వచనము, కావ్యము, పాట, పద్యము నన్నియును జాతీయోద్రేకముతో నిండిపోయెను. వందేమాతర మని (తల్లిదేశమునకు నమస్కారము) యాదినములలో కోలాహల

ముగా నుండెను. పాఠశాలలలోను కళాశాలలలోను రచ్చక్రింతలలోను సర్వస్థలములలోను ఆపాటను పాడుచుండిరి. చివరకు కచ్చేరీలును యూరపియనుఉద్యోగులసొంతయిండ్లును గూడ నాపాటతో ప్రతిధ్వనించుచుండెను.

<u>సభలు సమితులు అఖాడాలు</u> * వందలకొలది యురవడిగా బయలుదేరెను. వానిలో బంగాళీయువకులు కుస్తీ సాము మొదలైనవి నేర్చుకొన నారంభించిరి. మెకాలే బంగాళీలను గూర్చి యన్న ప్రసిద్ధములో లేక యప్రసిద్ధములో యైనయామాటలతోనో లేక యాభావమునకు సరిపడినక్రొత్త మాటలు కల్పించియో నిందించెడియాంగ్లోయిండియనుల పిరికిపందలన్న నిందింపునకిది ప్రత్యుత్తరము.

తూర్పుబంగాళపుజిల్లాలలో కొన్నిటియందు బహిష్కరణము వినియెరుగనిపరిస్థితులను కల్పించెను. బారిసాలను నొక జిల్లాలో ప్రతివర్తకుడును బహిష్కరణవాదనాయకుడైన పెద్దమనుష్యునియాజ్ఞ లేనిదే యమ్ముటకు వీలులేదని నిరాకరించినందువలన జిల్లాకలెక్టరును పోలీసుసూపరెండెంటును తమ స్నేహితునికొరకై యొకమాంచెస్టరుపట్టుగుడ్డనైనను కొనజాలక పోయిరి. ఈనాయకుడు తనప్రవర్తనవలనను సంఘసేవవలనను పలుకుబడి సంపాదించినవాడగుట సంభవించెను.

---

* వ్యాయామశాలలు.

ఆజిల్లా కాతను పట్టాభిషేకముచేయనిరాజువలె * నుండెను. నిరంకుశపాలకుల కది చెంపపెట్టువలె నుండెను. విదేశనిరంకుశత్వ మెప్పుడు నట్టిది సహింపజాలదు. తూర్పుబంగాళమునకు మొదటిలెఫ్టినెంటుగవర్నరైన సర్ బాంఫైల్డుఫుల్లరు బంగాళాదేశములోని యుద్యమశక్తికిని బంగాళీ లలవరచుకొనుచున్న క్రొత్తస్వభావమునకు బేజారుపడి పోయెను. ప్రజ లతనికి మామూలుమర్యాదలైనను చేయుటకు నిరాకరించిరి. లెఫ్టినెంటుగవర్నరు పట్టణములోనే యున్నను విభజనవిరుద్ధప్రచారకులకు స్వాగత మిచ్చుటకుగాని ఆయూరేగింపులు ప్రదర్శనములు జరుపుటకుగాని యది యేమియు నడ్డువచ్చుట లేదు. ఒకచోట రైల్వేకూలీలు గూడ నాతనిసామాను తాకుటకంగీరింపక పోవుటచేత పోలీసువాం డ్రది మోయవలసి వచ్చెనట. ఇది యంతయు నతని సహనశక్తికి మించిపోయెను.

బహిష్కరణకులపై సైనికపుటేర్పాటులు:—లార్డుకర్జనుతో నాలోచించి యాతను బలము నుపయోగింప నిశ్చయించెను. మొదట వందగుఱ్ఱపుదళమును బారిసాలుకు బంపిరి. దానివెంటనే బ్రిటిషువస్తువులశాంతియుతబహిష్కారము న్యాయమైనదే యని ప్రజలకు బోధించుచు నక్కడినాయకులు చేసినప్రకటనము నుపసంహరించుకొనవలె నని యాజ్ఞ యిచ్చిరి. అట్లుచేయము మే మనిన దెబ్బలాట వచ్చును.

* హిందూదేశమం దంతట నన్నితరగతుల ప్రజలచేతను ప్రేమింపబడి గౌరవింపబడు నాయకుడు.

అది యెట్లైన తప్పించుకోవలెనని నాయకులు ప్రయత్నించుచుండిరి. అందువలన నుపసంహరించుకొనుటకే నాయకులు నిశ్చయించిరి. గవర్నరును శాంతపడెను. ఘూర్ఖాలు ప్రజలపై ననేకదౌర్జన్యము లొనర్చిరట గాని దౌర్జన్యముతో నుద్యమ మణచివేయునవకాశము ప్రభుత్వమునకు దొరకరాదని నాయకులు ప్రజలు రెచ్చిపోకుండ వశములో నుండునట్లు జాగ్రత్తపడిరి.

౧౯౦౬ సం॥ రము ఏప్రిలునెలలో రెండుబంగాళారాజధానులలోనినాయకప్రముఖులును వచ్చినరాష్ట్రీయసభ మేజస్ట్రీటుఆజ్ఞవలన సన్నీలతో చెదరగొట్టబడె నని చెప్పవచ్చును. „రెండురాజధానులలోనివివిధజిల్లాలనుండి ముఖ్యనాయకు లందరును గలసి యేడెనిమిదివందలప్రతినిధులు గలయూరేగింపు పోలీసులచే చెదరగొట్టి వేయబడెను. అట్లు చేయుటలో వారు తమలాఠీల నిష్టమువచ్చిన ట్లుపయోగించి కొందరితలలను జిల్లాపోలీసు సూపరెంటు చూచుచుండగనే బ్రద్దలుకొట్టిరి.' ప్రజ లప్పటికిని ప్రతీకారము చేయలేదు. అంతవరకును దౌర్జన్యమునకు ప్రతిగాకూడ బలప్రయోగము చేయరాదనియే ప్రజలు నిశ్చయించియుండిరి. గవర్నమెంటుపక్షమున బలాత్కార మెక్కువైనకొలదిని జాతీయోద్యమమునకు పలుకుబడియు బలమును హెచ్చసాగెను. చివరకు స్త్రీలు పురుషులు నందరితోను ఆయుద్యమము నిండిపోయెను.

ఇది బంగాళాదేశములో నవజీవమునకు ప్రారంభము. మతసాంఘికఆర్థికవిద్యారాజకీయములకు సంబంధించిన ప్రతి ఆచరణమునందును ఈక్రొత్తవికాసమే తోచుచుండెను. బంగాళాదేశములో జరిగినదంతయు మిగిలినదేశములో ప్రతిధ్వనించుచుండెను. అప్పటివరకును జాతీయపక్ష మైకమత్యముగానే యుండెను. పెద్దలు అప్పటికి భిన్నకాలములో పుట్టి జీవించినవారగుటవలన యువపక్షము మితము మీరినభాష యుపయోగించినప్పుడెల్ల వలదనుచుండిరి. కొన్నిరాష్ట్రములజనులు బంగాళీలు ప్రారంభించి ప్రకటించిన సంపూర్ణబహిష్కారమున కొప్పుకొనలేదు. ఇతరముగా దేశమంతయు నేకముగానే యుండెను. బాగుగా నాలోచించువా రందరును గూడ జరిగినదంతయు బాగుగానే జరిగినదని సంతోషించిరి.

లార్డుమింటో:— ౧౯౦౫లో లార్డుమింటోరాకతో నంతయు క్రొత్తరూపము దాల్పసాగెను. ౧౯౦౬లో కలకత్తాలో జరుగుహైందవజాతీయమహాసభాధ్యక్షపదవి విషయములో జాతీయపక్షమున మొదటిజగడము పుట్టినది. క్రొత్తమితవాద నాయకులు తెలివితేటలతోను యుక్తితోను అధ్యక్షపదవికి దాదాభాయినౌరోజీని ఒప్పించి విచ్ఛిత్తి జరుగకుండ గాపాడిరి. ౧౯౦౬ సం॥రపుకాంగ్రెసుమహాసభ యల్లరియైపోయెను గాని చిట్టచివరకు సమాధానమును శాంతియు నెలకొనెను. అప్పుడతివాదపక్షమనెడివారు వారివాదముప్రకారము వారియాశయముల నన్నింటిని జరిపించుకొన గలిగిరి.

ఏమైనను తుదకువిచ్ఛేదము తప్పదని పైపైన చూచెడివారికి గూడ స్పష్టముగా కనబడు చుండెను. లార్డుకర్జను స్థానమున లార్డుమింటో వచ్చెను. పరిపాలనావిధానమునగూడ స్పష్టమైనమార్పు గలుగుచుండెను. లార్డుకర్జనుది నిర్బంధవిధానము. మింటోయుద్యమము సమాధానమును నిర్బంధమును కలసినది. బంగాళావిభజనను రద్దుచేయుటకు గవర్నమెంటునకు ధైర్య ముండినచో ఉద్యమ మప్పుడే యణగారిపోయి యుండును. (చివరకు ౧౯౧౨ వ సం॥రములో నది యట్లే చేసిరిగా!) అది రద్దు కాకపోయెను. వేరువిధముగా సమాధానపరచుటకు వా రంగీకరించు చుండిరి గాని ఆవిషయమున మాత్రము లొంగిపోవుటకు ప్రభుత్వ మిష్టపడకుండెను.

హైందవముద్రణనిర్బంధము:— ౧౯౦౫, ౧౯౦౬, ౧౯౦౭ వ సంవత్సరములు సాత్వికవిరోధము నడిపినసంవత్సరములు. జాతీయవాదులు తీవ్రభాషణము నుపయోగించిరి. వ్రాతలలోను ఉపన్యాసములలోను బ్రిటిషువారికి వ్యతిరేకముగా బలమైనప్రచారము చేసిరి; కలమును కంఠమును విచ్చలవిడిగా వినియోగించిరి. బలమును మాత్ర ముపయోగించుతలంపు వారికి లేదు. ప్రభుత్వము సంపాదకుని వెనుక సంపాదకుని ప్రచురకుని వెనుక ప్రచురకుని ఒకేతీరున ఖైదులో వేయుచుండెను. ౧౯౦౬, ౧౯౦౭ సంవత్సరములలో ఒకవైపున గవర్నమెంటును మరియొకవైపున జాతీయపక్షము నొకేరీతిని పోరుచుండిరి. బొంబాయి బంగాళము పంజాబు

సంయుక్తరాష్ట్రములు మదరాసు మధ్యరాష్ట్రములలో ముద్రణములో పాల్గొన్నయనేకులపై కేసులు పెట్టబడెను. ఎందరికో దీర్ఘకాలము ఖైదు విధింపబడెను. ఈపత్రిక ఆర్థికరాజకీయ సాంఘికపూర్ణబహిష్కారమును బహిరంగముగా బోధింప మొదలుపెట్టిరి. పికెటింగు మరల ప్రారంభమయ్యెను. న్యాయాధికారులు రాజకీయపుఆలోచనలకు లొంగుటచేతను శిక్ష ముందే నిర్ణయించుకొని యుండుచుండుటచేతను కొన్నివిచారణలు నటనమాత్రముగా నుండెను. ప్రభుత్వము బహిరంగవిచారణ నిరాకరింప నంతవరకు ప్రజలు కసితీర్చుకొనుటకై తమబలము నుపయోగింప లేదన్నచో వారికి న్యాయముపై గలయత్యంతగౌరవము తెలియుచున్నది. విచారణకాలములో రిమాండులోను శిక్ష వేసినతర్వాత జైలులోను పెట్టిన బాధలైనను ప్రజలను దౌర్జన్యమునకు రేపలేకపోయెను. రాజకీయఖైదీలను పొగడి కీర్తించి సాయము చేసిరే గాని యెవరికిని కసిదీర్చుకొను తలంపు కలుగనే లేదు.

లజపతిరాయిదేశభ్రష్టత్వము:— ౧౯౦౭ మేనెలలో లాలాలజపతిరాయి నకస్మాత్తుగా దేశభ్రష్టుని చేయుటతో నందరితలంపులు నాచరణములు నొక్కమారుగా మారిపోయెను. ప్రభుత్వ దౌర్జన్యమునకు ప్రతిగా దౌర్జన్యోపయోగమును రహస్యప్రచారమును సాత్వికనిరోధమునకు సాయము గావలెనని జాతీయవాదులు నిశ్చయించిరి. గోపాలకృష్ణగోఖేలు గవర్నరుజనరలు కౌన్సిలులో లజపతిరాయినిర్వాసానంతర ముప

న్యసించుచు నతడు మతసంఘవిద్యాసంస్కర్త యనియు, దేశమంతటను అధికసంఖ్యాకులమన్ననకు పాత్రుడైనవా డనియు, అతివాద లగుజాతీయపక్షములోనివా డనియు, మితవాదపక్షగౌరవమునకు భాజనుడైనవా డనియు, ప్రజ లాతనిని ధార్మికాచరణములకు ప్రేరేపించుచు చుండెడివా రనియుచెప్పెను. ఈమనుష్యుని నేరారోపణ మేమియు లేకుండ విచారణ లేకుండ ముందు తెలుపుటయైనను లేకుండ పట్టుకొని పోవుటచే జాతీయపక్షయువకు లందరికి అమితక్రోధము వచ్చెను. *జాతీయవాదులలో నాలోచనాపరులును జాగ్రత్తగలవారును గూడ నిరాశులైరి.

దేశమంతటను ఆంగ్లోయిండియనుపత్రికలు మాత్రమానందములో తేలియాడు చుండెను. లాజపతిరాయివాసస్థాన మగులాహోరులో ప్రభుత్వపక్షమున ప్రకటింపబడు ప్రధానదినపత్రిక యతడు లోతుగా పన్నినయొకవిప్లవోద్యమమునకు నాయకు డనియు, ఆయుద్యమములో నన్నిపనులు నాతనియనుమతితోనే జరుగుచుండు ననియు, నతనికి పదివేలమంది ప్రాణము తెగించినవా రనుచరులుగా నుందురని యూహింపబడు చున్నదనియు వ్రాసెను. కలకత్తాలో ,,ఇంగ్లీషుమను" పత్రిక అతడు హిందూదేశపుసేనను రాజద్రోహమునకు

* నెవిన్సనుని "హిందూదేశనవశక్తి" పుటలు ౨౯౫, ౧౦౩–౨౩౩ లును చూచునది. రామ్సేమెక్డొనాల్డు "హిందూదేశప్రబోధము" ను గూడ చూడునది.

ప్రేరేచెననియు, హిందూదేశముమీది కాష్ఠవిస్తానము తరలి రమ్మనె ననియు నేరము లారోపించెను. దేశమునుండి వెడల గొట్టుటయే గాక పైగ నిష్ఠూరముల నాడుటచే దేశమంతయు మండిపడెను. ప్రజలందరు నొక్కమాటగా ఆప్రభుత్వప్రవర్త నమును ఖండించిరి. అప్పుడు తమయసమ్మతిని దెలుపుటకు తమతమభేదములను మరచి దేశమంతయు నొక్కటియై పోయెను. తరువాతియెత్తు వేయుటకు జాతీయవాదులలోనియ తివాదపక్షము స్థిరము చేసికొనెను. ఇక బల ముపయోగింపవ లెనని నిశ్చయించి నిరంకుశస్థాపనముపై బాంబులను పిస్తోళ్ళను ఆటవికయుద్ధము నుపయోగపరచుట కాపక్ష మాలోచించు చుండెను. పెద్దవాండ్రియుద్యమము నభిమానించినను దేహ బలము నుపయోగించునాయుద్యమములో చేరుటను అట్టి యుద్యమమున కనుమతి యిచ్చుటకును నిరాకరించిరి.

ఏదోవిధమైన రహస్యసంఘములు బంగాళాదేశములో ౧౯౦౬వ సం॥రములోనే యుండుట సంభవమే కాని ౧౯౦౭ సం॥రము మేనెల అనగా లాలాలజపతిరాయిని తీసికొనిపోవు నంతవరకు బలప్రయోగము మాత్రము చేయలేదు. ఆనిర్వా సము వారిని కృతనిశ్చయులను జేసెను. అప్పటికిని ౧౯౦౭వ సం॥రము డిశంబరునెలవరకును మొదటిగుండును ౧౯౦౮వసం రము ఏప్రెలువరకో మేవరకో మొదటిబాంబును ప్రేల్పనేలేదు. ౧౯౦౭ డిశంబరులో కలిగినవిచ్ఛేదము జాతీయవాదులు మరల కలియకుండ రెండుపక్షములుగా చీల్చివైచి యువజన

మును వారి జబర్దస్తీకార్యక్రమమును బలము చేసెను. ఆవి చ్ఛేదమునకు గవర్నమెంటు కూడ కారణభూతులని యతివా దులు తెలిసికొనిరి. కొద్దినెలలలోనే హెచ్చుతగ్గుగా నందరు నాయకులును పట్టుకొని జైలులోనికి త్రోయబడిరి. సూరతులో లజపతిరాయి మితవాదులపక్షమున నుండుటచేత కొంతకాలము వరకు నతనిని పట్టుకొనలేదు. మహారాష్ట్రనాయకుడైన బాల గంగాధరతిలకునిపై కేసుపెట్టి యారేండ్లు ద్వీపాంతరవాసమును విధించిరి. రాజుపై కుట్ర పన్నెనని యరవిందఘోషును పట్టు కొని నేర మారోపించిరి గాని పిమ్మట సాక్ష్యములేక యాత నిని వదలివైచిరి. బిపినచంద్రపాలున కారునెలలు కారాగార ము వేయబడెను. మదరాసునాయకులలో నొకడగు చిదంబర ముపిళ్లై కారేండ్లును అబ్దుల్‌హసాన్‌హజరత్‌మోహానీ యను సంయుక్తరాష్ట్రములకు జెందినయొకమహమ్మదీయనాయకుని కొకయేడును శిక్ష విధించిరి. ౧౯౦౮వ సం॥రము డిశెంబరులో బంగాళాదేశనాయకులలో తొమ్మండుగురను ప్రభుత్వాజ్ఞ మీదట పట్టుకొని నేరారోపణము విచారణము నేమియు లేకుండ వారి యిండ్లలో నరెస్టుజేసి బందెలో ద్రోసివైచిరి.

<u>క్రోధము నాటుకొనిపోవుట</u> :— ఈబాధించుటలు, శిక్షలు యువసంఘమున క్రోధము నాటుకొనునట్లు చేసెను. నాయకులు పోయిరన్నకించ లేక వారు తమప్రచారము సాగించుచు కొందరున్నతోద్యోగులను చంపుటకు ప్రయత్న ములనుజేసిరి. బంగాళారాష్ట్రపులెఫ్టినెంటుగవర్నరుప్రాణము

గొనుటకు మూఁడుమార్లైనను యత్నము జరిగెను. ఒకమా
రాతఁడు రాజకార్య మొకటి నడిపించుచుండఁగా పట్టపగలు
జరిగెను. అహమ్మదాబాదులో రాజప్రతినిధియైనలార్డుమింటో
ప్రాణహరణమునకు యత్నించిరి. అప్పుడు హిందూదేశపు
కార్యదర్శిగా నున్నలార్డుమోర్లేయొక్క రాజకీయకార్యదర్శిని
పేల్చివైచిరి; నాశికలో నొకకలెక్టరును హత్యచేసిరి; మరియు
నెన్నో యితర దౌర్జన్యములు జరిగెను. నిషేధించినపుస్తక
ములను తిరిగి యచ్చువైచి రహస్యముగా పంచిపెట్టుచుండిరి;
ఆయుధములను రహస్యముగా దిగుమతి చేయుచుండిరి లేక
దొంగిలించుచుండిరి; రైళ్లను పడగొట్టుటకును ఇతరముగా
ప్రభుత్వమును భయపెట్టుటకును యత్నములు చేయు
చుండిరి.* ౧౯౦౮, ౧౯౦౯ సంవత్సరములలో నుద్యమ
మెంతో యుద్వేగముగానుండెను. ౧౯౧౦ వసం॥రములో విప్ల
వాచరణములు కొన్ని యప్పుడప్పుడు పైకుబుకుచున్నను
వెనుకటివత్సరములతో పోల్చి చూచినచో శాంతముగానే
యుండెను.

విప్లవకారులయభిప్రాయమున ౧౯౧౧ వ సం॥రము
అన్నిటికంటెను మందమైనయేఁడు. ఆయేఁడే హిందూదేశము
నకు రాజురాక. చక్రవర్తి బంగాళావిభజనను రద్దుచేసి

* వీనివర్ణనమునకు నావిన్నను "హిందూదేశనవశక్తి" ౧౩ వ
యధ్యాయము చూడుడు.

ముఖ్యపట్టణము ఢిల్లీకి మార్పవలెనని యాజ్ఞ యిచ్చెను. కొం
తకాలమువరకు దేశమంతటను సంతోషము వెల్లివిరిసెను.
అంతయును బంగాళాదేశవిభజన రద్దైనదని గాదు; జాతీయో
ద్యమము జయము పొందినదని.

లార్డుహార్డింజిపై బాంబు వేయుట :—౧౯౧౨ వ
సం॥రము డిశెంబరులో విప్లవపక్షము తానింకను బ్రతికి
యున్నాననియు, శక్తియున్నదనియు గట్టిబుజువు కనపరచెను.
బ్రిటిషుహిందూదేశమునకు క్రొత్తరాజధానియైనమొగ
లులఢిల్లీలో మొదటిమాటు వైభవముగా వేలకొలదియశ్వ
దళముమధ్య, లక్షలకొలదిజనము పరివేష్టించి యుండగా
ప్రవేశ మగుచున్న వైసరాయియగు లార్డుహార్డింజిపై బాంబు
వేయబడెను. లార్డుహార్డింజి గాయపడెను; అతనియనుచరులు
మరణించిరి. ఊరేగింపు చెదరిపోయెను. నేరగాఁడు తప్పించు
కొని పోయెను. అమితములైన*బహుమానము లిచ్చెద
మన్నను, పోలీసుశాఖ యెంతపాటు పడినను యింతవరకును
కనిపెట్టబడకనే యున్నాఁడు. ఇది విప్లవకారులు సాధించిన
కార్యములలో నతిఘనమని తలంతురు. ౧౯౧౩, ౧౯౧౪
సంవత్సరములలో విప్లవకారులు చురుకుగా నుండిరి. యుద్ధ
సమయమున హిందూదేశమునుండి మనకు చాల కష్టముతో

* నేరస్థుని గాని నేరస్థులను గాని పట్టియిచ్చుటకు తగిన సమా
చారమున కొకలక్షరూపాయల బహుమతియని ప్రకటింపబడెను.

నందుచున్నస్వల్పవార్తలనుబట్టి వారిప్పుడు చాల చురుకుగా నున్న ట్లూహించుటకు గట్టికారణ మున్నది.

క్రిందటి యేడెనిమిదివత్సరములలోను ప్రభుత్వ మన్ని విధములైననిర్బంధములను ప్రయత్నించినారు; అర్ధసమాధానవిధానము కూడ తయారు జేసినారు. కాని జబర్దస్తీ యందు విశ్వసించుచు, దానిపైనే యాధారపడి యున్నవిదేశ ప్రభుత్వముపై నాటవికయుద్ధపద్ధతు లన్నియు నుపయోగించిన జాతీయపక్షములోని యతివాదులను అణచుటకుమాత్ర మింతవరకును ప్రభుత్వమునకు సాధ్యము కాలేదు.

ఉద్యమ మణచివేయుటకు గాని నేరస్థులను శిక్షించుటకు గాని గవర్నమెం టేయెత్తెత్తినను; అది తిరుగుబాటుతనమునే హెచ్చించుచు కసితీర్చుకొనుతలంపును గట్టిచేసి తొందరపెట్టుచు, ఉద్యమమునకై బాధపడుటకు చనిపోవుటకు గూడ సిద్ధపడియున్నవారిసంఖ్యను పెంచుచున్నస్థితిలో దేశమున్నది. పైతరగతులనుండి యుద్యమము మందిలోనికి దిగినది; పేరెరుగనిమందిలోనుండి యది నెమ్మదిగా శూరశాఖలలోనివారిని వశంగతులను చేసికొనుచున్నది. ౧౯౦౭ వ సం॥రములో సైన్యమును చెరుపుచున్నాడని లాజపతిరాయిపై వైచిననేరము పరిహాసాస్పదమైనది. పంజాబుప్రభుత్వము చేసిన వ్యవసాయశాసనము పంజాబులోనిపైతరగతిప్రజలకు చాల నష్టము తెచ్చిపెట్టెను. పంజాబుసేనలోనివారు చాల

వర కాతరగతిలోనివా రగుటచేత వారు ప్రేమచెడి యుండవచ్చును. ఆశాసనము రద్దుచేయగానే యావిరోధము తగ్గిపోయెను. కాని యనంతరము కొన్నికొత్తసంగతులు జరుగుటచేత సేనలో నెక్కడను విరోధభావము లేదని చెప్పుటకు మాత్ర మిప్పుడు వీలుపడదు. సింగపూరులో హైందవసేనలో పుట్టినతిరుగుబాటువలన జరిగినదొమ్మియు, పంజాబులో జరిగిన మరికొన్ని వ్యాపారములును ఈసంగతిని బాగుగా ఋజువుచేయుచున్నవి.

తరుణహిందూదేశము.

---:o:---

౫ వ అధ్యాయము.

రకరకముల జాతీయవాదులు.

హిందూదేశములో నిప్పు డెన్నిరకములజాతీయవాదులున్నారో చూతము. ఈయధ్యాయములోనివ్రాతను బట్టి హైందవజాతీయవాదులు కలతపడి యున్నారని తలంప గూడదు. లక్ష్యవిషయమున నన్నితరగతులు నొక్కమాటగానే యున్నవి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులు గూడ త్వరగా వాగ్దాన మిచ్చిన యెడల సామ్రాజ్యములో నుండినస్వపరిపాలనమిచ్చెద మన్నను సంతసింతురు. పద్ధతు లందురా? అన్నిదేశములలోను స్వాతంత్ర్యమునకైనయుద్ధములలో సాధారణముగా నుండువిరోధము లక్కడ కూడ నున్నవి. ఒకపక్షము శరీరబల మనును? మరియొకపక్షము శాంతపద్ధతులనును. భారతజాతీయవాదులు గూడ నట్లే రెండుపక్షములుగా నున్నారు—జబర్దస్తీపక్షము, మితవాదపక్షము. క్రింద వ్రాయబడిన యాయారకములవివరములు వారివారివివిధభావములను దెలుపును. పూర్ణమైనసమానత్వము యంత్రములో తయారైన కఱ్ఱముక్కలలోనే కాన్పింప గలదు.

<u>అతివాదులు</u> :—(౧) మొదట నతివాదుల నెత్తికొందము. బ్రిటిషుప్రభుత్వమునే యొప్పుకొననివారు కొందఱు. హిందూదేశమున బ్రిటిషుప్రభుత్వము బలాత్కారముమీదను మోసముమీదను ఆధారపడి యున్నదని వారితలంపు. అందుచేత దుర్మార్గమును మోసమును గవర్నమెంటునెడల నుపయోగించుటకు వారి కేజంకును లేదు. హిందూదేశప్రభుత్వమొసగు నుద్యోగములు చేయువారు గాని మరేవిధముగనైన ప్రభుత్వసహకారము చేయువారు గాని బ్రిటిషులు చేయునేరమున పాల్గొనుచున్నా రని వా రందురు. బ్రిటిషున్యాయమును, న్యాయస్థానములును వా రొప్పుకొనరు. వానియుపయోగము వారికి లేదు. వానిపై గౌరవ మసలే లేదు. తమప్రచారమున కడ్డు వచ్చినవారిని మోసముననైనను బలవంతముననైనను తొలంగించుటకు వారిజాతీయతత్వ మంగీకరించును. లోలోపల హిందూదేశములో బ్రిటిషుప్రభుత్వమును బలపరచువా రందరియెడలను వారికి విరోధ మున్నది గాని తమయుద్దేశము నెరవేర్చుటకై యందరపైనను పడుటకు వారు కోరుట లేదు. అవసరము కలిగినచో నెవ్వరిని వ్రేయుటకును వారు బెదరరు. బ్రిటిషుప్రభుత్వముపై నీయతివాదులు యుద్ధము ప్రకటించినారు. వారినాయకులు శత్రుసంబంధులకు శిక్ష వేయునధికారమును వహించినారు. తమకు ద్రోహము చేసిరని తలంచినవారియెడల వారు కఠినముగా ప్రవర్తింతురు. పన్నులు వసూలుచేయుటకు గూడ తమకు

హక్కున్నదని చెప్పి వారు ప్రజలను ధన మిచ్చుకోవలసిన దని విధించుచుందురు. రాజ్యములో నున్నవారందరికిని రాజ్య రక్షణమే ప్రధాన మనియు, అగత్యమైనప్పు డారాజ్యమునం దున్నప్రతిమనుజుని యైశ్వర్యమును రాజ్య ముపయోగించుకొ నుట కధికార మున్నదన్నసూత్రము నాధారము చేసికొని బలవంతముగా కూడ తమపన్నులు వసూలుచేయుటకు వారు తయారై యున్నారు. తమశత్రువు బ్రిటిషుప్రభుత్వ మగు టచే, బ్రిటిషుబొక్కసములను, వారిసంపదను ఎక్కడ నేసమ యమున తమకు శక్తియున్నను కొల్లగొనుటకు హక్కున్న దందురు.

ఈరాజ్యమునకు తామనుకొన్నసంరక్షణము కొఱకై యిష్టపూర్వకముగా నెవ్వ రర్పింప జాలరో యట్టివారిధనైశ్వ ర్యములను బలవంతముగా తీసికొనుటకు పైసూత్రమే వారు తమ కాధారము చేసికొందురు. అందుచేతనే దోపిడులు.

<u>శూన్యవాదులు:</u>— ఈదోపిడులలో మెలగువారు రెండువిధములు. ఒకరు నీతిని ధర్మమును కూడ గణింపరు. వారు „శూన్యవాదులు." వారిసంఖ్య మాత్రము చాల స్వల్పము. వా రవినీతిపరులు గారు. తమస్వార్థము కొఱకు గాని, ప్రత్యేకముగా కొందఱి కొఱకై గాని, ప్రజలు పాలింప వలసినధర్మసూత్రములకు విరుద్ధముగా నేపనియు చేయరు; దొంగిలింపరు, చంపరు, బాధింపరు. కాని తమయుద్యమ మునకై వా రేమియైనను చేయుదురు. పైని చెప్పినట్లు వారి

సంఖ్య యత్యల్పము. తరువాత రెండవవిధమువారు చాల దైవభక్తిపరులును, ఆధ్యాత్మికులును. వారిలో కొందఱు బంగాళా దేశములో ననుసట్లు „కాళికోపాసనాపరులు." మిగి లినవారు వేదాంతులు. కొందరు మతము నమ్మినవారును, మతము నమ్మనివారును గూడ నున్నారు.

<u>అత్యంతభక్తిపరులు:</u>— వీరిలో నన్నిశాఖలును గూడ తమతల్లిదేశమునకు తమమతమునకు బ్రిటిషులు శత్రువులని నమ్మెదరు. విరుద్ధమైనమతమునకు చెందినాడన్న మాత్ర మున నెవ్వరిజోలికిని వారు పోరు; కాని వారు తమమతమున కష్టము తగిలినవారిని మాత్రము చంపుటకు గూడ వెను దీయరు. తమమాతృభూమియే తమజీవనమునకు కారణమని నమ్మి యామెను పూజార్ఘ్యారాలను జేయుటకై సృష్టిమాతను ప్రార్థింతురు. మే మన్నదానిని తెలియజెప్పుట కనుకు, లేక యీవిషయమున బిపినచంద్రపా* లేమి యభిప్రాయపడెనో తెలియజేప్పుట కనుకు, ఆతనిపుస్తకమునుండి యెత్తి వ్రాయు చున్నాము.

<u>మాతృభక్తులు:</u> — „హిందువులవిగ్రహారాధన యందు రే యది కూడ గొప్పమార్పు పొందుచున్నది. జాతీయ వికాసవివిధదశల కనురూపముగా హిందువులలో నతిజనాదర

* "భారతజాతీయోద్యమతత్వము" బిపినచంద్రపాలుకృతము ౩౬ వ పుట.

ణీయమైనదేవతను నిరూపించినబంకిముచంద్రుని*తో నీపద్ధతి ప్రారంభమైనది. పడిపోయినగజశరీరముపై పాదము మోపిన సింహము నధిష్ఠించిన జగద్ధాత్రి, అడవులు బాగుచేసికొను ప్రాచీనకాలపుమాతృభూమి కనురూపమైనది. ఇది తల్లి పూర్వమున్నదశ యని బంకించంద్రు డన్నాడు. సాగిలబడిన యీశ్వరుడగు శివునిదేహముపై రక్తము కారుచున్నమానిసి పుఱ్ఱెలదండ మెడకు గట్టుకొని దిసమొలతో నాట్యముచేయు నల్లనిభయంకరదేవత కాళి తల్లిప్రస్తుతరూపము. తన్ను తా నెరుగకపోవుటచేత నల్లబారినది; రక్త మోడుచున్నతలలు కరువుకాటకములచే నాశనమైన తనసంతానము; రక్తధారలను నాకుచున్ననక్కలు ‡ సాంఘికజీవనక్షీణమలినావస్థాసూచకములు; సాగిలబడినశివుని త్రొక్కుట తనదేవుని తనకాలి క్రింద మట్టివైచుచున్న దని సూచించుచున్నది. పదితలలు గలిగి, కొన్నిచేతులలో కత్తులను బల్లెములను ధరించి, కొన్నిచేతులతో కొడవళ్ళను పట్టుకొని, కొన్నింటితో నభయ మిచ్చుచు, సింహారూఢ యయి రాక్షసులతో బోరాడుచు, నొకప్రక్క జ్ఞానాధిదేవత యగుగణపతితో నున్నవిద్యాదేవత యగుసరస్వతియు, మరియొకప్రక్క సమరసేనానాయకుడగు

* "వందేమాతరమ్" (తల్లీనమస్కారము) అనుప్రసిద్ధి వహించిన జాతీయగీతమును రచించిన గొప్ప బంగాళీకల్పనాగ్రంథకారుడు.

‡ విదేశపు దోపిడికాండ్రు.

కార్తికేయునిరక్షణమున ధనాధిదేవత యగులక్ష్మియు పరివేష్టించి యున్నదుర్గ ముం దుండబోవుమాత యని బంకిముచంద్రు డన్నాడు. పూర్వదేవీదేవతలవిగ్రహముల యీ నిర్వచనము దేశములోని యిప్పటియుపాసనకు క్రొత్తయర్థము కల్పించినది. ప్రజలు జగద్ధాత్రిని గాని, కాళిని గాని, దుర్గను గాని పూజించుచున్నప్పుడు వందే మాతరమ్ అని యుత్సాహముతోను భక్తితోను ప్రాణము లేచివచ్చునట్లు కేక వేయుదురు. భారతీయహైందవులు, ముఖ్యముగా బంగాళా దేశమున సాధారణముగా నందరు ప్రజలును పూజించునవే యీదేవతలు. ఈసంజ్ఞలకు క్రొత్తయాకారము కల్పించుట యిప్పటియుద్యమమును బాగుగా నాటుకొనుటకు కారణమును, సూచనయు గూడ. పూర్వదేవీదేవతల యీయద్భుత రూపాంతరము దేశములోనిస్త్రీలకును జనసామాన్యమునకు నవజాతీయత నలవరచుచున్నది."

వేదాంతులు :—దేశపుమతోద్దేశమతసంజ్ఞలరూపాంతరమునకు సంబంధించిన జీవనతత్వ మొకటి యున్నది. సరిగా చూచినచో నిది యొకక్రొత్తతత్వమును గాదు. జాతి కత్యధికముగా నున్నతత్వవిచారమున కొకవిధ మగుక్రొత్తప్రయోగము. హిందూదేశనవజాతీయతకు ముందు హిందువులపూర్వవేదాంత మున్నది. పలుశాఖలుగా విభజింపబడిన యీ ప్రాచీనభారతీయతత్వశాస్త్ర మంతటికిని సర్వసాధారణముగా నున్నసూత్ర మొకటి యున్నది. అది జీవేశ్వరులయేకత్వము.

ఈతత్వశాస్త్రానుసారము వివిధరూపములు ధరించినను పదార్థ మొక్కటియే. ఈతత్వశాస్త్రదృష్టికి ద్రవ్య మాదిభౌతికము గాక యాధ్యాత్మిక మైనది—రూపము ధరించిన దేవత్వము. మనుష్యు డవతరించినదేవత్వము. సృష్టితత్వము పరబ్రహ్మ సంబంధముననే గాని మఱియొకవిధముగా తెలియదు. హెజలు సూత్రము కూడ నన్నట్లు మరల తనలోనికి వచ్చి తా నగుటకై తాను తనలో నుండి వెడలుగమనమే సృష్టివికాసము. ఈవికాసవిధానమునకు బ్రహ్మమే యాదియు, మధ్యమును, అంతమును. జగన్నియామకము నాతడే, జగద్వికాసము నాతడే. సృష్టివికాసములో నాతడు క్రమముగా తన్ను వెలువరచు చున్నాడు. మనుష్యునిలోని దేవత్వజ్ఞానము నెమ్మదిగా వచ్చును. మనుష్యత్వమున కీశ్వరైక్యతాజ్ఞానమే పరిణామము: చాలకాల మీజీవైశ్వరైక్యమును గ్రహించుటకు సంసారవిషయములను రోసి యధ్యాత్మవిద్య నభ్యసించి విరాగజీవనము నవలంబించు చుండెడివారు. ప్రాపంచకప్రత్యక్ష విషయము లన్నియు మూలబడి యావిధముగా పరోక్షవిషయమునకు తగనిప్రాధాన్యము వచ్చెను. ఈసన్యాసవిధానమున కప్పుడప్పుడు ప్రతివాదములు వచ్చుచుండెను గాని యద్వైత మన్నివిషయముల యందును పూసలలోనిదారమువలె నుండెను. నవభారతీయతకు సార మనదగిననవవేదాంతము జాతీయధర్మవాసనలను సన్యాసవిరాగములవలన గాక ప్రత్యక్షజీవనవిషయముల నాదర్శము చేయుటద్వారా రప్పింప

జూచు చున్నది. అందులకు జాతిలోనున్న ప్రతివ్యక్తియాధ్యాత్మికజీవనమునకును సహాయకారిగా నుండుటకు దేశమునందు సాంఘికార్థికరాజకీయనూతననిర్మాణ ముండవలెనని యది కోరుచున్నది. ఈవేదాంతతత్వము నుండియే నేటిజాతీయోద్యమమున కధ్యాత్మవాసన యంటినది.

,,కీర్తిశేషుడైన స్వామివివేకానందునితో చాలవరకు సంబంధించిన యీనవవేదాంతప్రాబల్యమువలన పూర్వసాంఘికాభిప్రాయములు నెమ్మదిగా విశాల మగుటకు పని జరుగుచున్నది. వర్ణవ్యవస్థకు పూర్వాచారమునకు కనీసపువెడబాటును సహింపక యాంతుసేయు పట్టుదల యిప్పుడు నెమ్మదిగా వదుత్తై సహనస్వభావమునకు తావిచ్చు చున్నది. వర్ణవివక్షతయందును మతకార్యములయందును దప్ప వర్ణాధికారము జాతీయజీవనమున నెమ్మదిగా తగ్గిపోవు చున్నది. క్రొత్తయుద్యమములో శాస్త్రావలంబకులగుబ్రాహ్మణులు గూడ శాస్త్రధిక్కారులగు బ్రాహ్మణేతరగురువులకు బహిరంగముగా చేయెత్తి మ్రొక్కుచున్నారు. పూర్వసంఘక్రమమునకు వీరు చేసినభంగములకు శాస్త్రప్రమాణము లున్నవేమో యని వెతకుటకు తొందఱ పడుచున్నారు. అట్టిప్రమాణము లేమియును కన్పడనప్పుడు దేశోద్ధారకులు సన్యాసులవలెను పుణ్యపురుషులవలెను ధర్మనిబద్ధులు గారని వారిమనస్స్వాతంత్ర్యమును కార్యస్వాతంత్ర్యమును సమర్థించుచున్నారు

ఇదియంతయు నీక్రొత్తజాతీయతత్వప్రచారమునకు దేశీయుల మనసులో గలిగిన యవకాశమున కుదాహరణము.

బంగాళాజాతీయవాదులలో చాలమంది మాతృపాసకులు, వేదాంతులు— ఈ రెండుతరగతులకును జెందుదురు. వారు „శూన్యవాదులును" గారు, „అరాజకులు"ను గారు. దేశాభిమానమును మతముతో సమానము చేసికొన్న దేశాభిమానులు. వారిమతము వారిదేశాభిమానమునకు సరిగా నతుకుకొని మరింత గాఢము చేయుచున్నది. వారిజీవనమంతయు దానితో నిండియున్నది. తమజీవనమున ననుక్షణమును వారు తమధర్మమును గ్రహించి యాధర్మనిర్వహణముకొరకై యేయుపాయమును సరకుగొనక యేమి చేయుటకైనను సిద్ధపడి యుందురు. వారు స్వల్పముపై జీవనము చేయుదురు; ఆహారము పరిమితము; త్రాగుడు వారికి నిషేధము; ధారణను మితము; భోగ మెరుగనిది. దినములకొలది వారు పస్తుపడి యుండగలరు. రోజులకొలది నిద్రపోకుండనుండగలరు. సాధారణముగా వారు మాట తిరుగనివారు; మర్యాదగలవారు. ఎంతో ఆత్మగౌరవము గల్గి తమప్రతిసల నుల్లంఘింపకుందురు. భోగలాలసత్వములకు లొంగరు.

ఈతరగతికి బరేంద్రుడును, అతనిమిత్రులును మణికతలాపక్షమునకు జెందినవా రనేకులు చేరియుండిరి. * కాని

* ౧౯౦౮ వ సంవత్సరప్రథమార్థములో మొదటి బాంబు బీహారులో ముజఫర్‌పూరునందు వేయబడెను. జాతీయోద్యమములోని

వారిలో కొందరు లు ఆస్తికు (పాశ్చాత్యఅర్థప్రకారము) న్నారని స్పష్టము. బంగాళాదేశములో మొదటిఅప్రువ రగుగోసాయియాని ప్రేల్చివైచినవాడు బ్రాహ్మసామాజికుడు. వారిలో కొందరు మహమ్మదీయులును క్రైస్తవులును గూడ నుండిరి. బ్రహ్మబంధుబంధోపాధ్యాయు * డొకప్పుడు క్రైస్తవుడుగా నుండెను. వీరియనుచరులు దేశ మంతటను పంజాబు, సంయుక్తప్రాంతములు, మహారాష్ట్రము, గుజరాతు, బీహారు, రాజపుత్రస్థానములలోను చివరకు చెన్నరాజధానిలో గూడ వ్యాపించియున్నారు.

నియమితవిప్లవవాదులు:— (౨) మొదటివారితో ప్రతేకవ్యక్తులహత్యలలోను, బందిపోటులలోను నమ్మకము లేనంత మాత్రమే భేదించినవారి రెండవతెగజాతీయవాదులకు

యువకులకు కొరడాశిక్షలు విధించుచున్నయొక మ్యాజిస్ట్రేటు పైవేయుటకది యుద్దేశింపబడెను గాని తప్పి యది యొక నిరపరాధపురుషునికి తగిలెను. ఈకేసు వెదకుటలో నొకగొప్ప కుట్ర బయలు పడెను. ఈకుట్రకు ప్రధానస్థానము కలకత్తా మనికతలాఉద్యానములో నున్నదని యనుకొన్నసంగతినిబట్టి యాకుట్రవిచారణకు "మనికతలా బాంబుకేస"ని పేరు. కుట్రదారులలో గోసాయి యనువాడప్రూవరయ్యెను. శెషన్సు కోర్టులో కేసు విచారణకు వచ్చినప్పుడు అప్రూవరును నిందితులు ఆలిపూరు జైలులో నుంచబడి యుండగా కుట్రనాయకులలో నొకరు స్నేహితుల సాయమున జైలులోనికి దిగుమతి యైనయొక రైఫిలుతో అప్రూవరును కొట్టి చంపెను.

* బంగాళాదేశములో గొప్పజాతీయోద్యమనాయకుడు. ప్రస్తుతము చనిపోయినాడు.

జెందుదురు. గవర్నమెంటునౌకరిలో నున్న బ్రిటిషుభారతీయ వ్యక్తులను వారు హత్యచేయరు. కాని ద్రోహులకును అపరులకును వారు దయ జూపరు. వారు బాగుగా నేర్పాటైన తిరుగుబాటును కాంక్షింతురు; సేనను తిరుగద్రోయవలెను. తిరుగుబాటునకు జెండా యెత్తవలెను. ఆటవికయుద్ధము ప్రారంభింపవలె నని వా రందురు. ఈతిరుగుబాటునకు గాని యుద్ధమునకు గాని వారు చేయవలసిన దంతయు చేసి తీరుదురు. ఇతరవిధముగా మాత్రము వారు హత్య చేయరు; దోపిడిచేయరు.

హరదయాళ్:—హరగయా శీతరగతికి జెందినవా డని తలంతుము. ఈమనుష్యుని పరిణామ మాశ్చర్యకరముగా నుండును. ఈతడు ఢిల్లీలో నొక కాయస్థకుటుంబమునకు జెందిన వాడు. ఒకపాఠశాలలోను, తరువాతనొకమిషనుకళాశాలలోను క్రైస్తవాధీనముం విద్య బడసెను. పట్టపరీక్ష ప్యాసైనప్పుడు క్రైస్తవయువజనసంఘములో ఆతడు సభ్యుడుగా నుండెను. పిమ్మట నాతడు లాహోరునకు వచ్చి వేతనవిద్యార్థిగా నక్కడి గవర్నమెంటుకళాశాలలో జేరి ౧౯౦౩ వ సం॥ రమున యమ్. యే పరీక్షలో మొదటివాడుగా తేలెను. ఆపరీక్షలో నాతని అభిమానవిద్య ,,ఇంగ్లీషుభాషయు, సాహిత్యము"ను. వానిలో కొన్నిపరీక్షపత్రములలో నాతనికి నిండుమార్కులు వచ్చెను. ఆవిద్యలో నాతని కౌశల్య మంతయుత్తమమైనది. అక్కడనే యాతడు మరియొకయే మండి చరిత్రములో గూడ

యమ్. యే. డిగ్రీని సంపాదించెను. ఇంతకాలమును ఆతడు సర్వసమభావుడు (కాస్మాపాలిటను). హిందువు, జాతీయవాది యనుటకంటె బ్రాహ్మసామాజికు డన్నచో బాగుగానుండును. అటుతరువాత నాతడు హిందూదేశప్రభుత్వవిద్యార్థివేతన మొకటి సంపాదించి సీమకు బోయి ఆక్సుఫర్డునగరమున సెయింటుజాన్సుకళాశాలలో ప్రవేశించెను. ఇక్కడ కూడ నాత డద్భుతపాండిత్యమునకు పేరొందెను గాని యంతకంటెను ముఖ్యమైనది, ఆత డిక్కడనే జాతీయవాది యయ్యెను. హర దయాళు గట్టి యుద్వేగస్వభావుడు. ఆతనివిషయమున నమ్మిన దనగా చేసిన దనియే యర్థము. కొద్దికాలములోనే యాతని కతీతాభిప్రాయములు జనించినట్లు కాన్పించును. ఆంగ్లేయులు హిందూస్వభావమును నుగ్గునూచ చేయుచున్నారనియు; వారు పెట్టినవిద్యావిధానమును పద్ధతులును హైందవుల సాంఘికజ్ఞానమును జాతీయవ్యక్తిత్వమును జంపి యందు మూలముగా హైందవత్వము నాశనము చేసి హైందవుల దాస్యము చిరస్థాయి చేయుటకై యుద్దేశింపబడిన వని యతనికి నమ్మిక యయ్యెను. పత్రములను, పార్లమెంటరీ పుస్తకములను, ఇంకను వివిధములైనమూలాధారములను సహాయము చేసికొని హిందూదేశబ్రిటిషుపరిపాలనచరిత్రమును బ్రిటిషురాజకీయసంస్థలచరిత్రము నాతడు చదివెను. హైందవులజాతీయత మాపుమాపి వారియేర్పాటు లన్నియు నీచమైన వని బోధించి వారు బ్రిటిషుసంబంధమును ప్రేమించి బ్రిటిషు

లగుటకై బ్రిటిషులు హైందవుల కుద్దేశపూర్వకముగానే యాంగ్లత్వమును తెచ్చిపెట్టుచున్నారని యప్పు డాతనికి విశ్వాసము కలిగెను. వారివిద్యాలయములలో చదువుట, వారి పరీక్షాపట్టములు గ్రహించుట, వారిపరిపాలనమునుండి మరే విధముగానైన నుపకారము పొందుట యాతడు తప్పని గ్రహించెను. పైని జెప్పినట్లు ఆతడు నమ్ముట యనగా చేయుటయే. పై యభిప్రాయము లాతనికి గలుగగానే తనవిద్యార్థివేతనమును విద్యాభ్యాసమును విసర్జించి హిందూదేశమునకు తిరిగి వచ్చుట కాతడు నిశ్చయించి ౧౯౦౭ వ సంవత్సరాంతమున నట్లు చేసెను. హిందూదేశమును చేరకమునుపే యాత డింగ్లీషు వస్త్రధారణమును వదలి యాంగ్లజీవనమున పట్టువడినయల వాటు లన్నియు వర్జింపసాగెను. హిందూదేశపుచెప్పులు తొడిగి, హిందూదేశపుసాగ బెట్టుకొని హిందూదేశపుకుడితిని పాయజామాయు ధరించి హిందూదేశపుఖండువా నొకదానిని కప్పుకొనెను. మహమ్మదీయులతోను క్రైస్తవులతోడను గూడ నాతడు కలియుట లేదు. కొంతకాలము మతమున గాకపోయిన వేషమునైన నాతడు సరియైనహైందవుడు. ఆతని పూర్వోపాధ్యాయుడైన ఢిల్లీస్టీఫెనుకళాశాలాచార్యుడు రుద్ర యాతని జూచుటకు రాగా క్రైస్తవుడని యాతని కరస్పర్శనమైనను చేయలేదు. అతడు తనచాపపై గూర్చుండుటకు గూడ నంగీకరింప లేదు. (అతనికి గుర్చీలు లేవు.) బ్రిటిషు ప్రభుత్వమును, బ్రిటిషుసంస్థాపనములను సంపూర్ణముగా

బహిష్కరింప వలెనని యప్పు డతనిమతము. తనయభిప్రాయములను బోధించుచు తనప్రచారమును సాగించుటకై యత డొకసన్యాసులతెగ స్థాపింపవలెనని సంకల్పించెను. ఆతలంపుతోనే యాత డారేడుగురు విద్యార్థులను ప్రేరేచి విద్యను గృహములను విసర్జించి తాను చేయుచున్నపని చేయుటకై సిద్ధపరచెను. తాను పవిత్రమైనజీవనము చేయుచు నాత డితరులను గూడ నట్లే చేయుమని కోరుచుండెను. ఆసమయమున నాతడు హింసను నమ్మను లేదు. బోధింపను లేదు. ఆతడు చర్చించెను, వాదించెను, బోధించెను, పత్రికలకు వ్రాసెను. ఆతని వ్రాతలు, బోధనలు నాకర్షింపసాగెను; అంతటితో తమ మార్గము నుండి యాతనిని తప్పించుటకై ప్రభుత్వ మేదో సాకు వెదకునని యందరును భయపడసాగిరి. అందుచేత నాతడు దేశమును వదలుటకు నిశ్చయించుకొని ౧౯౦౮ వ సం॥ రపు చివరభాగమున హిందూదేశమును కడసారి వదలి వెడలిపోయెను. ఇంగ్లండుదేశములోని హైందవవిద్యార్థులకు తనమతమును బోధించుటకై యాతడు సీమలో దిగెను. కొంత కాల మక్కడనాగి తనజాతీయవిధానమున కక్కడ నవకాశము లేదని యాతడు గ్రహించెను. బ్రిటిషుప్రభుత్వము తన్నక్కడ పట్టుకొందు రేమో యని కూడ నతనికి వెరపు పుట్టెను. అందువలన నాతడు సీమనుండి పయనమై తక్కువఖర్చుపై జీవనము జరుగుచు బ్రిటిషుప్రభుత్వభయము లేకుండ ప్రచారము సాగించుటకు వీలైనస్థల మేదియని యిక్కడను అక్కడను

రెండుసంవత్సరములు తిరిగెను. ఒకయేడాదికి పైగా నాతడు ఫ్రాన్సుదేశములో నుండి యూరపులోని యుత్తమరాజనీతిజ్ఞులను చాలమందిని దర్శించెను. ఇక్కడ నాత డీజిప్టుదేశపు జాతీయవాదులతోను రషియావిప్లవవాదులతోడను స్నేహము చేసికొనెను. ఆతనికి ఫ్రెంచిలో మంచిపరిజ్ఞానము కలిగెను. ఆభాషలో నాతడు చురుకుగా మాటాడ గలుగుటయే గాక రచింపను గూడ శక్తి కలిగియుండెను. అప్పుడప్పుడు ఫ్రెంచి పత్రికలకు వ్రాయుచుండెను. జర్మనుభాషలో గూడ నాతడు పరిజ్ఞాత యయ్యెను. చిట్టచివర కాత డమెరికాకు వెళ్లి యక్కడ స్థిరపడి పోయెను. యునైటెడ్‌స్టేట్సులో నివాసమున్న మొదటియే డాతడు హిందూదేశపుపత్రికలకు వ్రాసినవ్రాతల వలన జాతీయతను గూర్చినయాతనియభిప్రాయము లెక్కువగా మారినట్లేమియు గన్పడదు. మరియొక్కయేటికి మాత్ర మాతడు పూర్తిగా మారి యింకొక డయ్యెను. రాజకీయముగా నాతనిజాతీయభావ మట్లే యున్నను, సాంఘికవిషయములు నీతి హిందూవాఙ్మయము హిందూఆచారవిచారములు— వీనిపై నాతని కున్నయభిప్రాయము లొక్కమారుగా రూపాంతరము పొందెను. హిందూత్వమునకు జెందిన దన్నప్రతివిషయమును తిరస్కరించుచు పాశ్చాత్యస్వాతంత్ర్యాభిప్రాయముల నాతడు మెచ్చుకొన జొచ్చెను. ఒక్కటిమాత్ర మాతసిని గట్టిగా పట్టుకొని విడువలేదు. అది హిందూదేశములోనిబ్రిటిషు పరిపాలనముపై నాతని కున్నద్వేషము. రాజకీయప్రచారమున

దప్ప మరియొకపనిలో వ్యాపృతులు గాకుండ భారతీయులను జాగ్రత్త పెట్టుటయే యాతనిప్రస్తుతకార్యవిధానము. ఉండుటకు తగనివిదేశీయుడని శాన్‌ఫ్రాన్సిస్కోలో నాతనిని పట్టుకొన్నప్పుడు అత డమెరికాపత్రికాలేఖరులకు తా నరాజకుడను గాననియు, బాంబులతోను తుపాకులతోను వ్యక్తిమారణము నంగీకరింపననియు జెప్పెను. మన కాతని మాటలు నమ్మక పోవుట కేకారణమును లేదు. అతని యభిప్రాయములలో నింకను ఏమార్పులు జరుగునో యెవ్వరు నెరుగరు. అత డుత్తయపనమ్మకపుసందిగ్ధపురకు. విపరీతమనోరథములు గల వాడు. సరళజీవనము చేయుచు తనచుట్టు నున్నవారియభిప్రాయములను సరకుగొనడు. ఎవరియొద్దను గూడ నుపకారము నపేక్షింపడు. ఇతరులకు సాయముచేయుటకై తనసుఖము నైతము చూచుకొనడు. అతనియభిప్రాయములతోను, ప్రచారముతోను, కార్యక్రమముతోను అంగీకరింపనివారిలో గూడ వేనవేలుహైందవు లాతని గౌరవింతురు. కీర్తిశేషుడైన గోఖేలు సహితమాతని ప్రశంసించు చుండెడివాడు.

హారదయాళ్ తత్వము:— హారదయాళ్ బాహాటపు తిరుగుబాటు కావలె ననువాడు. వ్యక్తిమారణమునకై యాతడు బాంబు రివాల్వరుల యుపయోగమున కనుకూలుడు కాడు. కాని యవి యుపయోగించుటలో తనప్రాణములను

గూడ తెగించినవారిని మాత్రి మాత్రము ప్రశంసించి కీర్తించును. *

పై రెండుతరగతుల జాతీయవాదులును గవర్నమెంటుతోనే ప్రకారముగను సమాధానము చేసికొనుట కంగీకరింపరు. పూర్ణస్వరాజ్యము నిరాటంకస్వాతంత్ర్యమును కావలెనందురు. తమపని బహుదుస్తరమని వారికి తెలియకపోలేదు. వారికి స్వశక్తియందు నమ్మిక యున్నది. కష్టములు తరింపరానివి గావని వారివిశ్వాసము. స్వరాజ్యము గొనుటకై హిందూదేశమున విద్య మరింత వ్యాపింపవలెనని, సాంఘికస్వాతంత్ర్యము కలుగుటకు సాంఘికసంస్కరణము జరిగి తీరవలెనని కూడ వా రంగీకరింపరు. రాజకీయములు కానివ్యాపారములలో ప్రవృత్తులను జేసి, హైందవులమనుష్యత్వము నడచియుంచుటకై యివి యన్నియు బ్రిటిషులు భారతీయులకు నూరిపోసినదొంగమాటలని వారు తలంతురు. తాము సొంతముగా రాజ్యము చేసికొనుట కశక్తు లనియు, తమవ్యవహారములను తాము చక్కబెట్టుకొన లేరనియు, సంఘీభావము తమచేత గానిదనియు తమలో భేదము లమితముగా నున్నవనియు స్వాతంత్ర్యము తాము సంపాదింపనేర రనియు పాలితులనుకొనునట్లు వారికి నూరిపోయుట పాలకులకర్తవ్యములోనిదే

* శాన్‌ఫ్రాన్సిస్కోలో నతని యనుచరులలో నొకరు అతడు బాంబు రివాల్వరుల యుపయోగమునకు సమ్మతింప డనునది సరికాదని చెప్పినారు.

నట. ఈజాతీయవాదులు మతలేశశాఖయోద్యమములను నిందింతురు. మతసంఘసంస్కారోద్యమములకు సంబంధించిన యేయేర్పాటులలోను వారు చేరరు. సంస్కారములు సంఘములు నన్నియు దేశమును అప్రధానవిషయములలో దింపి, ప్రజలమనసులు సర్వప్రధానమైనజాతీయస్వాతంత్ర్యముపై తిరుగనీయక హానిచేయు నని వారినిశ్చితము. ఈయొక్క స్వాతంత్ర్యముపైననే దేశము పూర్ణధ్యాన ముంచునట్లు వా రభిలషింతురు.

రాజకీయస్వాతంత్ర్యమే జీవనమునకు ప్రథమనిదర్శనము:— రాజకీయదాస్యమును రాజకీయపరాధీనతయు నున్న బ్రతుకు బ్రతుకు కాదని వారిమతము. పెరిగి వృద్ధియగుటకు తగినశక్తియు నధికారము ననియే బ్రతుకున కర్థము. బానిస వృద్ధియగుటకు స్వతంత్రుడు కాడు. వానిక్షేమ మంతయు వానియజమానునిక్షేమము తరువాత. ఆయజమానునిసేవ కొఱకై వాడు తనశక్తి యంతయు వినియోగింపవలెను. వాని యిష్టము వానియజమానునియిష్టము వెనుక. వానియంతఃకరణము గూడ వానియజమానునియాధీనమందే యుండును. ఇట్టి స్థితిగతులలో నేమానవుడును సంపూర్ణమనుష్యుడుగా వృద్ధిపొందజాలడు; తనయుత్తమశక్తి నెవ్వడును చెందజాలడు; తన బుద్ధి నెవ్వడును పూర్ణముగా వినియోగించుకొనజాలడు; తన యిష్టము వచ్చినట్లెవడును దేహముగాని యాత్మగాని వృద్ధిపరచుకొన జాలడు. వాడేమి చేసినను యజమానునికి యజ

మానుని పేర యజమానుని క్షేమముకొఱకే. అందువలని పొగడ్త కీర్తి లాభము అన్నియు యజమానునికే చేరును. * ఇది యొకబానిసవిషయమున నిజమైనప్పుడు, రాజకీయపు బానిసతనమున నున్న దేశమువిషయమున గూడ నిది నిజము.

వారన్నమాటలకు ఋజువుగా వారు హిందూదేశ జాతీయమహాసభ చరిత్రమును, వ్యాపారమును గమనింపుమందురు. కాంగ్రెసువారు సార్వజనికప్రాథమికవిద్య చెప్పింపుమని యడుగుదురు. గవర్నమెంటు వీలు లేదందురు. దానికి కావలసినడబ్బు వారిదగ్గఱ లేదు. ,,దేశ మందుకు తయారుగా లేదు; జనసామాన్యమున కది మంచిది కాదు కూడాను" మందికి చదువు మప్పినచో వారు తెలుగుమీరి ప్రభుత్వమునకు ముప్పు తెచ్చిపెట్టవచ్చును! కాంగ్రెసు ఆయుధశాసనము రద్దుచేయుమని కోరును; ప్రభుత్వము వీలులేదనును. ఆయుధములను ప్రజలు ప్రభుత్వముపై నుపయోగింపవచ్చును. అట్టి యుపద్రవమున కవకాశమే యీయకపోయిన మంచిది. హైందవులనుస్వచ్ఛందసైనికులుగా జేర్చుకొండని కాంగ్రె సర్థించును; గవర్నమెంటు వలదనును. భారతీయులకు యుద్ధపుతరిఫీయ తిచ్చుట క్షేమము గాదు. వారది యంతయు ప్రభుత్వ

* హైందవోద్యోగ జీవితములో దీనికి దినదినమునను ఉదాహరణములే. ఉద్యోగశాఖల ముఖ్యాధికారులగు బ్రిటిషులు క్రింది భారతీయోద్యోగుల తెలివితేటలచేతను ప్రతిభచేతను కష్టముచేతను వచ్చిన కీర్తి తమ నెత్తిపై వేసికొనుట యరుదు గాదు.

మునకు విరుద్ధముగా నుపయోగించినచో నెట్లు? హైందవ స్వచ్ఛందసైనికులుమాత్రమే యున్న సేన లుండుట మంచిది గాదు; వారు పాలకులపై కుట్రచేయవచ్చును. యూరపియను యూరేషియనుల యిష్టమును త్రోసిపుచ్చి వారిసేనలలో భారతీయులను చొప్పించుట యసలే మంచిది గాదు. అందు వలన జాతివారలసంఘసామ్రాజ్యగౌరవములకు నష్టము గా! కాంగ్రెసురాజనీతిజ్ఞుడు హైందవపరిశ్రమలను రక్షింపవలె నను ను. అది లాంకషైరునకు హాని తెచ్చును గనుక గవర్నమెంటు వీలులే దనును. కాంగ్రెసునకు దేశములో పారిశ్రామికవిద్య మరింత యధికముగా నుండవలెను. దేశమున కది యగత్యము లేదు. అందుకు వలసిన రొక్కము లేదని ప్రభుత్వము చెప్పును. కాంగ్రెసు జాతీయపాఠశాలలను జాతీయకళాశాలలను కోరును; ,,మీరు వానిని దురుపయోగము చేయవచ్చు" నని దొరతన ముత్తరమిచ్చును. ఇంగ్లండు, ఆంగ్లేయులయొక్క క్షేమము కొఱకే హిందూదేశము, హిందూదేశమున కేది మంచిదో యేది చెరుపో; యేది యెంత కావలెనో యేది యెంత యక్కరలేదో; యేమార్గమున నడువవలెనో యేమార్గమున నడువరాదో సీమయు సీమరాజనీతిజ్ఞులే యెరుగుదురని ప్రభుత్వముయొక్క యుద్దేశము. హిందూదేశమునకు హైందవులకు సొంతముగా నాలోచించుకొనుటకు హక్కు లేదు. వారేది యాలోచించినను ఏది నిశ్చయించినను ఆంగ్లేయులు తమపద్ధతులప్రకారము సామ్రాజ్యక్షేమము నెంతవరకా

యాలోచనలును నిశ్చితములును వృద్ధిచేయు ననుటను బట్టి పరీక్షించవలెను.

ఆ కారణమున నీజాతీయవాదులు గౌరవప్రతిపత్తులు కలిగినబ్రతుకునకు ప్రయోజనోపయోగము లున్నబ్రతుకునకు వృద్ధిసంస్కారము లున్నబ్రతుకునకు రాజకీయస్వాతంత్ర్యమే ప్రథమనిదర్శన మని సమర్థింతురు. అది వినా బ్రతుకు బ్రతుకు కాదు. అందువలన బ్రతుకు కాని బ్రతుకులో వృద్ధియని, సంస్కారమని, యలంకారమని తలపోయుట పోమరితనము.

విద్య బ్రతికియున్నవానికే యుపయోగింపగలదు. పశువులకును జంతువులకును అభ్యాసముచేయుపద్ధతినే యలవరచిన మానవుడు వానివలె యజమానునిపిలుపులకు మాత్రమే పలుకగలడు. వానిని యజమాని సలాముచేయు మనగా చేయును. నృత్యము చేయుమన్నచో నృత్యము చేయును. తనకై యాత డేపని చేయుమనిన చేయును. వానియిష్టమును బుద్ధియు యజమానుని తరువాత. యజమానుని విడిచినయెడల వానికి సంకల్పమును వివేకమును సున్న. ఇట్టిదశలో విద్యాభ్యాసము మానవశక్తి కవమానమును, వెక్కిరించుటయు నని వారు వాదింతురు. తమప్రజలు యజమానులయుపయోగము కొఱకే విద్యాభ్యాసము చేయుటకంటె చదువెరుగక యుండుటయే శ్రేష్ఠమని వారితలపు.

ఆ ప్రకారముగనే సంఘసంస్కార శాఖాభివృద్ధి వ్యాపారక్షేమములకై ప్రభుత్వము కల్పించువిధానములన్నియు దేశమును విభజించి యెప్పటికిని తెగని యన్యోన్యవినాశకపుకలహములతో ప్రజల కూపిరి తిరుగకుండజేయుటకు పన్నినపన్నుగడలు గాని మరేవియు కావు. ఇదియంతయు శక్తి ననవసరపుపనులలో తగులవేయుటనియు అవకాశములదురుపయోగ మనియు వా రందురు. భారతదేశములోనిప్రతిపురుషుడును స్త్రీయు రాజకీయస్వాతంత్ర్యముకూర్చితప్పనితరమగు దేనిని గూర్చియు తలంపరాదని వా రిచ్ఛింతురు. మొదట విదేశీయుని వదల్చుకొనవలెను. హిందూదేశము నెవ్వ రేల్లు పాలింతురు, దేశపరిపాలన యేరూపు వహించును, అందులో వివిధమతములకును వివిధవిషయములకును ప్రాతినిధ్యమెట్లుండును అన్నజాతీయప్రశ్న లేవియు వారిని బాధింపవు. ఇంగ్లండుహిందూదేశమును విడువగానే యెవడో యేదో యొకవిధమగుజాతీయప్రభుత్వము స్థాపింపగలబలీయుడు బయలుదేరునని వారినమ్మిక. కాలమే తగినమనుష్యుని పుట్టించును. ఆయవకాశము నెట్లభివృద్ధికలుగునట్లుపయోగపరచుకొనవలెనో యప్పుడాలోచించి చర్చించుకొన వచ్చును. భారతదేశమును హిందువు లేలినను, శిఖ్ఖు లేలినను వారి కగత్యము లేదు; నేపాళమహారాజో ఉదయపురమహారాజో బరోడామహారాజో పాటియాలమహారాజో హైదరాబాదునవాబో భావల్పూరునవాబో యెవ్వ రధికారమునకు వచ్చిరో వారి కవసరము లేదు.

పరిపాలనాస్వరూపము రాజరికమైనను ప్రభుపాలనమైనను ప్రజాపాలనమైనను గూడ వారి కొక్కటే. ఈ విషయములు వారి కేమియు నగత్యము లేదు. విదేశప్రభుత్వమును దేనిని వారు కోరరుగాని యేవిధముగా జాతీయస్వాతంత్ర్యము సిద్ధించినచో నందులకైనను వారు వెరువరు. ప్రస్తుతప్రభుత్వమున కంటె నేదియైనను మంచిదే. బ్రిటిషుయేలుబడి నెమ్మదిగా దేశమును నాశనము చేయుచున్నది. ప్రజలు చావవలసియున్న యెడల ప్లేగుచేతనైనను కలరాచేతనైనను చావనిచ్చగింతురు గాని, టైఫాయిడుజ్వరముచేతను క్షయరోగముచేతను చనిపోవుట కొడబడరు. శాంతి చెడునన్నసందేహములు వారిని బెదరింపలేవు. వానికి నెమ్మదితో మొగము మొత్తినది. ప్రస్తుత స్థితిగతులలో శాంతము ప్రజలను నిర్వీర్యులుగా జేసినది; వారిని నిర్బలుల గావించి వారిపుంస్త్వమును హరించివైచినది. అంతనష్టము తెచ్చునెమ్మదికంటె నేదియైనను మేలే. ఏకఠిన షరతులపైనైనను నెమ్మది కోరుకొనుట బ్రిటిషుపరిపాలన తెచ్చిపెట్టినవినాశము. అక్రమముకంటెను అరాజకముకంటెను గూడ నది యెక్కువహాని చేసినది. మహారాష్ట్రరాజ్యస్థాపనమునకు సిక్కుప్రజాపాలనవిజృంభణమునకు ముందుండిన రాజ్యక్షోభము ధన్యమైనది. ప్రతాపుడు శివాజీ దుర్గాదాసు గోవిందసింగు * పుట్టుటకు కారణమైనస్థితిగతులు ధన్యమైనవి. డఫేదారులను జమాదారులను ఎంతో యెక్కువ

* భారత వీరులు.

మాట నైనయెడల రిసాల్దారులను * కేసరిహిందుపతకముల వాండ్రను మాత్రమే తయారుచేయగల ప్రస్తుతశాంతకాలమానములు మాడ!

ఇది హారదయాళ్ తత్వము. పైని వివరించిన రెండు తరగతులజాతీయవాదులలోను చాలమంది యీతత్వమునకు చెందినవారు. కాని వారిలో కొందరు సంపూర్ణముగా నీమతమునకు సంబంధించినవారు కారు. రాజకీయ మెప్పుడును మనసునెదుట నుండవలె ననియు, దానిని కప్పివేయునట్టిగాని యప్రధానము చేయునట్టిగాని కార్య మేదియును సలుపరాదనియు వారొప్పుకొనవచ్చునుగాని దేశజీవనమునను ఆలోచనను ఒక్కరాజకీయమే నిండియుండవలెననుట వా రంగీకరింపరు. పైవర్ణనమునుబట్టి భారతజాతీయవాదు లెవ్వరికిని భవిష్యదాచరణవిధాన మేదియు లేదని నిశ్చయింపకుడు. కాని యావిషయమును బాహాటముగా చర్చించుట కవకాశము స్వేచ్ఛయు లేనపుడు ఆవిషయమైన యాలోచనము లోకరూపమునకు రానేరవని స్పష్టము.

అరవిందఘోషు వేదాంతి, స్వరాజ్యవాది:— ఈ తరగతులలో దేనికైనను అరవిందఘోషు సంబంధించియున్నాడో లేక పూర్వముండెనో చెప్పుట కష్టము. ఒక్కప్పుడాతడు బంగాళాదేశపు అతివాదులలో బహుళసంఖ్యాకులవలెనే ప్రథమవర్గమునకు జేరినవాడని యందరు నభిప్రాయ

* హైందవసేనలో నాన్ కమిషను అధికారులు

పడి గాని యాయభిప్రాయము సరియో కాదో, యాత డిప్పటికి నావిధమగు నాలోచనలు కలనాడో లేదో చెప్పుట కష్టము. ఆలోచనాపద్ధతిలో నాత డెప్పుడును హరదయాళ్‌తో భిన్నముగానే యుండెననుట మాత్రము నిశ్చయము. కుశాగ్రబుద్ధిలోను తేరినపరీక్షలయందును హరదయాళ్‌కంటె నాతడే యధికుడేమో ? కాని ముఖ్యముగా నాతడు కడుదైవభక్తిపరుడును ఆధ్యాత్మికుడును. * కృష్ణోపాసకుడు, ఆత్మోన్నత్యము గలవేదాంతి. హరదయాళ్‌కంటెను సరళమై విరాగమైన జీవనాచారములు గలవాడు. అతడు హిందూదేశప్రజాతీయత యన్నివిధములను వికసింపవలెనను. జీవనమును నీతిని గూర్చిన యాతనితలంపులు పూర్తిగా హిందూసంబంధమైనవి. తన ప్రజలయాధ్యాత్మికఘనతలో నాతనికి విశ్వాస మున్నది. ఆతని యభిప్రాయములు చెన్నపురిలోని హిందూపత్రికావిలేఖరితో నతడు మాటాడిన మాటలవలన విశదమగును. ఆసంభాషణమును ఆవిలేఖరి మాటలతో నెత్తి వ్రాయుచున్నాము.

"౧౯౧౪ వ సం॥రపు కాంగ్రెసునుగూర్చి ఇతర సమావేశములనుగూర్చి మీ రేమి తలంచుచున్నారు? అని నేను మరల నడిగితిని. చెప్పుట కిష్టము లేనట్లే యాయన మాటాడెను గాని యాయనపలుకులు స్పష్టముగా నుండెను." కిసుమిసుపండుగసభావృత్తాంతములు నాకంత యింపుగా లేవు.

* ధ్యానముతో గూడిన నిరపేక్షాజీవనము.

వెనుకటికాలపుక్షుద్రసూత్రములు వల్లనవేయుట తప్ప మనపై వచ్చి పడుచున్నభవిషద్వ్యాపారములను తలపెట్టుట యైనను కన్పడదు. కాంగ్రెసధ్యక్షునియుపన్యాసము మాత్ర మందు కపవాదము. అది సాధారణాధ్యక్షోపన్యాసములకంటె చాల నున్నతముగా నున్నట్లు నాకు కన్పడినది. కొందరి కది మనఃకల్పితమనియు సాధ్యము కానిదనియు ననిపించెను. హిందూదేశములో కొంతకాలమునుండి వినబడుచున్న మాటలలో నిది యొకటియే నెరవేర్పగూడిన దనియు, ప్రధానమైనదనియు నాకు కన్పట్టుచున్నది."

ఆత డింకను చెప్పసాగెను. "పూర్వకాలపు చేసినావా అంటే చేసినామన్నసంకుచితప్రయత్నములు వాడుక తప్పిపోయినవి. మనచుట్టుపట్ల నున్నప్రపంచ మంతయు మారిపోయినది. ఇంకను బ్రహ్మాండమగుమార్పులు రానున్నవి. అందుకొఱకై బ్రతుకదలచుకొన్నప్రతిదేశమునకును కావలసిన భావఆచరణౌన్నత్యమును మనము పొందవలెను. ఆశకును అభివృద్ధికిని సూచనలు వెనుకటిప్రయత్నములలో గన్పడుట లేదు. అవి యింకను లోతుగా నున్నవి. వెనుకటికొలది సంవత్సరములు నెమ్మదిగా బరువుగా నెట్టుకుపోయినవి.

"మనము సమృద్ధిగా పదార్థమును ఉపయోగపడి పోవ నిశక్తియు గలిగి బహునాగరకతలు కలియుమహాదేశములో నివసించు ముప్పదికోట్లప్రజలము" అని యత డింకను చెప్ప

సాగెను. మనము పేరులేనిపల్లెటూరి పేదకాపురస్థులవలె తలంచుటయు చేయుటయు మానవలెను.”

“మా రాజకీయపద్ధతులు మీకు నచ్చనియెడల మేము ద్దేశించినయర్థసంపాదనమునకు మీ రేమి సలహా యిత్తు” రని నేనడిగితిని. అతడు త్వరగా జవాబిచ్చెను. “బుద్ధిలోను, పారమార్థికములోను దేశమంతటను సర్వసాధారణవికాస మున్న దప్ప నీదేశము తనయుద్దేశము నెరవేర్చుకొన లేదు. మన స్వల్పపరిజ్ఞానమును మన రెండవతరగతివిజ్ఞానోపయోగములును, మనపరిమితాభిలాషములును, చిట్టిలాభపువ్యాపారములయందును చిన్నిసంసారపుగోడవలయందును మునిగినమనసంకుచిత జీవనమును, ప్రపంచపుపెద్దతేజస్సు మనకు కనపడకుండ నడ్డుగట్టినవి. అదృష్టవశమున దృష్టివికాసమును, విజ్ఞానమును, ఉదారమైనప్రతిభయు నభివృద్ధి యగుసూచనలు కాన్పించుచున్నవి. దానివలన కావలసినమార్పు కలుగుచున్నట్లు కన్పడుచున్నది. ఏప్రజయు నీయాధునికకాలములో రాజకీయము వలననే మహానుభావత్వము చెందజాలదు. సమృద్ధి గలిగి యన్నివిధములను శక్తివంతమై వివిధవిధముల వెలిగినజీవనము దృఢమును వీర్యయుతమును నైనజాతీయజీవనమునకు నిదర్శనము. ఈవిధముగా చూచుకొన్నయెడల క్రిందటి యైదేండ్లును దేశమునకు మహాలాభకరములైనవి.

పిమ్మట మనదేశములోను ఇతరస్థలములలోను బ్రిటిషునికి భారతీయునికి నీమధ్య పొత్తుపడినబాంధవ్యమును గూర్చి మీ రేమి తలంచుచున్నా రని యాయన నడిగితిని.

“అది చాలమంచిద”ని యాయన చెప్పి యిట్లు వివరించెను. “౧౯౦౫ నుండి ౧౯౧౦ వరకు మిగిలినప్రపంచము నుండి వేరుగా మనజాతీయతను సాధించుకొనుటయే మన ప్రయత్నము లన్నిటిముఖ్యోద్దేశమును. ఆయుద్యమప్రయోజనము నెరవేరినది. ముందుగతి కది మంచిపునాది వేసినది. ఏయకార్యము జరిగినను, ఏప్రవర్తనావాచాదోషము లప్పుడు బయటపడినను బాగుగా స్వాలొకల్పబడిన మనశక్తి అనుభవరహితమగుటచేత నట్లు జరిగినది.

“భారతజాతీయత ప్రజాసామాన్యముమనసులో నాటుకొనిపోవుటయే గాక యీమధ్యమాటలవలన తెలిసినప్రకారము యూరపునంతటిలోను అంగీకరింపబడి మనప్రభుత్వముచేతను పాలకజాతిచేతను గూడ నొప్పుకొనబడుచున్నది. మనకిప్పుడు మార్గము చూపునభిప్రాయము మనము మానవప్రపంచపుటేర్పాటునుండి విడిగా గాక దానిలో నొకభాగముగనే జాతీయసిద్ధి పొందవలె నని. తనస్వజాతీయజీవనమును సంఘీభావమును సంపాదించుకొన్న తర్వాత భారతదేశము ప్రపంచమున కైక్యత దెచ్చుటకై సాయపడుట కింకను నొకయాట యాడవలసి యుండును.”

హిందూదేశసహాయకార్యదర్శిస్వభావమును గూర్చి నేనేదో యొకమాట యడిగితిని.

"బ్రిటిషురాజనీతిజ్ఞులు సామ్రాజ్యసభలలో హిందూదేశమున కీయవలసినపదవినిగూర్చి యాలోచించుట బాగుగానే యున్నది. ఆతలంపు అమలులో పెట్టినచో నిప్పటి రాజకీయసంబంధము లన్నియు బాగుపడి గవర్నమెంటు నెడల నతివాదశిఖామణులవైఖరి సహితము మారితీరును.

లోకచరిత్రములో హైందవజాతీయత, హైందవజ్ఞానము, హైందవాధ్యాత్మికత, హైందవనాగరకత యేప్రయోజనము సాధింపవలసియుండునో, హైందవులు గంభీరముగా నాలోచించుట యుక్తము. లోకము వృద్ధియగుచుండుట తప్పదు. మనము లోకముతోపా టుండవలెను. వేరుబాటువృత్తియు స్వాభిమానతత్పరతయు గాక ఎరిగియున్నసత్తువ గలిగి మహాదృష్టము, గొప్పభవిష్యదాశయును గలిగి యందుమీదట తోడిప్రజలతోను తోడిదేశములతోను ధారాళహృదయముతో పోటీయు చెలిమియు నుండవలె నన్నవృత్తియే భారతదేశప్రకృతిగా నుండవలెను."

ప్రపంచైక్యత బాబుఅరవిందఘోషునకు చాల ప్రియమైనవిషయము. కాబట్టి నే నాయైక్యతకు వేదాంతాభిప్రాయములు మంచియాధారము కాగలవని చెప్పినప్పుడాత డుత్సాహముతో నుత్తరమిచ్చెను.

"అవును, నిజమే. ఏజాతియైనను మహానుభావత్వము పొందవలెనన్నచో, తన నిజప్రకృతిని పొందవలె నన్నచో, యాధ్యాత్మికప్రబోధము ముఖ్యమని నాకు చాలకాలము క్రిందటి నుండియు నమ్మకము. జీవుడును పరమాత్మయు నొక్కటి యనుసర్వోత్కృష్టమగుహిందూభావమును, మనసులోను బయటను చివరకు సాంఘికసంబంధములలోను సంఘనిర్మాణమునందును దానిసాధనయు, ప్రపంచాభివృద్ధికి మార్గము కాక తప్పవు. తలచుకొన్నయెడల భారతదేశము ప్రపంచమును నడిపింపగలదు."

మననాలుగువేలవర్ణములగూర్చి, బట్టకట్టుబొట్టులలో మన కున్నభేదములగూర్చి, మన శాఖావిరోధములనుగూర్చి మరియింకను ఏమేమో నే నప్పు డంటిని.

"అంతకచ్చితముగా ననకుడు" అని ఘోషుగారు చిరునవ్వు నవ్వుచు పలికెను. "త్వరగానే మనసంఘమును మార్పవలసి యుండునని నేను నంగీకరించెదను. క్షుద్రవిషయము లన్నింటికి నపరిమితప్రయాసపడుచు మనపూర్వచరిత్రమును కొంచెకోలతో జూచు నేటిసంఘసంస్కారనీచోద్దేశములతో గాక యుదారభావములతోను ధారాళమనస్సుతోను మనము మనకుటుంబముసంఘజీవనముల నెట్లును బాగుచేసికొనవలసి యున్నది. మనగతకాలము దానితప్పులు దోషములతోపాటు మనకు పవిత్రమైనదిగా నుండవలెను.

మనభవిష్యద్దర్శాతయు దానిసన్నిహితప్రయోజనములతో గాటు మరియు పవిత్రముగా నుండవలెను.”

చివర నతడు చాలగంభీరభావముతో పలికెను. “హైందవత్వము వేదాంతశాస్త్రమున బుట్టి జీవనముతో సంబంధించి యుండవలె ననుటయు, హిందూదేశపుఆధ్యాత్మిక జీవనము గుహాలలోనుండియు దేవళములనుండియు బయలు వెడలి క్రొత్తరూపములను ధరించి ప్రపంచము నాకర్షింపవలె ననుటయు చాల ముఖ్యము. ౧౯ వ శతాబ్దములో ప్రకృతిశాస్త్రమువలె మనుష్యజీవనములో మహాపరివర్తనము తీసికొనిరాగల క్రొత్తవిజ్ఞానముతోను, క్రొత్తశక్తిసామర్థ్యములతోను లోకము తనమేలు చూచుకొనగల దని నానమ్మకము. ఈసందర్భమున గూడ వ్రాయక తప్పి తుప్పుపట్టి యున్నను ప్రపంచభవిష్యత్తుతాళముచెవి గతచరిత్రములో పడి హిందూదేశముపాల నున్నది.

“ప్రస్తుతసమయమున నీకుదరిరాజకీయప్రయత్నములను వదలి నే నిందుకొఱకే నాసామర్థ్యము నీదారిలో వినియోగింపవలసి వచ్చినది. ఇదియే నేను కార్యరంగమునుండి యొకేతీరున విడివడి విరమించియుండుటకు కారణము. అట్టి సమయమున నట్టిమహోద్దేశమున కైనయాత్మశిక్షణముకొఱకును ఆత్మశక్తిసంగ్రహణముకొఱకును వివిక్తముగా తపస్సు చేయవలసినయావశ్యకత యున్నదని నానమ్మకము. వివిధ రూపములలోనైనను మనపూర్వులావిధానము నుపయోగిం

చిరి. ప్రపంచమహోదయకాలములో మంచికార్యకర్త యగుట కావిధానమే యుత్తమ మైనది.”

గణేశవినాయకసావర్కార్:— సీమలోనిహైందవవిద్యార్థులలో కొన్నిసంవత్సరములు మంచిపలుకుబడి గలిగి యిప్పుడు అండమానుద్వీపములలో జన్మఖైదు ననుభవించుచున్న మరియొకజాతీయవాది పేరు మన మిప్పు డెత్తుకొన వచ్చును. అతడు గణేశవినాయకసావర్కారు. సరళజీవనమున నాతడు హారదయాళ్ అరవిందఘోషులతరగతివాడే. సన్మార్గమున నాతడు వారిద్దరికిని తీసిపోడు. రాజకీయములో నాతడు హారియతీతభక్తి వినాగా ప్రథమశాఖకు జేరినవాడు. హారదయాళులోని రాజకీయేతరవ్యాపారములలో నుండు వారిపై ద్వేషము తీసివైచినచో సాధారణాభిప్రాయములలో నాత డతనితో సమానుడు. సావర్కారు నాయకుని కుండవలసినయత్యుత్తమగుణములు గలవాడు. దుస్సాహసము కలవాడగుటచేతనే యాతడు పట్టుపడెను; స్వక్షేమమునకై యాత డెప్పుడును చూచుకొనలేదు; ఎప్పుడు నపాయస్థితిలోనికే చొచ్చుకొనిపోవు పూర్వయోధులచొరవ గలవాడు. హారదయాళ్ వెనుకనుండి యపాయమునుండి తప్పించుకొనుచుండును. అరవిందుడు వీరిద్దరికిని మధ్యరకము.

సంత్రాసకులు:— పరిపూర్ణస్వాతంత్ర్య మభిలషించియు నది సన్నిహితకాలములో సాధ్య మనునమ్మకము లేనివారీనూతనతెగజాతీయవాదులు. ముఖ్యముగా స్వా

తంత్ర్య ప్రచారము సాగించుటకు మరియొకపద్ధతి యేమియు లేని ప్రస్తుతకాలమున అదటు కల్గించుటకై యప్పుడప్పుడు బాంబును రివాల్వరును ఉపయోగించుట వారికి సమ్మతము. ముద్రణమునోరు మూసినారు; ఉపన్యాసవేదిక నూడబెరికినారు. తీవ్రమైనప్రభుత్వవిమర్శనముతో గూడిన యుగ్రరాజకీయప్రచార మేదియైనను అసాధ్యము. విదేశప్రభుత్వమువలని రాజకీయార్థికవిధ్వంసమును ఉన్నస్థితిగతులనుబట్టి చర్చింప వీలులేదు. వ్రేలుపెట్టి చూపనైనను రాదు. హిందూదేశము నాధీనములో నుంచుకొనుటలో బ్రిటిషుప్రభుత్వము చేయుచున్న మహాపరాధమును దేశమునను బయటను ఉండుజనులకు జ్ఞాపకముచేయుటకు మరియొకమార్గము లేదు. తమపౌరుషమును స్వాతంత్ర్యాభిలాషను ప్రతిపాదించుటకును, అసంతృప్తిని అనిష్టమును ప్రకటించుటకును బాంబురివాల్వరుల నప్పుడప్పుడు ప్రయోగించుటయే ముఖ్యసాధనమని వారి తలంపు. ప్రపంచ మంతటను అది దృష్టి నాకర్షించును. లోకము హిందూదేశమును తలంచునట్లది చేయును. ఇక్కడ ప్రజలకు తాము పడినయవస్థలను గవర్నమెంటువలన పడినట్టియు పడుచున్నట్టియు కష్టములను అది జ్ఞాపకము చేయుచుండును. మొదట నది ప్రజల కలజడి కలుగజేయును, తరువాత వారిలో నది కదలిక పుట్టించి యాలోచించునట్లు చేయును. హిందూదేశపురాజకీయములో బాంబు ఎప్పటికిని విడువకుండుటకే ప్రవేశించినదేమో! దాని నసహ్యించు

కొందరు గాని క్రమముగా దాని కలవాటు పడుచున్నారు. బాంబు నుపయోగించినవారిని గూర్చి మొదట తలంచినట్లిపుడు తలంచుట లేదు.

నిర్మాణవాదులు:— నాల్గవతరగతివారు స్వాతంత్ర్యము కావలె ననువారే గాని తత్క్షణము కావలె ననెడువారు గారు. తిరుగుబాటుజెండా యెత్తుటకు ముందు వారు దేశము నంతయు నేకముచేసి నీతివిజ్ఞానములను వృద్ధిజేసి ఆర్థికార్హతను హెచ్చింప గోరుదురు. అత్యంతక్లేశము పడినమీదటనైనను సీమ తమకు స్వేచ్ఛయిచ్చునని చివరకు సామ్రాజ్యస్వాతంత్ర్యమైన నిచ్చునని నమ్మకము వారికి లేదు. తన కపాయభయము లేనంతవరకు ఏప్రభుత్వమును తనచేతిలో నున్నరాజ్యములను వదలుకొనదని వారెరుగుదురు. కాంగ్రెసును బాంబునుకూడ కాలము పక్వముగాకుండ వచ్చినవని వారియభిప్రాయము. దేశమంతయు విద్యోపార్జనమునందును ఐకమత్యవిధానమునందును ప్రవృత్తులు కావలె నని వారియాశయము.

స్వాతంత్ర్యమే గాని యప్పుడే కాదు:— భారతీయులు తమ్మును తమస్వాతంత్ర్యమును తమహక్కులను బయటిప్రపంచపుధాటీనుండి కాపాడుకొన గలిగినంతవరకు బ్రిటిషులు పోవలెనని వారు కోరరు. బ్రిటిషులు భారతీయులను స్వాతంత్ర్యము సంపాదింప గలిగి నంతబలవంతులుగా నెప్పటికిని గానీయరనియు, ఆలస్యమువలన రాజకీయస్వాతంత్ర్యేచ్ఛయే

చనిపోయి వా రందరును సంతతపరాశ్రయులుగానే యుండవలసినస్థితి కూడ రావచ్చునని యు, చెప్పెడు వాదముయొక్క బలమును వారు గుర్తించినారు. కాని తమజాతీయభావము నెప్పుడును నవకముగా నుంచి దానికొఱకై సంతతము బాధపడుచుండుటవలన నట్టిసంభవములు రాకుండ జాగ్రత్తపడవచ్చునని వారు తలంచుచున్నారు. ఈవాదమునకు దిగినను కాంగ్రెసును బాంబును రంగములోనికి వచ్చినవి గావున తామింక నాగవచ్చునని వా రందురు. వాని ధోరణిని అవియు నుపయోగకరములే యని వారిలో కొంద రందురు. బాంబురివాల్వరులయుపయోగమును వారు సమర్థింపరు. అదియే కాదు. అవి యుపయోగించువారిబుద్ధి మరల్చుటకు గూడ వారు చాల ప్రయత్నింపవచ్చును. అవి యుపయోగించినప్పుడు మాత్రము తా మెరిగియున్నను ఆనేరస్థులను పట్టియీయరు. నిరంకుశపురుషులపైనను, హైందవస్త్రీపురుషుల నవమానము చేయువారిపైనను బాంబురివాల్వరులయుపయోగమును వారు సమర్థింతురు. లేకపోయినచో నీరీతిరాజకీయభేదభావము లున్న హిందూదేశప్రస్తుతదశలో నట్టివారిని శిక్షింపజేయుటకును ఆంగ్లేయులమీద న్యాయము దొరకుటకును మరొకదారి లేదు. అయినను సాధారణరాజకీయములలో భయపెట్టుటకు మాత్రము బాంబురివాల్వరుల నుపయోగించుట వారి కిష్టము లేదు. వీరికి నిస్స్వార్థమైనసంఘసేవలో నమ్మిక. రాజకీయోద్యమ

మేదియైనను కలపెట్టుటకు ముందు ప్రజలను సేవవలనను ప్రేమ వలనను బుజ్జగించి వశముచేసికొనవలెను.

దేశమును స్వాతంత్ర్యమునకు తయారుచేయుట:—

ప్రజలసాయము లేనిదే యేమియును గాదు. "ప్రజలను మనతో నుంచుకొనవలెను. అట్లు వారిని మనపక్షమునకు త్రిప్పుకొనుటలో వారిక్షేమముకొఱకే హృదయపూర్వకముగా ప్రయత్నించుచున్నా మనియు, మనలను ప్రేమించుకొనుటకంటె వారిని మన మెక్కువ ప్రేమించుచున్నా మనియు, నిరపేక్షుల మనియు, జనహితపరాయణుల మనియు, అన్నివిధములను విదేశీయులకంటె మర్యాద గలవార మనియు మంచివార మనియు ప్రజలకు సంశయములు పోవునట్లు చూపింపవలెను" అని వా రందురు. వారిదృష్టికి కాంగ్రెసుప్రయోజనము ప్రబోధ మొక్కటియే. బ్రిటిషురాజనీతిజ్ఞులధర్మబుద్ధిపై వారికి నమ్మకము లేదు. అందువలన కాంగ్రెసు యథార్థమైన సంపాదన మేమియైన చేయగలదని వారు నమ్మరు. ముందు జరుగున దేమో సందిగ్ధము. అందుచేత విద్యలోను సంఘసేవలోను కాలము గడపుట యుత్తమమార్గ మని వారితలపు. వారు వట్టియసంభవకల్పనాకారులు గాక లౌకికదేశాభిమానులై యున్న విత్తనములు చల్లుటతో సంతృప్తి జెందుదురు. ముందేమో మేము తెలియజాల మని వారు చెప్పుదురు. అందువలననే బాంబురివాల్వరులవలన యవినీతి వచ్చునని వారికి భయము. రాజకీయపుదొంగతనములను బందిపోట్లను గూడ

వారు సమర్థింపజాలరు. ఈమారు స్వాతంత్ర్యము మరల పోకుండునట్లు రావలె ననియు, అది కొలదిమంది గాక దేశమంతయు నేకమై సంపాదించినచో సాధ్య మగుననియు వారందురు. ఆకాలము వచ్చువరకును వారాగి దేశములో నైక్యతను స్థాపింతురు.

లోపలినుండి తయారీ:— రాజకీయదయాధర్మములను బయటినుండి సంపాదించుటకు ప్రయత్నించినందుననే కాంగ్రెసు వ్యర్థమైన దని వారు చెప్పుచుందురు. లోనుండి పనిచేయుటయే సరియైనవిధానము. 'ముష్టి'లో వారికి నమ్మకము లేదు. రాజకీయదయాధర్మభిక్షులపై వా రాధారపడరు. మరొకప్రక్క జాతీయభావ, జాతీయనిశ్చయములక్రమవికాసమును విశ్వసించి వీరపద్ధతులలో నమ్మకము లేక యావిధముగా వీ రతివాదులతో భేదము కలిగియున్నారు. ఎగిరి క్రిందపడుచుండుటకు వారు సమ్మతింపరు. జీవన మంతయు లోకోపకారమునకై నిరంతరనిస్స్వార్థసేవలో నిండి యున్న యుత్తమభారత పుత్రులు కొందరు వారిసంఘములోనివారు. భ్రమపడి సంఘసంస్కారసభల మరియితరసమావేశముల "తీర్మానపు" దేశభక్తులతో వారిని కలుపకుడు; పెద్దయుపన్యాసము లీయగలరా యనిగాని వాగ్ధారను బట్టిగాని, ఆంగ్లభాషలో మాటాడగలరా యనిగాని వారిని విమర్శింపకుడు. సాధారణముగా వారు మహాపాండిత్యము గాని ప్రజ్ఞ గాని లేనినమ్రస్వభావులు. ప్రభుత్వమువద్ద నుండిగాని ప్రజలవద్ద నుండిగాని

వా రభినందనపత్ర మేమియు నపేక్షింపరు. మనస్తృప్తియు, నిరంతరాయమునే వారు కోరుబహుమానములు.

బ్రహ్మసమాజము, ఆర్యసమాజము, రామకృష్ణ ప్రచార సంఘము:— భారతదేశములోనిసర్వజాతిమతవర్ణములయందును వారు కనబడుచున్నారు. మితాహారము భుజించుచు, సామాన్యవస్త్రములు ధరించుచు, సామాన్యగృహములలో వసించుచు వారు నిరాడంబరజీవనము చేయుచున్నారు. ఇచ్చివేయుటకే సంపాదింతురు. సేవించుటకే జీవింతురు. దేశాంతరవాసము విధింపబడినబంగాళీలలో కొందఱును బ్రహ్మసమాజఆర్యసమాజరామకృష్ణప్రచారసంఘములలో చాలమందియు నీతరగతిలోనివారు. వారియనుచరవర్గములు పెద్దవే గాని వారిసంఖ్య యేమాత్రమును బహుళముగాదు. తమతో పరిచయము గలవారికి మాత్రము వారు పేరుగలవారే గాని బయట నతివాదులకు మితవాదులకు నున్నంత పేరుప్రసిద్ధులు వారికి లేవు. ప్రభుత్వరహస్యభటశాఖ వారిపై నెప్పుడును కనుగలిగియుండును. ప్రభుత్వోద్యోగులు వారియానుపానులెప్పటివప్పుడు కనుగొనుచుందురు. తమపని నిరాడంబరముగా నిశ్శబ్దముగా జరిగించుకొనవలె నని వా రభిలషింతురు గాని వారిజోలిమానకరహస్యప్రచార మున్నదని ప్రభుత్వము సందేహించుచున్నది.

మితవాదులు:— ఇంక మితవాదులు. బొంబురివాల్వరులపద్ధతికి సమ్మతింపరు గాని యతివాదపక్షము సంపూర్ణముగా పోవలెనని కోరనివారు కొందఱు కలరు. బొంబురివాల్వ

రుల యప్పటప్పటిప్రయోగము వారిసంఘమునకు విశేషవజాలని లాభము చేయుచున్నది. తమకుప్రజాసామాన్యపుబుద్ధిపూర్వక సహాయ మేమియును లేకనో తగినపద్ధతులపై నది యర్థింప లేకనో లేక యందున్నకష్టములకు తెగువచేయుటకు వీలులే నంతవిశేషస్వార్థపరులు తామగుటచేతనో దేశమున ప్రభుత్వ మునకు, బ్రిటిషుప్రజకు తమయావశ్యకత చూపించినపక్ష మొకటి యుండుటకు వారు మనసార నానందించుచున్నారు. అట్లుమాత్రము వారు చెప్పకపోవుట సహజమే. బాంబురివా ల్వరులపై వారియసహ్యమును ధిక్కారమును యథార్థమే. కాని యతివాదపక్షము పూర్తిగా నమసిపోయినచో వారు దుఃఖభాజనులు కాకమానరు.

గోఖలే:—కాంగ్రెసువాదులలో జాతీయవాదులపక్ష మున సత్యోత్తముడును శ్రేష్ఠుడును గోఖలే. గోపాలకృష్ణ గోఖలే స్వదేశమును మనఃపూర్వకముగా ప్రేమించి దానికొ ఱకే జీవించి పనిచేసెను. దాదాభాయినౌరోజీ వినాగా తన దేశ ముకొఱకే బ్రతికి దేశసేవకై తనసర్వమును యిచ్చివైచిన పేరుప్రసిద్ధులు గలకాంగ్రెసువాది యత డొక్కడే యై యుం డెను. అంత నిరాడంబరమైనజీవనము ప్రథమతరగతిదేశాభిమా నము నున్నప్పటికిని వీరుడు గాదగిన మనుష్యు డతడు గాడు. అతనికి రాజనీతిజ్ఞుని కుండవలసినగుణము లుండెను గాని నాయ కుని కుండవలసినగుణములు లేవు. తనఫక్కి బిచ్చపుఫక్కి యని పిలచి ప్రజలాతని రాజకీయాశయముల నాక్షేపించినపుడు

అతడు వాదించుచు మనసు కరుగునట్లు ఇట్లు చెప్పెడివాడు. "మిత్రుడా ! మాదేశము విదేశాధికారమునకు లోబడియుండ మేము సంతోషించునంతనీచులమును ఆత్మగౌరవశూన్యులము ననుకొందువా ? అది యెప్పుడు నట్లే విదేశపుసంకెళ్ళలో పడి యుండవలెనని మేమభిలషింతుమని తలంచుచున్నావా? అట్లు తలంచినచో నీవు మాకు చాల నన్యాయము చేయుచున్నావు. శక్యమైనయెడల నాదేశము నేడే స్వతంత్రము కావలె నందును. కాని యది శక్యమా ? ఆవిధముగా మనము పనిచేయగలమా? రాజకీయముల నేది సాధ్యమో యేది యసాధ్యమో యాలో చించుకొన వలెను. ముందుపురుషాంతరములను నే మేవిధ ముగను కట్టుబాటు చేయజాలము. ఖండితముగా వారిని శాసిం చుటకు మే మెవరము ? మాకాలములో యుత్తమ మనుకొని సాధ్య మనుకొన్నపని మేము చేయుచున్నాము. మేము బిచ్చ గాండ్రమును గాము; మావిధానము బిచ్చమెత్తుటయును గాదు. ఒకవిదేశరాజసభలో మాదేశక్షేమమును కనుగలిగి చూచుకొనుచుండుటకు మేము మాప్రజలరాయబారులము. అదియే మాస్థితి". గోఖలే యైక్యభావమునకు వర్ణమతశాఖా భేదము లేక యందరు హైందవులయార్థికస్థితి చక్కబెట్టుటకు పనిచేయవలె నను వాడు. నాల్గవతరగతిజాతీయవాదులలోని గుణములు చాలవర కాతనియం దున్నవి. కాని నవీనపద్ధతు లపై రాజకీయాందోళనము చేయుటలో నాతనికి చాల నమ్మక ముండెను. కాంగ్రెసుపద్ధతుల నీరసత్వము నాతడు బాగుగా నెరిగి

యుండెను. కాంగ్రెసునాయకులలో కొందఱివర్తనము నకు చాల చికాకుపడుచుండెను. వారియుత్సాహశూన్యతకు, త్యాగాభావమునకు, అసహనమునకు, స్నేహరాహిత్యమునకు స్వార్థపరత్వమునకు నన్నిటికి ముఖ్యముగా విలాసజీవనమునకు కడు గుందుచుండెను. అతివాదులలో జేరినవారితో కాంగ్రెసులో జేరినమనుష్యులసరకు నాతడు పోల్చి చూచుకొను చుండెను. అతివాదులయాసక్తిని, ఉద్యమభక్తిని, నిస్స్వార్థమును, విలాసవిముఖత్వమును ప్రశంసించుచుండెను. అట్టి సామగ్రిలో కొంత కాంగ్రెసులో నుండి యుపకరింపవలె నని యాతడు కోరుచుండెను. అరవిందుని హరదయాళుని నాతడు మెచ్చుకొనుచుండెను. చాల ముందటిభవిష్యత్తు తా నెరుగ జాల ననియు కాబట్టి ప్రస్తుతముకొఱకే తాను పనిచేయుదు ననియు నాత డనుచుండెడివాడు. కొన్నిదినముల కిక నింగ్లండు నుండి వెడలు ననగా నాతడు తనకు ముఖ్యస్నేహితులైన భార్యాభర్త లిద్దఱితో హిందూదేశ మిరువదియేండ్లలో స్వతంత్రము కాగలదని చెప్పెను. స్వతంత్ర మనగా నత డేమి యనుకొనెనో మనకు తెలియదు. బహుశః "సామ్రాజ్యములోని స్వపరిపాలితదేశములస్వతంత్ర"మని యాతని యభిప్రాయమై యుండవచ్చును. ఈమధ్య నాతనికి ఆంగ్లలిబరలుపక్షముపై నమ్మకము తగ్గుచుండెను. లిబరలులలోనుదారాశయులు లేకుండుట యతడు గ్రహించెను గాని మనము కూడి పని చేయగలపడు మని యొక్కటియే యని యతడనుచుండెను.

ప్రజాకార్యములపై విచారణకు నియమింప బడినరాయలు కమిషనువలన వచ్చినయనుభవ మంత్యదినములలో నతని విచారాక్రాంతుని జేసెను. (ఆంగ్లోయిండియనులలో) సాక్షి తరువాత సాక్షిగా తనదేశీయులపైనను వారిస్వభావముపైనను యోగ్యతపైనను అర్హతపైనను కురిపించు చుండినయవమానములు నాతడు భరింప లేకపోయెను. అతివాదులు తమ్ము జాతీయవాదు లని పిలుచుకొనుచు తనవంటియభిప్రాయము గలవారిని కాదనుట నాతడు పనికిరా దనుచుండెను. మే మందరమును జాతీయవాదులమే యని యాత డనుచుండెను. మితవాదులలో నాత డుత్తమోత్తముడు. వారి యందరిలోను నాతనిలో సగమైన మంచివాడును శ్రేష్ఠుడును నొక్కడు లేడు.

కాంగ్రెసునాయకులు:— కాంగ్రెసునాయకులలో చాల మంది నిజమైనదేశాభిమానులే గాని వారందరును శాంతిని సుఖోపభోగములను విశేషముగా ప్రేమించువా రగుటచేత గాబోలు, చివరకు శాంతిభంగము కలహము ఆపదలు రానున్న పద్ధతులను వారు తలపులోనికైనను రానీయ జాలరు. అతివాదపద్ధతులపై నసహ్యమునకు ప్రజాసామాన్యములో ప్రచారముచేయుటయం దనిష్టతకు నదియే కారణము. వారు నెమ్మదిగా నత్తలవలె అడుగు వేయుదురు. పిరికివాండ్రును, జడ్జియుద్యోగములు సభ్యత్వములు బిరుదుల వెనుక ప్రాకులాడుస్వార్థపరాయణులును వారిలో కొంద ఱుండుట సహజమే. వారి నెల్లను మనము జాతీయవాదులుగా

గణింపము. ఇట్టిలోపములు లేనిరాజకీయపక్షమేదియు మనము చరిత్రములో చూచినదియు లేదు. పేరునకు కాంగ్రెసువారై తమతమస్వలాభములకై యవకాశములను వెదకికొనుచు పూర్ణముగా ప్రభుత్వభక్తులైనవారివలెనే కాంగ్రెసువారిలో వ్యాపారముబట్టి మితవాదులే యైనను ఆలోచనలో అతివాదులై వారితో బహిరంగముగా జేరుటకు సాహసము లేనివారు కొంద ఱున్నారు. నియమితాందోళనము కావలె నని చెప్పి కాంగ్రెసును స్వావలంబనముగా చేయవలె ననువారు కొందఱు. వర్తమానవ్యవహారములపై తీర్మానించుటయే గాని విజ్ఞాపనములు, ప్రార్థనలు, అర్జీలు పనికిరా వని వా రందురు.

సాత్వికనిరోధులు:— బాగుగా పైకి బోయి సాత్వికనిరోధయుద్ధమును, బహిష్కారణమును ప్రారంభింప దలచువారు కొంద ఱున్నారు. ఈవిధమున కాంగ్రెసులో సతివాదులలో నున్నన్నిరకము లున్నవి. మహాహిందూసాత్వికనిరోధియైనగాంధి సంఘము నేర్పరచినచో సాత్వికనిరోధులు ముందునకు రావచ్చును.

కొన్నిస్పష్టమైనకారణములచేత బ్రతికియున్నహైందవజాతీయవాదులను పేరువారీగా వర్గీకరణము చేయజాలము.

తరుణహిందూదేశము.

౯ వ యధ్యాయము.

—:o:—

హైందవజాతీయత, ప్రపంచవ్యాపారములు.

యూరపుజాతీయతవలనిప్రేరణ:— హైందవజాతీయతకు హిందూదేశముబయటనుండి ప్రపంచరాజకీయములు చాల సాయము చేయుచుండుటలో నేసందేహమును లేదు. రాజకీయముగా ఆంగ్లదేశపుకూలిప్రజపోరును విజయమును, ఫ్రెంచివిప్లవకారులబాధలును చివరకు నెగ్గుటయును, ఇటాలియనుల ప్రయత్నములును ఫలసిద్ధియు, రషియనులు పోలులు హంగేరియనులు మొదలుగాగలవారి నిరంతరప్రయాసమును హైందవజాతీయత నుత్సహించి సాయముచేసెను. హైందవజాతీయవాది ప్రస్తుతయూరపు, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, నెదర్లాండ్సు, ఇటలీ, రషియా, టర్కీ, బాల్కను రాజ్యముల చరిత్రములను శ్రద్ధాళువై పఠించుచున్నాడు. భారతీయయువకులు ప్రతాపుడు, రామదాసు, గురుగోవిందసింగు, శివాజీ, టిప్పుసుల్తాను, ఝాన్సీమహారాణీలతో బాటు వాషింగ్టను, కేవరు, మేజినీ, బిస్మార్కు, కొస్సూత్, ఎమ్మెట్ పార్నెల్ లను గూడ గురుప్రాయులనుగా నెంచుచున్నారు.

ప్రస్తుతయూరపుచరిత్రము విశ్వవిద్యాలయములలో నిషేధింపబడినది:— హిందూదేశప్రభుత్వ మిదియంతయు నెరిగియే యున్నది. అందుచేతనే హైందవవిశ్వవిద్యాలయములలో పాఠ్యవిషయములనుండి ప్రస్తుతయూరపుచరిత్రమును వేరుచేయుచున్నారని కొందరందురు.

అమెరికావాఙ్మయమును అమెరికావ్యవహారములును గూడ హిందూదేశజాతీయత నుత్సహించుటలో వానిపనియవి చేయుచున్నవి. నాయకు లెప్పుడును అమెరికావాఙ్మయమును, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రచరిత్రమును గూడ నభ్యసించుచునే యున్నారు. హైందవజాతీయతను నిర్మించుటలో ఆసియా మరియు నుపయోగపడుచున్నది. రషియాజపానుయుద్ధమునకు హిందూదేశ మంతయు పులకించెను. యూరపు ఏకవాక్యముగా జపానును ప్రపంచరాజ్యముగా నంగీకరించుట హిందూదేశజాతీయతకు బలకారణ మని యువహైందవుల యభిప్రాయము. ప్రజలలో ముద్దుబారినవారిలోను తలపవీలులేనివారిలోను గూడ నీప్రబోధము విద్యుత్ప్రసారమువలె కదలిక పుట్టించినది. తరువాత టర్కీ, రషియా, చైనాలలోని సంగతులు కూడ జరిగినవి.

ఇటలీటర్కీయుద్ధము:— ఇటలీతోను దానివెనుకనే బాల్కనురాజ్యములతోను టర్కీచేసినయుద్ధము హిందూదేశపుమహమ్మదీయులను జాతీయవాదుల జేయుటయందు

విచిత్రముగా పనిచేసినది. ఈక్షణమున హిందువులకంటెను గూడ మహమ్మదీయు లెక్కువయుద్వేగముతో నున్నారేమో!

విదేశసంచారము చేయుచున్న హైందవదేశాభిమానులు తాము తిరుగు వివిధదేశముల వ్యవహారములను పరికించి తమదేశస్థితితో పోల్చి చూచుకొనుచుందురు. అంతకంటెను ముఖ్యమైనది— ఇతరదేశజాతీయవాదులను వారు ప్రయత్నించి కలసికొని సంభాషించుచున్నారు. వారిలో కొందరు ఈజిప్షియనుజాతీయవాదులతోను, కొందరు ఐరిషుజాతీయవాదులతోను మరికొందరు పెర్షియనులతోను మంచిపరిచయము గలిగి యున్నారు. తాను దృఢపడి యితర యుద్యమములతోబాటు ప్రపంచరంగముపై నెక్కగల దశను హైందవజాతీయోద్యమము పొందినది.

పాశ్చాత్యప్రపంచమునకు హిందూదేశము నెరుకపరచుట:— హైందవజ్ఞానమునెడ హైందవచరిత్రమునెడ హైందవనాగరకతయెడ పూర్వ మెప్పుడు నెరుగని శ్రద్ధ యిప్పుడు చూపుచున్నారు. ప్రపంచములో నేజ్ఞానవిషయమును హైందవాభిప్రాయము గమనింపకుండ చర్చింపబడుట లేదు. కాని భారతదేశమును ప్రపంచము పాశ్చాత్యసులోచనములద్వారా వీక్షించుచున్నది. కొందఱు భారతీయులు పాశ్చాత్యులకు హిందూదేశము నెరుకపరచుటలో నమూల్యమైనపని చేయుచున్నారు. వారిపనియు దృష్టి నాకర్షించుచున్నది. అప్పటికిని జరుగవలసినపని యింకను కొండంత

యున్నది. కావున భారతదేశపండితులు భారతదేశమును, భారతఖండోన్నతిని బయట ప్రచురించి భరతఖండమును ప్రపంచరాజ్యములలో నగ్రగణ్యముగా చేయుట గూడ తమ కార్యక్రమములో నొకయంశముగా జేసికొనవలెను.

ఠాకూరుతత్వము:— రవీంద్రనాథఠాకూరు జాతీయతను కవిచాతుర్యమునకై నష్టపరచుచున్నందున స్వదేశీయుల యనుగ్రహమునకు ప్రేమకు కొంత దూరమగుచున్నను ప్రపంచప్రసిద్ధి గడించుచున్నాడు. ఠాకూరుతత్వ మొకమత మగుచున్నది. నేడు ప్రపంచములో ప్రజాదరణ మందరకంటె నెక్కువగా గలిగి తన గ్రంథములందరగ్రంథములకంటె నెక్కువగా చదువబడి ప్రశంసింపబడుచున్నవిద్యావంతు డితడు. అతనిగ్రంథము నోబెల్ బహుమానపుపరీక్షకులదృష్టి బడుట దైవసంఘటనమే గాని వారి దృష్టి నాకర్షించుట కాతడు యత్నించిన దేమియు లేదు.

హైందవప్రచురకు డింకను తన ప్రపంచములోనే యున్నాడు. అభివృద్ధికి, స్వేచ్ఛకు, ప్రజాపాలనపద్ధతులకు ప్రపంచములో జరుగుచున్న యుద్యమముల నాతడలక్ష్యమైనను చేసినాడు, లేక చూచియు చూడనట్లే యున్నాడు. ఇంగ్లండుబయట నెక్కడను జాతీయమహాసభానాయకులు తమయుద్యమముపై సానుభూతికై ప్రయత్నింపలేదు. ప్రపంచోద్యమములశక్తిని, ప్రపంచము తమ్ముగూర్చి యేమను

కొని యేమనుచున్నదో యన్న యాంగ్లేయులభయమును వారెప్పుడును గ్రహింపలేదు.

భారతజాతీయవాది యది గమనించుట మంచిది. వాడింక ప్రతివిషయమును సర్వదేశవిషయకముగా నాలోచింప బ్రారంభింపవలెను. బ్రిటిషు లెంతప్రయత్నించినను, ఏమి చేయదలంచినను భరతఖండమును ప్రపంచమునుండి పూర్తిగా నెన్నటికిని వేరుచేయ జాలరు. భారతపుత్రులే యట్లు చేయ బ్రయత్నించుట తమసంకెళ్ళలో బలము పోసికొనుటయును తమదేశమును క్రుంగదీయుచున్న బరువునకు మరింత చేర్చుటయునే యగును. అంత యాత్మవినాశకమును గ్రుడ్డియాలోచనయు మరొక్క టుండబోదు.

తరుణహిందూదేశము.

౭ వ అధ్యాయము.

:o:

జాతీయోద్యమమున మతశాఖలు

హిందూదేశపుబ్రిటిషుప్రభుత్వము కొంతకాల మల్ప సంఖ్యాకులగుమహమ్మదీయులపై నాశ పెట్టుకొని యుండెను. ౧౮౮౮ వ సం॥ రమంత పూర్వముననే లార్డుడఫిరిను* సర్ ఆక్లండుకాల్వినులు ‡ మహమ్మదీయులభయములకు పాలుపోసి, యితరుల నుపేక్షించి వారి నధికాదరముతో జూతు మని చేతిలో చేయివైచి తమపక్షమునకు త్రిప్పుకొనిరి. నాటి నుండి యావిధానమే సాగుచు అధికఫలమునే యిచ్చుచు వచ్చినది. చదు వెరిగినమహమ్మదీయులలో నధికసంఖ్యాకులు ప్రభుత్వమును సంతోషపరచి వారికృతజ్ఞత సంపాదించుటకై కాంగ్రెసున కెదురుతిరిగిరి. మగ్గపునేత యంతయును ముఖ్య ముగా తమచేతిలో నున్నందున తమకే బాగుగా లాభింపగల స్వదేశీయుద్యమమును సహితము వా రడ్డగించిరి. ఇందుకు ప్రతిఫలముగా విద్యావిషయములలో తమసంఘమునకు పెద్ద మొత్తములవినియోగమును, గవర్నమెంటుద్యోగములలో నధి

* లార్డుడఫిరిను హిందూదేశమునకు రాజప్రతినిధి.

‡ సర్ ఆ. కాల్విను అప్పటి పశ్చిమోత్తరపరగణాలకు [ఇప్పటి ఆగ్రాఅయోధ్య సంయుక్తరాష్ట్రములు] లెఫ్టినెంటు గవర్నరు.

కాంశమును, అధికముగా బిరుదునిశానీలును, గౌరవములును, శాసనసభలలో ప్రత్యేకాధికప్రాతినిధ్యము మొదలుగా గట్టి లాభములును వారికి దొరకినవి. ౧౯౦౮ వ సం॥ రపుసంస్కరణ చట్టములో నీక్రొత్తఫక్కి చొప్పించి లార్డుమోర్లే యీయధి కాదరవిధానముపై ముద్రవేసెను. అందువలన ౧౯౦౮ వ సం॥ రములో మహమ్మదీయులు కేరింత లాడుచుండిరి. బంగాళా దేశజాతీయపక్షమునకు మహమ్మదీయులలో మిత్రు లత్యధిక సంఖ్యాకులే యుండిరిగాని వ్యతిరేకులతో సరిచూచుకొన్న యెడల నది యత్యల్పసంఖ్యయే యై యుండెను. కాబట్టి ప్రారంభములోను తరువాత మరికొంతకాలమువరకును గూడ హిందూదేశజాతీయోద్యమము ప్రధానముగాహిందూఉద్యమమే.

బ్రిటిషులపై మహమ్మదీయుల కసహ్యము కలుగుట:— క్రిందటి నాలుగేండ్లలోను జరిగిన ప్రపంచసంఘటనములు మాత్రము హిందూదేశవ్యవహారములరూపును సంపూర్ణముగా మార్చివైచినవి. టర్కీ, ట్రిపొలీ, యీజిప్టు, పెర్షియాలలో జరిగినసంగతులు మహమ్మదీయుల మనసులో బాగుగా నాటు కొని బ్రిటిషువారిపై మనసువిరచినవి. మహమ్మదీయులు మగ తనమును, అభిమానమును గలవారు. టర్కీయెడ బ్రిటను వైఖరి చూచినమీదట కటకటపడి ప్రపంచములో నితర దేశముసల్మానులసంగతి యెత్తకుండ హిందూదేశములోనిబ్రిటి షులు లంచమిచ్చి తమనోళ్ళు కట్టి యంగీకరించునట్లు చేయ దలంచి రని వా రభిప్రాయ పడసాగిరి. క్రిందటినాల్గువత్సర

ముల నుండియు ముస్లిముముద్రాశాలలు ఇస్లాముమతరాజ్య ప్రచారమును తీవ్రముగా సాగించుచున్నవి. మహమ్మదీయ ప్రజలు గొప్పవారు కొలదివా రనుభేదము లేక బ్రిటిషులపై ద్వేషము నణచికొని యున్నారు. ఉపన్యాసములలోను, పత్రికలలోను, స్థిరమైనగ్రంథములలోను గూడ నిది మధ్య మధ్య వెలిగ్రక్కు చున్నారు. క్రిందటిబాల్కనుయుద్ధసమయమునను, ట్రిపోలీవిషయమై యిటలీతో టర్కీ పోరినప్పుడును మహమ్మదీయులమసీదులు టర్కీవిజయమునకై ప్రార్థనలతోను క్రిస్టియనుశాత్రవులపై దూషణశాపములతోను మారుమ్రోగెను. ముస్లిములీగు*ప్రకటనములు స్పష్టముగా మారినవి. కాని యిప్పటికిని ఇస్లాముసామ్రాజ్యపక్షమునకు ప్రజలలో నున్నపలుకుబడితో పోల్చి చూచినయెడల ముస్లిములీగురాజకీయపుపలుకుబడి చాలతక్కువ ఈయిస్లాముసామ్రాజ్య పక్షము మహమ్మదీయజాతీయవాదులలో నతివాదపక్షము.

ముద్రణశాసనప్రకారము జామీనుద్రవ్యము లాగుకొన్నముస్లిముపత్రికలసంఖ్య, ఆప్రచురణములస్వభావము, గవర్నమెంటు పెక్కుమార్లు జామీనుద్రవ్యము లాగుకొని శిక్షించినపత్రికల కెడతెగకుండ వచ్చుచున్నసహాయము, ప్రభుత్వవ్యాపారములను విమర్శించుటలో ముస్లిముపత్రికలవ్రాతలు, హిందూమహమ్మదీయులలో క్రొత్తగా నుద్భవించినస్నేహము ఒకేసంగతి చెప్పుచున్నవి. హిందూఅతివాదులును

* ప్రభుత్వపక్ష ముసల్మానులసంఘము.

మహమ్మదీయఅతివాదులును గూడ దగ్గఱకు వచ్చుచున్నారు. మహమ్మదీయమితవాదులు కాంగ్రెసులో నెక్కువగా జేరకపోవచ్చును. కాని వారందఱు నొకేవిధమైనయాలోచనలతో నొకేవిధముగా ప్రవర్తింపుచున్నారు. మహమ్మదీయమితవాదులు హిందూమితవాదులకంటె గడుసువారు. తమయతివాదపక్షముపేరు చెప్పి గవర్నమెంటును భయపెట్టి తమయర్థమును సంపాదించుటలో హిందూమితవాదులకంటె మహమ్మదీయమితవాదులే యెక్కువ నేర్పరులు. హిందూమితవాదినుండి హిందూఅతివాది పొందుసాయముకంటె మహమ్మదీయాతివాది తనమతపు మితవాదినుండి గట్టిసాయము పొందుచున్నాడు. మహమ్మదీయులకు హానికరమైన గవర్నమెంటుప్రయత్నముల నెదిరించుటలో మహమ్మదీయమితవాది లెక్కగొనకుండ మాటలాడును. బ్రిటిషురాజ్యమును పొగడుటలో నాతఁ డుత్సాహము జూపడు. హిందూమితవాదికంటె మహమ్మదీయమితవాది గెల్పుగొనుటలో నెక్కువ నేర్పరియు, నిశ్చయముగా నధికతాంత్రికుఁడును.

హిందూదేశమునకు బయట నున్న విద్యావంతులగు మహమ్మదీయులు ఒక్కరును వ్యతిరేకముగా లేకుండ నందరును హైందవజాతీయపక్షమువారే. కాబట్టి బ్రిటిషులయెడ హిందూదేశపుమనసు తిరిగిపోవుటవలన జాతీయప్రయత్నము బలపడి స్థితి మఱింత యాశాజనకము కావచ్చును.

<u>సిఖ్ఖుల ద్వేషము:</u>—బ్రిటిషులు హైందవజాతీయవాదులనుండి వేరుచేయగలిగిన దొక్క మహమ్మదీయులనే గాదు. సిఖ్ఖులు గూడ నింతవరకు మడిగట్టుకొనియే యున్నారు. కెనడాదేశములో సిఖ్ఖులయెడ వర్తించినవిధమును కోమగాటమారు * చరిత్రమును హరదయాళును అతడు పసిఫికుసముద్రతీరమున స్థాపించిన పితూరీసంఘముల పలుకుబడియు సిఖ్ఖులమనసు కూడ విరిచివైచెను. అధికారములను అనుగ్రహములను పంచిపెట్టి గవర్నమెంటు వారిని మరల తనపక్షమునకు ద్రిప్ప ప్రయత్నింప వచ్చును. కాని యీమధ్య లండను హిందూదేశకార్యదర్శిసభలో కె. జి. గుప్తగారి స్థానము సిఖ్ఖుజమీందారైన సర్దారుదల్జితుసింగు కిచ్చునట్టిపద్ధతి పూర్వముకంటెను హాస్యాస్పదము గాక తప్పదు. బ్రిటిషుల కాలోచనాశక్తిహీనత యపరిమితము. వారి యుక్తాయుక్తవివేకమునకు గూడ యుద్ధ మెసరుపెట్టునని మే మనుకొనలేదు.

---

* కోమగాటుమారు, ఒక జపానీయులయోడ పేరు. ౧౯౧౪ వ సం॥ రమున కొందరు సిఖ్ఖు వలసప్రయాణికు లీయోడను హాంకాంగు రేవులో ఛార్టరు చేయించి యది యెక్కి కనడాకు ప్రయాణమైరి గాని వారి నక్కడ దిగనీయ లేదు. మరల నా యోడతో హిందూదేశమునకు నెట్ట బడిరి. అప్పుడు జరిగిన సంగతుల వలన ప్రపంచములో నున్న భారతీయు లందరకు బ్రిటిషులపై ప్రబలక్రోధము జనించెను.

తరుణహిందూదేశము.

:o:

౧ వ యధ్యాయము.

ముందుసంగతి

భావిని చెప్పుట కష్టమే గాక హానికరము. అందులోను ఇప్పటిస్థితిలో హిందూదేశమును గూర్చి చెప్పుట మరియును. మనుష్యవ్యాపారములలో సాధారణముగా ననుకోనిది జరుగుచుండును. ముఖ్యముగా వ్యాపారము లన్నియు చిక్కులుపడి చీదరగా నున్న హిందూదేశమున నది మరింత నిజము. హిందూదేశమునకంటె ఇంగ్లాండు అమెరికాల భవిష్యత్తు చెప్పుట సులభము. క్రిందటిశతాబ్దముచివరను ఈ శతాబ్దముమొదట నున్న హైందవజాతీయవాదు లీపదియే నేండ్లలోను గలిగినమార్పు తలంచుకొనియైన నుండరు. హిందూదేశము త్వరగా నడువనిమాట నిజము. ఈజనసమూహము కొంతవఱకు మందమైనది. ప్రపంచములో నేది యేమగుచున్నను తమ్ము చీమయైనను కుట్టనియట్లుండువారిలో వీ రగ్రగణ్యులు. కష్టకాలములలో కడుపు మాడుచున్నప్పుడైనను, కట్టబట్ట లేకున్నప్పుడైనను, తృప్తిపడి యుండునట్లు చేయు వేదాంతము వారికి మాంద్యము కల్పించినది.

భారతీయజీవనములో మార్పు, జాతీయత:—పై చెప్పిన దానిలో నూతనహిందూదేశవిషయమై కొంతవరకే నిజము. హిందూదేశప్రజలజడత్వము చాలవర కతిశయోక్తి. ప్రస్తుత పరిస్థితులకు, నేటియభిప్రాయములకును మారక యేబదియేండ్ల క్రిందట నెట్లుండిరో నేడు కూడ నట్లే యుండుప్రజలు హిందూదేశమున కోట్లుండవచ్చును. కాని మారినప్రజలు కూడ కోట్లున్నారు. కాంగ్రెసులకు, కాన్ఫరెన్సులకు, ఇతరమహాసభలకు, సమ్మేళనములకు వచ్చుజనసమూహములనుబట్టియు; వార్తాపత్రికా పుస్తకముల ప్రచారమునుబట్టియు వారిసంఖ్య కనుగొనుటకు వీలులేదు. ప్రజానాయకులకు ప్రజలు చేయు నుత్సవములును, పత్రికలప్రచారము పెరుగుటయు భారతీయ జీవనములోనిమార్పు సూచించుచునే యున్నవి. నిజముగా జరిగినమార్పు మరియు నధికమైనది. దేశములో ప్రకటింపబడు గద్యమును పద్యమును చదువుడు; చదువెఱిగినవారును చదువెరుగనివారు నగు స్త్రీపురుషుల యారితేరనికవిత్వము చూడుడు; పల్లెటూరిపొలములలోనో కచేరిచావడిలోనో రావిచెట్టుక్రిందనో యనుకొనుచున్నమాటలు వినుడు; బీదలు, రయితులపిల్లలు ఆడుకొనునాటలు చూడుడు; బిడ్డలముద్దుమాట లాలింపుడు; ప్రజలు పాడుపాటలను సంగీతమును చెవినిడుడు. అప్పుడు భారతీయజీవనములో జాతీయత యెంత యలవడినదో, ప్రజలహృదయములలో నది యెంత గట్టిగా నాటుకొనినదో తెలియగలదు. విదేశీయు డది గ్రహింపజాలడు. హైందవుడే యది సరిగా

నర్థము చేసికొనగలడు. దేశభాషాముద్రణమును గమనింపుడు; అన్నిటికంటెను శాంతమైనవియు రాజభక్తి యోడుచున్నవియు నగుపత్రికలలో రాజభక్తి ప్రకటించువ్రాతలలో గూడ దేశదార్భాగ్యమునకు దీనదశకు నేటినీచత్వమునకు మనసులోపొందునా వేదన యంతర్గతమై కనపడుచునే యుండును. హిందూదేశపు పత్రికలనుండి వచ్చుచున్నయెడతెగనిశోకము మనము వినుచునేయున్నాము. అతివిలాసవంతుడైనసంస్థానాధిపతిని గాని, యితరులబాధ కేమియు కలగనికోటీశ్వరుని గాని యంతఃపురమునుండి బయటికి తీసికొనివచ్చి యుపన్యాసవేదికపై నిలువబెట్టగానే యాతనిభావములలోను మాటలలోను జాతీయత జీరయంటినట్లైనను గాన్పించును. ఇంటియొద్ద రహస్యము దాచని యంతరంగస్నేహితులతో మాటలాడునప్పు డది మరింత యగుపించును. విద్యావంతుడు చదువెరుగనివాడు, రాజు రైతు, అతివాది మితవాది, రాజభక్తిపరుడు రాజద్రోహి మొదలుగా నన్నితరగతులహైందవులను ఈగ్రంథకర్త చూచినాడు. వారిలో యుద్ధము రాగానే నిజముగా విచారపడినవాని నొక్కనినిగూడ నాతడు చూచినది లేదు. యుద్ధరంగములో చాలమంది హైందవులు పోరుచున్నారు. వారు తమరాజభక్తిప్రమాణమునకు నిజముగా బద్ధులైయున్నారు. గెలుపుగొనుటకు వారు తమప్రయత్నములో లేమియును రానీయరు. కాని ఆలోచనాపరవశులైనప్పుడును రంగమును

విడిచి యున్నప్పుడును తమ్మును తమదేశమును ఇంగ్లండు పెట్టుబాధలను జ్ఞాపకముచేయుచు వారిహృదయాంతరాళము నేదో కలచుచున్నది. జాతీయత యిక నేమాత్రమును గొప్ప తరగతులకే సంబంధించినది గాదు. అది సార్వజనిక మగు నట్లు కన్పడుచున్నది. ప్రజాసామాన్యములో నది వ్యాపించుచున్నది. ఆంగ్లేయుల పుస్తకములనుండియు సుఖముగా నింటియొద్దగూర్చుండి రాజకీయ ముపన్యసించువారియొద్దను తెలిసికొనెడువారు గాక, ప్రజలలో కలసి మెలసి యుండెడు హైందవులు మాత్రమే యది గ్రహింపగలరు. దేశభాషలలో నెంత జ్ఞానమున్నను, దేశీయులపై నెంత దయయు సానుభూతియు గలిగియున్నను విదేశీయు డెవ్వడు నది పూర్తిగా గ్రహింపజాలడు. భోగమువాండ్రకు గూడ నీదేశప్రేమ యంటినది. కోరినచో వారు రాజకీయపుపాటలను జాతీయగీతములను పాడుదురు. మోటుతంబురా బుజముపై వేసికొన్నబిచ్చగాడు కూడ తన కెక్కువ సంపాదింపగలకీర్తన యేదో యెరుగును.

<u>త్యాగులరక్తము జాతీయత కెరువు</u>:— ఎంత నిర్బంధము పెట్టినను, ఎంతకోఱచూపులు చూచినను జాతీయత యణగిపోదు. అధికారు లెంత బెదరించినను, రాజభక్తి తెప్పించుట కెన్నియుపాయములు కనిపెట్టి యవలంబించినను, మీసకట్టైనను రానియువకులకు బ్రిటిషుకోర్టులు విధించుచున్న యుగ్రశిక్షలతోను ద్వీపాంతరవాసశిక్షలతోను పెరిగిపోవుచున్న దేశభక్తియు జాతీయతయు నాగవు. ప్రభుత్వమునకును

అట్లు చేయక తప్పదు. వారు అపరాధిని నేరస్తుని దండించి తీర వలెను. రాజద్రోహిని వేటాడ వలెను. ఇతరముగా ప్రవర్తించినచో నది ప్రభుత్వము గానేరదు. హిందూదేశమును హైందవజాతీయతయు నిర్బంధములును ఉరిశిక్షలు ఖైదు విధించుటలు లాభము లన్నదశలో నున్నవి. ఎంత యణచి యాటంకపెట్టిన నీభావ మంత వృద్ధి జెంది వ్యాపించును. అది భక్తులరక్తపుటెరువుచే బాగుగా ఫలవంత మైనవిత్తనము. ప్రజలు వాదింపరు, తర్కింపరు, విచారింపరు; దేశకష్టములు నివారించుటకు మంచియారోగ్యవంతులును, అందగాండ్రును, కులీనులు నైనబాలురు చని పోవుచున్నా రని యే వారు తలంతురు. బాంబు వేసినప్పుడు వేసినవానిని ప్రజలు హృదయపూర్వకముగా నిందింతురు; కాని వాని నురిదీసినను ద్వీపాంతరవాసము విధించినను వానికై విచారింతురు. వారిప్రథమాసహ్యము సానుభూతిగాను చివరకు ప్రేమగాను మారిపోవును. జాతీయోద్యమమున కీబాలురు యజ్ఞపశువులు. వారు పొరబాటు పడవచ్చును. పిచ్చివారే గా వచ్చును. అప్పటికి వారు బలినైన భక్తులు. వారిపనులను ధార్మికులును న్యాయవాదులును రాజభక్తులును రాజనీతిజ్ఞులును గూడ నిందింప వచ్చును. ఆపనులు చేసినవారిని మాత్రము వారు పూజించి మనసులో నారాధించు చుందురు.

<u>జాతీయత పొంగి పొరలుచునే యున్నది</u>:— మనుష్యులమనస్తత్వ మట్టిది. క్రొత్తగా నేర్పడు చున్న దేశముల

తత్వము గూడ నట్టిదే. హైందవులమనను గూడ నామె ట్టెక్కినది. వైసరాయి, లెఫటినెంటుగవర్నరులు, కలెక్టరులు, డిప్యూటీకలెక్టరులు నెన్నితీయనియుపన్యాసము లిచ్చినను, ఒకవర్ణము గా దని మరొకవర్ణమున కెంతపక్షము చూపినను, ఎన్నికాలువలు త్రవ్వించినను, ఎన్నిరైలుమార్గములు వేసినను ఈజాతీయతాప్రవాహమును ఆపను మార్చను తరము గాదు. వెనుకకు నెట్టుట తలపెట్టనే యక్కర లేదు.

స్వల్పసమాధానములు వ్యర్థము:— ఉద్యోగి, అనుద్యోగి, రాజ్యధురంధరుడు, సామాన్యుడు, రాజనీతినిపుణుడు, ప్రచురకుడు నన్నభేదము లేక హిందూదేశముతో సంబంధమున్నవా రెవ్వరైనను హైందవజీవితములో గమనింప వలసినప్రధానవిషయ మిది యే. తమగొప్ప కొడలంతయు గర్వించి, యధికారమునకు నైశ్వర్యమునకు త్రాగి మత్తెక్కి, యన్నివిషయములును తమయిష్టము వచ్చిన ట్లమర్చుకొనుట కలవడి, తమకిష్టము కానిసంగతులనుచూడకను తలంపకనుపోవచ్చును. జరిగిన సంగతులు జరిగినవే. వానిఫలితమువానికిష్టపడనివారియిష్టానిష్టముల కాగునది గాదు. హైందవజాతీయత కెరటము వచ్చిపడుచున్నది. హిందూదేశపరిపాలనలో నెన్నిచిన్నిమార్పులు చేసినను, ఎన్నితీయనిమాటలుచెప్పినను, ఎన్నిప్రమాణములు చేసినను దాని నాప లేవు. „మన మొకే చక్రవర్తిప్రజలము" „ఒకేసామ్రాజ్యవాసులము" „సోదరయోధులము" „సహవాసులము" ఇవి నెనరుగలమాటలే. అవి పలికినవారు బాగు

కోరియే పలికి యుండవచ్చును. కాని వెనుకటియనుభవమును బట్టిచూడగా నవియంతగా గణింప దగినవి కావు. కొంద ఱమాయకులను మోసగించినను ఆపలుకు లనుష్ఠింపబడునంత వరకును ప్రజలమనసునకు నచ్చవు. సంయుక్తరాష్ట్రముల కొక కార్యనిర్వాహకసభ, పంజాబున కొకహైకోర్టు, బీహారున కొకహైకోర్టును విశ్వవిద్యాలయమును, హిందూవిశ్వవిద్యాలయమున కొకయధికారపత్రమును, మహమ్మదీయపాఠశాలలకు కళాశాలలకు విరాళముగా గ్రాంటులును కొందఱు బారిష్టరులకు ప్లీడరులకు తృప్తి నీయ వచ్చును. కాని ఆయుధశాసనములులోనున్నంతవరకు, శాసనసభలు నటనముగా నున్నంత వరకు దేశపుఆర్థికపద్ధతికి లాంకషైరుక్షేమమే ప్రధానముగా నున్నంతవరకు, వేలకొలదిభారతీయయువకులకు తగినసంపాదన దొరకనంతవరకు, కొలదిమందివిదేశీయులు దేశమును పాలించి దోచుకొను చున్నంతవరకు ప్రజలుమాత్ర మూరట పడజాలరు. భారతీయులు కనడాకు, దక్షిణాఫ్రికాకు, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములకు నెందులకు పో దలంచు చున్నారు? దేశములో బ్రతుకు దుర్భరముగాను, కష్టముగాను, నీచముగాను నిస్సహాయముగాను నుండుటచేతనే. బయట నైనను భారతీయుడు తన్ని యవమానింప బడుచునే యున్నాడు. కాని తనహిందూదేశములోనే ఆంగ్లేయులతన్నులకంటెను అవమానముకంటె నవియే తేలికగా సహింపవచ్చును.

అంతర్విభాగము సరి వైనకారణముగాదు:— తన శాసనములు తాను చేసుకొని, తనయాదాయము తాను ఖర్చుపెట్టుకొని, తనపరిశ్రమలను రక్షించుకొనుటకు తనకు స్వాతంత్ర్య మున్నచో హిందూదేశము తనబిడ్డలకు సరిపడు నంతయే గాక యెక్కు త్రొక్కు * యగునంత యాహారము గలిగి యున్నది. భారతీయులు అసంఖ్యాక మగుమతములు గాను, శాఖలుగాను, వర్ణములుగాను, తెగలుగాను, జాతులు గాను భాగము లై పోవుటచే స్వతంత్రముగా నొకప్రభుత్వ మేర్పడ జాల దని వాదించువారు ఆంగ్లేయులు హిందూదేశ ములో నూటయేబదియేండ్లనుండియే యున్నా రని, యంతకు ముందు హిందూదేశము స్వయముగానే పరిపాలించుకొను చుండెనని మరచి పోవుచున్నారు. బ్రిటిషులు రాకపూర్వము కంటె నేటిభారతదేశ మేమాత్రము నెక్కువసుఖముగా లేదు. ఎలిజెబెత్తురాణికాలపుఇంగ్లండుకంటె అక్బరుచక్రవర్తికాలపు హిందూదేశము సుఖతరమే గాక యధికైశ్వర్యవంత మై యుండెను. అశ్వఘోషచక్రవర్తిపరిపాలనలో సీమదేశముకంటె నశోకునిపాలనయందు హిందూదేశ మెన్నో రెట్లు సంతోష మును సంపత్తిని గలిగి యుండెను. ఔరంగజేబుకాలములో హిందూదేశము దీనస్థితియందుండి యుండ వచ్చును.

* హిందూదేశమున గడ్డుకరవులు చెలరేగు చున్నప్పుడు కూడ కోట్లకొలదిపుట్ల యాహారపు సరకు విదేశముల కోడలలో నెగుమతి చేయబడెను.

౭ వ హెన్రీకాలపుఇంగ్లండు, ౧వ జేమ్సుకాలపుఇంగ్లండు, మేరీకాలపుస్కాట్లండు, క్రాంవెలుకాలపుఐర్లండు, ౪వ హెన్రీ కాలపుఫ్రాన్సుదేశము, ఫిలిప్పుకాలపుహాలండు-వీనికంటె నేమా త్రము నెక్కువదీనస్థితిలో లేదన్నమాట యథార్థము. దేశీయ పరిపాలనలోకంటె ప్రజలు ఈస్టిండియాకంపెనీపరిపాలనలో నధికసంతుష్టులు నధికైశ్వర్యవంతులును గారనియు స్వదేశ సంస్థానములలో దేశీయులచే పాలింప బడుచున్నప్రజలు బ్రిటిషువారు స్వయముగా పాలించుచున్నప్రదేశములలోని ప్రజలకంటె నేమాత్రమును లోకువగా లే రనియు మన కాంగ్లచరిత్రకారులసాక్ష్య మున్నది. *

యునైటెడుస్టేట్సు చూడుడు. వివిధజాతులు వర్ణ ములు తెగలు మతములు కులములు భేదము లన్నియు మరచి యొకేజాతీయపాలనలో నెల్ల కలసి యున్నారో! యునైటెడుస్టేట్సు పాఠశాలలలోను, ఫ్యాక్టరీలలోను ఎన్ని భాషలు కలగపులగముగా మాటాడుచున్నారో చూడుడు! స్విట్జర్లాండెంతచిన్నదేశము! దానిపాఠశాలలలో నెన్ని భాషలు మాటాడుచు నెన్నిభాషలు గరపు చున్నారు, ఆదేశ ప్రజ లెన్నిమతము లవలంబించినవారు!

*మిల్లు బ్రిటిషుహిందూదేశచరిత్రము ౬ వ సంపుటము. పుటలు ౧౪౬, ౧౫౦ ; ౨ వ సం పు ౩౮౬, ౩౯౩ లు ; ౯ వ సం. పు ౨౦౪, ౨౦౯ లు చూడుడు. మిల్లు, విల్సనుల హిందూదేశచరిత్రము ౬ వ సం. పుట ౩౨౬ లో నుధృతమై ౧౮౨౪ లో బిషపుహీబరు వ్రాసిన హిందూదేశవర్ణనము చూడుడు. ౧౮౩౩ లో వ్రాసిన షోరు వర్ణనము గూడ మాచునది.

ఇద్దరుపాలకులు గలయాస్ట్రియాహంగేరీలో గూడ నీవిషయములు వర్తించుచున్నవి. అక్కడిజాతులు తెగలు భాషలు నెంతవివిధముగా నున్నను ప్రభుత్వము ప్రజాప్రతినిధులచేతనే జరుపబడుచున్నది. హిందూదేశములోనిమత వర్ణజాతిభాషలసంఖ్య కొండంతలు జేసి చెప్పబడుచున్నది. దేశమును ప్రజలును అట్లే యున్నను ప్రతిజనాభాతోను ఈసంఖ్య వందలతో పెరిగి పోవుచున్నది.

<u>చదువురాని బ్రిటిషులతప్పిదము గాని స్వపరిపాలనమున కాటంకము గాదు:</u>—అప్పుడప్పుడు హిందూదేశములో నక్షరజ్ఞానము లేమిచే దేశము స్వపరిపాలనమునకు తగదని యనుచుందురు. హైందవప్రజల చదువులేమికి కారకులైన బ్రిటిషుల నోటినుండి యీవాదము వచ్చుట హాస్యాస్పదము. క్రిందటి శతాబ్దమున చాల నాలస్యముగా విద్యాపరిశ్రమ ప్రారంభింపబడిన జపానుదేశములో ౧౮౭౩ వ సం॥రమున చదువుటకు తగినవయసులో నున్న బాలబాలికలలో నూటికి ౨౮ చొ॥ పాఠశాలలలో నుండిరి. ౧౯౦౨—౧౯౦౩ సం॥రమునాటి కీసంఖ్య నూటికి ౯౦ గా పెరిగెను. హిందూదేశమున నూటయేబదివత్సరముల బ్రిటిషుపరిపాలనజరిగినతరువాత నిప్పుడు దేశములో నక్షర మెరిగినవారిసంఖ్య నూటికి ౧౯.౬ (అనగా ౨౦కి తక్కువ) భారతజాతీయవాదు లేండ్లకొలదిగా సార్వజనికనిర్బంధవిద్యకై మొఱ్ఱ యెత్తుచున్నను ప్రభుత్వము వినదు. కీర్తిశేషులైన గోఖేలునిర్బంధప్రారంభవిద్యబిల్లును

గవర్నమెంటోడించి త్రోసివైచిరి. అంతే కాదు—వారు పాఠశాలలుగా రికగ్నైజు చేయుటకు బహుకఠినవిద్యాపరిమితి యేర్పరచి ప్రజల నావిధముగా సొంతపాఠశాలలను, కళాశాలలను పెట్టుకొన నీయకుండ జేసినారు.

ఐనప్పటికిని స్వపరిపాలనమునకు సర్వజనవిద్యాపరిచయ ముండితీరక తప్పనిది గాదు. జపానులో నేబదియేండ్లక్రిందట ప్రజాప్రతినిధిపరిపాలనము ప్రారంభింపబడినపు డొక్క సాముారాయులే చదువు వచ్చినవారు. హిందూదేశమున గూడ పైతరగతులు బాగుగా విద్య నభ్యసించినవారు.

ఇంగ్లండు కొన్నిశతాబ్దములు పార్లమెంటుపరిపాలన మనుభవించిన పిమ్మట ౧౮౭౦ వ సం॥రములో సార్వజనిక విద్యావిధానము ప్రారంభింపబడెను.

<u>అంతఃకలహములు:</u>—బ్రిటిషులు వెడలి పోయిన తరువాత గాని స్వపరిపాలన మిచ్చినతరువాత గాని వచ్చెడి యంతఃకలహములవిషయమై మే మొకప్రశ్న వేయుదుము. „ఈప్రపంచములో నంతఃకష్టములు లేనిదేశ మేదైన నున్నదా?” బ్రిటిషుదేశమునకే తప్పలేదు. సామ్రాజ్య స్వపరిపాలితదేశములమాట చెప్పనే యక్కర లేదు. అప్పటికిని వానికి స్వపరిపాలన మెందులకని యెవ్వరు ననుగరు. మెక్సికోదేశములో నున్న సంక్షోభము ఆదేశవ్యవహారములలో యునైటెడుస్టేట్సు కలుగజేసికొనుటకు సరియైనకారణము

కా జాల దని యధ్యక్షు డైనవిల్సను మొన్న మొన్ననే చెప్పి యున్నాడు.

ప్రాతినిధ్యవిధానములకు ప్రాచ్యులయనర్హత :—

ప్రాచ్యులు స్వపరిపాలనమున కనర్హు లనుట నిరాధార మని ప్రాచీనహిందూదేశచారిత్రము సంపూర్ణముగా ఋజువు చేయు చున్నది. ప్రజాపరిపాలన మనగా నేమో ఇంగ్లండు లోను ఫ్రాన్సులోను కొంచె మైనను తెలియుటకు చాల ముందే భరతఖండము ప్రజాస్వపరిపాలనావిధానములకు పుట్టినిల్లై యుండెను. ఇంకను ఈమిష సంపూర్ణాబద్ధ మనుటకు ఋజువు గా వలసిన యెడల ఇది జపానుదేశము కన బరచుచునే యున్నది.

జాతీయోద్యమము స్థిరముగా కాపురము చేయు చున్నది: ఆయుధశాసనము రద్దు చేసి హిందూదేశమునకు పార్లమెంటరీప్రభుత్వము నిచ్చి ఇంగ్లండును ఒకమారు పై యాక్షేపము లేనైన గట్టిగా నడ్డు వచ్చునేమో చూడు మనుడు. అది యంతయు న టుండ నిండు. ఒక్కటి నిశ్చ యము. హైందవజాతీయతను నిర్బంధములచేత చంపుటకును చిన్న చిన్న సమాధానములవలన నణచుటకును వీలు గాదు. జాతీయోద్యమము కాపురము చేయ వచ్చినది. చేయును. ముందుమునుక యేమో దేవునికే తెలియ వలెను. యుద్ధములో నింగ్లండు గెలువ వచ్చు నోడిపోవచ్చును.

భారతజాతీయోద్యమమునకు రెండువిధములను లాభమే. ఇంగ్లం డోడిపోయినచో భారతదేశ మేమగు నని మన మాలోచింప నగత్యము లేదు. మహమ్మదీయపరిపాలన రా వచ్చును లేక జర్మను లాక్రమింప వచ్చును. రెండువిధము లను భారతదేశమునకు క్రొత్తజీవనమే. హిందూదేశమున కది యాగత్యము లేదు. తనబల మంతయు వినియోగించి యట్టిది జరుగకుండ భారతదేశ మడ్డుపెట్టును. అట్టిస్థితి రాక తప్పనిచో భారతదేశము చేయునది లేదు. అందులకు బాధ్యత ఇంగ్లండునెత్తిపై నే యున్నది. అట్లు గాక యింగ్లండే గెలిచినచో (అట్లే కాన్పించుచున్నది కూడాను) భారతజాతీ యోద్యమమున కప్పుడును లాభమే. రాజకీయాభివృద్ధి కోరు దురు. దేశపురాజకీయఅంతస్తులోను, ఇంగ్లండుతోను సామ్రాజ్యదేశములతో నీదేశపు కుటుంబసంబంధములోను మార్పు చేయు మని ప్రజలు పట్టు పట్టుదురు. ఇంగ్లీషుల మనోవృత్తి, ఇంగ్లీషురాజకీయపద్ధతులు, ఇంగ్లీషురాజ్యతంత్ర ములు, ఇంగ్లీషుపోకడలు, ఇంగ్లీషుచారిత్రము మే మెరిగి నంతమట్టుకు ఆకోరిక నిరాకరింపబడక తప్పదు. స్వల్పసమా ధానములు కొన్ని చేయబడ వచ్చును. అవి హిందూదేశము యుద్ధములో పారబోయు చున్న ప్రాణధనములకు పోల్చ రాని విగా నుండును. ఆసమాధానములు దేశమునకు నచ్చవు. ద్వేషము అసంతుష్టి వృద్ధి యగును. జాతీయోద్యమము

పెరిగి పెద్ద యగుటకు తగినయాహార మది. ఇంగ్లీషుపార్లమెంటులో కర్జనులు మేక్డొన్నెలులు సిడెన్హాములు నున్నంత వరకు భారతజాతీయోద్యమ మనుకూలాహారము లేక పస్తుపడు నన్నభయములేదు. బ్రిటిషుప్రభుత్వమునుండి యీఘనులదృశ్యులగుదు రేమో యనుసందేహమునకును తావు లేదు.

<u>కర్జనులు, మేక్డొనెలులు, సిడెన్హాములు బాంబులకును రివాల్వరులకును ఉత్తరవాదులు</u>:— హైందవరాజకీయజీవనమున బాంబులును రివాల్వరులును ప్రవేశించుటకు వీరే యుత్తరవాదులు. వాని నుపయోగించుయువకులు నిమిత్తమాత్రులు. ఈవినాశనయంత్రములను భారతజాతీయవాదు లుపయోగించుట కెవ్వరైన నుఁదీయబడ వలసినచో వీరే యని చెప్పవలయును. పదులకొలది భారతజాతీయవాదు లురికంబములపై జనిపోవుచుండగా వీరు జాతిభేదమును జాతిద్వేషమును స్వేచ్ఛగా ప్రచారముచేయుటకు మిగిలియుండుట విషాదకరము. దైవచోదిత మెవ్వరికి తెలియును ? దైవ మేదో మహోద్దేశమున కీదీనులను వినియోగించుచున్నాడేమో ! భారతీయులకు దైవమునందు విశ్వాసము. జరుగుచున్న దంతయు మంచికొఱకే యని తలంతురు. వారుదారసాహసులు. జర్మనీతో యుద్ధమునందు తగుల్కొని యున్నంత వరకు ఇంగ్లండును తొందరజేయరు. యుద్ధమైనతరువాత నున్న దంతకంటె గట్టితగాదా, అంతకంటె నెక్కువకాలము పట్టునది.

అనుబంధము.

---:o:---

హిందూదేశస్థితి తెలియజేయుటకు చిన్న యింగ్లీషు పుస్తకముల జాబితా.

విదేశీయ రచితములు.

"New Spirit in India" H. W. Nevinson

"The Awakening in india"
J. Ramsay Macdonald M. P.

"India, Impressions and Sujjestions"
J. Keir Hardie, M. P.

"New India" by sir Henry cotton (once an M. P.) late of the Indian Civil Service.

"Allen Octavian Hume" by Sir W. Wedderburn late of the I. C. S (once an M. P)

"Prosperous British India"
Mr. William Digby C. I. E.

"India and the Empire" Annie Beasant

"Indian Nationalism" by Edwyn Bevan

"Bureaucratic Government" Bernard Houghton (late of the I. C. S.)

"Lord Curzon a Failure" C. J. O' Donnel (late of the I. C. S.)

"Causes of Indian Discontent" Do

"The Indian Ryot" Sir. W. Wedderburn

" The Skeleton at the Jubilee Feast" Do

"Congress Green Books" (84, 85 Palace chambers Westminster, London)

"Tbe New Nationalist Movement in India"
Dr. J. T. Sunderland.

"Indian Famines and Their Cause"
Dr. J. T. Sunderland
423 West 120 th. Street New york
భారతీయ రచితము.

"Poverty and Unbrtish Rule in India"
Dadabhai Naoroji

"India under Early British Rule"
R. C. Dutt. C. I. E.

"India in the Victorian Age" Do

"Famines and Land Assessment" Do

"The Civilization of India" Do

"Speeches of the Honourable Mr. G. K. Gokhale"

"The Swadeshi, a Symposium"

"Recent Indian Finance" by Wacha

The National Evolution" by A. C. Majumdar

"The Indian National Congress"

"Speeches of sir P. M. Mehta"

"The Story of my Deportation"
Lala Lajpatrai

"The Alipore (Bomb-case) Trial."

END OF
TITLE